

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

Εποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδασκῶν τῆς Θεολογίας

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 18

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ Ι'—ΙΣΤ'

Εισαγωγή — Μετάφραση — Σχόλια
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Γ. ΣΤΑΜΟΥ
Θεολόγου - Γραμματέα

Κείμενον: Β. Montfaucon

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΕΙΣ ΕΚΚΗΣΙΟΥΣ, ΔΙΟΤΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΦΑΓΗΤΟΝ ΉΒΑΘΟΝ ΝΑ ΑΚΟΥΣΘΕΝ ΤΟ ΚΗΡΤΜΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΕΚΚΗΣΙΩΝ, ΠΟΤ ΘΕΟΠΟΙΟΥΣ ΤΗΝ ΚΤΙΣΙΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑ ΜΗ ΟΡΚΙΖΟΜΕΘΑ.

1. Χαίρει και ος ουχαίρας ελασε, διότι την συμβουλήν, που ος εδωκε εις προηγουμένην ὁμιλίαν σκεπτικῶς με ἐκείνους που δὲν ἔρχονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι θρανον, τὴν ἐφημέριόσθε. Διότι πολλοί, νομίζω, ἀπὸ ἐκείνους που θρανον, εἶναι παρόντες σήμερον και συμπληροῦναι τὴν ὥρην μας ταύτην συγκέντρωσαν. Καὶ τοῦτο τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὸ λαμπρὸν θέαμα που παρουσιάζομεν και τὴν μεγάλην τῶν ἀφρασιῶν συρροήν. Ἦς φαίνεται δὲν ἐπιγῶν χαρμεναὶ οἱ πολλοὶ λόγοι τοῦσ οὗσους περὶ αὐτῶν προηγουμένης εἴπαμεν, παρακαλοῦντες τὴν ἀγάπην σας νὰ οὔρετε αὐτοῦσ περὶ τὴν μητέρα μας (Ἐκκλησίαν) και τοῦσ πεῖσατε, ὅτι ἐπιτρέπεται κατόπιν ἀπὸ τὴν τροφήν τὴν σωματικῶν νὰ λάβουσι μέρος και εἰς τροφήν πνευματικῶν. Διότι τότε, εἰπατέ μου, καλύτερα ἐκόματε ἀγαπῶν; Κατὰ τὴν προηγουμένην συνάθροισίν μας, ὅτε μετὰ τὸ φαγεῖν ἐπιγαίνετε νὰ κοιμηθῆτε, ἢ τῶρα, 106 Ἄ ὅτε μετὰ τὴν τράπεζαν ἤθθατε νὰ ἀκούσατε τοῦσ θεῖουσ νόμουσ; Ὅτε εἰς τὴν ἀγορῶν ἐμένετε και ἐλαμβάνετε μέρος εἰς συνέδρια, ἀπὸ τὰ ὅποια τίποτε καλὸν δὲν προέρχεται ἢ τῶρα, ὅτε με τοῦσ ἀδελφοῦσ σας στέκασθε και ἀκούετε προφητικῶσ λόγουσ; Δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ φάγη κανεὶς, ἀγαπῶν, ἀλλὰ τί; Τὸ νὰ μένη εἰς τὸ σπιτί, ὅταν φάγη και νὰ μὴ ἔρακεται εἰς τὴν ἰερῶν αὐτὴν ἑορτήν. Διότι παραμένων εἰς τὸ σπιτί θὰ γίνησ πνευματικῶσ περισσότερο ἀνηρόσ και ἀμελήσ, ἐνθ, ὅταν ἔλθησ ἐδὲ πάντα θινον και ἀμείλιαν θὰ ὀποτινῶσ; ὅσα δὲ μόνον ἀμείλιαν, ἀλλὰ και τὴν λύσσην ὀλην θὰ ἀποδόλησ και θὰ εἶσαι εἰσκόλοσ και χαροῦμενοσ εἰς ὀλα ὅσα θὰ σοῦ συμβῶν. Καὶ ποῦ ἢ ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ἄλλα; Β Στάσου μόνον πληροῦν ἐκεῖνου που νηστεῖ και παίρνεισ ὀμέλοσ μέρος ἀπὸ τὴν εὐδοῖα του, διότι μέρος πνευματικῶν εἶναι ἐκεῖνοσ που νηστεῖ και διὰ τῶν ὀφθαλμῶν και διὰ τῆσ γλώσσασ και δι' ὀλων φανερώνει τὴν

Γραμματεὺσ Συντάξεωσ
Ἱεροῦσ ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΔΩΤΗΣ
Ἐφημέριοσ Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεῖμονοσ Ἀχαρῶν

ετόξιν της φυσικής του. Ταῦτα δὲν εἶπα διὰ τὴν κατηγορίαν ἐκείνους ποὺ ἔφαγον, ἀλλὰ διὰ τὸ δεῖξαι τῆς νηστείας τὴν ὠφέλειαν.

Νηστείαν δὲ θὰν λέγω, δὲν ἐννοῶ μόνον τὴν ἀσκήσιν ἀπὸ τῶ φαγητῶ, ἀλλὰ καὶ περισσώτερον ἀπ' αὐτὴν, τὴν ἀσκήσιν ἀπὸ τῶ ἀμαρτήματα. Ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε καὶ ἦλθεν ἐδῶ μὲ τὴν ἀρμόζουσαν αὐτοῦ σφραγίσιν, Ἐ δὲ ὑπερεῖ πολλὸ ἀπὸ ἐκείνου ποὺ νηστεύει, ὅπως πάλιν ἐκεῖνος ποὺ ἐνηστεύει καὶ δὲν προσέκει μετ' ἐπιθυμίας καὶ ἀκρίβειας εἰς ὅσα λέγονται, καρμὴν μεγάλην ὠφέλειαν δὲν θὰ ἔσῃ ἀπὸ τὴν νηστείαν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ἀγίαν συγκέντρωσιν μετ' τὴν πρῶτουσαν προθυμίαν, εἶναι πολλὸ καλύτερος ἀπὸ ἐκείνου, ποὺ τίποτε δὲν τρώγει καὶ ἀπουσιάζει ἀπ' αὐτῆν. Διότι καρμὴν τοιαύτην ὠφέλειαν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ νὰ μὴ φάγωμεν, ἐνῶ τὸ νὰ λάβωμεν μέρος εἰς πνευματικὴν διδασκαλίαν ὠφελεῖ καὶ μᾶς προσφέρει πολλὰ καλά.

Ποῦ ἄλλοι θὰ ἀκούσῃς αὐτὰ περὶ τῶν ὁπίων ἐδῶ φιλοσοφεῖς; Ἄν εἰς τὸ διαστῆριον μεταθῆς, φιλοσοφίαι εἶναι ἐκεῖ καὶ διαμάχαι ἂν εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ φροντίδα διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις ἂν εἰς οὐρανόν, ἡ ἀνησυχία τῶν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων βασανίζει παντοῦ ἂν εἰς τοὺς συλλόγους καὶ τὰ συνέδρια τῆς ἀγορᾶς, ἅλα ἐκεῖ εἶναι γήνηο καὶ φθαρτὰ, διότι ἢ περὶ τροφίμων ἢ περὶ εἰσορῶν ἢ περὶ πολιτείας τραπεζῶν ἢ περὶ παλίστρων κτηνῶν. Δ ἢ περὶ συμβολαίων ἄλλων ἢ περὶ διαθηκῶν ἢ περὶ κληρονομιῶν ἢ περὶ ἄλλων παροικῶν ὄμοι συζητοῦν. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς βασιλικὰς ἀλλὰς ἂν εἰσέλθῃς, καὶ ἐκεῖ τὰ ἕνα θὰ ἀκούσῃς νὰ συζητοῦν, δηλοῦν περὶ χρημάτων, περὶ δυναστείας, περὶ δόξης, ποὺ τιμᾶται εἰς τὴν γῆν καὶ τίποτε τὸ πνευματικόν. Ἐδῶ δὲ ἄλλως τὸ ἀντίθετον, περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων, περὶ φυσικῆς, περὶ τῆς ζωῆς μας, καὶ διὰτ' ἐδημιουργήθημεν, καὶ διὰτ' ἔμενον ἐδῶ τόσον χρόνον, Ε καὶ διὰτ' φεύγομεν ἀπ' ἐδῶ, καὶ τί μετὰ ταῦτα θὰ μᾶς διαδεχθῇ, καὶ διὰ ποῖον λόγον τὸ σῶμά μας εἶναι πῆλινον καὶ ποῖα εἶναι ἡ φύσις τοῦ θανάτου, καὶ τί ἄρα γε εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ, καὶ ποῖα ἢ μέλλουσα καὶ τίποτε γενικῶς γίνον. Ἄλλὰ ἅλα εἶναι πνευματικὰ ὅσα λέγονται. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἀφοῦ λάβωμεν μεγάλο διὰ τὴν σωτηρίαν μας ἐφόδια, ἀπερχόμεθα ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν μετ' καλῶς ἐλπίδας.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν κατεβίλωμεν τοὺς σπόρους εἰς μάτην, ἀλλὰ, ὅπως οὐκ παρεκάλεσα, ἐφάρτε ἐκείνους, ποὺ ἀπουσίασαν, ¹⁰⁷ Ἄ ἔμπροσθ' καὶ ἐμεῖς ὡς οὐκ ἀνταμείψωμεν καὶ ἀφοῦ οὐκ ὑπενηθυσίωμεν ὀλίγο ἀπὸ ὅσα πρῶτότερα οὐκ ἐπι-

μεν, τὰ ὑπόλοιπα ὡς οὐκ ἀποδώσωμεν πάλιν.

Ποῖα λοιπὸν ἦσαν ἐκεῖνα, ποὺ προηγουμένως ἐλέγεσθαι; Ἐληφίσαμεν νὰ μῶλωμεν πῶς καὶ μετ' ποῖον τρόπον, πρῶτοῦ δοθῶσιν οἱ Γραφεῖ, ἀκονόμενος τὰ ἀφορώμενα ἡμῶς ὁ Θεὸς καὶ ἐλέγομεν, ὅτι διὰ τῆς κτίσεως ἐπαυδαγώγησε τὸ γένος μας, τὸν οὐρανὸν ἀπέλασας καὶ θέσας εἰς τὸ μέσον σὺν βελίον μέγιστον καὶ χρήσιμον καὶ εἰς ἀμαθείας καὶ σωφῶς, καὶ πτωχῶδες καὶ πλουσίους, καὶ Σκόδας καὶ θαρβόρους, καὶ εἰς βλαύς γενικῶς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, θύβλων πολλὸ ἀνάσκειν ἀπὸ ἅλα ὅσα διδάσκονται. Πολλὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας καὶ τῆς εὐταξίας τούτων καὶ τοῦ μύθου, τὸν ὁποῖον μετ' ἀκράβειας διαφυλάττειν. Ε πάλιν καὶ περὶ τοῦ κοροῦ τῶν ὠρίων τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἰσότητος αὐτῶν. Διότι ὅπως ἡ ἡμέρα δὲν ὑπερέχει ἀπὸ τὴν νύκτα οὕτε κατὰ μιστ' ὥρα καθ' ἑλάν τὸ ἔτος, ἔτσι καὶ αὐτὰ ἔμοιραν μεταξύ τῶν βλάς τὰς ἡμέρας κατὰ ἴσα μέρη. Ἄλλὰ ὅπως καὶ προηγουμένως ἔλεγον, δὲν φανερώνει τὸν δημιουργὸν μόνον τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἀραιότης τῆς κτίσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς καὶ ὅτι οὕτως ἐγένετο παρὰ τοὺς φυσικῶς νόμους. Σ Φυσικῶς νόμος εἶναι τὸ νερὸ νὰ φέρεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, τώρα ὅμως βλέπομεν τὸ ἀντίθετον ἢ γῆ νὰ βαστάζεται ἀπὸ τὸ νερὸ. Φυσικῶς νόμος εἶναι τὸ πῦρ νὰ τρέχει πρὸς τὰ ἄνω, τώρα δὲ τὸ ἀντίθετον βλέπομεν, αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου νὰ ἔχουν στραφῆ πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰ νερὰ ἐνῶ εἶναι ὑπερῶν τῶν οὐρανῶν, δὲν τρέχουν πρὸς τὸ κάτω καὶ ὁ ἥλιος ἐνῶ τρέχει κάτω ἀπ' αὐτὰ, οὕτε οὐδένα ὑπ' αὐτῶν, οὕτε ἐξασφινίζει τὴν ὑγρασίαν ἐκεῖνην. Ἀκόμη εἴπωμεν, ὅτι ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὸ σῶμα ἄπειτελέσθη, ποὺ εἶναι ἀντίθετα καὶ ἐχθρικά μεταξύ τῶν, καὶ τὸ ἕνα δὲν ἐξόντωσε τὸ ἄλλο, ἂν καὶ τὸ ἕνα εἶναι καταστρεπτικόν εἰς τὸ ἄλλο. Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι κάποια δὲν ἰσχυρὰ δύναμις ὀράτος περιορίζει τὴν καταστρεπτικὴν τῶν ἰδιότητων, Δ καὶ αὕτη εἶναι τοῦ Θεοῦ ἡ θέλησις. Εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ λόγου θὰ ἐπαμείνῃ περισσώτερον σημεῖον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ παρακαλῶ νὰ συγκεντρώσῃτε τὴν διανοίαν σας καὶ νὰ μετ' παρακολουθήσῃτε μετ' ἐπιμέλειαν προσοχῆν. Διὰ τὸ γῆνη δὲ περισσώτερον καταληπτὸν τὸ θαῦμα τοῦτο, ἀπὸ τὸ σῶμά μας θὰ πάρω τὰ ἐπιχειρήματα τῆς διδασκαλίας. Διότι καὶ τὸ σῶμά μας, τοῦτο τὸ μικρὸν καὶ βραχέ, ἀπὸ τέσσαρα στοιχεῖα ἀποτελεῖται, ἀπὸ τὸ αἷμα, ποὺ εἶναι θερμὸν, ἀπὸ τὴν κολλῆν τὴν ἐπιθήν, ποὺ εἶναι ἕψρον στοιχεῖον, ἀπὸ τὸ φλέγμα ποὺ εἶναι ὑγρὸν καὶ ἀπὸ τὴν μαύρην κολλῆν, ποὺ εἶναι ψυχρὸν στοιχεῖον. Καὶ ὡς μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἕξρος πρὸς τὴν ἐργασίαν μας, εἰδὼς ὁ μὲν πνευματικὸς ἄνθρωπος κατανοεῖ

και διακρίνει όλα, αυτός όμως από κανένα μη πνευματικών δεν κατανοείται (Α' Κορ. 2, 15). Ε' Έτσι και ο Παύλος μετεκρίθη γεωργικός γνώσεις όμιλών εις ήμεις περί της Α-ναστάσεως και εις: ανόητοι, εκείνο που σπεύρεις σό, δεν λαμβάνεις ζωήν, εάν δεν αποθήνησ (Α' Κορ. 15, 36). Εάν δε ο μακάριος εκείνος μετεκρίθη λόγω της γεωργίας, δεν δύναται κανείς να κατηγορήσει ούτε ήμεις, που εισερχόμεθα εις ζητήματα της Ιατρικής, διότι ο λόγος πάρα αναφέρεται εις την δημιουργίαν του κόσμου υπό του Θεού και είναι ανά-γκη να μετακρίσθωμεν ταυτά παραδείγματα. Όπως λοι-πόν εβα ανώτερα, από τέσσαρα στοιχεία αποτελείται τοιο-τό σῶμα μας και εν τῷ ένα εξαγερθή εναντίον του όλου σώ-ματος, θάνατος πρόκειται από την εξαγερσιν ταύτην πα-ραδείγματος χάριν, όταν πλεονάζη ή καλή, πρόκειται πα-ρετός και εν τῷ πλεοναυμός αυτός είναι υπερβολικός, 108 Α γρήγορα επέρχεται ο θάνατος. Πάλιν, εάν πλεονάζη τὸ ψυ-χρόν στοιχείον, παραλύσεις και τρόμα και απολιηξία και ανάρθρωμα άλλα νοσήματα γεννώνται και γενικά κάθε νό-σημα από τὸν πλεονασμὸν τῶν στοιχείων τούτων γίνεται, όταν τὸ ένα περῶσι τὸ θῆμά του και ἐπιβλήθῃ εις τὰ άλλα και κα-ταστρέψῃ τὴν μεταξύ αὐτῶν συμμετρίαν.

Ερώτησε λοιπὸν εκείνον που λέγει, ὅτι όλα αυτόματαίως έγιναν και μόνο τους διατηροῦνται. Εάν τὸ θρακὸ και μικρόν τοῦτο σῶμα, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν δοξίαν τῶν φορημάτων, της Ιατρικῆς ἐπιστήμης, B της διοουσίας αὐτὸ εσωτερικῶς ψυ-χῆς, της φιλοσοφικῆς σκέψεως και ἀναρρημάτων Ὀλλων πραγμάτων, δεν δόονται διαρκῶς να μένῃ εις εὐταξίαν, ἀλ-λά κἀνεται και ὀφίσταται πολλῶς ζημίαν, όταν γίνῃ μέσα του ταραχή, πῶς ἴτο δυνατόν ὁ ἴσος κόσμος, που περιλαμ-βάνει τῶσους ὄγκους σωμάτων και ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἕνα με τὸ σῶμα στοιχεῖο να μένῃ ἐπὶ τῶσων χρόνων ἀτάραχος, εἴην δεν ὀφίστατο τὴν εὐεργετικῆν ἐπίδρασιν της μεγάλης προνοίας του Θεού; Διότι θὰ ἴτο παράλογον και ἀκατανόη-τον τὸ μὲν σῶμά μας, που ὀφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερι-κῆς και εσωτερικῆς προνοίας¹⁰⁹ μόλις να ἤμπορῇ να συντη-ρηθῇ, ὁ δὲ τῶσος κόσμος, καρὶς να ὑπάρχῃ δι' αὐτὸν καμμία πρόνοια, C ἐπὶ τῶσα ἔτη να μὴ πάθῃ τίποτε ἐξ ἐκείνων, που παθαίνει τὸ σῶμά μας. Πῶς δευαδῶ ὅτι εἶνα ἀπὸ τὰ στοι-χεῖα ταῦτα λέγε μου, δεν ἐπέραςε τὰ θῆμά του και δεν κα-τέστρεψεν όλα τὰ ἄλλα; Ποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ συνήνω-σε; Ποῖος τὸ ἔθεσε, ποῖος τὰ ἐκαλινανόγησε, ποῖος ἐπὶ τῶ-σων χρόνων τὸ συντηρεῖ; Διότι, εἴην μὲν τὸ σύμπαν ἀποτελεῖ-το ἀπὸ ἕνα μόνον και ἁπλοῦν στοιχείον, δεν θὰ ἴτο ἄδύνα-

108. Δηλαδή της φορῆς και τῶν ἐξωτερικῶν πνευματικῶν συντηρῶν.

τον αὐτὸ που λέγω, όταν ὅμως πολλά εἶναι τὰ στοιχεία και ἀντιμάκωνται μεταξύ των, ποῖος εἶναι τῶσων ἀνόητος ὅστις να ἰσχυρισθῇ ὅτι μόνο τους συντηροῦσθαι ταῦτα και κατόταν μὴ να τους διατηροῦσθαι; D Διότι εἴην ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ὅσα ἐκ φύσεως, ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως ἐπινοκόμεθα μεταξύ μας εις ἐξωτερικῆς σχέσεις, δεν ἤμποροῦμεν μόνοι μας, ἀλλὰ ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλου, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ ἐσθρα, να μὴς συμφοιλήσῃ με τὸν ἐσθρόν μας, και μετὰ τὴν συμφοιλή-σιν να μὴς συσφῆξῃ τὰς σχέσεις και πείσῃ να μὴ ἐπανελλῶ-μεν πάλιν εις τὴν ἐσθραν, πῶς ἴτο δυνατόν τὰ στοιχεία τοῦ σύμπαντος, που δεν ἔχουν λογικὸν και αἴσθησιν και ἐκ φύ-σεως εὐρίσκονται μεταξύ των εις ἐξωτερικῆς σχέσεις, να συ-νενοσθῶν και συμβῶσθωδῶν μεταξύ των και μείνουں μαζί, εἴην δεν ὑπῆρχε κάποια ἀκατανόητος δύναμις, E ἡ ὅποια και τὰ συνήνωσε εις τὴν ἀρχὴν και κατόταν τὰ συγκρατεῖ διαρ-κῶς συνηνωμένα.

3. Δὲν βλέπεις, πῶς τοῦτο τὸ σῶμα, όταν ἡ ψυχὴ ἀπομα-κρυνθῇ ἀπ' αὐτοῦ, καταρρεῖ και μαρῶνεται και κἀνεται και κάθε στοιχείον αὐτοῦ ἐπανερχεται εις τὸ εἶδος του; Τὸ αὐτὸ τὸ ἀκριβῶς και ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου θὰ ἐγίνετο, εἴην ἡ δύ-ναμις, ἡ ὅποια διαρκῶς τὸν καθερνῆ, τὸν ἄρηνεν ἔρημον της προνοίας αὐτῆς. Διότι εἴην πλοῖον καρὶς κυβερνήτην δεν δύ-ναται να ὑπάρχῃ, ἀλλὰ καταποντίζεται εὐκολα, ὁ κόσμος πῶς θὰ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶσων χρόνων εἴην κανένα δεν εἴκε ὡς κυ-βερνήτην; Και διὸ να μὴ εἴσω τίποτε περισσότερο, 109 Α νόμισε διὸ ὁ κόσμος εἶναι πλοῖον, διὸ ὡς ὅσον (καρῶν) ἔχει τὴν γῆν, ὡς πανὰ τὸν οὐρανόν, ὡς ἐπὸδάς τοῦς ἀνθρώ-πους, ὡς πῆλαγος τὴν ὄθισσιν, που εἶναι κάτω πῶς λοιπὸν ἐπὶ τῶσων χρόνων δεν ἐγίνε ναυάγιον; Ἄφησε ἕνα πλοῖον μίαν μόνον ἡμέραν καρὶς κυβερνήτην και ναῦτος και θὰ τὸ ἴδῃς να καταποντίζεται ἡμέρας, ἐνῶ ὁ κόσμος κανένα τοσῶ-τον δεν ἐπέσε, ἔν και ὑπάρχη ἐπὶ πάντε κιλιάδες και πολὺ περισσότερο χρόνα.

Και διὰ τὸ λέγω πλοῖον; Καλόδαν μικρὸν ἔστησε κάποιος εις τὰ ἁμέλια και ὅταν ἐμάζουσε τὸν καρῶν, τὴν ὄφικεν ἔρημον και δεν διατηροῖται πολλὰς φορὰς οὔτε ἐπὶ δύο μὴ-νων ἡμέρας, ἀλλὰ διαλύεται και καταστρέφεται γρήγορα. Ἐπειτα, καλόδα μὲν δεν εἶναι δυνατόν να σταθῇ εις τὴν θέ-σιν της, καρὶς να ἔκει ἐκείνον, που προνοεῖ δι' αὐτήν, δη-μοσόγηρα θὲ τῶσων μεγάλων, B τῶσων ὄρωσιν και θαυμαστῶν και νόμοι νόκτις και ἡμέρας και ἐναλλασσόμεναι κορεται τὸν ὄρων και δρόμος της φύσεως ποπέλος και διάφορος, εις τὴν ἔρημόν, εις τὴν βάλισσιν, εις τὸν ἀέρα και τὸν οὐρανόν και τὰ φυτὰ και τὰ ζῶα, που περῶν και κολυμβῶν και θα-

δίκουν και σύρονται με τὴν κοιλία, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὄλων τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνουν ἐπὶ τόσον χρόνον σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα καίως νὰ ἔκουν καρμίας ὑπὲρ αὐτῶν πρόνοιαν;

Διότι ἐκτὸς αὐτῶν ποῦ ἐλέσθησαν, κάμε μου τὴν κόρον νὰ περάσῃ μετὰ τὴν φαντασίαν τὰ λευκῶδια, τοὺς ὄραιους ἰσθμούς, τὰ γένη τῶν λουλουδιῶν, τὰ βότανα θαλάσσης, τὰς ἀνδράγκας τῶν, τὴν εὐωδίαν, τὰ σπέρματα, τὴν στάσιν, τὰ δόματα αὐτῶν μόνον, τὰ δένδρα τὰ καρποφόρα C καὶ τὰ ἄκαρπα, τὴν φύσιν τῶν μετάλλων, τῶν ζώων τῶν θαλασσίων, τῶν κεραιῶν, τῶν κολυμβῶντων, τῶν πεπνιγμένων εἰς τὸν ἕρα, τὰ δοκίμας καλλῶδες μετὰ τὰ πολλὰ δένδρα, τὰ δόση, τοὺς κύτους ἀνθοστολιστοὺς τόπους, τοὺς ἐνάμους ἀνθοστολιστοὺς (διότι θῆκος εἰς τὴν γῆν, εἶται καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπάρκουν ἀνθότοπος), εἰς τὰ διάφορα ἄνθη τῶν ἁστρων, κῶτα εἶναι τριαντάφυλλο καὶ ἄνω τὸ οὐρανίον τόσον.

Θέλεις καὶ εἰς τὰ πτηνὰ νὰ σοῦ δείξω ὄρατα πράγματα σὺν ἀνθρώποις; Πρόσεξε τοῦ παγανιστοῦ τὸ σῶμα, τοῦ ἀκαίου οἱ ποικιλίαι τῶν κρηματισμῶν ὑπερβῶντων κάθε βῆμαρον, καὶ τὰς στρουθοκαμηλίους τῶν ἀκαίων τὸ παύσιμα ἔκουν τὸ κράτος τῆς πορφύρας. Σκέψου, παρακαλῶ, τὴν ὠραιότητα τοῦ οὐρανοῦ, ἢ ὅποια ἂν καὶ ἐπέρασε τόσος χρόνος δὲν ἠλαττώθη, ἀλλὰ εἶναι λαμπρὸς καὶ οὐρανὸς σὺν νὰ κατασκευασθῆ σημερῶν, τὴν δύναμιν τῆς γῆς, πῶς δὲν ἀδυνατήσῃ ἢ κοιλία τῆς νὰ γεννῆ ἐπὶ τόσον χρόνον. D Σκέψου ἄκομη τὰς πηγὰς, πῶς ἀναβλύζουσιν καὶ δὲν ἐξομαρτίζουσιν ἀπὸ τότε, ποῦ ἐγέναν, νὰ ἀναβλύζουσιν διαρκῶς ἡμέραν καὶ νύκτα. Σκέψου τὴν θάλασσαν, ἢ ὅποια ἂν καὶ δέκεται τόσους ποταμούς, δὲν ἐπέρασε τὰ ὄρια τῆς. Ἀλλὰ ἕως πότε θὰ ματαιοποιούμεν, ἀφοῦ αὐτὰ δὲν τελειώνουσιν ποτέ; Ἀεῖζει διὰ κάθε ἓνα ἐξ αὐτῶν, ποῦ ἀνεφέρμεν, νὰ λέγωμεν: ἴσως μεγάλα καὶ θαυμαστά εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε! ὅλα ἀνεξαιρέτως μετὰ σοφίαν τὰ ἐδημιούργησες (Ψαλμ. 103, 24). Ἀλλὰ ποῖον λογικὸν λόγον θὰ εἴπωσι οἱ ἄνθρωποι, διὰν ἀναφέρωμεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος, τὴν ὠραιότητα τῆς κτίσεως, τὴν μεγαλοδωρίαν, τὴν ἀφθονίαν εἰς ὅλα;

Μὰ αὐτὸ ἀκρῶδες εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα, λέγουσιν, διὸ ὁ Θεὸς τόσον ὄρατα καὶ μεγάλων ἐδημιούργησε τὸν κόσμον τοῦτον. E διότι ἐὰν δὲν τὸν ἔκανε τόσον ὄρατον καὶ μεγάλων, δὲν θὰ τὸν ἔθετοποιήσαμεν, ἐνθ' ἵπρω μᾶς παρέσυρε τὸ μέγεθος καὶ ἡ ὠραιότης αὐτοῦ καὶ ἐνομήσαμεν διὸ εἶναι Θεός. Ἀλλὰ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι ἀβάσιμος. Διότι, οὔτε τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ κάλλος τῆς κτίσεως εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀσέβειας ταύτης, ἀλλ' ἡ ἐκείνων ἀνομοία, ἀποδεικνύεται ἀπὸ

ἡμᾶς, ποῦ τίποτε τοιοῦτον ποτέ δὲν ἐπόθαρμεν. Διὰ δὲν ἐθεοποιήσαμεν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς; 110 A Δὲν τὸν βλέπομεν μετὰ τὰ ἴδια μάτια; Δὲν ἀπολαμβάνομεν ἀπὸ τὴν κτίσιν τὰ ἴδια καλά, τὰ ὅποια καὶ ἐκεῖνοι; Δὲν ἔχομεν τὴν ἴδιαν ψυχὴν; Δὲν ἔχομεν τὸ αὐτὸ σῶμα καὶ τὴν αὐτὴν γῆν πατοῦμεν; Πῶς ἡμᾶς δὲν μᾶς ἐπεσε ἡ ὠραιότης καὶ τὸ μέγεθος τῆς φώσεως νὰ ἀποδεικνύμεν τὰ ἴδια μετὰ ἐκεῖνους; Ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία, ἀποδεικνύεται ὅτι μόνον ἀπ' αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐθεοποίησαν τὸν κόσμον παρασυρθέντες ἀπὸ τὸ κάλλος τοῦ, ἀλλὰ ἔνεκο τῆς ἀνομοίας τῶν, ἀποδεικνύεται ἂν τοὺς ὑποβάλαμεν τὴν ἐρώτησιν, διὰ ποῖον λόγον προσεκίνησαν ἕως Θεὸν τὸν πῦθκον, τὸν κροκόδειλον, τὸν σκύλον καὶ τὰ εὐτελέστερα ἐκ τῶν ζώων; Πράγματι ἐπαδείχθησαν ἀνόητοι μετὰ τοὺς ψευδεῖς καὶ πλανημένους σιλλογισμοὺς τοὺς καὶ ἄκοιτοθὴ ἢ ἀδύνατος καὶ ἀνίκανος νὰ καταλάβῃ τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ πρόποντα διάνοιά τοὺς. Καὶ ἐνθ' ἰσχυρίζονται διὸ εἶναι σοφοὶ ἐγέναν μαρτοὶ καὶ ἀνόητοι (Ρωμ. 1, 21 - 22). B Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀπολογηθῶμεν μόνον μετὰ αὐτὰ, θὰ προσθέσωμεν καὶ κάτι ἄλλο ἄκοιμη.

4. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προεννύριζε τὴν δικαιολογίαν αὐτῶν ταύτην, μετὰ τὴν σοφίαν τοῦ τὴν ἀπέρασε. Διὰ τοῦτο ὅχι μόνον θαυμαστόν καὶ μέγαν ἔκαμε τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ φθαρτὸν καὶ πρόσκαιρον, καὶ ἔβαλε μέσα του πολλὰ ἀποδείξεις τῆς ἀδυναμίας του καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, τὸ ἔκαμε καὶ εἰς τὸν κόσμον ἀλόκληρον. Τὶ δὲ ἔκαμε εἰς τοὺς Ἀποστόλους; Ἐπειδὴ πολλὰ μεγάλα καὶ παράδοξα θαύματα ἔκαμον (Πράξ. 2, 43), ἄρῃσιν αὐτοὺς συνεχῶς νὰ μαρτυρῶνται, νὰ διώκωνται, νὰ μένουν εἰς τὴν φυλακὴν, C νὰ περιπέτουν εἰς σωματικὰ ἀσθενείας, εἰς διαρκεῖς νὰ εὐρίσκωνται θλίψεις, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν σμεινῶν αὐτῶν διὸ εἶναι θεοί. Διὰ τοῦτο, ἐνθ' ἵπρω εἶδωκε τόσην χάριν, ἄρῃσιν τὸ σῶμα τῶν νὰ εἶναι θνητῶν, οὐ πολλοὺς δὲ καὶ φιλόσθενον καὶ δὲν ἐβάρυνε τὴν ἀσθενείαν αὐτῶν διὰ νὰ ἀποτελῇ αὐτὴ ἀπόδειξιν διὸ εἶναι ἄνθρωποι. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι λόγος ἰδικός μου, ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ Παύλου, ὁ ὅποιος λέγει. εἰδοὺ καὶ ἂν θελήσω νὰ καυχῶμαι, δὲν θὰ εἶμαι ἄφρων καὶ ἀνόητος, διότι θὰ εἴπω ἀλήθειαν. Δυσκαλετορμα ὅμως νὰ καυχῶμαι διὰ νὰ μὴ μοῦ λογαριῶσιν κανεὶς παραπάνω ἀπ' ἐκεῖνο ποῦ βλέπει εἰς ἐμὲ ἢ ἀκούει ἀπὸ ἐμῆ (B' Κορ. 12, 6). Καὶ πάλιν ἔφακεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον εἰς δατράκινα σκευῆ; D (B' Κορ. 4, 7). Τὶ δὲ σημαίνει τὸ εἰς δατράκινα σκευῆ; E Εἰς τὸ σῶμα τοῦτο τὸ θνητὸν καὶ

πρόσκαιρον. Διότι ὅπως τὸ δοτρακόν⁴¹ ἀπὸ λάσπην καὶ φωτὴν γίνεται, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα τῶν ἁγίων ἐκεῖνων, ἐπειδὴ ἦτο πῆλινον καὶ ἐδέχθη τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνευματικοῦ πυρός ἐγένεν δοτρακόν. Καὶ διατὶ ἐγένε τοῦτο, καὶ τόσον θρασυρὸν καὶ πλούσιον καρισμάτων ἔβαλε μέσα εἰς θνητὸν καὶ φαρτὸν σῶμα; «Διὰ τὴν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις ἢ ὅσῳα νιστὶ τὰ ἁρπᾶδια καὶ τοὺς κινδύνους μὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διατὶ ἀπὸ ἡμῶν» (αὐτόθι). Διότι ὅταν ἦσεν τοῦ Ἀποστόλου καὶ ἀνασταίνου νεκρῶς αὐτοὶ δὲ νὰ εἶναι ὁσθενεῖς καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν ὁσθενείαν, βὰ καταλόγη καλὰ, ὅτι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν δύναμιν ἐκεῖνου, ποὺ τοὺς ἀνασταίνει, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Εἴ «Ὅτι δὲ ἦσαν συνεχῶς ὁσθενεῖς ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος διὰ τὸν Τιμόθεον. «Νὰ χρησιμοποίησθε ὀλίγον κρασί διὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὰς σκευὰς ὁσθενεῖας σου» (Α΄ Τιμ. 5, 25). Καὶ πάλιν περὶ ἄλλου γράφει: Τὸν Τρόφιμον ὄψῳκα ἔβρωσαν εἰς τὴν Μίλητον (Β΄ Τιμ. Δ΄ 20). Καὶ εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν (2, 17) ἔγραψεν ὅτι ὁ «Ἐπιφροδίτης ἠρόθενσε θασυρὰ καὶ ἐπιλάσασε νὰ ἀποθάνῃ». Διότι, ἐάν παρ' ἑλκας αὐτῆς τὰς ὀδοντομαχίας τῶν, οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἐνόμισαν ὅτι εἶναι Θεοὶ καὶ ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς προσφέρουν θυσιὰν λέγοντες: «Οἱ Θεοὶ ἐγένον ὄντια μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς» (Πράξ. 14, 11). Ἐάν δὲν εἶκον καὶ αὐτὰς τὴν δύναμιν τῶν θυσιῶν, καὶ τὴν φρονίαν ὄψῳκα δὲν τὸ μέγεθος τῶν θυσιῶν, καὶ τὴν φρονίαν ὄψῳκα δὲν τὸ μέγεθος τῶν θυσιῶν καὶ τοὺς ἀλλοπαλλήλους περασμοὺς ἐπέτρεψε, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶναι Θεοὶ, ἔτσι καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως κατὰ παράδοξον μετὰ αὐτὰ ἔκαμε, διότι ἀπ' ἐνὸς μὲν τὴν ἔκαμε ὄψῳκα καὶ μεγάλην καὶ ἀπ' ἑτέρου φασαφήν. Καὶ περὶ τῶν δύο τούτων ἰδιότητων τῆς κτίσεως φιλοσοφοῦν οἱ Γραικοί. Ὁ μὲν ἕνας συγγραφεὺς αὐτῆς ἡμιλῶν διὰ τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ ἐπαρτάζει ὡς εἶπεν: «Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται τὴν ἐνδοκίαν σοφίαν τοῦ Θεοῦ» (Ψαλ. 18, 2). Καὶ πάλιν ἄλλος λέγει: «Εκεῖνος ποὺ ἔστηρε τὸν οὐρανὸν σὺν θέλων καὶ ἀπλωσεν αὐτὸν σὺν σκηνῇ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν» (Ἠσαΐας 40, 22) καὶ αὐτὸς πάλιν: «Εκεῖνος ποὺ κατέχει τὸν γῆρον τοῦ οὐρανοῦ» (αὐτόθι θ, 23). Β΄ Ἄλλος δὲ διὰ τὴν ἀποδεικνύει ὅτι ἂν καὶ εἶναι ὄψῳκα καὶ μεγάλα, εἶναι ὅμως φασαφήν καὶ πρόσκαιρος, λέγει τὰ εἶπεν: «Σὺ, Κύριε, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἐστήριξας τὴν γῆν σὺν ἐπάνω εἰς θεμέλιον σπερῶν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ θὺ

41. *Οδοτρακόν ἔνταθα σημαίνει ἄγγετον πῆλινον, κεραμίδι.

καλασθῶν καὶ θὰ ἀλλάξουν τὸ σημερινὸν τῶν σκῆρα. Σὺ ὅμως παραμένεις ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος σὺν ἐνδοκίᾳ θὰ παλιώσῃ καὶ σὺν ἑξωτερικῶν ροσκῶν, ποὺ περιβάλλοντες οἱ ἄνθρωποι, θὰ τὸν γυρίσῃ καὶ θὰ τὸν περιτυλίξῃ καὶ θὰ ἀλλάξῃ γινόμενος καινοβόγιος» (Ψαλ. 101, 26 - 27).

Καὶ διὰ τὸν ἥλιον, λέγει πάλιν ὁ Δαυὶδ ὅτι εἶναι σὺν τὸν «νυμφίον, ποὺ ἔξέρχεται ἀπὸ τὸν νυμφικὸν θάλαμον στολισμένος μετὰ θωμαστικὰ καὶ ἀποστράγγιτῶνα ἐνδύματα. Καὶ ὁμοίως μετὰ γίναντα ἀκούραστος ποὺ μετὰ ἐκκαρσίτητον προχωρεῖ ἵνα διατρέξῃ κατ' ἐκᾶστον τὸν δρόμον του.» (Ψαλ. 18, 6). Εἶδες πῶς σὺν παρτέτῃ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀστρου τοῦτου; Σὺν τὸν νυμφίον ποὺ ἔξέρχεται ἀπὸ κάποιον νυμφικὸν θάλαμον, ἔτσι καὶ ὁ ἥλιος μεγαλοπρεπῶς ἀφίγει τὰς ἀκτῖνας του εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ σὺν μετὰ κροσκῶν⁴² παραπέτοιμα C στολίζει τὸν οὐρανὸν καὶ κρωματίζει μετὰ τριανταφυλλὶ κρώμα τὰ σύννεφα καὶ τρέχει κάθε ἡμέραν ἀνεμπόδιτα καὶ κανένα κώλυμα δὲν στανάτῃ εἰς τὴν διοδρῶμῃν του. Εἶδες λοιπὸν τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ; Βλέπε τώρα καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὀδοντομαχίας αὐτοῦ.

Καὶ τὴν ὀδοντομαχίαν ταύτην φανερῶνται κάποιος σοφὸς εἶλεγε: «Ἦ ὑπάρχει φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; Καὶ τοῦτο ἐκλείπει» (Σοφ. Σειράξ. 17, 31). Καὶ διατὶ μόνον ἐκ τοῦ κωρίου τοῦτου φαίνεται ἡ ὀδοντομαχία του, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν νεφῶν. Ὅταν λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας εὐρέθη σύννεφον, ἐντὶ πολλὰς φορὰς ἐρρικνε τὰς ἀκτῖνας καὶ προσεπάσθη νὰ διαρρήξῃ αὐτὸ, δὲν τὸ κατάρθασε. Διότι εἶχε τοῦτο πάχος περισσότερον τοῦ συνήθους καὶ δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ τὸ διαπερῇ. Ἀλλὰ τρέπει τοὺς ὀδορῶν, θὰ μοὺ εἶπῃς. Καὶ ὅμως δὲν τοὺς τρέπει μόνος αὐτοῦ. Οἱ σπᾶροι ἔχουν ἀνάγκην καὶ κώματος καὶ ὑγροσίας καὶ θροσκῶν καὶ ἀνέμων καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐποσκῶν τοῦ εἵους διὰ τὴν θλασθήσῃν: καὶ ἂν δὲν συνδροσκῶν εἶλα αὐτὰ, περιττὴ ἀποβαίνει ἡ χρησιμότης τοῦ ἡλίου.

Τοῦτο δὲ, τὸ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς βοθησίας ἄλλων, διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμεῖ, δὲν εἶναι ἰδιὸν Θεοῦ, διότι ἡ κωμωτέρα ἰδιότης τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην κανενός. Αὐτὸς λοιπὸν (ὁ Θεὸς) δὲν ἐβγαλε μετὰ τὸν τρέπον τὰ σπᾶρματα ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ διάταξε μόνον καὶ ὄλα ἐβλάστησαν. Διὰ νὰ μᾶθῃ πάλιν ὅτι διατὶ ἡ φρονία τῶν στοιχείων, ἀλλὰ ἡ διαταγὴ αὐτοῦ δημιουργεῖ τὰ πάντα, ἐδημιούργησε τὸ στοιχεῖα αὐτὰ ἐκ τῆς ἀνυπαρκσίας, καὶ εἰς τὴν ε-

42. Πολυτάλλοιτον θροσκῶν ὑρασκῶν μετὰ λεπτοτάτην κροσκῶν.

παχήν τῶν Ἰουδαίων Ε τὸ μόνον ἔρρηξε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν χωρὶς νὰ λάβῃ κανενὸς ἀνάγκην. «Ἄριστον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγει, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς» (Ψαλμ. 77, 24). Καὶ τί λέγω ὅτι ὁ ἥλιος ἔχει ἀνάγκην καὶ ἄλλων παραγόντων διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς σπόρους ἀνάπτυξιν καὶ ζωὴν ἄρουσ αὐτοῦ; Ὁ ἴδιος ἔχει τὴν ἀνάγκην πολλῶν διὰ τὴν συντήρησίν του καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἔμπροσθέν νὰ ἐπαρῶσθῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Διότι καὶ διὰ νὰ θαδῆκῃ ἔχει ἀνάγκην τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ εὐρίσκειται ὑποκάτω αὐτοῦ ὡς ἔδαφος,⁹¹ καὶ διὰ νὰ φαίνεται ἔχει ἀνάγκην τῆς καθαρότητος καὶ λεπιότητος τοῦ ἀέρος, ὥστε ἂν γίῃ στίχος πικρὸς πέραν τοῦ κανονικοῦ, ¹¹² Α δόυνται νὰ δεῖξῃ ἐκεῖνος τὸ φῶς του καὶ διὰ νὰ μὴν εἶναι εἰς ἄλλους ἀνυπόφορος καὶ μὴ κατακαθῆι τὰ πάντα ἔχει ἀνάγκην πάλιν ψυχρότητος καὶ ὁροσιᾶς. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ ἄλλα στοιχεῖα φαίνονται δυνατώτερα αὐτοῦ καὶ τὰς ἑλλείψεις αὐτοῦ διορθῶσαν (δυνατώτερα εἶναι τὰ σύννεφα καὶ οἱ τοῖχοι καὶ μερικὰ ἄλλα σώματα, ποῦ ἀποκρῖπτουν τὸ φῶς αὐτοῦ, διορθῶσαν δὲ τὴν ὑπερβολικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἢ ὁροσιᾶν, αἱ πηγαί, καὶ ἡ ψυχρότης τοῦ ἀέρος) πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι αὐτὸς Θεός; Διότι ὁ Θεὸς πρέπει νὰ εἶναι τέλειος καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην κανενὸς καὶ νὰ εἶναι εἰς ἅλα ἡ αἰτία ὄλων τῶν καλῶν καὶ νὰ μὴ ἀφίσταται κανένα ἐμπόδιον, καθὼς λέγει περὶ Θεοῦ ὁ Παῦλος καὶ ὁ προφήτης Ἰερειμίας, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἔξῃς, ὡς ἐκπερὶσσωτος τοῦ Θεοῦ: Β «Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει ὁ Κύριος. Καὶ πάλιν Θεὸς πλησίον εὐρισκόμενος καὶ ὅσα μικρὰ ἐμὴ ἐγὼ» (Ἰερ. 23, 24). Καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει: «Ἐἴπα εἰς τὸν Κύριον σὺ εἶσαι ὁ πραγματικὸς Κύριός μου, διότι δὲν ἔχεις ἀνάγκην τῶν δούλων μου» (Ψαλμ. 18, 3). Ὁ δὲ Παῦλος θέλων νὰ φανερώσῃ ὅτι ὁ Θεὸς κανενὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ὅτι τὰ δύο ταῦτα, ἴηαι ἢ ἑλλείψεις ἀναγκαῶν καὶ ὅτι οὗτος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κορυμῆ ὅλα εἰς ἄλλους, ἀνῆκουν κυριακῶς εἰς τὸν Θεόν, ὡς ἔξῃς ἐκφράζεται: «Ὁ Θεὸς ποῦ ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, ἀφοῦ αὐτὸς δίδει εἰς ἅλα τὰ ζῶντα δημιουργημάτα του ζωὴν καὶ ἀναπνοὴν καὶ ὅλα ὅσα πρὸς συντήρησίν των χρειάζονται» (Πρόξ. 17, 24 - 25).

Ε. Ἦτο λοιπὸν δυνατόν καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως νὰ ἐξετάσκειν, τὸν οὐρανὸν, τὸν ἀέρα, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ νὰ δεῖξαι τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν C καὶ πῶς ἕκαστος ἔχει ἀνάγκην τοῦ πλησίον του καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κἀνεται καὶ καταστρέφεται. Διότι καὶ ἡ γῆ, ἂν τὴν ἐγκαταλείψουν αἱ πηγαί καὶ ἡ ὑγρασία, ποῦ ἐνοπιεῖται:

111 112 Ἀποστολῆς Πέτρος, 88.

εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ποταμοὺς, γρήγορα θὰ κατακαθῆ καὶ θὰ καθῆ. Καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔχουν τὴν ἀνάγκην τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου. Καὶ ὁ ἀέρας ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἡλίου καὶ ὁ ἥλιος τοῦ ἀέρος. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κἀμωμεν μακρότερον τὸν λόγον, ἀφοῦ μὲ ὅσα εἶπομεν ἀρκετὰς ἀφορμὰς ἐδώσαμεν εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἐρευνησοῦν τὸ θέμα τοῦτο, θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς αὐτὰ. Διότι εἴν ὁ ἥλιος, ποῦ εἶναι τὸ θαυμαστότερον ἀπὸ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, εἶναι τόσο ἀδύνατος καὶ ἐλλιπής, πολλὴ περισσότερον εἶναι τοιαῦτα τὰ ἄλλα στοιχεῖα αὐτῆς. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπον, αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ τὸ ἀφίσω νὰ τὸ ἐξετάσωσι οἱ φιλόσοφοι ἀκρασταί μου καὶ ἐγὼ τώρα μὲ ὅσων τὴν Γραφήν θὰ σὲ ἀποδείξω D ὅτι οὐ μόνον ὁ ἥλιος ἀλλὰ καὶ ἀλόκληρος αὐτοῦ ὁ κόσμος εἶναι φθαρτὸς καὶ πρόσκαιρος. Διότι, ἀφοῦ τὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται, εἶναι καταστρεπτικὰ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, καὶ ἐλαττώνει τὴν δυνάμιν τοῦ ἡλίου ἢ ὑπερβολικὴ ψυχρότης, καταστρέφει δὲ τὴν ψυχρότητα ἢ ἐπικράτης τῆς θερμότητος καὶ τὰς ἀντιθέτους ποιότητας καὶ διαθέσεις μετὰ τῶν ἐνεργούν καὶ ἡσυχούν τὰ στοιχεῖα, εἶναι ἀλοφάνερον πλέον ὅτι αὐτὰ ἐπαφέρουν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸ σῶμα καὶ διὰ ὅλα ὅσα φαίνονται εἶναι ὡς τὸ σῶμα φθαρτὸ. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἰδιάν μας ἀπλότητα, ἐμπρὸς ὅς σὲ μεταφέρωμεν εἰς τὴν γλαυκίαν πηγὴν τῆς Γραφῆς διὰ νὰ ἀνακαύσωμεν τὴν ἀκοίαν σου καὶ τὴν γῆν, Ε ἀλλὰ περὶ ὅλης μοῦ τῆς κτίσεως θὰ σοῦ δεῖξωμεν τὸν Ἀπόστολον νὰ λέγῃ τὸ ἴδιον καὶ σαφέως νὰ τοιγὴν ὅτι ἅλη ἡ κτίσις δουλεύει εἰς τὴν φθορὰν καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν δουλεύει, καὶ πῶς θὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτῆν τὴν δουλείαν, καὶ ποῦ θὰ καταλήξῃ. Διότι ἀφοῦ εἶπον ὅτι ἔβεν εἶναι ἔβεν νὰ συγκριθῶν ὅσα ὑπερέκειν εἰς τὸν παρινὸν καιρὸν ¹¹³ Α πρὸς τὴν δόξαν ποῦ θὰ δοθῆ εἰς ἡμᾶς, προσέθετε, διότι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις μὲ μεγάλην ἀνυπομονήϊαν περιμένει τὴν ἐνδοξον φανέρωσιν τῶν παιδίων τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ματαιότητα ἢ κτίσις ὑπεδουλώθη μετὰ τὴν θέλησίν τῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν ποῦ τὴν ὑπέταξε μετὰ κάποιον ἐλπίδας (Ρωμ. 8, 19—20). Μετὰ αὐτὰ λέγει τὰ ἔξῃς: Φθαρτὴ ἡ κτίσις ἔβεν. Αὐτὸ σημαίνει ἢ φθορὰς εἰς τὴν ματαιότητα ὑπεδουλώθη. Φθαρτὴ δὲ ἐγένετο, διότι εἶται τὸ ἠθέλησεν ὁ Θεός. Διέταξε δὲ ὁ Θεὸς τοῦτο ἐξ αἰτίας τοῦ γένους τοῦ ἰσχύος μας. Ἀφοῦ φθαρτὸν ἀνθρώπων ἐμελλε νὰ τρέφῃ, φθαρτὴ ἔπρεπε καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι, διότι φθαρτὰ σῶματα δὲν ἔπρεπε νὰ κατοικοῦν μέσα εἰς φθαρτὸν κτίσιον. Ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ πορομείνῃ διὰ παντός τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν δου-

λείαν της φθοράς» (Ρωμ. 8, 21). Β "Επειτα διά να φανερωθή πότε τοῦτο θά γίνη και διά ποίους προσέθεσε: «διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνδόξου καταστάσεως τῶν παιδῶν τοῦ Θεοῦ» (Αὐτοῦ). Ὅταν θὰ ἀναστρέψωμεν, λέγει μὲ αὐτὰ, καὶ θὰ λάβωμεν ὀφθαλμὰ σώματα, τότε καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ σῶμα καὶ τῆς γῆς καὶ ἄλλης τῆς κτίσεως ὀφθαλμὸν θὰ εἶναι καὶ ὀφθαλμὸν. Ὅταν λοιπὸν ἦρε τὸν ἥλιον νὰ ἀνατείλλῃ, θαύμασε τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ διὰν ἴδῃ αὐτὸν νὰ κρύπεται καὶ ἐξαφανίζεται, ἐνόησον τῆς φύσεως αὐτοῦ τὴν ἀδυναμίαν καὶ νὰ μὴ τὸν προσκυνῆσθαι ὡς Θεόν.

Διὰ τοῦτο δια μόνον εἰς τὴν φύσιν τῶν στοιχείων ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς δειγμάτων τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι δοῦλοι αὐτοῦ, διέταξε νὰ δώσωσι διατάγας εἰς αὐτὰ, ὥστε καὶ ἂν ἀπὸ τῆς ὀφθαλμίας αὐτῶν δὲν ἐνοήσωσι τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀπὸ ἐκείνου, ποὺ τὰ διατάσσουν, νὰ μάθῃς διὰ ἅλα αὐτὰ εἶναι δοῦλοι ὄψεως οὐ. C Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν τοῦ Ναυῆ λέγει: «Νὰ σταθῇ ὁ ἥλιος ἐπάνω εἰς τὴν Γαθαὴν καὶ ἡ σελήνη ἐπάνω εἰς τὴν φθόραγα Αἰθίων» (Ἰηρ. Ναυῆ 10, 12). Καὶ ὁ Προφήτης Ἰσαΐας ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἑζεκιῶ ἐκαμὲ τὸν ἥλιον νὰ γυρίσῃ εἰς τὸ ὄπισθον (Ἠσ. 38, 8) καὶ ὁ Μωϋσῆς τὸν ἄερα, τὴν θέλασαν, τὴν γῆν καὶ τοὺς θράκους διέταξε: Ὁ Ἑλισσαῖος μετέβαλε τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων (Δ' Βασιλ. 2, 20, 3, 18), οἱ τρεῖς παῖδες κατενίκησαν τὴν δύναμιν τῆς φωτιᾶς. Βλέπεις πᾶς καὶ διὰ τῶν δύο τούτων τρόπων ἐπρονόησε δι' ἡμᾶς ὁ Θεός, διὰ μὲν τοῦ κάλλους τῶν στοιχείων ὁδηγῶν ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ γνωρίζωμεν αὐτόν, διὰ δὲ τῆς ἀδυναμίας τούτων μὴ ἀφίνωμεν ἡμᾶς νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ σημείον νὰ λατρεύσωμεν αὐτὰ ὡς Θεόν; D

θ. Δι' ἅλα λοιπὸν αὐτὰ δε δοξάσωμεν αὐτόν, ποὺ φροντίζει δι' ἡμᾶς, δια μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα καὶ δε ἐπαδειξάμεν ὀρίστην διαγωγὴν καὶ εἰς τὰ ἅλλα καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν ὀφθαλμῶν. Διότι θεσπιάς κάθε ἀμάρτημα δὲν φέρει τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ ὅσα εὐκόλα διαπράττονται, τιμωροῦνται περισσότερο. Τοῦτο ὑπονοῶν καὶ ὁ Σολομὸν ἐλεγε: «ἐδὲν εἶναι παράδοξον ἐν συλλογῇ ἕνας νὰ κλέπτῃ, διότι κάνει τοῦτο, διὰ νὰ κορτάσῃ ἐπειδὴ πεινῶ. Ὁ μοικρὸς ὅμως ἀπὸ ἐλλείπειν νοῦ καταστρέφει τὴν ψυχὴν του» (Παρ. 8, 30 - 32). Διὰ τούτων λέγει τὰ ἑξῆς: Ἐ Κακὸν εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς κλέπτης, ἀλλὰ καὶ ἴσον κακὸν, ὅσον τὸ νὰ εἶναι μοικρὸς. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἔκει νὰ προσβῇ καὶ κάποιον, ἔστω καὶ μὴ σοβαρὸν, δικαιολογίαν, τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὀφθαλμίας εὐρέθει λόγους τῆς πεινᾶς, αὐτὸς δὲ, ἐνῶ καμμία ἀνάγκη δὲν τὸν πᾶζει, πέφτει εἰς τὸ δάσθρον τῆς ἀμαρτίας μόνον ἀπὸ ἀνοησίαν. 114 A

Καὶ γνωρίζω μὲν διὰ τὰς αἰτίας πολλῶν δυσάρεστος καὶ φοβητικὸς καὶ διὰ μὲ τὰς συνεχεῖς παραινέσεις οὐς ἔγινα ἐνοχλητικὸς, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ παύσω τῆς συμβουλῆς μου, διὰ νὰ οὐς ἀναγκάσω, μὲ τὴν ἀνασκουσίαν μου τοῦλάχιστον, νὰ κόψετε τὴν κακὴν τῶν ὀφθαλμῶν συνήθειαν. Διότι ἐὰν ὁ δικαιοσύνης ἐκεῖνος, ὁ σκληρὸς καὶ ἀκαρπὸς ἐκάμνη ἀπὸ τὴν ἐνοχλησίαν τῆς χήρας καὶ ἡλλοῦ συμπεριφορᾶν, πολὺ περισσότερο οὐς θὰ καμψήτε καὶ μάλιστα, διὰν αὐτὸς ποὺ οὐς παρακαλεῖ, δὲν τὸ πράττει χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ἰδικῆς οὐς; μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου δὲν ἤθελον ἀρνήσθαι νὰ πράξω τούτο, διότι τὰ ἰδικὰ οὐς ἀγαθὰ νομίζω διὰ εἶναι ἰδικὰ μου κατορθώματα. Ἐπεδοῦμαι δὲ, ὅπως ἀκριβῶς ἐγὼ τώρα κοπιῶ καὶ κόπτομαι διὰ τὴν ἰδικὴν οὐς σωτηρίαν. Β ἔτσι καὶ οὐς νὰ φροντίζετε διὰ τὴν ψυχὴν οὐς καὶ τότε θὰ κατορθώνατε ἐξάπαντος νὰ φέρετε εἰς πέρας αὐτὴν τὴν ἐντολήν.

Ἀλλὰ τί χρειάζονται τὰ πολλὰ λόγια; Διότι ἐὰν μήτε γένηναι ὑπῆρχε, μήτε κόλασις διὰ τοὺς παραβάτας, οὐτε ἀμοιβή διὰ τοὺς τηρητάς αὐτῆς, ἐγὼ δὲ οὐς ἐζητοῦσα τοῦτο ὡς χάριν, ἀρὰ γε δὲν θὰ ἐκάνατε αὐτὴν τὴν οὐκατόρθωσον. Δὲν θὰ μοῦ ἐδόξατε αὐτὸ ποὺ θὰ οὐς ἐζητοῦσα, ἀφοῦ θὰ ἦτο τόσον εὐκόλον; Ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ζητῇ αὐτὴν τὴν χάριν, πρὸς τὸ συμφέρον τὸ ἰδικόν οὐς, οὐκ τὸ ἰδικόν του, ποῖος θὰ εἶναι τόσον ἀγνώμων, τόσον ἄβλιος καὶ ταλαίπωρος, ὥστε εἰς τὸν Θεόν, ποὺ ζητεῖ τὴν χάριν αὐτῆς, νὰ μὴ τοῦ τὴν δώσει καὶ διὰν μάλιστα αὐτὸς, ποὺ θὰ δώσει τὴν χάριν αὐτὴν, θὰ ἀφελθῇ ἐξ αὐτῆς;

Ταῦτα λοιπὸν νὰ βάλετε εἰς τὸν νοῦν οὐς καὶ ἀφοῦ πᾶτε εἰς τὸ σπῆτι οὐς, νὰ ἐπαναλαμβάνετε ἅλα ὅσα ἐλέξεθσαν καὶ ἐκείνου, C ποὺ δὲν προσέχουν μὲ-κάθε τρόπο νὰ διαρθώνατε, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἰδικῶν οὐς καὶ τῶν ἑνῶν κατορθωμάτων, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλοφρονήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὀφθαλμίας καὶ μετὰ τοῦ ὀφθαλμίας εἰς τὸν Πατέρα δε εἶναι ἡ δόξα, μαζί μὲ τὸ Ἄγρον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΛΛΑΓΗΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΚΑ, ΤΑ ΟΥΔΙΑ ΑΝΚΜΕΝΟΝΤΟ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΕΚΚΙΝΩΝ, ΠΟΥ ΤΟΤΕ ΣΥΝΕΒΗΘΑΝ· **Δ** ΑΚΟΜΗ ΑΝ ΚΑΙ ΕΞΑΝΤΙΩΝ ΕΚΚΙΝΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ ΤΟ ΣΩΜΑ ΜΑΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙΚΩΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩ ΠΩΣ ΘΑ ΚΑΤΟΡΜΩΣΗ ΤΙΣ ΝΑ ΜΗΝ ΟΡΚΙΖΕΤΑΙ.

1. Όταν ουλλογησῶ τὴν παρελθούσαν τρικομίαν καὶ τὴν σημερινὴν γαλήνην δὲν παύω νὰ λέγω· Εὐλογητός ἔσται ὁ Θεός, ποῦ ἔδωκε τὴν ἐπιτρέψει καὶ καίτην τὴν μεταβολήν· ὁ ὁποῖος παρήγαγε τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους (Ἰερ. 5, 8, Ἰακ. 37, 15), ὁ ὁποῖος κατεβάζει μέχρι τῶν πύλων τοῦ Ἄδου καὶ ἀνιψώνει πάλιν (Ἄ· Βασ. 2, 8). ὁ ὁποῖος τιμωρεῖ, ἀλλὰ δὲν θανατοῖνε. Καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐπισημῶς καὶ οὐκ ἐπὶ τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ παραλείπετε ποτὲ νὰ ἐπαναλαμβάνετε. Διότι ἐάν αὐτὸς μὲ ἔργα μᾶς ἐνεργήσῃ, **Ε** ποῖον συγγνώμην θὰ ἔχωμεν ἐάν οὐτε μὲ λόγια δὲν τὸν ἀνταμειβώμεν. Δι' αὐτὸ, οὐκ παρακαλῶ ποτὲ νὰ μὴ παραλείπετε νὰ εὐχαριστῆτε αὐτόν. Διότι ἐάν εἰς τὰ πρῶτα φανώμεν εὐγνώμονες, εἶναι ἀποφάνερον ὅτι καὶ ἄλλα μεγαλύτερα ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμεν. Ἄς λέγωμεν λοιπὸν συνεχῶς· Εὐλογητός ἔσται ὁ Θεός, ποῦ καὶ σὲ μᾶς ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ οὐκ παροθέσωμεν χωρὶς φόβου τὴν συνήθη πνευματικὴν τράπεζαν καὶ οὐκ ἐπέτρεψε μὲ θάρρος νὰ ἀκούτε τοὺς λόγους μας. Εὐλογητός ἔσται ὁ Θεός, **11*** **Α** διότι δὲν συγκεντρωθῆμεθα πλέον ἐδῶ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν ἐξωτερικὸν κίνδυνον, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν τὸ κήρυγμα καὶ δὲν πληροῦσθεμεν ἐδῶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἀγωνίαν τρώγον καὶ φροντίζοντες ἑαυτὰ πλέον, ἀλλὰ μὲ πολὺ θάρρος, ἐπειδὴ ἀπετινάζομεν δολὸν τὸν φόβον. Διότι τὰς προηγουμένας ἡμέρας δὲν διαφέρομεν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ὄψαστανται τρικομίαν εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης καὶ περιμένοντες ὡσαν τὴν ὥραν νὰ ναυαγήσωσιν, ἢ διὰ ἀνασφάλῃται δυσάρεστοι φῆμαι καθ' ἅλην τὴν ἡμέραν μᾶς ἀνησυχούσαν, μᾶς ἐτάρασαν, μᾶς ἐκινούσαν ἀπὸ παν-

τοῦ καὶ καθημερινῶς μὲ περιέργειαν καὶ ἀνησυχίαν ἐρατοῦσασμεν, ποῦς ἦλθεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον; τί νέα μᾶς ἔφερε; ἀλήθεια ἢ ψέματα εἶναι ὅσα μᾶς εἶπε; **Β** καὶ νύκτες ἄπνοι ἐπερῶσαμεν καὶ τὴν πόλιν μὲ δόκρυα ἀνταρῶσαμεν, διότι γρήγορα θὰ κατεστρέφετο.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐσωπήσαμεν, ἐπειδὴ ἡ πόλις ἀλόκληρος ἦτο ἄδεια καὶ ἄλοι εἰς τὰς ἐρήμους ἐπῆγαν νὰ κατοικήσωσιν, ὅσοι δὲ ἔμειναν ἐδῶ εἶσαν ἀκοιτιῶν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην. Διότι ἡ ψυχὴ ποῦ ἀπαξ ἐγέμισεν ἀπὸ λύπην, εἶναι ἀκατάλληλος νὰ ἀκούσῃ ἀτιμῶτως. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰωβ, ὅταν ἦλθον πρὸς ἐπισκεψίαν τοῦ καὶ εἶδον τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ σπυτιοῦ τοῦ, καὶ τὸν δίκαιον νὰ κάθεται ἐπὶ τῆς κήρυκος πληγωμένος, **Γ** ἔκκισαν τὰ ἐνδύματά τους καὶ ἐβρίγησαν καὶ σιωπηλοὶ παρεκέθησαν, φανερόντες μὲ τὴν στάσιν τῶν ταύτην ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσο κατάλληλον πράγμα εἰς τοὺς θλιβομένους εἰς τὴν ἀρχὴν ὅσον ἡ ἡσυχία καὶ σιωπὴ, διότι τὸ πάθημα τοῦ δὲν ἐπαίρει παρηγορίαν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ἀναγκαστικῶς εἰργάζοντο εἰς τὴν λάσπην καὶ τὰ πλεῖστα καὶ εἶδον τὸν Μωυσῆα νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται (Ἐξ. 5, 19—21), δὲν ἤμπορούσαν νὰ προσέκουν εἰς ὅσα τοὺς ἔλεγε, ἀπὸ τὴν μικροψυκίαν καὶ τὴν θλίψιν αὐτῶν. Καὶ τὴν παράδοξον ἐάν μερικοὶ ἀνθρώποι μακροψυχοὶ ἔπαθον τοῦτο, ὅσοι καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκομεν ὅτι ὑπέπεσαν εἰς τοῦτο τὸ λάθος. Μετὰ δηλοῦν τὸν μυστικὸν ἐκείνων δείπνον, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐπῆρεν αὐτοὺς ἰδιαιτέρως καὶ τοὺς ὠμιλοῦσιν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνομιλίας συνεχῶς τὸν ἐρατοῦσαν οἱ μαθηταὶ ποῦ πηγαίνεις; **Δ** Ὅταν ὁμοῦ εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὰ κακὰ ποῦ θὰ τοὺς εὐρυν ὀλίγον κατόπιν, τοὺς πολέμους, τὰς ἐπανοστάσεις, τὴν ἀποστροφήν ἐκ μέρους ἄλλων, τὰς μάστιγας, τὰς φυλακάς, τὰ δικαστήρια, τὰς ἀπαγωγὰς, τότε ἡ ψυχὴ τῶν μελωμένη ἀπὸ τὸν φόβον ἐκείνων, ποῦ ἤκουσαν, καὶ τὴν λύπην διὰ τὰ μέλλοντα, ἔμεινεν ἄρνητος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἰδὼν τὴν σύγχυσιν, εἰς τὴν ὅποیان ἔπεσον, τοὺς μαλῶναι λέγων· «Πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ κανεὶς ὅπου οὐκ ἐν ἐμοὶ ποῦ πηγαίνεις; Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα εἶπα σὲ σὲ, ἡ λύπη ἐγέμισε τὴν καρδίαν σου» (Ἰωάν. 16, 5, 8). Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐσωπήσαμεν κατὰ τὸν περασμένον χρόνον, **Ε** περιμένοντες νὰ εὐρωμεν τὴν παρουσίαν εὐκαιρίαν. Διότι ἐάν ἐκείνος ποῦ εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κάποιον κάτι, ὅχι θέσειαν παράλογον πρᾶγμα, περιμένει νὰ εὐρῇ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, κατὰ τὴν ὅποیان αὐτός, εἰς τὸν ὅποیان θὰ ἀποσθῆ, θὰ εἶναι ἡμερος καὶ εὐδίαθητος, ὥστε ἐπιφελοῦμενος τῆς εὐκαιρίας νὰ

ἐπιτύχη αὐτὸ ποῦ θέλει, πολὺ περισσότερον, ἐκείνος ποῦ ὁμιλεῖ, πρέπει νὰ ἐπιζητῇ νὰ εὕρῃ τὸν κατάλληλον καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἀκριστερὸς εἶναι εὐδιάθετος καὶ ἀπληθαγμένος ἀπὸ κάθε φροντίδας, διὰ νὰ τοῦ προσφέρῃ τοὺς λόγους, πράγματα τὸ ὅσιον καὶ ἡμεῖς ἐκάρωμεν.

2. Τώρα λοιπὸν, 116 Α ἐπειδὴ ἐπιτάξατε μακρὰν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας τὴν λύπην, ἐπιθυμοῦμεν νὰ σὰς ὑπενωθώσωμεν δι.τι εἰσημεν εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, διὰ νὰ κόμωμεν σαφέστερον τὸν λόγον. Εκείνου ποῦ εἰσημεν περὶ τῆς κτίσεως, δι.τι δηλαδὴ ὁ Θεὸς τὴν ἔκασμεν δι.κὸν μόνον ἄρσιν καὶ θαυμαστὴν καὶ μεγάλην, ἀλλὰ καὶ ὀδύνας καὶ φθαρτὴν, καὶ δι.τι δείγματα τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς φθορᾶς πολλὰ ἐπέβαλεν εἰς αὐτήν, ὥστε καὶ με.τὸς δύο τούτους τρόπους νὰ ἠφελῆ τὸν ἄνθρωπον, δι.τι διὰ μὲν τῆς ἀραιότητος αὐτῆς, τὸν ὡδηγεῖ εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ δημιουργοῦ τῆς, διὰ δὲ τῆς ἀδυναμίας εἰς τὴν ἀποράκωσιν τῆς λατρείας αὐτῆς, τὸ ἴσιον ἰσκάει καὶ διὰ τὸ σῶμά μας. Τὸ ζήτημα τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας καὶ ἐκ τῶν ἰδίων μας ἐπιτάξουσιν καὶ ζητοῦν νὰ μάθουν, **Β** δια.τι φθαρτὸν καὶ προσωρινὸν ἔχει γίνε.τι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν, οὔτε δι.τι ἔχει δημιουργηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραδέχονται, δι.τι λέγουσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀνάξιον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔχει ἀκαθαρσίας, ἰδρύτας, δόκρυα, κόπους ταιλαιωρίας καὶ ἄλλα κακὰ. Ἐγὼ δὲ, δι.ταν τύχη νὰ γίνῃ περὶ αὐτῶν τῶν κακῶν λόγος, πρῶτον μὲν τὸ εἶπε.θὰ εἴπω: Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦτου ποῦ ἡμάρτησε, ποῦ ἔχει ἐπέσει καὶ καταδικασθῆ. ἀλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς ποῖον ἦτο τὸ σῶμα, ποῦ ἐδημιούργησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεός, **С** ἅς εἴδωμεν εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἅς ἴδωμεν τὸν ἄνθρωπον ποῖος ἦτο μάλισ. δημιουργηθῆ. Δι.ο.τι τὸ σῶμα ἐκεῖνο τότε δὲν ἦτο φθαρτὸν καὶ θνητὸν ὅπως εἶναι τώρα, ἀλλὰ ὅπως ὁ ἀνδρὶδὸς ὁ κρυστός, ποῦ μάλισ. ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ κανε.τιτῆρι, ἐνὶ λαμπρῶς καὶ σιγῆς, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦτο ἀπληθαγμένον ἀπὸ κάθε φθορᾶς καὶ οὔτε πόνος τὸ ἐνακλόουσε, οὔτε ἰδρύτας τὸ ἐβλαπτεν, οὔτε φροντίδας τὸ ἐβαρύνεον, οὔτε λήπτες τὸ ἐπολιωροῦσαν, οὔτε ἄλλα τίσι.τι ἐκ τῶν τοιούτων παθῶν τοῦ προζενόουσε λύπην.

Ἐπειδὴ ὁμο.ς εἰς τὴν εὐμερίαν αὐτοῦ ταύτην δὲν ἐφάνη ὁ ἄνθρωπος σώσασθαι, ἀλλὰ ἐξέστρεψε τὸν εὐεργέτην του καὶ ἐπέωρθε τὸν ἀπαιτήσαντα δαίμονα περισσότερον δέξοιστον ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὅσιος ἴσων τὸν ἔτιμωσεν καὶ ἐφορῆσε δι. αὐτὸν καὶ κήλι.σεν αὐτὸς δι.τι θὰ γίνῃ Θεός, καὶ ἐσχημάτισ. δὲ τὸν ἑαυτὸν του ἰδέον μεγαλυτέραν τῆς πραγματικῆς, **Д**

τότε πλέον διὰ νὰ τὸν σωφρονίσῃ ὁ Θεὸς με. αὐτὸ τὸ ἴσιον τὰ πράγματα, ἔκαμε τὸ σῶμα του φθαρτὸν καὶ προσωρινὸν καὶ με. πολλὰς ἀνάγκας τὸν ἔδεσε, δι.τι δι.τι τὸν ἔμοουσε καὶ τὸν ἀπειτρέφετο, ἀλλὰ δι.τι ἐφορῆσε διὰ τὸ καλὸν του, καὶ ἤθελε τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην ὑψηλοφροσύνην νὰ τοῦ τὴν κόψῃ εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφίση νὰ ἀναπυκθῆ, διδάσκων αὐτὸν διὰ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων δι.τι εἶναι θνητός καὶ προσωρινός καὶ πειθῶν, δι.τι δὲν πρέπει νὰ ἔχη τοιαύτας ἰδέας καὶ τοιαῦτα ὀνειροπολήματα, ἰὰ ὅσι.τι τοῦ ἔβαλεν ὁ διάβολος, λέγων ὅτι θὰ γίνε.τι ὡς θεοὶ (Γεν. 3, 5). **Ε**

Θέλων λοιπὸν ὁ Θεὸς νὰ ξερρώκωσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν του αὐτὴν τὴν ἰδέαν, ἔκαμε τὸ σῶμα του νὰ ὑποβάλλεται εἰς πολλὰ παθήματα καὶ ταιλαιωρίας, διδάσκων αὐτὸν δι. αὐτῆς τῆς φάσεως του, κατὲ νὰ μὴ συλλάβῃ τοιαύτην ἰδέαν. Καὶ δι.τι τοῦτο εἶναι ἀληθές, πρὸ πάντων ἀπὸ ὅσα εἰς ἐκείνον ἔγι.αν φαίνε.ται, δι.τι δι.αν συνέλαθε.ν αὐτὴν τὴν ἰδέαν κατεδικάσθη εἰς αὐτὴν τὴν τιμωρίαν. Καὶ πρόσεξε νὰ ἰδῆς τοῦ Θεοῦ τὴν φρόνησιν. Δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν πρῶτα νὰ ἀποθήνῃ, ἀλλὰ ἐπέτρεπεν ὁ οἶός του ("Ἄβελ) νὰ πῶθῃ τοῦτο, διὰ νὰ ἰδῆ ἔμπρός εἰς τὰ μάτια του τὸ σῶμα νὰ σπῆται καὶ καταστρέφε.ται, 117 Α καὶ ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦτο νὰ πάρῃ μεγάλην φιλοσοφικὴν διδασκαλίαν καὶ μάθῃ ποῖος ἔχει γίνε.τι, καὶ ἄφω.σ ὁ σωφρονισθῆ. καλῶς, τότε νὰ ἀπέλθῃ ἀπ' ἐδῶ. Πρὸ πάντων μὲν λοιπὸν, αὐτὸ ποῦ εἶπον, εἰ. δὸ.ον συνέδρα.ν, φαίνε.ται, δι.τι ὁμο.ς ὀλιγώτερον καὶ ἀπὸ ὅσα κατόπιν θὰ εἴπω, θὰ γίνῃ φανερόν. Δι.τι πρῶτο. τύ.ρα ποῦ ἴσως ἀνάγκας ἔχει τὸ σῶμα καὶ ὄλοι ἀποθνήσκουσιν καὶ καταστρέφονται καὶ σῆονται ἔμπρός εἰς τὰ μάτια ὄλων καὶ ἔχουσιν διαλυθῆ εἰς οὐκίτην καὶ οἱ ἐθνικὸι φιλοσοφοὶ προσέθεσαν καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ φθαρτοῦ ὡς ἕνα γνώρισμα συμπληρωματικῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (δι.τι ἐρωτηθέντες, τι ἀρὰ γε εἶναι ἄνθρωπος, ἀπήντησαν, ἴσων, λογικόν, θνητόν). Ἄφω.σ λοιπὸν, ἐνῶ ὄλοι παραδέχονται ταῦτα, ἐτάλμησαν μερικοὶ νὰ ἀνακηρύξουσιν τοὺς δαυτούς των ἀθανάτους **В** εἰς τὴν οὐκίτην τῶν πολλῶν καὶ ἐνῶ ἡ ὁμο.ς των ἐραρτυροῦσιν τὸν θάνατον, προσεπάθησαν νὰ ἀνακηρυχθοῦν θεοὶ καὶ ἐτιμήθησαν ὡς τοιοῦτοι, ἐὰν δὲν ἤθελε.ν ἐπακαλουθῆσαι ὁ θάνατος, διὰ νὰ διδάσκῃ εἰς ὄλους ὅτι ἡ φύσις μας εἶναι φθαρτὴ καὶ προσωρινή, εἰς ποῖον σημει.ον ἀσθεσίας δὲν θὰ ἐφθάνον πολλοὶ ἄνθρωποι: "Ἀκουσε λοιπὸν τι λέγει ὁ προφήτης διὰ κάποιον δάρβαρον βασιλεῦ. ποῦ εἶχε τοιαύτην τρέλλαν. «Ἐπάνω εἰς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ θὰ θέσι.ς, λέγει, τὸν θρόνον μου καὶ θὰ γίνω ὁμο.ς με. τὸν Ὑψιστον» (Ἠα. 14, 13-14). Ἐπει.τα περιεῖξον αὐτὸν καὶ ἔβλε.ν νὰ φανερωθῇ τὸν θάνατόν του λέγει: «Κίτω. ἀπὸ αὐ.θὰ στρώσουν σπῆ.ν **С** καὶ ὡς

ακέπασρά σου θα είναι τα ακουλίκια» (αὐτὸς 11). Οἱ λόγοι δὲ οὗτοι σημαίνουν τὸ ἔξης: "Ἄνθρωπος εἶσαι, πού περπιμένεις τὸν θάνατον καὶ ἐτόλμησες νὰ φαντάζεσαι τοιαῦτα πρόγναια; Καὶ περὶ ἄλλου πάλιν, τοῦ βασιλέως τῶν Τυρίων, ὁ ὁπαιός τοιαῦτα ἐσκέπτετο καὶ ἤθελε νὰ θεωρηθῆι θεός, λέγει: «Σὺ δὲ δὲν εἶσαι θεός, ἀλλὰ ἄνθρωπος καὶ ἔκείνοι, πού θὰ σὲ τρυπήσουν, θὰ εἰπουν τοῦτο». (1εζ, 28, 9). "Ὅτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ καθ' ὀλοκληρίαν, θέλων νὰ ἀπαρέσῃ τὴν δόξαν τῆς εἰδωλολατρίας, ἔκαμε ἰαυτὸν τὸ σῶμα μετ' ὁ Θεός. Καὶ διατὶ παρασκευάσας, πού λέγω, διτὸ σῶμα ἔγινε τοιοῦτον, ἀπὸ τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὴν ψυχὴν: Ἐνητὴν θεοῦ δὲν τὴν ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ τὴν ἀρῆκε νὰ εἶναι ἀθάνατος. **D** ἐν τοῖσι τὴν ἐδημιούργησε τοιαύτην, ὥστε νὰ ὑπέκειται εἰς τὴν λήθην (ἐξέκασμα), τὴν ἀγνοίαν, τὴν λήην, τὰς φροντίδας. Καὶ ἔκαμε τοῦτο διὰ νὰ τὴν προφυλάξῃ νὰ μὴ οὐκριατῆσθαι διὰ τὸν αὐτὸν τῆς μεγάλης ἰδέαν, τὴν ὅποιαν θὰ ἐσκημάτιζεν ἀπεβλέπουσα εἰς τὴν ἐγγενῆ φρίσιν τῆς. Διότι, ἐάν καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ, μερικοὶ ἐτόλμησαν νὰ ἰσχυρισθῶν διὰ εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ,¹⁴ ἐάν καὶ ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐλεεινὰς ἢ οὐ ἀπληροῦμένη, εἰς ποίαν ἰρέλλαν δὲν θὰ ἐφθάνον;

Ἄλλὰ διτὶ ἔλεγα διὰ τὴν κτίσιν, τὸ ἴδιον ἐπιναλαμβάνου καὶ διὰ τὸ σῶμα, δηλαδὴ θαυμάζου τὸν Θεὸν ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὰ ἴδια, καὶ διὰ τὸ φθαρτὸν τὸ ἔκαμε καὶ διὰ τὴν εἰς τὴν φθορὴν αὐτῆν τοῦ σώματος ἐπέδειξε τὴν δόξαν τῆς οὐσίας καὶ σοφίας του. Ὅτι δὲ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κέρη ἀπὸ καλλιτέραν ὕλην, τὸ εἰδείξεν ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ οὐρανίου: καὶ ἡλιακοῦ σώματος. **E** Διότι ἔκεινος πού κατασκεύασεν αὐτὰ τοιαῦτα καὶ τοῦτο ἠμποροῦσε νὰ τὸ κέρη τοιοῦτον ἂν ἤθελε, ἀλλὰ ἡ οὐσία πού τὸ ἔκαμε μετ' ὅσας ἀδυναμίας εἶναι ὁ λόγος, πού εἴπομεν. Ἄλλ' ὅμως μετ' ὅσο δὲν ἐλαττώνεται ἡ θαυμαστὴ δύναμις τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ περισσότερον ἀναδεικνύεται. Διότι τὸ κατώτερον ὕλικόν ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάσθη τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, φανερώνει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸν πλοῦτον καὶ τὸν πολυμήκανον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ εἰς τὴν λάσπην καὶ σάκτιν ἔβαλε ἰσοῦν ἄρμονίαν καὶ τοιαύτας αἰσθησεις ποικίλων καὶ διαφόρων ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ κάνουν τοιαύτας φιλοσοφικὰς σκέψεις.

3. 116 **A** "Ὅτε ὅσον κινήσῃς τὸ πνεῦμα τῆς οὐσίας τοῦ σώματος τόσον καὶ περισσότερον ἀκόμη νὰ θαυμάσῃς τὸ μεγαλεῖον τῆς τέχνης αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲν θαυμάζῃς τόσον τὴν

14. Τοιοῦτον ἔφασι ἐκ τῶν ἀρχαίων ἰστορικών, ἐκ 34 τῶν σημειωμένων τοιαύτας ἰδέας ἔχον ἀπ' ἀποβλάσται.

ἀνθρωποποιῶν ἔκείνον, πού κάνει ὠραῖον ἀνδριάντα ἀπὸ κρινῶν, ὅσον ἔκείνον πού μετ' ἰκανότητα τῆς τέχνης του ἠμπορεῖ ἀπὸ τὴν λάσπην, ἡ ὅποια εὐκόλα καταρρέει καὶ διαλύεται, νὰ μᾶς παρουσιάσῃ πλαστικὴν ὠραιότητα θαυμαστὴν καὶ ἀκατανόητον. Διότι εἰς μὲν τὸν ἀνδριάντοποιόν βοήθει κάμικα καὶ τὸ καλὸν ὕλικόν, ἐνῶ ἐδῶ ὅλον τὸ ἔργον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἰκανότητα τῆς τέχνης τοῦ δημιουργοῦ.

Σὺ δὲ, ἐάν θέλῃς νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἔκείνου πού μᾶς ἐδημιούργησεν ἡ σοφία, σκέψου τι γίνεται ἀπὸ τὴν λάσπην τι ἄλλο παρὰ πλῆθος καὶ κεραμίδια. Καὶ ὅμως ἠμπόρεσεν ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς ἀπὸ τὸ ὕλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνονται μόνον πλῆθος καὶ κεραμίδια **B** νὰ κατασκευάσῃ μᾶτι τύπον ὠραῖον, ὥστε νὰ θαυμάζῃς ὅλοι δοοὶ τὸ ἐδέπου καὶ τόσον δυνατὸν, ὥστε νὰ βλέπῃς εἰς μαγὰλο ὕψος τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ διὰ τῆς ἴσου μικρὰς αὐτοῦ κόρης, νὰ περιλαμβάνῃ ἐντὸς αὐτοῦ τόσας εἰκόνας αἰμάτων, θουῶν, φαράγγων, λάφων καὶ θαλασσῶν.

Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς ὡς ἔλλεψεις αὐτοῦ τὰ δάκρυα καὶ τὴν ἰσμπλας, διότι αὐτὰ προήλθον ἐκ τῆς ἀμαρτίας σου, ἀλλὰ σκέψου τὴν ὠραιότητα αὐτοῦ, τὴν ὀπτικὴν του δύναμιν καὶ ὡς ἐνῶ διατρέχει τόσον μικρὰς ἀτμοσφαιρας δὲν κωλύεται καὶ δὲν κατακωλύεται. Τὰ πόδια καὶ ὀλίγον νὰ βυθίζουσι κωλύονται καὶ παραλύουσι, ἐνῶ τὸ μᾶτι, καίτοι εἰς ἴσον ὄρος προκωρεῖ, καὶ εἰς τόσον πλάτος ἐκτείνεται, **C** δὲν αἰσθάνεται κωμίαν ἐξάντησιν. Διότι ἐπειδὴ ἀπὸ ἑα τὰ μέλη μας εἶναι τὸ δυνατωτέρον δὲν ἀρῆσεν αὐτὸ νὰ κωλύεται, διὰ νὰ δύναται ἀνεμπόδιστα καὶ ἐλεεινὰ νὰ κωλύεται, διὰ πολιτικῶς ὑπηρεσίας του. Μᾶλλον δὲ ποῖος λόγος ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μέλος τοῦτο ὅλα τὰ προσόντα; Καὶ διατὶ νὰ ἀναφέρῃ τὴν κόρη καὶ τὴν ὀπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν: Καὶ μόνον τὰς βλέφαρίας τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἂν ἐξετάσῃς, πού θεωροῦνται ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τὰ εὐτελεστερα, θὰ ἴδῃς καὶ εἰς αὐτὰς τὴν μεγάλην τοῦ δημιουργοῦ σοφίαν. Καθὼς δὲ εἰ: τὰ σῆα τὰ θύαλα προβάλλουσι **D** οὐκ ὀδόντα καὶ ἐμποδίζουσι τὰ πούλια νὰ καθίσουν ἐπὶ τοῦ καρποῦ καὶ νὰ σπᾶσιν τὴν καλαμὰ αὐτοῦ, πού εἶναι ἀδύνατη, ἔτσι καὶ εἰς τὰ μᾶτια, ὅταν ἄγανα καὶ ὀδόντα εἶναι τοποθετημένα αἱ τρίχες τῶν βλέφαρων διὰ νὰ ἀπομακρύνουσι ἀπ' αὐτὰ τρίχας, σκόνην, ἑλαρᾶσια καὶ ὅλα δοα ἐρχονται ἀπ' ἔξω καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφίνοιν νὰ ἐνοκλοῦν τὰ βλέφαρα.

Καὶ εἰς τὰ φρόδια ἠμπορεῖς νὰ ἴδῃς ἄλλην σοφίαν δομικωτέραν ὅπ' αὐτὴν πού εἶπα. Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῆ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτῶν; Διότι οὐτε προβάλλουσι εἰς τὰ ἔξω περιώτερον ἀπὸ ὅτι πρέπει, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζουσι τὸ μᾶτι, οὐ-

τε πάλιν ἔχουν καθὼς μέσο ὑπερθαλάκ, ἀλλὰ, ὅν τὸ ἔξῃον μέρος τῆς στέγης τοῦ σπαιτοῦ, προεξέχουν ἐπάνω εἰς τὰ μέτωπα καὶ δεχόμενα τὸν ἰδρώτα, **E** ποῦ κατεράσεται ἀπὸ τὸ μέτωπον, δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ βλάψῃ τὰ μάτια. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πυκνὰς τρίχας, ὡστε μὲ τὴν πυκνότητά νὰ συγκρατοῦν τὰ καταρρέοντα ὕγρα, νὰ στεγάζουν μὲ μεγάλην ἀποτελεσματικότητά τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ δίδουν πολλὰν ὕγραν εἰς τὸ πρόσωπον. Δὲν εἶναι δὲ μόνον αὐτὸ θαυμαστόν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐξ Ἰσοῦ μὲ αὐτὰ. Διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου, παρακαλῶ, αἱ μὲν τρίχες τῆς κεφαλῆς μεγαλώνουν καὶ δι' αὐτὸ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κίπτονται, ὅχι ὅμως καὶ αἱ τρίχες ποῦ εἶναι εἰς τὰ φρύδια; **119 A** Καὶ αὐτὸ δὲν ἔγινε χωρὶς λόγον, ἀκόσμως, ἀλλὰ διότι ἂν θὰ ἐμεγάλωναν, θὰ καθήσαντο πρὸς τὰ κάτω καὶ θὰ ἠμπόδιζον τὰ μάτια νὰ βλέπουν, ὅπως συμβαίνει εἰς ἐκείνους ποῦ ἔρρασαν εἰς βαθὺ γήρας.

Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ διγρηθῇ τὴν σοφίαν ὄλων ποῦ παρουσιάζει ἡ κατασκευή τοῦ ἐγκέφαλου; Πρῶτον μὲν τὸν ἔκαμε μαλακόν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πηγὴ ὄλων τῶν αἰσθησῶν. Ἐπειτα δὲ διὰ τὸ νὰ μὴ βλάπεται, λόγῳ τῆς μαλακῆς φύσεώς του, τὸν περιέβαλεν ἀπὸ παντοῦ μὲ ὀστά. Πάλιν δὲ, διὰ τὸ νὰ μὴ τοῦ προσεβῇ ἐνόκληρον ἡ τριβὴ ἐπὶ τῶν σκληρῶν ὀστέων, ἔθεσε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων λεπτοτάτην μεμβράνην. Ἐκείνη μὲν, ἀλλὰ δύο, τὴν μὲν μίαν ἀπωμένην κάτω ἀπὸ τὸ βρεγματικῶν ὀστέων, τὴν δὲ ἄλλην ἔβαλε γύρω ἀπὸ ὄλων τῶν ἐγκέφαλον **B** καὶ εἶναι ἐκείνη σκληροτέρα ἀπὸ αὐτήν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμε καὶ διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ νὰ προφυλάσσεται ὁ ἐγκέφαλος, ὅταν θὰ συμβοῦν κτυπήματα εἰς τὴν κεφαλὴν, διότι θὰ κτυπιῖνται πρῶτον αἱ μεμβράναι καὶ ἡ βλάβη δὲν θὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοῦ. Καὶ τὸ ὅτι τὸ ὄστέον ποῦ τὸν σκεπάζει, δὲν εἶναι ἕνα καὶ μονοκόμιατον, ἀλλὰ ἔχει πολλὰς ραφὰς ἀπὸ παντοῦ, εἶναι καὶ ποῦ τοῦ σφίρει μεγάλην ὀσφάλευαν. Διότι διὰ τῶν ραφῶν ἐκείνων ἔξέρχονται οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἀίματι καὶ εἶται δὲν τὸν ἐνοχλοῦν **C** καὶ ἂν τύχῃ νὰ κτυπήσῃ δὲν καταστρέφεται ὄλον τὸ ὄστέον. Διότι, ἐὰν μὲν ἦτο ἕνα τὸ ὄστέον αὐτὸ καὶ μονοκόμιατον καὶ εἰς ἕνα μόνον μέρος ἂν ἐκτυπῆτο, θὰ κατεστρέφετο ὀλόκληρον, ἐνῶ τώρα, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ ὀστά συννημένα, δὲν συμβαίνει τοιοῦτον πρῶγμα. Ἐπειδὴ ἂν τυκῶν κτυπήσῃ εἰς ἕνα μέρος, βλάπεται τὸ ὄστέον τοῦ μέρους ἐκείνου μόνον, τὰ δὲ ἄλλα ὀστά μένουσιν ἀβλαβῆ, διότι ἡ πλῆγῃ, λόγῳ τῆς διαίρεσώς τῶν ὀστέων, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ πλησίον ἐπιρριζώμενα. Διὰ τοῦτο ἀπὸ πολλὰ ὀστά ἔκαμε τὸ κάλυμμα αὐτοῦ ὁ Θεός, καὶ ὅπως, ὅταν κτίσῃ ἕνα σπῆτι, θάξῃ ἐπάνω στέγην καὶ κεραμίδια, **D** εἶται καὶ τὰ ὀστά τοῦτα ἔθεσεν ἐπάνω

εἰς τὸ κεφάλι ὁ Θεός καὶ διέταξε νὰ φυτράνουν τρίχες, διὰ νὰ κρημαμένουν ὡς μάλλινοι σκούφοι εἰς αὐτὰ. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ διὰ τὴν καρδίαν. Ἐπειδὴ αὕτη εἶναι τὸ σπουδαιώτατον ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ἐμπροσθεῖ, ἡ ζωὴ μας ὀλόκληρος, καὶ ἐπειδὴ ἡ παραμικρὰ πλῆγῃ τῆς φέρει τὸν θάνατον, μὲ γερὰ καὶ σκληρὰ ὀστά ἀπὸ παντοῦ τὴν περιτεύεισε καὶ μὲ τὴν προβολὴν τοῦ θώρακος ἐμπροσθεν καὶ τὴν ὑποκλίτην ὀπισθεν καὶ ἔκαμεν εἰς αὐτήν, ὅτι καὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον μὲ τὰς μεμβράνας. Διὰ τὸ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὴν σκληρότητα τῶν ὀστέων καὶ ὑποφέρῃ ἀπὸ τοὺς πόνους, κατὰ τοὺς συχνοὺς παλμούς τῆς καὶ τὰ πηρόματα, **E** ποῦ κάνει κατὰ τοὺς θυμούς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ταραχὰς ὀσμῆς, μεμβράνας ἔχει ἐπιλωκὸς πολλὰς καὶ τὸν πνεύμονα ἔβαλε κάτω εἰς αὐτὴν ὡς στράμα μαλακόν, διὰ νὰ κτυπῆ μαλακὰ εἰς αὐτὸν ὅταν πάλ्लεται καὶ μὴ παθαίμῃ κανένα κακόν. Καὶ διὰ τὸ νὰ ὀμῶν διὰ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὴν καρδίαν, ἄφου καὶ διὰ τὰ νύκτα, ἂν κανεὶς συζητήσῃ καὶ προσεῖρῃ εἰς αὐτὰ, θὰ ἰδῆ νὰ διαφάνεται ἀπὸ τὰ σκεῖμα τοῦτον, ἀπὸ τὴν ὀδοῖν καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν τῶν ἡ ὀστέων τοῦ Θεοῦ. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἴπωμεν, **120 A** διὰ τὸ δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον μήκος ὅλα τὰ δάκτυλα, καὶ πολλὰ ἄλλα περισσοτέρα ἀπ' αὐτὰ. Ἀλλὰ ἀρκετὰ εἰσάγωμεν μὲ ὅσα εἴπαμεν ἡ σοφία τοῦ δημιουργοῦ μας Θεοῦ, εἰς ὅσους θέσται προσέχουν. Διὰ τοῦτο ἄφου ἀρῆσθαι τὸ μέρος τοῦτο νὰ τὸ ἐπεξεργασθῶν λεπτομερῶς ὅσοι εἶναι φιλόσοφοι, θὰ τραπῶ εἰς τὴν ἀναίρεσιν ἄλλης ἀντιρρήσως.

4. Πολλοὶ, θελαδὴ, ἐκτὸς τῶν ἀντιρρήσων, ποῦ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, προσβάλλουν καὶ τὴν εἴρη: Διὰ τὸ ἄρῃ γε, ἄφου βασιλεὺς τῶν ἀλόγων ζῶων εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πολλὰ ἀπὸ τὰ ζῷα εἶναι ἀνώτερα αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν δύναμιν καὶ εἰς τὴν εὐκνησίαν καὶ εἰς τὴν ταχύτητα; Διὸ ταχύτερος εἶναι ὁ ἵππος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ μεγαλυτέρας ἀντοχῆς τὸ βόδι, καὶ ελαφρότερος ὁ δέλεος καὶ δυνατώτερος ὁ λέων. Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτὰ; **B** Ὅτι καὶ ἐκ τούτων θὰ γνωρίσωμεν κυρίως τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν καὶ τὴν τριβὴν, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐτίμησε. Βεβαίως ὁ ἵππος εἶναι ταχύτερος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ, διὰ τὸ ἀναπότῃ ταχύτητα κατὰ τὰ ταξίδια, εἶναι καταλληλότερος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἵππον. Διότι καὶ τὸ ταχύτερον καὶ δυνατώτερον βλογο μῆλις διακόσια στάδια θὰ ἠμπορήσῃ νὰ διατρέξῃ τὴν ἡμέραν, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν διαδοικτικῶς ἐρεύξῃ εἰς τὸ ἀράξῃ του πολλὰ βλογο θὰ ἠμπορήσῃ καὶ δύο κλιδάς στάδια νὰ διανύσῃ. Ὅστε τὸ πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς ἐκείνον ἡ ταχύτης, τὸ ζῶον εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὸ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ λογικόν καὶ ἡ εφευρετικὴ ἰκανότης. Ναί μὲν δὲν ἔχει πόδια

γερὰ ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ὁ ἵππος, ὅμως ἔχει καὶ αὐτὸς πόδια, πῶς ἔχει ἰσχύ τὸν ἐμπροσθεν εἰς τὰς ἀνάγκας του, ὅπως τὸν ἵππον τὰ ἰδικά του. Ἐὰν ἀπὸ μὲν τὰ ζῶα οὕτε ἓνα δὲν ἡμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ ἓνα ἄλλο, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τὰς ἀνάγκας του, ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὅλα τὰ μεταχειρίζεται καὶ διὰ τῆς διαφόρων εἰδῶν ἰκανότητος, πῶς τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός, καὶ ἓνα ζῶον τὸ χρησιμοποιοῦν κατὰ τὸν ἐπιωφελέστερον δι' αὐτὸν τρόπον. Ἐὰν τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων ἦσαν τῶσαν δυνάμει ὅσον τῶν ἵππων, θὰ ἦσαν δι' ἄλλα ἔργα, ὅπως τὸ δάδισμα εἰς κακοσιπές, εἰς κοροδοῦνία, ἢ ἀνάβασιν εἰς δένδρα, ἀκατάλληλα, διότι ἡ ὄψις γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὰ αὐτὰ θαυμάσια. Ὡστε ἂν καὶ εἴηαι μαλακώτερα καὶ μικροτέρας ἀντοχῆς τὰ πόδια τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τοιαύτοις εἶναι καταλληλότερα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν περισσοτέρων ἀναγκῶν καὶ δὲν ἐμποδίζονται εἰς τὸ ἔργον τῶν λόγων τῆς ἀδυναμίας των. **Δ** διότι ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ἵππου καὶ ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ κάνουν διάφορα εἴδη θαυμάτων.

Πάλιν ἔχει φτερά ἑλαφρά ὁ ἀετός καὶ πετᾷ, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἔχω λογικὸν καὶ ἰσχύτητα, διὰ τῆς ὁποίας δύνανται ὅλα ὅσα πετοῦν εἰς τὸν ἀέρα νὰ τὰ κατεβάσω καὶ ὑποτάξω.⁴⁵ Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἴδῃς καὶ τὰ ἰδικά μου φτερά, σοῦ λέγω ὅτι ἔχω πολὺ ἑλαφρότερα ἀπὸ ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου ἡμπορῶ νὰ πετάξω ὅχι εἰς ὕψος δέκα ἢ εἰκοσι σταδίων ἢ ἔξω τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ ὑπερῶν αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑπερῶν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ὁ Χριστὸς κέθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ. Τὰ ἄλογα ζῶα πάλιν εἰς τὸ σῶμα των ἔχουν τὸ ὄπλο, ὅπως τὸ βόδι τὰ κέρατα, τὰ δόντια ὁ ἰνδιόκτιστος, τὰ νόμισα ὁ λέων. **Ε** εἰς ἐπὶ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἔβαλε τὰ ὄπλα εἰς τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἔβω ἀπ' αὐτὸ φανερώσιν μὲ τούτῳ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡμερον ζῶον καὶ ὅτι δὲν κοίτῃ κρειάζονται πάντοτε τὰ ὄπλα καὶ διὰ τούτου ἄλλοτε μὲν τὰ χρησιμοποιοῦν, ἄλλοτε δὲ τὰ βάζει εἰς τὴν ἀρχὴν. Διὰ τὴν εἰμαρμένην ἐλευθέρος καὶ εὐκίνητος καὶ νὰ μὴ εἴηαι ἀναγκασιμὸς νὰ βαστάξω διαρκῶς ὄπλα, τὰ ἔκαμε νὰ εἴηαι κωλυμένη ἀπὸ τὴν φύσιν μου. Διὰ τούτῳ, ὅχι μόνον, διότι ἔχομεν ψυχὴν λογικὴν ὑπερέχουσαν ἀπὸ τὸ ζῶα, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ σῶμά μας ἔχει περισσότερα πλεονεκτήματα ἀπὸ τὸ ἰδικὸν των.

Διότι τούτῳ τὸ κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς. **11** **Α** καὶ κατάλληλον νὰ ἐκτελέθῃ τὰς

45. Ἡδὴ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἰκανότητος πῶς τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός, ἐπιθυμῶ νὰ πετῶ μὲ τὰ θαυμάσια μὲ τῶσαν ταχύτητι μὲ δὴν καμάν ἐν τῷ πετῶν.

ὁμοιότητος τῆς. Δηλαδή δὲν ἔκαμε τὸ σῶμα ἀπλῶς καὶ ὡς εἴπαυεν, ἀλλὰ τὸ ἐδομησώργησε τοιαῦτον, ὥστε νὰ εἴηαι κατάλληλον νὰ ὑπηρετῇ λογικὴν ψυχὴν διότι ἄλλως θὰ ἠμποδίζετο πάρα πολὺ ἡ ψυχὴ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς, ὅπως φαίνεται κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ὁσθευνῶν. Διότι, ἐὰν ἔσται καὶ ὀλίγον παρεκτραπῆ ἀπὸ τὴν φυσικὴν του κατῴτασιν ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς, παραδείγματος χάριν, ἐν ὁ ἐγκέφαλος γίνῃ θερμότερος ἢ ψυχρότερος, ἐμποδίζονται πολλαὶ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς. Ὡστε καὶ ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς τὴν μεγάλην πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅχι μόνον διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν **Β** τὸ ἔκαμε καλλίτερον ἀπὸ ὅτι εἶναι σήμερον, οὕτε διότι καὶ πῦρα τὰ κατεσκεύασεν διὰ νὰ εἴηαι κρησμον, ἀλλὰ διότι καὶ μὲ πολὺ μεγαλύτεραν δόξαν θὰ τὸ ἀναστήσῃ πάλιν. Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῆς νὰ μάθῃς καὶ ἀπ' ἄλλου μὲ πόσον μεγάλην σοφίαν κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς τὸ σῶμα, θὰ σοῦ εἰπῶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὸν Παῦλον νὰ εὐρίσκειται εἰς συνεκὴ ἐκπληξιν. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; Τὰ μέλη τοῦ σώματος τὰ ἐδομησώργησε τοιαῦτα, ὥστε τὸ ἓνα νὰ ὑπερέχῃ τοῦ ἄλλου ὅχι εἰς τὰς ἰδίας ιδιότητας, ἀλλὰ ἄλλα μὲν εἰς τὴν ὑψαιότητα, ἄλλα δὲ εἰς τὴν δυνάμιν, ὅπως π. κ. ὦρατα μὲν εἶναι τὰ μάτια, ἀλλὰ δυνατώτερα τὰ πόδια· πολὺτιμον εἶναι τὸ κεφάλι, ἀλλὰ δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ εἰς τὰ πόδια, δὲν αἰετῶ ἔχω ἀνάγκην (Α' Κορ. 12, 21). **Γ**

Αὐτὸ δὲ ποῦ θέλομεν εἰς τὰ μέλη, παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα καὶ εἰς ἀλόκληρον τὴν ζωὴν μας. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ποῦ ἔχει τὴν ἀνάγκην τῶν ὑπηρετῶν, οἱ ὑπῆκοι τὴν ἀνάγκην τοῦ βασιλέως, ὅπως καὶ τὸ κεφάλι ἔχει τὴν ἀνάγκην τῶν ποδῶν καὶ ταῦτα ἐκεῖνοι. Καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα πάλιν ἄλλα μὲν εἶναι δυνατώτερα, ἄλλα δὲ ὑψαιότερα καὶ ἄλλα μὲν μᾶς προξενοῦν εὐχαρίστησιν, ἄλλα μᾶς παρέχουν καὶ ἄλλα μᾶς ἐνδύσιν· ὅπως π. κ. τὸ παγῶνι μᾶς εὐχαριστεῖ, οἱ θορυβῆες καὶ οἱ κροῖαι μᾶς παρέχουν, τὰ πρόβατα καὶ αἱ κατσίκες μᾶς ἐνδύσιν εἰς τὰς ἐργασίας μας, καὶ τὸ βόδι καὶ ὁ ὄνος μᾶς βοηθοῦν εἰς τὰς ἐργασίας μας. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν μᾶς παρέχουν καρμῖαν ἀπ' αὐτὰς τὰς ἀφελείας, γυμνάζουν ὅμως τὴν δυνάμιν μας, ὅπως τὰ ἄγρια θηρία ἀξάντων τὸν κνηστῶν τὴν δυνάμιν, καὶ μὲ τὸν φόβον διδάσκουν τὸ γένος μας καὶ τὸ κάνουν προσεκτικώτερον. **Δ** συχνὰ δὲ μᾶς θεραπεύουν μὲ τὰ σώματά των ἀπὸ διαφορῶν ὁσθευνῶν.

Ὡστε, ὅταν σοῦ εἰπῇ κάποιος πῶς εἶσαι ἐξουσιαστὴς τῶν ἀλόγων ζῶων, ἀφοῦ φοβεσθαι τὸν λέοντα; Νὰ ἀπαντήσῃς εἰς αὐτόν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτε ἤμην δόκιμος ἐνίμων τοῦ Θεοῦ, ὅτε βίμενον εἰς τὸν παράδεισον δὲν ἦσαν ἔτι τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ὅμως ἠμάρτησα εἰς τὸν Δεσποτῆν, ὑπεδουλώθην εἰς

τούς δούλους ουκ ἔμακ ἐντελέως, διότι ἔσω τὴν κενότητα νὰ γίνωμαι κύριος τῶν θηρίων. Αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὰς ἀποσημους οἰκογενεας, ὅπου τὰ παιδιὰ αὐτῶν, καίτοι εἶναι εὐγενούς καταγωγῆς, διὰν δὲν ἔκουν αὐτεξουσίτητα, φοβοῦνται τοὺς δούλους, ὅταν δὲ πέσουν καὶ σὲ κανένα σφάλμα, ἐπιτίθεται ἡ ἀγωνία τῶν. Ἐ Ταῦτα καὶ διὰ τὸ φεῖδιαι καὶ τοὺς σκορπυοὺς καὶ τὴς ὀκίης δύναται κανεὶς νὰ εἰπῆ, ὅτι ὁπλαθὴ ἔνεκα τῆς ἀμαρτίας ἐγιναν φοδερὰ εἰς ἡμᾶς.

3. Ὅχι δὲ μόνον εἰς τὸ σῶμα μας, οὔτε εἰς τὰ διάφορα εἶδη τοῦ θίου, οὔτε εἰς τὰ ἔλογα ζῶα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δένδρα εἶναι δυνατόν νὰ ἰθῆ κανεὶς τὴν πεκαλιαν ταύτην τῶν ἰδιοτήτων. Καὶ τὸ κατώτερον ὄλων εἶναι δυνατόν νὰ ἰθῆ ὅτι ὑπερθάλλει τὸ ἀνώτερον εἶδος του εἰς μερικὰς ἰδιότητας, αἱ ὅποια δὲν εἶναι εἰς ἅλα αἱ ἴδια, διὰ νὰ ἔκαμην ἀνάγκην ὄλων καὶ κατανόησασμεν τοῦ Θεοῦ τὴν ποικίλην σοφίαν. Μὴ κατηγορήσῃς λοιπὸν τὸν Θεόν, διότι τὸ σῶμα φθείρεται. ¹²² Α ἄλλὰ διὰ τὴν φθορὰν αὐτοῦ ταύτην πρέπει περισσότερο νὰ τὸν προσκυνῆς καὶ νὰ τὸν θαυμάζῃς διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ. Διὰ μὲν τὴν σοφίαν, διότι ἠμῶρεςεν εἰς τῶσαν φθορὸν σῶμα νὰ ἐπιθεῖται ἴσων ἀρμονίαν, διὰ δὲ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, διότι διὰ τὴν ἀφέλειαν τῆς ψυχῆς τὸ ἔκαμε φθορὸν διὰ νὰ τῆς περιορίσῃ τὴν ἀλαστονεῖαν καὶ κατακρημνίσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν.

Διὰ τὴν λοιπὸν δὲν ἔκαμην αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοιοῦτον: Διὰ νὰ σοὺ ὁμιλῆ διὰ τῆς πραγματικότητος καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ σοὺ λέγει σκεδὸν ἐξ ἄρχης: Ἐγὼ μὲν σὲ προφίτα διὰ μεγαλιτέραν τιμὴν, σὲ ἔμακ ἔκομας τὸν ἑαυτὸν σου ἀνάξιον τῆς δωρεᾶς ταύτης, ἀφοῦ ἐξέπεσες ἀπὸ τὸν παρθέσιον. Ἐν τοῖσις οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν κατόστασιν ποῦ εἶσαι δὲν θὰ ὀκισφορήσῃς διὰ σὲ, ἀλλὰ θὰ διορθώσῃς τὸ ἁμαρτηριὰ σου **B** καὶ εἰς τοὺς σφρανοὺς θὰ σὲ ἀνεδάσω. Διὰ τοῦτο δὲ ἐπὶ τὸσον χρόνον σὲ ἄφηκα νὰ σήπῃσαι καὶ καταστρέφῃσαι, διὰ νὰ γίνῃ διὰ τῆς ἰότης πολυκαιρίας σταθερὸ ἡ ταπεινοφροσύνη, τὴν ὅποιαν θὰ διδάσκειαι ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὴ ἐπανέλθῃς ποτὲ εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν, ποῦ εἶχεσαι προηγουμένως.

Δι' ἅλα αὐτὰ ἄς εὐχαριστήσασμεν τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν καὶ ἄς ἀνταμειψώμεν αὐτὸν διὰ τὴν κηδεμονίαν του μὲ ἀμοιβήν, ἡ ὅποια πάλιν ἡμᾶς ὠφελεῖ, καὶ ἄς καταβάλωμεν προσάθεσιαν νὰ τηρήσασμεν τὴν ἐντολήν, περὶ τῆς ὁποίας συνεχῶς σὺς ὁμιλῶ.

Δὲν θὰ παύσω δὲ νὰ σὺς ὁμιλῶ περὶ αὐτῆς, ἕως διου καθορθώσαστε νὰ τὴν ἐκτελέσαστε, διότι αὐτὸ ποῦ ἐπιδικώμεν ἴην εἶναι νὰ σὺς δώσωμεν ὀλίγας ἢ πολλὰς συμβουλὰς, ἀλλὰ

νὰ συνεχίσωμεν νὰ σὺς ὁμιλῶμεν ἕως διου σὺς πείσωμεν νὰ ἐφαρμόσαστε τὴν ἐντολήν αὐτήν. Εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔλεγε διὰ τοῦ προφῆτου: «Ὁν, καβ' ὄν χρόνον εὐρίσκεσθε εἰς δικὰς καὶ φιλονεικίας νηστεύετε, **C** διὰ τὸ μοῦ νηστεύετε;» (Ἠσ. 58, 4—5). Εἰς σὺς δὲ θὰ εἰπῆ δι' ἑμοῦ: Ἐν, καβ' ὄν χρόνον ἀρκεύσασθε, καὶ γίνεσθε ἐπίορκοι, νηστεύετε, διὰ τὸ νηστεύετε; Διότι πᾶς θὰ ἔδωκεν τὸ Πάσχα τὸ ἱερὸν: ἴως θὰ δεκθῶμεν τὴν ἁγίαν θυσίαν; Πᾶς θὰ κοινωνήσασμεν τῶν θυμιασμάτων μυστηρίων διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας κατεπατήσασμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας τὴν ψυχὴν μας ἐμολύνωμεν; Ἀφοῦ βασιλικὸν ἐνδύμα δὲν ἀνέκεται κανεὶς νὰ πάσῃ μὲ μολυσμένα χέρια, πᾶς θὰ δεκθῶμεν σῶμα Δεσποτικὸν μὲ ἀκαθάρτον γλώσσον; Διότι ὁ μὲν ἄρκος εἶναι τοῦ πονηροῦ, ἡ δὲ θυσία τοῦ Δεσποτοῦ. **D** «Ἴποια λοιπὸν ἐπικοινωνία καὶ οὐκείας ὑπάρκει μετὰ τῶν φωτῶς καὶ σκότους ἢ ποῖα συμφωνία μετὰ τῶν Χριστοῦ καὶ Σατανᾶ;» (Ἠ' Κορ. 6, 14, 16). Ὅτι μὲν λοιπὸν ἔχετε προσπαθήσει καλῶς νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν παρανοιάν τὸ γνωρίζω καλά.

Ἐπειδὴ ἔμακ, καθένας μόνος του, δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃ εὐκόλα, ἄς ὀργανωθῶμεν εἰς Ἀδελφότητας καὶ σωματεῖα, καὶ ἄς κάμωμεν ὅ,τι κάνον εἰς τὰ σωματεῖα οἱ πτωκοί, Ἐπειδὴ καθένας χωριστὸ ἐξ αὐτῶν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ σωματεῖου καὶ γίνῃ ἐπιπύτωρ, μαζεύονται ὄλοι καὶ διὰ συνεισφορὰς συγκεντρύνουν τὸ ποσὸν καὶ κάνουν τὸ σωματεῖον. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς νὰ κάμωμεν. Ἐπειδὴ, ὅταν εἴμεθα μόνον μας, εἴμεθα ἀμελεῖς, ἀφοῦ κάμωμεν σωματεῖα, ἄς προτρέψωμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον νὰ συνεισφέρῃ συμβουλῆν, παραγγελίαν, παρὰ κλησιν, ἐπιτίμησιν, ὑπόμνησιν καὶ ἀπειλήν, ὅστε ἀπὸ τὴν προσπάθειαν καθένας ἕλοι νὰ κατορθώσασμεν νὰ τηρήσασμεν τὴν ἐντολήν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων τὰ θλιέτομεν καλύτερα παρὰ τὰ ἰδικὰ μας, ἡμεῖς ἄς προσέχωμεν ἄλλους νὰ μὴ ἀμαρτήσασιν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας ἄς ἀνοθεύωμεν νὰ τὸν προσέχουν ἕκεινον καὶ ἄς ἔκαμην μετὰ τῶν καλῶν αὐτῆν ἔμωλλαν, ἴνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου κάμωμεν τὴν κακίην αὐτῆν συνέθειαν καὶ μὲ παρησίαν ἔλθωμεν εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην ἐρομένην. ¹²³ **A** καὶ μετᾶσκαμεν τῆς ἁγίας θυσίας μὲ καλάς ἐπιτάδας καὶ μὲ ἀγάθην συνείδησιν, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλονεικίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἄς εἶναι ἡ δόξα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

ΕΙΣΧΑΡΙΣΤΙΑ ΑΚΟΜΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΑΡΙΣΤΙΝ ΕΚΒΕΒΗΝ, ΠΟΙΩ ΕΠΙΤΑΙΔΙΑΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ· ΚΑΙ ΦΙΣΙΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Κ'ΤΙ ΕΡΩΣ· ΚΑΙ ΟΤΙ Ο ΘΕΟΣ, ΟΤΑΝ ΒΑΡΗΙΟΓΗΤΗΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΚΙΝΗΘ' ΟΥΣΙΟΝ ΒΕΒΗΞΕΝ ΕΝΤΟΣ ΑΙΤΟΥ· Β' ΚΑΙ ΟΤΙ ΜΕ ΚΛΑΘΕ ΤΡΟΒΟΝ ΠΡΩΤΗΙ ΚΑΘΕΝΑΣ ΝΑ ΑΠΕΧΗ ΑΠΟ ΤΟΥΤΩ ΟΡΚΟΥ.

1. Καί κἀες εἶπον, Εὐλόγητός ὁ Θεός, καί σήμερον τὸ αὐτὸ θὰ ἐπαναλάβω. Διότι, ἂν καὶ παρήλθον τὰ κακὰ, ἡ ἀνάμνησις ὁμῶς αὐτῶν ἄς μὴ παρέρκεται, ὅσα διὰ τὴν λυπηρότητα, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐκαριστήριον τὸν Θεόν. Ἐὰν ἡ ἀνάμνησις τῶν κακῶν μὲν, οὐδέποτε θὰ λώωμεν πειραὶν αὐτῶν. Τὴν λυπηρὴν χρειόζεται ἡ πείρα, ἀφοῦ ἡ ἀνάμνησις αὐτῶν μᾶς συμφρονεῖ; Ἰσως θὰ μὲ ἐρωτήσετε. Ὅπως ὁ Θεὸς δὲν ἀφήκεν ἡμῶς τὴν καταποντισθῆμεν, διὰ τὴν ἡμῶν τὴν λυπηρὰ γεγονότα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἄς μὴ ἀφήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μᾶς τὴν πείρα εἰς τὴν παραλυσιάν, τώρα ποὺ ἐπέρασεν ἐκεῖνα. Μᾶς παρηγόρησεν τότε, ὅτι ποὺ εἴμεθα λυπημένοι, ἄς τὸν εὐκαριστήριον τώρα ποὺ εἴμεθα χαρούμενοι. Μᾶς παρηγόρησε καὶ δὲν μᾶς ἐπρόδοκε τότε ποὺ εἴμεθα πάρα πολὺ στενοχωρημένοι ἀπὸ τῶν θλίψεων ἄς μὴ προδώσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἑαυτοὺς μᾶς τώρα, ποὺ ἔχομεν ἡμέρας εὐτυχείας, διὰ τῆς ῥοπῆς εἰς τὴν ἀμέλειαν, διότι ἐθιμώσου, λέγει, διὰ τὴν εἰσοὶ καρδίας, τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐπεινοδοσε (Σοφ. Σειρ. 18, 25). Ἄς ἐνθυμηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸν καιρὸν τῶν δοκιμασιῶν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἀνάσεως. Τοῦτο ἄς κἀνῶμεν καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας μᾶς. Ὅταν ἁμαρτήσῃ καὶ σὺ συγκινηθῇ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Θεός, τὸ δὲ δεχθῆς τὴν συγκινησὶν καὶ τὸν εὐκαριστήριον δι' αὐτήν, τὸ μὴ ξεχῆσαι ὁμῶς τὴν ἁμαρτίαν, ὅσα διὰ τὴν ὑπανάμνησιν τὸν ἑαυτὸν σου, ἐνθυμηθῆμενος ταύτην, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάμνησιν τὴν ψυχῆν σου τὴν τεινεροσύνην καὶ τὴν μὴ πύνην πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα. Αὐτὸ ἔκαμεν καὶ ὁ Παῦλος. Ὁ Διότι, διὰ τὴν εἶπεν, ὅτι μὴ ἐκρινεν ἄξιον τῆς ἐμπεσοῦντος σου καὶ μὴ ἔθεσεν εἰς τὴν δικονίαν τοῦ Ἐδωγγελοῦ, προσέθεσε, ἐμὲ, ποὺ ἤμην πρωτότερα βλάσφημος καὶ ἐδικτικῆς τῆς Ἐκκλησίας σου (Α' Τιμ.

1, 12, 13). Ἄς διασημπεύεται, λέγει μὲ αὐτὰ, ὁ θεὸς τοῦ δοῦλου, διὰ τὴν φανῆ ἡ φιλοφροσύνη τοῦ δεσπότου αὐτοῦ. Διότι ἂν καὶ ἔλασθε ἀφῆσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν ταῦτοις δὲν τὰ ἔλασθε. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὅχι μόνον ἐφανέρωμεν τὸν Θεὸν τὴν φιλοφροσύνην, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καθίστα λαμπρότερον. Διότι, διὰ τὴν μῆσις ποῖος ἦτο πραγματοποιέως, θὰ τὸν θαυμάσει περισσότερο. Καὶ διὰ τὴν μῆσις εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρίσκειτο καὶ πόσον μεταβλήθη τώρα, τότε θὰ τὸν ὀγαπήσῃ καὶ τιμήσῃ περισσότερο. Καὶ ἂν εἴσαι μεγάλως ἁμαρτωλός, θὰ ἐλπίζῃς διὰ ἡμπορεῖς τὴν διορθωθῆς, διότι, ἐκτός τῶν ἀνωτέρω, ἔτι τὸ παράδειγμα τοῦ παρηγορεῖ ἐκεῖνους, ποὺ εἶναι ἀνηλασιμένοι καὶ τοὺς κάνει τὴν ἀναρτάνοντας πνευματικῶς. Τοῦτο θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὴν πόλιν μᾶς, διότι ὅσα ὅσα σινδύσῃσαν φανερῶν τὴν ἀρετὴν ἡμῶν, οἱ ὅποιοι ἡμπορεῖται διὰ τῆς μετανοίας τόσοσιν μεγάλην ὄργην τὴν ἀποκρούσετε καὶ διακρίσθωμεν τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος μὲ μικρὰν μεταβολὴν ποὺ ἐδεξάτε ἀπεράκρυνε τόσοσιν πλῆθος κακῶν καὶ ἀνορθῶν, τόσοσιν ἀνηλασιμένους, 124 Α διότι θὰ μάθωμεν ἀπὸ ἡμῶς ὅτι ἐκεῖνος ποὺ βλέπει πρὸς τὸ ἄνω καὶ πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς βοηθεῖ, καὶ ἂν εὐρεθῆ μέσα πρὸς ἀνορθῶν κίματα δοκιμασιῶν δὲν εἶναι δυνατὸν τὴν καταποντισθῆς. Διότι ποῖος εἶδε, ποῖος ἤκουσε ποτὲ τὰ παθήματα μᾶς; Περιμένωμεν κἀθε ἡμέραν ἐκ θεμελίῶν τὴν ἀνατροπὴν ἡ πόλις μᾶς μὲ τοὺς κατοίκους τῆς· ἀλλὰ καθ' ἂν χρόνον ἤπικεν ὁ διάβολος τὴν καταποντισθῆ τὸ ὄκωρος, τότε τελείαν γαλήνην ἔκαμεν ὁ Θεός. Ἄς μὴ ληρονομήσωμεν λοιπὸν τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, διὰ τὴν ἐνθυμηθῆμε τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν, ποὺ μᾶς ἔκαμεν ὁ Θεός, διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν φύσιν τῆς ἀσθενείας, δὲν θὰ ἡμπορῆσῃ τὴν μῆσις τοῦ ἱατροῦ τὴν ἰκανότητα. Ταῦτα καὶ εἰς τὰ παιδιὰ μᾶς ἄς λέγωμεν Β καὶ εἰς ἀναρτάνοντας γενεὰς ἄς τὰ μεταβιβάσωμεν, διὰ τὴν μάθωμεν ὅλοι καὶ πᾶς προσεπάσῃσαν ὁ διάβολος καὶ τὸ ἔδαφος ἄκακη καὶ ἐξαφανισθῆς τῆς πόλεως καὶ πᾶς ἡμῶσιν ὁ Θεός ἐνῶς αὐτῆ· εἴτε καταπέσει τὴν ἀνορθῶν καὶ πάλιν ἐμπρὸς μᾶς, καὶ τὴν μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν γίνῃ οὐτε ἡ παραμικρὰ βλάβη, ἀλλὰ καὶ τὸν φόβον ἀφῆρεσε καὶ τὸν κίνδυνον ἀπέκρυνε πολὺ γρήγορα. Διότι κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐδοξοδόδα ἐπιμένωμεν διὰ τὴν ὀργὴν αἱ περιουσίαι ὄλων μᾶς, ὅτι θὰ μᾶς ἐπιτεθῆ ὁ στρατός καὶ πολλὰ ἄλλα κακὰ ἐπαναζόμεθα ὅτι θὰ μᾶς συμβῶσιν. Ἀλλὰ ἰδοὺ ὅλα ἐκεῖνα ἐπέρασεν, ὅπως περὶ τὰ σύννεφον καὶ ἡ σκὰ ποὺ παρέρκεται καὶ ἐπαρῆθημεν μόνον μὲ τὴν ἄγωνίαν, ποὺ φέρει ἡ ἀναμνησὶς τῶν κακῶν, ὅτι μᾶλλον δὲ δὲν ἐπαρῆθημεν, ἀλλὰ καὶ ἐδοξοδόδα καὶ καλήριμος ἐγίνωμεν πνευματικῶς, διότι ὁ Θεός ἐράδαξε τὴν κομ-

δίων του βασιλέως.

Ας λέγωμεν λοιπόν συνεχώς και κάθε ημέραν. Εδλόγητος ὁ Θεὸς και με μεγαλύτεραν προθυμίαν ἄς ἐρασιώμεθα εἰς τὴν συγκέντρωσιν ταύτην και πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἄς τρέχωμεν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπηλαθούμεν τὴν ἀφέλειαν ταύτην. Διότι γνωρίζετε εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν γεγονότων, ποῦ κατεφύγατε, διὰ τὸ νὰ σωθῆτε, ποῦ ἐτρέξατε ἄλλοι μαζί και ἀπὸ ποῦ ἦρθε ἡ σωτηρία.

Ας κρατούμεθα λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἀγκυραν και ὅπως εἰς τὸν καιρὸν τῶν κινδύνων αὐτῆ δὲν μᾶς ἐπρόδωσεν, ἔτσι και ἡμεῖς αὐτὴν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀνάστασις και ἡσυχίας ἄς μὴ τὴν ἐγκαταλείψωμεν, ἀλλὰ ἄς μείνωμεν μαζί τῆς με ἀφοσίωσιν και τὰς συναθροίσεις και τὰς προσευκὰς και τὴν ἀκρόουσιν τῶν θείων λόγων. Δὲ ἀκόμωμεν καθημερινῶς και τὸν καιρὸν, ποῦ ἐκάσαμεν, ἐξετάζοντες με περιέργειαν και λεπτομέρειαν τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, διὰ τὸ μᾶθωμεν διὰ τὰ κακά, ποῦ μᾶς ἐπερήμεν, ἄς τὸν διαθεώμεν πᾶρα ἕλον εἰς τὴν ἀκρόουσιν τῶν θείων λόγων και ὄχι εἰς ἀτόπους και ἀνεμφελεῖς ἀσχολίας, διὰ τὸ μὴ φθάσωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀνάγκη νὰ ἀσκαλιθῶμεν με τὰς ἀσκαλίας ἐκεῖνας τῆς ἀγνίας και τῶν φόβων.⁴⁶

2. Κατὰ μὲν τὰς ἀρχαίας τῶν τριῶν προηγουμένων ἡμερῶν ἐξέτασαμεν ἕνα τρόπον θεολογίας και τὸν ἐξηγητήσωμεν τελείως, ἐρμηνεύοντες πῶς οἱ οὐρανοὶ διηγούνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. 18, 2). Ἐ και ἀντιπίστωντες πᾶσα ἡ σπουδία τῶν λόγων τοῦ Παύλου, ἔτσι τὰ δόγματα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου θέλονται κατανοούμενα διὰ τῶν ποιημάτων (Ρωμ. 1, 20), και ἀπεδείξαμεν πῶς διὰ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου και πᾶς διὰ τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς και τῆς θαλάσσης δοξάζεται ὁ δημιουργός. Σήμερον δὲ ἄφοψ-φίλοσοφησάμεν δὲ ἄλλω ἐπὶ τοῦ ἴδιου ζητήματος, θὰ μεταδώμεν εἰς ἄλλο θέμα. Διότι ὄχι μόνον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν, ἀλλὰ και μετὰ τὴν ἕκαμε τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐργάζεται, κωμῆς ὅτε ἄλλο νὰ ἀφήσῃ ἀκίνητον, ὅτε νὰ κἀμῃ ἄλλο αὐτὴν νὰ κινῆται. Ἀλλὰ ὁ μὲν οὐρανὸς εἶναι ἀκίνητος, ὅπως ὁ προφήτης λέγει: **125** Α «Αὐτὸς ποῦ ἐστῆσεν τὸν οὐρανὸν ὅσιν κωμῆσαν και ἄπλωσεν αὐτὸν ὅσιν ἀκίνητην ἐπὶ τῆς γῆς» (Ψαλμ. 40 22), ὁ δὲ ἡλῖος μαζί με τὰ ἄλλα ὄστρο τρέχει καθ' ἐκὼσπιν ἡμέραν. Καὶ ἡ γῆ πάλιν εἶναι στερεὰ και ἀκίνητος,⁴⁷ ἐνῶ τὸ νερὰ κινουῦνται διαρκῶς καθὰς και τὰ ὄσινερα και αἱ συ-

46. Ἀπλοῦς νὰ μὴ ἀπορθησάμεν και ἀποτρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ ἔλλωμεν πάλιν εἰς ἡμέρας ἀγνίας.

47. Ἄρτι, ἄς ἐπιπλέον εἰπωμεν, εἶναι ἀνιλιθῆσις τῆς ἐπιφάνειας τοῦ ἁγίου Χριστοῦ, μὴ ἰσχύουσι σῆμαρ.

νεκίς και ἄλλεπάλληλοι θροαί, ποῦ γίνονται εἰς τὸν καιρὸν τοῦς.

Και ἐνῶ εἶναι μία ἡ οὐσία τῆς θροαίς, ἐν τοῖταις διάφορα εἶναι τὸ ἀποτελέσματὸ τῆς, διότι εἰς τὸ κῆματα τῆς ἀπῆλου αὐτὴ γίνεταί κροσὶ, εἰς τὴν ἑλῆ λάδι και εἰς τὰ ἄλλα φητὰ ἐξομοῦνεται με τοὺς χυμοὺς αὐτῶν. Καὶ τῆς γῆς ἡ κοίλα μία εἶναι και ὅπως παράγει διαφορῶς καρποῦς. Ἐπίσης μία εἶναι και ἡ θερμότης τῆς ἁκτῖνος τοῦ ἡλίου, ἐν τοῖταις κατὰ διαφορῶς τρόπους τὰ τρέφει ἄλα και συντελεῖ ἄλλα μεν θραδύτερον **B** και ἄλλα ἐνωρίτερον νὰ ἀναπτυχθῶν. Παιὶς δὲν θὰ θαυράσῃ και δὲν θὰ ἐπιλαγῆ εἰς αὐτὰ; Μᾶλλον δὲ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ θαυμαστὸν ὅτι ἄλλο τὴν ἕκαμε ποικίλην και διαφορῶς, ἀλλὰ και διότι τὴν ἔθεσεν εἰς τὴν ἰσῆσπιν ἕλων τῶν πλουσίων και πτωχῶν και δικαίων και ἀνομιωτῶν. Αὐτὸ λοιπὸν ἔλεγε και ὁ Χριστὸς, «διότι και αὐτὸς τὸν ἡλῖον, ποῦ εἶναι ἰδικὸς του, ἀνατέλλει ὀδισκίτως εἰς πονηροὺς και ἀγαθοὺς και βλέπει τὴν θροαίαν του εἰς δικαίως και ἀδίκους (Ματθ. 5, 45)». Ἀποῦ λοιπὸν ἐγέμισε τὴν γῆν με ἀνομιώματα ζῶα, εἰς τὴν φύσιν τῶν ὁποίων ἔθαλεν ἐν-στικτὸν⁴⁸ διάφορα, διέταξεν ἄλλα μεν νὰ μῆσῶμεθα, ἄλλα δὲ νὰ ἀπορῶμεν.

Ἴσοῦ τὶ λέγω με τοῦτο. Ἐργατικὸν εἶναι τὸ μῆρμηγκι και κοπιατικὸν ἐργασίαν κἀμῆ. Ἐν λοιπὸν προσέχει εἰς αὐτὸ, **C** θὰ πάρῃ μεγάλο μᾶθημα νὰ μὴ γίνῃς μαλθακὸς και ἀποφύγῃς τοὺς ἰσῆσπιν και τοὺς κόπους. Διὰ τοῦτο και ἡ γραφή τὸν τερπῆλην εἰς τὸ μῆρμηγκι τὸν παρέπεμπε λέγουσα: «ἔφηγαν εἰς τὸ μῆρμηγκι, ὡ δεινῆ, και ζῆλευσε τοὺς δρόμους αὐτοῦ και γίνε σοφώτερος ἀπ' αὐτὸς» (Παρ. 8, 6). Δὲν θέλεις, λέγει, παρὰ τῶν γραφῶν νὰ μᾶθῃς ὅτι ἄρασαν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐργασία και ὅτι ὅπως δὲν ἐργάζεται δὲν πρέπει νὰ τρώγῃ» (**B'** Θεο. 10); Δὲν ἐπιθυμῆς νὰ ἀκούσῃς τοῦτο ἀπὸ τοὺς διδασκάλους; Μᾶθη αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Αὐτὸ γίνεταί και εἰς τὰ σῆπια. Πολλῆς φορὰς τοὺς μεγαλυτέρους και θεωρουμένους περισσύτερον ὄζους, ὅταν ἀμαρτήσῃ, τοὺς προτρέπομεν νὰ παρῶνται παρόδειγμα ἀπὸ τὰ φρόνιμα παιδιὰ, **D** λέγοντας βλέπε τὸν μικρότερον σου πόσον εἶναι σπουδαίως και προσεκτικὸς.

Και οὐ λοιπὸν ἀπὸ τὸ ζῶον τοῦτο λάβε μεγίστην συμβουλήν ἐργατικότητος και θαύματος τὸν Δεσπότην σου ὄχι μόνον διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἡλίου και τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ και διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἄρουγκας, διότι ἄν και εἶναι μικρὸν

48. Ἐνστικτὸν ἡ ὀρμητικὸν λέγονται αἱ ἰσῆσπιν τῶν ζῶων, αἱ ὅσιν: ἄνακτῶν εἰς αὐτὰ τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου τῶν στανδόνται: Ὁ ἱερὸς Χριστοῦστος τὰ διωμῆται «ενστικτὸν ἡθῆ».

τὸ ζῆλον τοῦτο ἐν ταύταις παρέχει μεγάλην ἀπόδειξιν τοῦ μεγέθους τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἐκείνου λοιπὸν πόσον εἶναι φρόνιμον καὶ θαύμασε πῶς ἠμπούσαν ὁ Θεὸς αὐτὸν μικρὸν σῶμα νὰ βάλῃ τόσον μεγάλῃν ἐπιθυμίαν πρὸς διαρκῆ ἐργασίαν καὶ ἀπὸ αὐτὸ μὲν τὴν ἐργατικότητα, ἀπὸ δὲ τὴν μέλισσαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ θάλασον, πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ διδάξῃς. **Ε**

Διότι αὐτὴ δὲν κοπιᾷ καὶ ταλαιπωρεῖται διὰ τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καθημερινῶς, πρῶτον τὸ ὅποιον ἀρμόζει εἰς τὸν Χριστιανόν, ἐλευθερὴ νὰ μὴ φρονιτῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους. Καθὼς λοιπὸν ἐκείνη περὶ εἰς ἅλα τὰ λειβάδια διὰ νὰ κἀμῃ ἑτοίμον τὸ τραπέζι εἰς ἄλλους, ἔτσι καὶ αὐτὴ νὰ κἀμῃ ἀνθρώπῳ μου καὶ ἄν μισέῃς κρήματα, διὰ τοὺς ἄλλους νὰ τὴν ἐλευθερῇ καὶ ἄν ἐκῆς τὸ κάρισμα τοῦ λόγου, μὴ τὸ κἀμῃ εἰς τὴν γῆν, νὰ τὸ παρουσιάσῃς εἰς τὸ μέσον δι' ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκην διδασκαλίας. **126 Α** καὶ ἄν ἐκῆς ἄλλο προσόν, γίνε χρήσιμος μὲ αὐτὸ εἰς ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκην τοὺς κόπους σου. Ἄν παρατηρῆς ὅτι διὰ τοῦτο κυρίως ἡ μέλισσα τρυφᾷ καὶ ἀγαπᾷται περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα, ὅτι κνη κοπιᾷ, ἀλλὰ διότι κοπιᾷ διὰ ἄλλους; Καὶ ἡ ἀράκνη κοπιᾷ καὶ ταλαιπωρεῖται νὰ ἀπλόγη εἰς τοὺς τοίχους λεπτὰ ὄφασματα, ποὺ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ κάθε γυναικεῖαν ὀφθαλμικὴν τέχνην καὶ ὅμως καρμῖαν τμητὴν δὲν ἔχει τὸ ζῆλον τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ ἐργασία του εἰς τίποτε δὲν μᾶς χρησιμεύει. Τοιοῦτοι, ἄνευ τμητῆς, εἶναι ὅσοι κοπιᾷζον καὶ ταλαιπωροῦνται διὰ τὸν ἑαυτὸν τους.

Μιμήσου τῆς περιστερῆς τὴν ἀπλότητα καὶ ὀρθότητα, τοῦ ὄνου καὶ τοῦ βοείου τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν κύριόν τους, τὸν ὄρνιθον τὴν ἄλλοισιν φρονιτῶν, διότι εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα νὰ ἀποκομίσωμεν μεγάλην ὑπερλίαν πρὸς διάφορον τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς μας. **Β** Ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Χριστὸς καὶ μᾶς διδάσκει. «Φρονιτῶστε νὰ γίνετε, λέγει, φρόνιμοι ὡς τὰ φεῖδια καὶ ἄπλοοι ὡς τὰ περιστερία» (Ματθ. 10, 16). Καὶ πάλιν: «Κιτιτάετε εἰς τὰ πετεινά, ποὺ πετοῦν εἰς τὸν ἄερα, καὶ βίβετε, ὅτι δὲν στείρουν οὔτε θερρίζουν καὶ ὄμως ὁ Πατὴρ σας ὁ ἐπουράνιος τὰ τρέφει» (Ματθ. 6, 26). Καὶ ὁ προφήτης δὲ διὰ νὰ κἀμῃ τοὺς ἀκαρίστους Ἰουδαίους νὰ ἐντραποῦν τὰ ἔξῃς λέγει: Ἐνωρίζε ὁ βοῦς τὸν ἰσχυρότην του καὶ ὁ ὄνος τὴν φάνην τοῦ κυρίου του, ὁ Ἰσραὴλ ὄμως ἐμὲ δὲν με ἔνωρξεν (Ἰσο. 1, 3). Καὶ πάλιν: γὰ τριγόνια καὶ τὰ κελιά τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ πούλιον γνωρίζουν τὴν ἐποικὴν κατὰ τὴν ὁμοίαν πρὸς τὴν νὰ μᾶς ἔλθουν, ὁ λαὸς μου ὄμως δὲν γνωρίζε τὰς κρίσεις Κυρίου τοῦ Θεοῦ

αὐτοῦ (Ἰερ. 8, 7). Ἀπὸ αὐτὰ μὲν τὰ ζῶα καὶ τὰ πορῶσια τοῦτων μάθε νὰ ἐπιτάσσῃς τὴν ἀρετὴν, **Γ** ἀπὸ δὲ τὰ ἀντίθετα νὰ ἀποφεύγῃς τὴν κακίαν. Διότι, ὅπως ἡ μέλισσα εἶναι φιλόκαλος, ἔτσι εἶναι καταστρεπτικὴ ἡ ἀσπίδα.⁴⁹ **Ν** Ἀναστρέφουσαι λοιπὸν τὴν κακίαν, διὰ νὰ μὴ ἐκούσῃς ὅτι δηλητηριῶν ἀσπίδων εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ κεφάλια αὐτῶν (Ψαλ. 139, 4). Αναίσκουντον ζῆλον πάλιν εἶναι ὁ σκύλος. Μίσησε καὶ αὐτὴν τὴν πονηρίαν. Δολία καὶ πανούργος εἶναι ἡ ἀλώπηξ. Μὴ ζῆλερῃς τὴν ἀρρώστειαν ταύτην.

Ἄλλο, ὅπως ἡ μέλισσα, ὅταν περὶ εἰς τὰ λειβάδια, δὲν παίρνει ἄλα ὅσα εὐρίσκει, ἀλλὰ μόνον τὰ χρήσιμα⁵⁰ καὶ ἀφίνει τὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ ἐσὺ νὰ κἀμῃς. Ἀποὺ περῆσης νοερώς τὰ γένη τῶν ζῶων, μιμήσου ὅτι χρήσιμον ἔχουν καὶ ὅσα φυσικῶς προσόντα ἔχουν, αὐτὰ νὰ τὰ κατορθώσῃς διὰ τῆς θελησῆς σου: διότι διὰ τοῦτο αὐτὸν ὁ Θεὸς με αὐτὴν, διὰ νὰ ἡμιρῆς ἔτι καλὸν κάνουν τὰ ζῶα ἐξ ἐνοτήκτου. **Δ** οὐ νὰ ἡ κἀμῃς ἐκ προαιρέσεως, διὰ νὰ λάβῃς ὁμοίωσιν παρ' αὐτοῦ.⁵¹ Διότι ἐκεῖνα ἔτι κάνουν, τὸ κάνουν ἔτι ἀπὸ ἐλευθερίαν θελησῆν καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων λογικῆς, ἀλλὰ ἀπὸ φυσικῆν ἀνάγκην ἰσοῦ τι λέγει. Ἡ μέλισσα κάνει τὸ μέλι, ὅτι διότι ἐδιδάκθη τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ διὰ τοῦ λόγου ἡ αὐτὴ ἐπέκρινε τοῦτον, ἀλλὰ διότι ἐκ φυσικῆς ἐβλεπε τοῦτον, ἐπειδὴ ἄν τοῦτο δὲν ἦτο ἔργον φυσικόν, ἀλλ' ἐπίκτητον καὶ δὲν εἶχε δοθῆ ὡς φυσικῆ καὶ ἀναπόσπαστος ἰδιότης τῶν μελισσῶν. ἔπρεπε μερικὰ ἐξ αὐτῶν νὰ μὴ γνωρίζουν τὴν τέχνην αὐτήν, ἐνθ' ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου μερὶς σήμερον κανεὶς δὲν εἶδε μέλισσας νὰ ἡσυχάζουν καὶ νὰ μὴ κάνουν μέλι. Διότι τοιαῦτα, δηλαδὴ κοινὰ εἰς ἅλα τὰ γένη, εἶναι τὰ φυσικὰ προσόντα, ἐνθ' τὰ προαιρετικὰ, δὲν εἶναι κοινὰ, διότι ἔχουν ἀνάγκην κόπου διὰ νὰ κατορθώσθουν. **Ε**

Σ Ἀποὺ λοιπὸν λάβῃς ἅλα τὰ κάλλιστα ἰδιώματα τῶν ζῶων, φῶρεσέ τα, διότι εἶσαι βασιλεὺς τῶν ζῶων, οἱ δὲ βασιλεῖς ἔτι κάλλιστον ὑπάρχει εἰς τοὺς ὑπεκόους των εἴτε κρυπτῶ, εἴτε ἀργυρῶ κοσμήματα, εἴτε πολυτίμοι λίθοι, εἴτε πολυτελῆ φορέματα, αὐτοὶ τὰ ἔχουν με ὀφθαλμίων, καὶ θαύμαζε ἰὸν Δεσπότην ἀπὸ τῆς κτίσεως. Ἐὰν δὲ κάτι, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἠλέπει, εἶναι ἀνώτερον τῶν νηητικῶν σου δυνάμεων καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς διὰ τὴν ἐδημιουργήσῃ, καὶ διὰ τοῦτο νὰ

49. Ἡ ἀσπίς ἡ νάγρις εἶναι γένος ἰσθδίων ὄντων ἐπαντῶν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

50. Ἰδὲ σχετικῶς καὶ Μ. Βασιλεῖος «πρὸς τοὺς νέους...» Κεφ. Δ' Μίσησε 81.580.

51. Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος ἦτι ἐκ φυσικῆς καλῶς καὶ ὀχι ἐξ ἐπιτήδεως θελήσῃ, δὲν εἶ ἦτο ἐξίτητος.

δοξάζει τον δημιουργόν, διότι ή σοφία, 127 **A** πού υπάρχει εις όσα έγιναν, είναι άνωτέρα της διανοίας σου.

Νά μή λέγης λοιπόν, διά ποίον λόγον έγινε τουτό; εις τί κρείσσεται εκείνο; διότι κάθε ένα είναι κρησμον, έστω και άν άγνοούμε ήμεις την χρησιμότητά του. Καθώς λοιπόν, όταν εισέληθς εις ένα ιατρείον και ίδης να είναι εκεί πολλά έργα της ιατρικής, θαυμάζεις διά την ποιότητα των εργαλείων τούτων και τί δέν γνωρίζεις εις τί χρησιμεύουν, αυτό κάμει και διά την κτίσιν. Και όταν ίδης πολλά άνά τά ζώα, τά βότανα, τά φυτά και τά άλλα πράγματα, των οποίων δέν γνωρίζεις την χρησιμότητα, να θαυμάζης την ποιότητα αυτών και να αισθανθής κατάληξιν και διά τουτό προς τον άριστοτέτην Θεόν, διότι ούτε την χρησιμότητα όλων των δημιουργημάτων σου έφανέρωσεν, ούτε εις πλήρη άγνωσιν περί αυτών άλλον σέ άφησε.

Και δέν σέ άφησεν εις τελείαν άγνωσιν περί αυτών, **B** διά να μή λέγης ότι τά δημιουργήματα έγιναν χωρίς σκοπόν. Δέν σέ άφησε πάλιν να γνωρίζης την χρησιμότητα όλων, διά να μή σέ οδηγήσθι τώ μέγεθος της γνώσεως ταύτης εις την ύπερπρόφάνειαν. Με τον τρόπον αυτόν και τον πρωτόπλαστον ό ποιητής εκείνος θαύμων τον κατέστρεψε, διότι τού έθαυε την έλπίδα να γνωρίσθι περισσότερο και τον έκαμει να κάσθι και τάς γνώσεις σου είχε. Διά τουτό και κάστος σοφός δίδει την έξής συμβουλήν: ασκυρότερα σου μή ζητάς και βαθύτερά σου μή εξετάζεις; να ασκαλήσθι με αυτά πού σου άνετέθησαν (Σωφ. Σειρ. 3, 21—22), διότι τά περισσότερα έργα του είναι άπόκρυφα. Και πάλιν, περισσότερα άνά όσα δύναται να ένοήσθι ό άνθρωπος σου έφανέρωθησαν (αυτόδη 23). Τουτό ειπε διά να παρηγορήσθι εκείνον πού δυσφορεί και λυπεύεται, επειδή δέν τό γνωρίζει όλα. Διότι και αυτό λέγει πού σου επέτράπη να γνωρίζης είναι παλύ άνωτερα των διανοητικών σου δυνάμεων **C** και διά τουτό δέν τό έμαθες μόνος σου αλλά ό Θεός σου τό έδίδαξε. Να άρκήσθι λοιπόν εις τον πλοστον πού σου έδόθη και να μή ζητής περισσότερα, αλλά να εὐχαριστής μεν τον Θεόν δι' όσα έλαβες, να μή άγανακτίζης δε δι' όσα δέν έλαβες. Και δι' όσα μὲν γνωρίζεις να δοξάζης τον Θεόν, να μή σκανδαλίζεσαι δε δι' όσα άγνοείς. Διότι και διά των δύο ταύτων τρόπων, δηλαδή με τό άλλα μεν να σού γνωρίσθι και άλλα να σου άποκρύψθι, ήθέλησεν ό Θεός να σέ ώφελήσθι και έδεικνεν ότι προνοεί διά την σωτηρίαν σου.

Ένας μὲν λοιπόν, όπως ειπαι, τρόπος θεογνωσίας είναι αυτός τον οποίον δισασκάμεθα άνά την κτίσιν και ό οποίος ήίναναι να μάς άπασκαλήσθι επί πολλάς ήμέρας. Διότι μόνον τον άνθρωπον άν επικειροίσαμεν να εξετάσθωμεν και γνωρι-

οίμεν λεπτομερώς, **D** όσων θέδια μάς είναι δυνατόν, επειδή τελείαν γνώσιν αυτού είναι αδύνατον να λάβωμεν, αυτήν μόνον ό Θεός την έχει και άν ήθέλωμεν αναφέρει και άλλους λόγους, διότι υπάρχουν και άλλαι φυσικαι πού μόνον ό Θεός έξέρει και άν ήθέλωμεν έρευνήσθι λεπτομερώς την διάπλασιν αυτού και την σοφίαν, πού υπάρχει σέ κάθε μέρος του ανθρώπινου σώματος, εις τά νεύρα, τάς φλέβας εις την διακλάδωσιν των άρτηριών, εις την θέσιν, την σύστασιν όλων των άλλων μελών ούτε ένα έτος δέν θά μάς έφθανε. **E**

Διά τουτό άπό στασιάζωμεν εδώ τον λόγον διά τό ζήτημα τουτό και άφήσωμεν εις τούς φιλοπόνηους και φιλομαθεις εκ των ακροατών μας να εξετάσθωσι και τά υπόλοιπα μέρη της κτίσεως, λαμβάνοντες άφορμήν εξ όσων ειπώμεν, εις άλλο ζήτημα θά στρέψωμεν την όμιλίαν μας, τό όποιον φανερώμεν και αυτό την πρόνοιαν του Θεού. Ποίον λοιπόν είναι τό ζήτημα τουτό;

Εξ άρχής μάς έδημοίωργησεν ό Θεός τον άνθρωπον έδωκε μέσα του νόμον φυσικόν. Τι άρα γε είναι νόμος φυσικός; Την συνειδήσιν μας κατασκεύασε και δι' αυτής μάς έκαμει ικανούς μόνος μας να δισασκάμεθα ποια είναι καλά και ποια κακά. 128 **A** Δέν έκαμει δηλαδή ανάγκην να διδάσκώμεν ότι ή πορνεία είναι κακήν και ή σωφοσύνη καλήν, ήσθι τουτό να γνωρίζομεν εξ άρχής και μόνος μας. Διά τουτό και ό νομοθέτης όταν κατόπιν έδωκε τούς νόμους και ειπε: σού φανερώσεως (Έξ. 20, 13), δέν προσέθεσε, διότι είναι κακόν πράγμα ό φόνος, αλλά άπλώς ειπεν, σού φανερώσεως δηλ. μόνον άπηγόρευσε την άμαρτίαν και δέν έδίδαξε ήσθι απαγορεύεται. Διατί λοιπόν, άπό ειπεν σού φανερώσεως δέν προσέθεσεν διότι είναι κακή πράξις ό φόνος; Επειδή έπρόλαθε και μάς έδίδαξε περί τούτου ή συνειδήσιν, διά τουτό μάς όμιλει έτσι, όπως όμιλει ένας εις άλλον, πού γνωρίζει και έννοεί περί τίνος πράκεται. Διά τον λόγον τοστον, όταν όμιλι περί άλλης έντολής, την οποίαν δέν έδίδαξεν ή συνειδήσιν, δέν απαγορεύει μόνον, αλλά και άναφέρει και την αίτίαν της απαγορεύσεως. **B** Όταν, παραδείγματος χάριν, νομοθετή την άργίαν του Σαββάτου και λέγη ετιν έδόμην ήμέραν δέν θά εργασθής (Έξ. 20, 10) και την αίτίαν της άργίας προσέθεσε. Ποια δέ είναι αυτή; εσθι κατά την έδόμην ήμέραν έτελείωσεν όλα τά έργα ό Θεός, πού ειπεν άρκίσει να κάμης (αυτόδη). Και πάλιν, εσθι δούλος ήσθι εις την Αίγυπτον (Δευτερ. 24, 18). Διά ποίον λόγον, λέγε μου σέ παρακαλώ, διά μεν την άργίαν του Σαββάτου προσέθεσε και την αίτίαν της απαγορεύσεως, διά δε τον φόνον δέν έκαμει τό ίδιον; Επειδή ή έντολή αυτή δέν ήτο εκ των

πρώτων και κυρίων ἐντολῶν, ὅστε εἶχε διδαχὴ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ δευτερεύουσα καὶ προσωρινή, διὰ τοῦτο καὶ κατόπιν κατηργήθη, ἐνῶς αἱ ἀναγκαῖαι καὶ αὐταί, ποῦ συγκρατοῦν τὴν ζωὴν μας, **Σ** εἶναι ἐκεῖναι, ἐπὶ οὐ φανεύουσιν, οὐ μοιχεύουσιν, οὐ κλέβουσιν (Ἐξ. 20, 13-15). Δι' αὐτὰ ποῦθεν ἔδω δὲν ἀναφέρει αἰτίαν, ὅστε διδασκαλίαν, ἀλλὰ ἄρκεται εἰς ἄλλην ἀπογόρευσιν.

4. Ὅχι δὲ μόνον δὲ αὐτῶν ποῦ εἶπα, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων θὰ προσπαθῶμαι νὰ πᾶς ἀποδείξω, πᾶς αὐτοδιδάκτος ἦτο ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ γνωρῆ τὴν ἀρετὴν. Ἡμῆρτιον δ' Ἀδάμ τὴν ἀμαρτίαν τὴν πρώτην καὶ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀπέσπασε ἐκρύπτετο. Ἐάν δὲ δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἔκαμε κάτι κακόν, διὰ ποῖον λόγον ἐκρύπτετο; **Β** Διότι ὅστε γράμματα ὑπῆρχον τότε, ὅστε ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως ὅστε ἄλλου πινός, Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐγνώρισε τὴν ἀμαρτίαν καὶ κρύπτεται; Καὶ δὲν κρύπτεται μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰν ὁ Θεὸς τὸν ἐπικρίνει διὰ τὸ παράπτωμά του, εἰς ἄλλον προσπαθεῖ νὰ ρύη τὴν αἰτίαν λέγων· «Ἡ γυναῖκα ποῦ μοῦ ἔδωκε, αὕτη μοῦ ἔδωκεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου καὶ ἔφαγε» (Γεν. 3, 12). Καὶ ἐκεῖνη πάλιν εἰς ἄλλον μεταφέρει τὸ ἔγκλημα, εἰς τὸ φεῖδι. Καὶ προσεξε νὰ ἰδῆ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δηλαδὴ εἶπεν ὁ Ἀδάμ ὅτι ἤκουσα τὴν φωνὴν σου καὶ ἐφοβήθηκα, διότι εἶμαι γυμνός καὶ ἐκρύβην» (Αἰτιολ.). Δὲν ἤλεγεεν ἀπέσπασε ὁ Θεὸς τὴν πράξιν του, ὅστε τοῦ εἶπε, διότι ἔφαγες ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου; Ἀλλὰ πᾶς, «ἰδοὺς ποῦ ἀνήγγειλε, λέγει, ὅτι εἶσαι γυμνός, ἐκτὸς ἐάν ἔφαγες ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου, **Ε** ἀπὸ τοῦ ὁποῖου μόνον σου παρήγγειλα νὰ μὴ φᾶς» (Γεν. 3, 12). Ὅστε ἐσιώπησεν, ὅστε φανερά αὐτὸν τὸν ἤλεγξε. Δὲν ἐσιώπησε μὲν διὰ τὸν κάμη νὰ ὁμολογήσῃ τὸ ἁμαρτημά του· δὲν τὸν ἤλεγξε δὲ φανερά, διὰ νὰ μὴ προεῖδῃ ἐξ ὀσκήρου ἀπὸ τὸν Θεὸν ἡ μετάνοιά του, ὅποτε θὰ ἦτο ἐπιτεμνόμενος τῆς συγκωρῆσεως τὴν ὅποιαν προσφέρει ἡ ἐξομολόγησις τοῦ ἁμαρτημάτος. Διὰ τοῦτο δὲν τοῦ εἶπε φανερά ἀπὸ ποῦ κατόλοθεν ὅτι εἶναι γυμνός, ἀλλὰ προκυρεῖ εἰς τὴν συζήτησιν μὲ ἐρώτησιν, διὰ νὰ ἀφήσῃ ἐκεῖνον νὰ φθάσῃ μόνος του εἰς τὴν ἐξομολόγησιν. **12^ο** **Α** Καὶ εἰς τὸν Καῖν καὶ Ἄβελ πάλιν, τὸ ἴδιον βλέπομεν. Πρώτων μὲν προσέφερον εἰς τὸν Θεὸν θυσίαν ἀπὸ τοῦς πρώτους καρποῦς πάντων κτήτων, καὶ ἀναφέρει τοῦτο διὰ νὰ φανῇ ὅτι ἔχει μόνον τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν ἐγνώριζεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ὁρχὴν Ὅτι μὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶναι κακὸν πράγμα, τὸ εἶδεεν ὁ Ἀδάμ, ὅτι δὲ πάλιν ἤξευρεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι καλὸν τὸ φανερώσεν ὁ Ἄβελ. Διότι οὗτος ὅστε ἀπὸ ἄλλον ἔμαθεν, ὅστε ἤκουσε κανένα νόμον νὰ ἀρῆται περὶ προσφορᾶς

τῶν ἀπαρχῶν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνος του ἐδίδάχθη παρὰ τῆς συνειδήσεώς του καὶ προσέφερε τὴν θυσίαν ἐκεῖνην. Διὰ τοῦτο δὲν ἀναφέρει περιπτώσεις μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων ἀνθρώπων, ὅτε ὅστε γράμματα, ἀκόμη ὑπῆρχον, ὅστε νόμοι, ὅστε προφῆται καὶ δικασταί, **Β** παρὰ μόνον ὁ Ἀδάμ μετὰ τὴν παιδίαν του, διὰ νὰ μάθῃ ὅτι ἡ γνώσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ προὔπηρκεν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἀπὸ ποῦ ἔμαθεν ὁ Ἄβελ ὅτι εἶναι καλὴ πρᾶξις νὰ προσφέρῃ θυσίαν, νὰ τῆς τὸν Θεόν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ δι' ἄλλα; Τὴν λοιπὸν· Ὁ Καῖν, θὰ μοῦ εἶπῃτε δὲν προσέφερε θυσίαν; Μάλιστα προσέφερε, ἀλλὰ ὅχι ὅπως ὁ Ἄβελ. Καὶ ἔτι αὐτὸ πάλιν φαίνεται ἡ γνώσις, τὴν ὅποιαν δίδει ἡ συνείδησις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφθόνησε τὸν τιμηθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀδελφόν του καὶ ἐκρύπτετο νὰ τὸν σφάζῃ, κρύπτει τὴν ποιητὴν του οὐκάνην. Καὶ τί λέγει; «**Ε**λα νὰ πάμε εἰς τὴν πεδιάδα» (Γεν. 4, 8). Ἄλλος εἶναι ὁ ἐξωτερικός του τρόπος, **Σ** διότι ὀσκήνεται ὅτι ἔχει αἰσθημάτων ἀγάπης καὶ ἄλλο τὸ φρόνημά του, διότι εἶχε ἀσφαρίσει νὰ κάμη ἀδελφοκτονίαν. Καὶ ὅμως, ἐάν δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ὀσφρασίς του αὕτη ἦτο κακὴ, τότε διὰ τὴν ἀπέκρινται; Καὶ μετὰ τὸν φόνον, πάλιν ἐρωτησόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, «Ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» λέγει, δὲν γνωρίζω μήπως φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶμαι ἐγὼ» (Γεν. 4, 9). Διὰ ποῖαν αἰτίαν ἀρνεῖται; Δὲν εἶναι ἀλοφάνερρον ὅτι μὲ τὴν ἀρνησίν αὐτὴν καταδικάζει πάρα πολλὸν τὸν ἑαυτὸν του. Ὅπως ὁ πατέρας του ἐκρύβθη, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀρνεῖται. Καὶ μετὰ τὸν ἔλεγον, ποῦ τοῦ ἔκαμεν ὁ Θεός, πάλιν λέγει; «**Ε**τὸ ἁμαρτημά μου εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκωρῆθῃ» (αὐτόθι 13).

Ἀλλὰ ὁ Ἐθνικός δὲν ἀνέχεται νὰ ἀκούῃ ταῦτα. Ἐμπρός λοιπὸν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἄς συνομιλήσωμεν καὶ ὅπως θεαν ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς κτίσεως καὶ ἐπιτεμνόμενα εἰς τὸν κατ' αὐτῶν ὄγωνα δὲν τὰ ἐπύραμεν μόνον ἀπὸ τὴν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν λογικὴν, **Δ** τοῦτο ἄς κάμωμεν καὶ τώρα προκειμένου περὶ τῆς συνειδήσεως, διότι καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο τὸ ἐπιτεμνόμενα μετεκτερίσθη εἰς τὸν κατ' ἐκεῖνον ὄγωνα αὐτοῦ.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο, ποῦ αὐτοὶ ἰσχυρίζονται; Δὲν ὑπάρχει, λέγουσιν, αὐτοδιδάκτος νόμος εἰς τὴν συνείδησίν μας, ὅστε εἰς τὴν φύσιν μας ἐβάλε ταυτοῦτον νόμον ὁ Θεός. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν, λέγε μου, ἀπὸ ποῦ ἐνεπνεύσθησαν ὅσα περὶ γάμων, περὶ φόνων, περὶ διαθηκῶν, περὶ παρακαταθήκων, περὶ τοῦ νὰ μὴ ὀδικῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ περὶ ἀναρτήτων ἄλλων ζητημάτων ἔγραψαν εἰς τοὺς νόμους ὁ νομοθέτης αὐτῶν. Ὅτι σημερινὸ νομοθέτης ἴσως ἔραβον αὐτὰ ἀπὸ τοὺς προ-

ηγουμένους αὐτῶν. Ἐ καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τούτων πρὸ αὐτῶν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, ποὺ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρῶτοι ἔθεσαν νόμους, ἀπὸ ποίους τὰ ἔμαθαν; Δὲν εἶναι ἀλοφάνερρον, ὅτι ἀπὸ τὴν συνείδησιν τὰ ἔμαθον, Διότι δὲν δύνανται νὰ εἰποῦν, ὅτι τὰ ἔμαθον ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Μωϋσεως συναναστροφῆς των ἢ ἐκ τῶν προφητῶν. Πῶς ἦτο τοῦτο δυνατόν ἀφοῦ εἶναι ἔθνη; Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἐκ τούτου καθάρᾳ, ὅτι ἀπὸ τὸν νόμον, ποὺ ἔθεσεν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅταν τὸν ἐδημιούργησεν, ἔλαθον καὶ ἔκαμαν νόμους καὶ ἄφευρον τέχναις καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι καὶ αἱ τέχναις ἔτοι ἔλαθον ἀρχῆν, ἐπειδὴ αἱ πρῶται τεχνίταις ἄνθρωποι τῶν τῆς ἐπιπέδησαν χωρὶς νὰ διδάσκουσιν ὑπὸ ἄλλων. Ἔτσι καὶ τὰ δικαστήρια ἔγινον καὶ αἱ τιμωρίαι ἐπίστησαν, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος. **130 A** Ἐπειδὴ δηλαδὴ, πολλοὶ ἐκ τῶν ἔθνικῶν θὰ παρεδάλον ἀντιρροήσεις καὶ θὰ ἔλεγον ὅτι: Πῶς θὰ κρίνῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔζησαν πρὸ τοῦ Μωϋσαϊκοῦ νόμου; νομοθέτην δὲ ἔστειλεν εἰς αὐτούς, νόμον δὲν ἔδωκεν, προφήτην δὲν ἀπέστειλεν, οὕτε Ἀπόστολον, οὕτε Εὐαγγελιστῆν; πῶς λοιπὸν ζητεῖ εὐθυνας; Θέλων ὁ Παῦλος νὰ τοὺς ἀποδείξῃ ὅτι εἶχαν νόμον ἀποδοξάσαν καὶ ἐγνώριζον καλὰ τι πρέπει νὰ κάμωσιν, τοὺς λέγει τὰ ἑξῆς: Διότι, ὅταν οἱ ἔθνη, ποὺ δὲν ἔχουν νόμον γραπτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκτελοῦν ἐκ φόβου ὅσα ὁ γραπτὸς νόμος διατάσσει, εἰς τοὺς τοιαύτους ἀνθρώπους καίτοι δὲν ἔχουν γραπτὸν νόμον, νόμος εἶναι ὁ ἕως ὁ ἑαυτῶν των. Οὕτω τὸ ἔργον, ποὺ κάνει ὁ νόμος ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ ἔχουν γραμμένον εἰς τὰς καρδίας των. Πῶς ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ ἔχουν γραμμένον, ἀφοῦ δὲν ἔχουν γράμματα; εἰδοὶ ἡ συνείδησις των **B** δίδει μαρτυρίαν διὰ τὰς πράξεις των καὶ οἱ λογισμοὶ αὐτῶν ἀναμεταξύ των κατηγοροῦνται ἢ ἀπολογουῦνται, θὰ ἀνακηρυχθῶσιν δὲ δίκαιοι οὗτοι κατὰ τὴν ἡμέραν, ποὺ θὰ κρίνῃ ὁ Θεὸς τὰς ἀποκρύφους πράξεις των ἀνθρώπων συμφωνῶν μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ποὺ κηρύττει, θὰ τὰς κρίνῃ δὲ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ρωμ. 2, 14—16). Καὶ πάλιν, ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς νόμον, χωρὶς νόμον καὶ θὰ καταδικασθῶσιν εἰς ἀπώλειαν. Καὶ ὅσοι ἡμάρτησαν, ἐνῶ εἶχε δοθῆ εἰς αὐτούς ὁ γραπτὸς νόμος, ἴσασιν τοῦ νόμου τούτου θὰ κριθοῦσιν (αὐτόθι 12). Τι σημαίνει καίρις νόμον θὰ καταδικασθῶσιν εἰς ἀπώλειαν; Δὲν θὰ ἔχουν κατηγοροῦν τὸν γραπτὸν νόμον, ἀλλὰ τὴν συνείδησιν των καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν. Ἐὰν δὲν εἶχαν νόμον τὸν νόμον τῆς συνείδησεως, δὲν ἔπρεπε νὰ καταδικασθῶσιν εἰς ἀπώλειαν, ὅταν θὰ ἡμάρτανον. Διότι πῶς θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τιμωρθῶσιν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν νόμον; Ἀλλὰ, ὅταν λέγῃ χωρὶς νόμον, δὲν ἔννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶ-

χαν νόμον, ἀλλὰ ὅτι δὲν εἶχαν νόμον γραπτὸν, εἶχαν ὁμοίως τὸν νόμον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ πάλιν **C** εἰδοὺ καὶ τιμὴ καὶ ἐπίσημη θὰ ἀποδοθῆ εἰς καθένα ποὺ ἐργάζεται τὸ δέγαθὸν εἰς τὸν Ἰουδαῖον πρῶτον καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα (αὐτόθι 10).

5. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν εἰς τοὺς πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ χρόνους. Ἐλληνας δὲ ἐδῶ δὲν ἔννοεῖ τὸν εἰδικολόγητον, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ προσκυνεῖ μόνον τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ εἶναι προσκολλημένος εἰς τὰς Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις, δηλαδὴ εἰς τὴν κτήρησιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου, τῆς περιτομῆς, τῶν διαφορῶν καθαρῶν, καὶ ἐπιδεικνύει φιλοσοφίαν καὶ κάθε εἶδος εὐσεβείας. Καὶ πάλιν ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἰσίου λέγει: **D** εὐμῆρε καὶ ὀργῆ, θλίψης καὶ στενοκαυρίας θὰ ἐπιπέσῃ εἰς κάθε ἄνθρωπον, ποὺ ἐργάζεται τὸ κακόν, τῶσαν εἰς τὸν Ἰουδαῖον κατὰ πρῶτον λόγον ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα (Ρωμ. 2, 9). Πάλιν ἠνοῦάζει Ἐλληνα ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἀντιλήψεις. Ἐὰν λοιπὸν ἤγνε νόμον ἤκουσε, μήτε μετὰ τῶν Ἰουδαίων συνανεστράφη, πῶς θὰ εἶναι εἰς αὐτόν, ποὺ ἔκαμε τὸ κακόν, θυμὸς καὶ ὀργῆ καὶ θλίψης; Ἐπειδὴ μέσα του εἶχε τὴν συνείδησιν, ποὺ τοῦ ἐβύβαιε, ποὺ τὸν ἐβίβαζε καὶ διεφύλαξεν εἰς ὅλα. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται τοῦτο; Ἐκ τοῦ ὅτι ἐτιμώρησεν ἄλλους ποὺ ἡμάρτανον, ἐκ τοῦ ὅτι νόμους ἔθεσεν, ἐκ τοῦ ὅτι τὰ δικαστήρια ἔθεσε. Τοῦτο θέλων νὰ φανερώσῃ ὁ Παῦλος ἔλεγε περὶ ἐκείνων ποὺ ζοῦν μετὰ τὴν κακίαν **E** «Οὗτοι ἂν καὶ ἐγνώρισαν καλὰ ἐκεῖνο ποὺ ὁ Θεὸς ἐπέροτοτεν ἕως δικαίων, ὅτι δηλαδὴ ὅσοι πράττουν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκίμαζουσιν ἐκεῖνο ποὺ τὰ πράττουν» (Ρωμ. 1, 32).

Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζον, λέγων, ὅτι θέλημα Θεοῦ εἶναι ὅσοι ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν νὰ τιμωρθῶσιν διὰ θανάτου; Ἀπὸ ποῦ; ἐκ τοῦ ὅτι ἐτιμωροῦσαν ἄλλους ποὺ ἡμάρτανον. Διότι, ἐὰν δὲν θεωρῆς ὅτι εἶναι κακὴ πρᾶξις ὁ φόνος, διὰν συλλήβης κάποιον, ποὺ ἔκαμε φόνον, μὴ τὸν τιμώρησῃς. Ἐὰν δὲν νομίμῃς ὅτι εἶναι κακὸν ἢ μοικεία, διὰν τόκῃ νὰ πῶθι κάποιος εἰς αὐτὴν, ἀλλάξῃς τὸν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. **131 A** Ἐὰν δὲ, προκειμένου περὶ ἑνῶν ἁμαρτημάτων καὶ νόμων συντάσεις καὶ τιμωρίας καθορίζεις καὶ δικαστῆ αὐτομάτως γίνεσθαι, ποῦν δικαιολογίαν θὰ εὐρησῇ διὰ τὰ ἴδικά σου ἁμαρτήματα, εἰς τὸ ὅποιο ἰαχυρίζεσαι, ὅτι ἔπισσε ἐξ ἀγνοίας σου; Δὲν ἐπιόκεισεν ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ. Διὰ ποῖον λόγον ἐκεῖνον μὲν τὸν τιμωρεῖς, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου δὲ ἔχεις τὴν ἀτίμιαν νὰ συγκληρῆς; Διότι ἐὰν δὲν ἐγνώριζες ὅτι ἡ μοικεία εἶναι κακὸν πρᾶγμα, δὲν ἔπρεπε καὶ τὸν ἄλλον, ποὺ ἔγινε μοικὸς νὰ τιμωρῆς; Ἐὰν δὲ τὸν μὲν ἄλλον ποὺ ἡμάρτησε τιμωρεῖς, σὺ δὲ, ποὺ ἔκαμες τὸ ἴδιον παράπτωμα μετὰ

κεῖνον, νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ ἀποφύγῃς τὴν ημερίαν, τότε πᾶς θὰ δικαιολογηθῇ τὸ φαινόμενον, ποὺ παρουσιάζεις, διὰ τὰ ἴδια ἀμαρτήματα νὰ μὴ ἐπιβάλλῃς τὰς ἰδίους ημερίας; Τοῦτο λοιπὸν ἐπακρίνων καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Φαντάζομαι δὲ τοῦτο, ὡ ἀνθρώπε, οὐ ποῦ κατοκρίσεις μὲν ἐκεῖνους, ποὺ κάνουν τέτοια ὅμοια ἔργα, καὶ ὅμοια πράξεις καὶ οὐ αὐτὰ, φαντάζομαι λοιπὸν δεῖ σὺ προνοητικῶς θὰ ἀποφύγῃς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ.» (Ρωμ. 2, 3). Δὲν εἶναι τοῦτο δυνατόν, δὲν εἶναι. **Β** Διότι μὲ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ποὺ ἔλασες κατὰ τοῦ ἄλλου, μὲ αὐτὴν θεὸς οὐ κρίνει ὁ Θεὸς τότε, διότι θεδωλὸς δὲν εἶναι δυνατόν σὺ μὲν νὰ εἶσαι δίκαιος ὁ δὲ Θεὸς ἄδικος. Διότι ἐάν σὺ δὲν παροβλέπῃς ἄλλον, ὅταν κρίνῃται, πᾶς ὁ Θεὸς θὰ τὸν παραβλέπῃ: Ἐάν σὺ ημερώσῃς ἄλλους ποὺ ἀμαρτάνουν, πᾶς ὁ Θεὸς δὲν θὰ ημερώσῃ ἐσέ, ὅταν ἀμαρτάνῃς: Ἐάν δὲ δὲν σὲ ημερῶς ὁμοίως μετὰ τὴν ἀμαρτίαν, μὴ παίρνῃς θάρος διὰ τοῦτο, ἀλλὰ περισσότερο νὰ φοβῆσαι. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος διέταξε λέγων: «Ἡ καταφρονεῖς τὸν πλοῦτον τῆς εὐεργετικῆς ἀγαθότητός του καὶ τῆς ἀνεγκλιότητος καὶ μακροθυμίας, ποὺ δεῖκναι εἰς σέ, κωρὶς νὰ λαμβάνῃς ἐνδιαφέρον νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ νὰ σὲ εὐεργετῇ ὁ Θεὸς, ἀντὶ νὰ ἐξαπολύσῃ τὴν ὀργὴν Του κατὰ σοῦ διὰ τὰς κακὰς πράξεις σου, πρὸς νὰ σὲ παρακινήσῃ καὶ ὀδηγῇ εἰς μετάνοιαν» (Ρωμ. 2, 4). Διὰ τοῦτο σὲ ἀνεκτεταί, λέγει, δεῖ διὰ νὰ γίνῃς χειρότερος, ἀλλὰ διὰ νὰ μετανοήσῃς. Ἐάν δὲ δὲν θέλῃς νὰ μετανοήσῃς, **Γ** τότε ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ θὰ σοῦ γίνῃ οἷα μεγαλύτερας ημερίας, ἀφοῦ μένει ἀμετανόητος. Καὶ τοῦτο διδάσκων ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου, ποὺ δὲν σκληραίνειται ἀπὸ τὴν τόσον καλωσύνην τοῦ Θεοῦ, μαζεύεις κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου θησαυροὺς ὀργῆς, ποὺ θὰ ἐξαπολυθῶν ἐναντίον σου κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκπύσῃ ἡ θεία ὀργὴ καὶ θὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του» (Ρωμ. 2, 5—8).

Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα μας κατὰ τὰ ἔργα του, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλε μᾶς μαρτύρον τὸν φυσικὸν νόμον καὶ κατόπιν μᾶς ἔδωκε καὶ τὸν γραπτὸν. **Δ** διὰ νὰ ζητήσῃ εὐθύναν διὰ τὰ ἀμαρτήματα καὶ νὰ ἀντιμετρήσῃ ἐκεῖνους, ποὺ θὰ ζήσουν μὲ ἀρετὴν, τηροῦντες τὸν νόμον, μετὰ πολλῆς προθυμίας ὡς τακτοποιώμενον τὸν ἑαυτὸν μας, ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῶμεν εἰς δικαιοσύνην φοβερόν, ἔχοντες ὑπόμνησιν, ὅτι δὲν θὰ τὰξαρῶμεν καμίας δικαιολογίας, ἐάν, κατόπιν ἀπὸ τὸν φυσικὸν καὶ γραπτὸν νόμον καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ συνεχῶν συμβουλῶν, ἠθέλωμεν δεῖξαι ἀμέλειαν

διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας.

Ε. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν καὶ πάλιν περὶ τῶν ἡμερῶν νὰ σὲς ὀμιλήσω, ἀλλὰ ἐντρέπομαι. Διότι εἰς ἐμὲ δὲν εἶναι κομποστικὸν καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας, καὶ νικτὸς τὸ ἔξω νὰ σὲς λέγω, φοβεροὶ ὅμως, μήπως, ἐπειδὴ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας σὲς ὀμιλῶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἡ συνεχὴς αὕτη διδασκαλία θεωρηθῆ ὡς ἔλεγκτος μεγάλῃς ἀμελείας σου, ἀφοῦ διὰ τοσον εὐκαλοῦν πρῆγμα ἔχετε ἀνάγκην συνεχῶς ὑπενηθιοῦσας. Δὲν ἐντρέπομαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ φοβοῦμαι διὰ σὲς, διὰ ἡ συνεχὴς διδασκαλία περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, εἰς ἐκεῖνους, ποὺ προσέκειν, εἶναι σωτήριον καὶ ὑφέλιμον πρῆγμα, ἐνῷ εἰς τοὺς ἀμελείς ὑλαθερῶν καὶ ἐπακίνδυνον, **Β** ἐπειδὴ ἔσον περισσότερο θὰ ἀκούσῃ κανεὶς ταῦτην, τόσον καὶ αὐστηρότερον θὰ ημερωθῆ, ἢν δὲν ἐφαρμύσῃ ὅσα ἀκούει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐλέγκων τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε: «Ἀπέστελα τοὺς προφῆτας μου πολλὰ πρῶτα, ὅταν ἐπαρμόσῃ ὅσα ἀκούει. Διὰ πολλὰς φορὰς καὶ οὐτε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἠκούσατε, ὅτι σὲς εἶπα» (Ἰερ. 25, 4). Ἡμεῖς ὅμως δὲν πράττομεν τοῦτο, διὰ νὰ σὲς ἐλέγξωμεν, ἀλλὰ ὅσο πολὺ διὰ σὲς ἐνδιαφέρον, φοβοῦμεθα ὅμως μήπως κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν τῆς κρίσεως, ἡ προτροπὴ καὶ συμβουλὴ αὐτῆς ἐμφανισθῇ ἀπέναντι ὄλων σου ὡς κατηγοροῦς. **182** **Α** Διότι ὅταν τὸ πρῆγμα εἶναι τόσον εὐκαλοῦν καὶ ἡ ὑπόμνησις αὐτοῦ τόσον συνεχῶς, πᾶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπολογηθῶμεν: ἢ ποῖα δικαιολογία θὰ μᾶς ὑπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ημερίαν; Διότι, λέγε μου, σὲ παρακαλῶ, ἐάν ἕνας σοῦ ἀφείλῃ κρήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐδάξιναι, ὅταν τὸν συναντῆς εἰς τὸν ὄρονον δὲν τοῦ ὑπενηθιμῆς τὸ δάνειον;

Τὸ ἔξω καὶ οὐ νὰ κέρῃς τώρα καὶ καθέναν νὰ θεωρῆς, ὅτι ὁ πλησίον τοῦ ἀφείλει κρήματα, δηλαδὴ τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, καὶ ὅταν τὸν συναντῆς, διὰ τὴν πληρωμὴν δε τοῦ ὑπενηθιμῆ, διότι πρέπει νὰ γνωσκῇ ὅτι δεῖ μικρὸ τιμωρία μᾶς περιμένει, ὅταν δὲν φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀφέλειαν τῶν ὀδελοφῶν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ δὲν παύω νὰ λέγω τὰ ἴδια, **Β** διότι φοβοῦμαι μήπως κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀκούσω: «Ποηρὲ δοῦλε καὶ ἀκηρῆ, ἔμπροσθεν νὰ καταθέσῃς τὸ κρημὰ μου εἰς τοὺς τραπέζιτας» (Ματθ. 25, 26, 27). Ἰσοῦ λοιπὸν τὸ κατέθεσα δεῖ μίαν φορὰν, ὅστε δεῖς, ἀλλὰ πολλὰς καὶ εἰς σὲς ἀντὶκεῖ πλέον τὸ ἔργον νὰ ἐπιβεβῆτε τοὺς τόκους ὅπως δὲ τῆς ἀκροσεως τοῦ θεοῦ λόγου εἶναι ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐφαρμογὴ τῶν λόγων, διότι τὰ δεῖα κατεθέσωμεν εἶναι λόγους Δεσποτικῶς. Ἄς μὴ τὰ ὑποδεχθῶμεν λοιπὸν μὲ ἀμέλειαν, ἀλλὰ μὲ μεγάλῃν ἀκρίβειαν, δε κατέκωμεν τὴν παρακαταθήκην ταύτην, ἵνα μὲ πολὺ κέρδος ἐκ τῆς ἐργασίας μας ἀποδώσωμεν

αὐτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Διότι ἐὰν δὲν κάμῃς καὶ ἄλλους νὰ πράξουν τὸ ἴδιον μὲ σὲ ἔργων τῆς ἀρετῆς, θὰ ἀκούσῃς τὴν φωνὴν ἐκείνην, ποὺ ἀκούσε ἐκεῖνος, ποὺ ἔκρυψεν εἰς τὴν γῆν τὸ ἴδιον. **Σ** Ἀλλὰ εἶθε νὰ μὴ ἀκούσῃτε ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν ἄλλην φωνὴν, ποὺ ἀφῆκεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἐκεῖνον, ποὺ εἰργάσθη, λέγων «Ἔβγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, εἰς ὀλίγα ἡοὺ πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω» (Ματθ. 25, 21). Αὐτὴν δὲ θὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν, ἂν τὴν ἴδιαν μὲ ἐκεῖνον ἐπαδειξώμεν προθυμίαν πρὸς ἐργασίαν τὴν ἴδιαν δὲ θὰ ἐπαδειξώμεν προθυμίαν, ἂν κάμωμεν τὸ ἔξῃς: ἐνθ' ἀκούῃ σὺ εἶναι θερμὴ καὶ πρόσφορος ἢ ἐντίμως ἐκ τῆς ἀκρόσεως τῶν λόγων μας, ὅταν θὰ ἐξέλθετε ἐκ τοῦ Ἰεροῦ Νοαὺ νὰ προτρέψετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον περὶ αὐτῆς καὶ ὅπως τώρα, ποὺ θὰ διαλύετε τὴν συγκέντρωσιν ταύτην θὰ ἀποκαιρεῖσθε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, εἶται καὶ κατὰ τὴν ἀνακώρησιν διὰ τὰ σπῆματα σας νὰ δώτε παραγγελίαν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ καθένας νὰ λέγῃ εἰς τὸν πλησίον του:

Πρόσεξε καὶ μὴ ξεκόσῃς νὰ φυλάξῃς τὴν ἐντολήν, καὶ ὀρισμένως θὰ τὸ κατορθώσωμεν. Διότι διὰν οἱ φίλοι προκείμενοι ἕνα μὲ τέτοια συμβουλὴ, **Β** καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ σπῆμα τοῦ ἡ γυναικῆ τοῦ πάλιν τὰ ἴδια τοῦ ὀνειδυμένη, καὶ ὅταν εἴμεθα μόνον τὰ ἴδια οκεπίσθησα, γρηγορὰ θὰ ἀποκρούσωμεν τὴν πονηρὰν ταύτην συνήθειαν. Καὶ γνωρίζω μὲν, ὅτι ἀπορεῖτε, διότι τόσων ἐπιμονῆς δεκτικὰ διὰ τὴν ἐντολήν ταύτην κατορθώσατε ὅμως νὰ τηρήσῃτε αὐτὴν καὶ τότε θὰ σὰς τὸ εἰπῶ. Ἐὰς οὗτος ὅμως τὸ κατορθώσατε, σὰς λέγω τοῦτο: ὅτι νόμος ὅστις εἶναι ἡ ἐντολὴ αὕτη καὶ δὲν εἶναι συμφέρον νὰ τὴν παραβῇ κάποιος. Ἐὰν δὲ ἴδω ὅτι τὴν ἐτηρήσατε, θὰ σὰς εἴπω καὶ ἄλλων λόγων οὐκ μικρότερον τούτου, διὰ νὰ μᾶθετε ὅτι δικαίως τόσον διὰ τὴν ἐντολήν ταύτην ἐπιμένω καὶ ἐνδιαφερόμαι. Εἶναι τώρα πλέον ὥρα μὲ προσευκὴν νὰ τελευτήσωμεν τὴν ἡμέραν. Ἄς εἰπώμεν λοιπὸν ὅτι μαρτυροῦμαι, ἀλλὰ τὸ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ζῆ ἡνάγεται, ἀξιολογῶμεν καὶ τοῦτον καὶ ἄλλους τοὺς ἄλλους νόμους νὰ ἐφαρμόσωμεν καὶ ἔτσι νὰ παρουσιάζωμεν εἰς τὸ ὄμμα τοῦ Χριστοῦ Σοῦ μὲ παρησίαν, καὶ ἐπιτύχωμεν τὴν σύρριαν βασιλείαν πρὸς δόξαν Σοῦ, διότι εἰς Σὲ πρέμει δόξα μετὰ τοῦ μονογενοῦς Σοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΤΡΙΤΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΑΚΟΜΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΟΛΗΝ ΤΗΣ ΑΥΤΗΡΩΝ ΚΑΙ ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΙΣ ΕΚΕΙΝΩΝ, ΠΟΥ ΣΥΝΕΒΑΛΘΗΣΑΝ ΚΑΙ ΕΤΙΜΗΡΩΘΗΣΑΝ ΕΝΕΚΑ ΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΝ ΕΡΜΗΝΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΦΥΣΙΚΟΝ ΝΟΜΟΝ ΕΞΕΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑ ΚΑΤΟΡΘΩΣΩΜΕΝ ΤΕΛΕΙΣ ΝΑ ΜΗ ΟΡΚΙΖΟΜΕΘΑ.

1. Μὲ τὴν ἴδιαν ἀρχὴν καὶ τὰ αὐτὰ προοίμια, **133 Α** ποὺ ἤρξατο πρὸς καὶ προχθές, ἔ' ἀρχίω καὶ σήμερον θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Ποῖαν ὄψιν παρουσίασεν ἡ περασμένη Τετάρτη καὶ ποῖαν παρουσίασεν ἡ σημερινή; Πόσον σκοτάδι καὶ ταραχὴ ὑπῆρχε τότε κατ' ἐκείνην; Πόση γαλήνη τώρα κατὰ τὴν σημερινήν; Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικαστήριον συνεκροτήθη εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ἰὰς καρδίας ἄλλων διέσεισε καὶ συνετέλεσεν, ὥστε ἡ ἡμέρα νὰ μὴ διαφέρῃ καθόλου ἀπὸ τὴν νύκτα, ὅτι διότι ἐκάθησαν οἱ ἄκτινες τοῦ ἡλίου, **Β** ἀλλὰ διότι ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος ἐπέφλωσαν τοὺς ὀφθαλμούς σας. Διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς σὲ μεγάλῳ δόθῳ τὴν εὐχαρίστησιν, ἐπιθυμῶ νὰ διηγηθῶ ὀλίγα ἐξ ἐκείνων ποὺ τότε συνέβησαν. Διότι εἰς σὰς καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἄλλους θεωρῶ, ὅτι εἶναι ἀφέλιμος ἡ διήγησις τούτων, ἐπειδὴ καὶ εἰς ἐκεῖνους, ποὺ ἠεσώθησαν ἀπὸ ναυαγίου εἶναι εὐχάριστον νὰ ἐνθυμῶνται τὰ κύματα καὶ τὴν ζέλην καὶ τοὺς ἀνέμους μόνις καταπλεύσωσαν εἰς τὸν λιμένα, καὶ εἰς ἐκεῖνους, ποὺ ἀρρώστησαν, ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία, ὅταν γίνονται καλὰ νὰ διηγῶνται εἰς ἄλλους τοὺς περὶ τοῦ, ἀπὸ τοὺς δόσιους ἄλλων ἔλεγχος νὰ ἀποθάνωσιν. Ὅταν περάσωσι τὰ κακὰ, εὐχαρίστησιν προξενεῖ ἡ διήγησις τούτων, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ δὲν φοβεῖται πλέον, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέραν ἀπολαμβάνει εὐφροσύνην. **Σ** Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν περασμένων κακῶν συντελεῖ νὰ φαίνεται καθαρώτερα ἡ σημερινὴ εὐτυχία.

Ὅταν οἱ μὲν περιουτώτεροι κάτοικοι τῆς πόλεως ἔνεκα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης εἰς τὸς ἐρήμους, τὰς καρδίας καὶ τοὺς ἀπεκρίφους τόπους εἶχον μεταβῆ πρὸς κα-

τοικίαν, ὁμοί ὁ φόβος ἀπὸ παντοῦ τοὺς ἐσπρωκνε, καὶ ἔρημη ἦσαν τὰ ὄμια ἀπὸ γυναῖκες, ὄφρα δὲ ἡ ἀγορὰ ἀπὸ ἀνδρας, ἄφου μόλις δύο ἢ τρεῖς ἐφαίνοντο νὰ βαδίζουν μαζί εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ οὗτοι σὺν νεκροῖς ἐρμητικοὶ ἐκκλωσοφοροῦσαν, ἐπίγαμεν εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ νὰ ἴδωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων, καὶ ἄφου εἶδονε πάλιν πολλὰ μεγάλην ἐντύπωσιν· διὸ ἂν καὶ ἦτο πολὺ πλῆθος κόσμου γύρω εἰς τὰς θύρας τοῦ δικαστηρίου, ἦτο θαυμάσιη ἡ σιωπὴ, σὺν νὰ μὴ ἴσθηκε κανεὶς, διότι ἂν καὶ ἐβλεπον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, οὕτε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς τὸν πλησίον του διὰ κἀτι ἐτολοῦσαν, οὕτε νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ. Διότι καθένας ἠνωπιεῖτο τὸν πλησίον του, ἐπειδὴ πολλοὶ, συλληφθέντες εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ἐκρατοῦντο μέσα, καὶ ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐβλέπονεν καὶ τὰς κείρας ἠνωκισμέναι σιωπηλοὶ, περιμένοντες βοηθειαν ἀπὸ ἁνω καὶ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ παρασταθῇ βοηθὸς εἰς ἐκείνους, ποὺ ἐδικάζοντο, Ἐ νὰ μαλάξῃ τὰς καρδίας τῶν δικαστῶν καὶ νὰ βοηθήσῃ νὰ εἶναι ἐπαικτικὴ ἢ ἀπάφρασις αὐτῶν.

Καὶ καθὼς ἐκείνοι, ποὺ ἐβλέπον τὸς ναυαγούς ἀπὸ τὴν κηρὰν, δὲν ἠμποροῦν μὲν νὰ τοὺς πλησιάσουν καὶ νὰ τοὺς ὠσοῦν κείρα βοηθείας καὶ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν συμφορὰν. ¹³⁴ Α διότι τοὺς ἐμποδίζουν τὰ κύματα, ὅτ' ἔξω θυμακ ἀπὸ τὴν παραλίαν, τὰς κείρας ἀνυψώνοντες καὶ δοκρίζοντες, τὸν Θεὸν παρακαλοῦν νὰ παρασταθῇ βοηθὸς εἰς ἐκείνους, ποὺ κινδυνεύουν νὰ πνιγῶν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὅλοι παρακαλοῦσαν σιωπηλοὶ καὶ μὲ τὴν διάνοιάν τοὺς τὸν Θεὸν νὰ ὄσῃ κείρα βοηθείας εἰς ἐκείνους, ποὺ ἐδικάζοντο καὶ ὠμοιάζον μὲ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἐπύρανε τὰ κύματα καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ καταποντισθῇ τὸ σκάφος οὕτε ἢ ἀπόφρασις τῶν δικαστῶν νὰ τοὺς ἀδηγήσῃ εἰς τελείαν καταστροφὴν. Καὶ αὐτὰ μὲν συνέβαινον πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ δικαστηρίου ὅταν θυμακ εἰσέλθομεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς αὐλῆς, πάλιν εἶδομεν ἄλλο φοβερώτερον ἀπ' αὐτὰ, στρατιώτας πολλοὺς ὀπλισμένους μὲ ἔσση καὶ ρόπαλα, Ἐ νὰ ἐκασφαλίζουσαν πολλὰ ἄφουσίαν εἰς ἐκείνους, ποὺ μέσα ἐδικάζον. Ἐπειδὴ οἱ συγγενεὶς ὄλων τῶν δικαστῶν καὶ γυναῖκες καὶ μητέρες καὶ θυγατέρες καὶ πατέρες ἐπικρατοῦσαν τῶν θυρῶν τοῦ δικαστηρίου, διὰ νὰ μὴ γίνῃ θόρυβος καὶ ταραχὴ, ὅταν θὰ συνέβαινε νὰ καταδικασθῇ κανεὶς εἰς θάνατον, καὶ θὰ τὸν ἐβλεπον νὰ ἀδηγήσῃ πρὸς ἐκτέλεσιν, προεινοῦσαν ἀπὸ μικρὰν οἱ στρατιῶται φόβον εἰς ὄλους καὶ διὰ τοῦ φόβου αὐτοῦ προελάμβανον ἐντέλειαν πᾶσαν ἐξέγερσιν. Τὸ δὲ περιωδέτερον ἀειολόγησαν ἀπ' ὅλα ἦτο τὸ ἔξῃ: Ἡ μητέρα καὶ ἡ

ἀδελφὴ κάποιου, ποὺ ἐδικάζετο μέσα, ἐκάθητο εἰς αὐτὰ τὰ ἰκμάθια τῶν δικαστῶν, ἐκυλιότο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐμπρός τις ὄλους ὄσῃ ἦσαν ἐκεῖ γύρω, C εἶκον σκεπασμένα τὰ πρόσωπα τῶν καὶ τοὺς μόνον ἐντρέποντο δι' ὅσα ἐκαμον ὄσον τὰς ἐπέτρεπον ἢ ἀνάγκη τῆς συμφορᾶς τῶν. Καὶ οὕτε ὑπέρτερα ὕπηκε πλησίον τοὺς, οὕτε γεγόνισσα, οὕτε φιλῆ τῶν, οὕτε κομμία ἄλλη ἐκ τῶν συγγενῶν τῶν, ἀλλὰ ἦσαν μόναι, μὲ φτωκικὰ ποῦκα εἰς τὸ μέσον τῶν στρατιωτῶν, ποὺ τὰς ἀπειλοῦσαν, συμρῆμαι κάτω εἰς αὐτὰς τὰς θύρας καὶ ὑπέφερον περισσώτερον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μέσα ἐδικάζοντο. Διότι μὲ τὸ νὰ ἀκούουν τὴν φωνὴν τῶν δημοῶν, τὸν κτύπον τῶν μαστίγων ποὺ τοὺς ἐδερνον, τοὺς θρήνους ἐκείνων, ποὺ ἐδέροντο, τὰς ἰμειλὰς τῶν δικαστῶν, ἀπὸ τὴν ημερίαν καθενὸς ἐκ τῶν τιμωρομένων ἐθασσάνίζοντο περισσότερον αὐταί. Δ διότι ἐπειδὴ ἡ ἠσθητικὴ τῶν ἐγκλημάτων ἐξηρτῶτο ἀπὸ τὰς μαρτυρίας ἀλλων, εἰς κάποτε ἤθελον ἀντιληφθῆναι ὅτι κάποιον τὸν ἐκτυπῶν, διὰ νὰ φανερώσῃ τοὺς ἐνόχους καὶ οὕτως ἐκλαίει ἀπὸ τὰ κτυπήματα, ἐστρεφον τὰ βλέμματά τῶν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ παρακαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ ὄσῃ εἰς ἐκείνον δύναμι καὶ ὑπομονήν, ὥστε νὰ μὴ διατρέξῃ κίνδυνον ἢ οσσηρία τῶν συγγενῶν τῶν ἐκ τῆς τυκῶν ἀναρίαντας ἐκείνων νὰ ὑποφέρουν τοὺς ὄρμεις ἐκ τῶν πληγῶν πόνους καὶ συνδραίνεν εἰς αὐτὰς ὅτι καὶ εἰς τοὺς εὐνοκαρμένους εἰς τρικυμίαν. Καθὼς δηλαδὴ οὗτοι, εἰς ἴδου νὰ ἐρχεται ἐναντίον τοὺς κῆμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακροῦ ἐξογκάνεται καὶ σὺν οὐτὰ μεγαλάνει καὶ πρόκειται νὰ καταβρέξῃ τὸ πλοῖον, προτὸ ἀκρόην νὰ πλησιάσῃ, ἔχουν πεθάνει ἀπὸ τὸν φόβον τοὺς, Ἐ ἔτσι καὶ αὐτὲς εἰς κάποτε ἦκουσαν φωνὰς καὶ κλάματα, θροδοῦντο, μῆπως ἀπαυδῆσουν ἀπὸ τὰ κτυπήματα αὐτὰ, ποὺ ἠναγκάζοντα νὰ μαρτυρήσουν, καὶ καταθέσουν εἰς θάνατον τῶν συγγενῶν τῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀναρῆματους θανάτους ἐβλεπον ἐμπρός εἰς τὰ μάτια τῶν. Καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς μέσα θάσανα, ἔξω θάσανα. Διότι ἐκείνους μὲν τοὺς ἐθασσάνίζον οἱ δῆμοι, αὐτὰς δὲ τὰς ἐθασσάνει τῆς φώσεως ἢ συγγενείας καὶ ἡ συμπάθεια τῆς ἀγάπης πρὸς ἐκείνους. Καὶ ἦτο μέσο θρήνους, ἔξω θρήνους. Μέσα ἀπὸ τοὺς ὑποδίκους, ἔξω ἀπὸ τοὺς συγγενεὶς αὐτῶν. ¹³⁵ Α Μᾶλλον δὲ ὄσα μόνον οὗτοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ μέσα τοὺς ἐθρονοῦσαν καὶ περισσώτερον ὑπέφερον ἀπὸ ὄλους, διότι εὐρήθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν

2. Ἐγὼ δὲ καθήμενος ἐκεῖ πλησίον καὶ βλέπων αὐτὰ, ὅτι ἀηλοῦν γυναῖκες καὶ κορίθια ποὺ ἔμμενον κλεισμένους εἰς τὰ δωμάτια τῶν καὶ κανεὶς δὲν τὰς ἐβλεπε, τώρα νὰ εἶναι κινῶν εἰς ὄλους θέαμα καὶ ἐκείνες, ποὺ ἐκομῶντο εἰς

μαλακά στρώματα, τὸ ἔδαφος νὰ ἔχουν ὡς στῆρα, καὶ αὐ-
τὲς ποὺ τῆς ὑπηρετοῦσαν τόσες ὑπηρετίες καὶ εὐνοῦχοι καὶ
εἶπαν κάθε πολυτέλειαν καὶ εὐκολίαν, τώρα χωρὶς νὰ ἔχουν
τίποτε ἀπ' αὐτά, **B** νὰ σὺρνωται ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια ἄλων,
νὰ παρακαλοῦν τὸν καθένα νὰ βοηθήσῃ εἰς ὅτι ἤμποροῦσε
τοὺς βακαλομένους, καὶ νὰ γίνῃ ἀπὸ ἄλλους κοινὸς ἕρως εὐ-
σπλαγχνίας, εἶπα τὸ ρητὸν ἐκεῖνο τοῦ Ἰωλομῶντος: «Μα-
ταιώτης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης» (Ἐκκλ. 1, 2).
Διότι τὸ εἶδος ἐπὶ αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ ἐπαληθεύσῃ,
καὶ ἐν ἄλλο ἐπίσης ρητὸν ποὺ λέγει: «Κάθε δόξα τοῦ ἀν-
θρώπου ἀνοιάζει μὲ τὸ ἄθος τοῦ κάρτου ἐξηράνη ὁ κάρτος
καὶ τὸ ἄθος αὐτοῦ ἐμαράνηθ' καὶ ἔπεσε κάτω» (Ἠκ. 40, 6, 7).
Διότι τότε καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἐπιστημότης
καὶ ἡ προστασία τῶν φίλων καὶ ἡ συγγένεια καὶ ἄλλα
τὰ κοσμικὰ προσόντα ἀπεδεικνύοντο ἀνυπερβλή, ἐπειδὴ ἡ
ἀμαρτία καὶ ἡ παρανομία, ποὺ εἴχε γίνῃ, ἀπαρτίκρυναν
κάθε βοήθειαν, προερχομένην ἀπ' αὐτά. **C** Καὶ ὅπως ἡ μὴν
τῶν σπουριτῶν καὶ ἄλλων πουλιῶν, διὰ τῆς ἀπαρέσεως τὰ
πουλάκια τῆς, ἀφοῦ ἔλθῃ καὶ εὐρῆ τὴν φωλιὰν ἄδειαν, νὰ
ἀπελευθερώσῃ μὲν τὰ συλληφθέντα πουλάκια δὲν ἤμπορεῖ,
περὶ ὅμως γύρω ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κυνηγοῦ καὶ διὰ τοῦ τρό-
που τούτου φανεράναι τὸν πόνον τῆς, ἔτσι καὶ αἱ γυναῖκες
ἐκεῖνες ἔκανον τότε. Ἀφοῦ ἐβλάστη τὸς ἄρσενον ἀπὸ τὸ
σπῆτι τὰ παιδιὰ των, καὶ τὰ ἔκλεσαν μέσα, σὲν σὲ δικτυῶν
καὶ παγίδα, νὰ πληροῦσαν καὶ ἀπελευθερώσουν τοὺς συλ-
ληφθέντας δὲν ἤμποροῦσαν, μὲ τὸ νὰ κυλιανταί ὅπως ἐμπρὸς
εἰς τὰς θύρας καὶ νὰ θρηγῶν καὶ ἀλοφύρνωται καὶ νὰ προ-
σπαθοῦν νὰ πληροῦσαν αὐτοὺς, ποὺ τοὺς συνέλεθον, ἐφα-
νέριαν τὸν πόνον τῆς ψυχῆς των. **D** Ταῦτα λοιπὸν ἀλέ-
πτῃ καὶ εἶπα εἰς τὸν νοῦν μου τὸ φροδερὸν ἐκεῖνα δικα-
στήριον καὶ εἶπα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου: ἔάν τώρα ποὺ δικάζουν
ἄνθρωποι, σὲτε ἡ μητέρα, σὲτε ἡ ἀδελφὴ, σὲτε ὁ πατέρας,
σὲτε ἄλλος κανεὶς, ἂν καὶ δὲν ἔχουν κομμίαν εὐθόνην δι'
ἕνα κακὰ ἔγιναν, δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀπαλλάξουν τοὺς δικαιο-
μένους, ποῦς κοτὰ τὸ φροδερὸν τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον θὰ
θὰ ἀγγισθῆναι εἰς τὰς ἀνυποφόρους ἐκεῖνας κολάσεις; Ἄν
καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐδικάζοντο τότε ἦσαν οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως
μας καὶ αὐτὸ τὸ ἄθος τῆς εὐγενείας, ἐν τούτοις ἦσαν εὐκα-
ριστημένοι νὰ χάσουν ἄρα ἄρα εἶπαν. **E** ἔάν ἦτο δυνατόν μὲ
τοῦτο νὰ ἀπολαοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν τους εἰς τὴν παροῦσαν
ζωήν.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ἡμέρα ἐφθάσεν εἰς τὸ τέλος καὶ ἐγένε

βοθηπότη ἐσπέρα καὶ ἀνεμέντο ἡ ἀπόφραξις τῆς ἀνακρίσεως,
εἰς μεγαλύτεραν εὐρίσκοντο ἄλλο ἀγνώριον καὶ παρακαλοῦσαν
τὸν Θεὸν νὰ ἐπιφέρῃ ἀργοπορίαν καὶ ἀναβολὴν καὶ εἰς τὴν
ψυχὴν τῶν δικαστῶν νὰ θάλλῃ τὴν σκέψιν νὰ ὑποβάλλουν
εἰς τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων,
διότι ἴσως προέβη κατὰ καλόν, ἐσκαπτοῖα, ἐκ τῆς ἀναβο-
λῆς ταύτης. Καὶ κοίται ἀπὸ τὸν λαὸν πρὸς τὸν φιλόφρωνον
Θεὸν ἀνεπέμνιτο παρακλήσεις, νὰ οἰσῆ τὰ λείψανα τῆς πό-
λεως καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ἐκ θεμελίων νὰ καταστροφῆ. Καὶ
δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς σὲτε ἕνα χωρὶς δάκρυα νὰ
ἀπαγέλλῃ ταῦτα. Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἰσ' **A** δὲν ἔ-
στανκνοῦσαν τοὺς δικαστὰς ποὺ ἐδικάζον μέσα, καὶ οἱ ὅποιοι
ἦσαν ὅτι ἐλέγετο ἔγω, διότι αὐτοὶ εἰς ἕνα μόνον ζήτημα
ἐπίσπεσαν, πῶς νὰ γίνῃ λεπτομερὴς ἡ ἀνάκρισις δι' ἕνα ἀπε-
τολήθησαν. Καὶ τέλος ἀφοῦ τοὺς ἔβαλαν τὴς ἀλυσιδοῦς καὶ τὸ
ἀδερῆντα θεωρῶ, τοὺς ἐσταλλον εἰς τὸ δεσμοτήριον διὰ μέ-
σου τῆς ἀγορᾶς, ἀνθρώπους, ποὺ ἔτρεπον ἵππους δι' ἀγῶνας,
ποὺ διαργάνωναν ἀγῶνας, καὶ ἄλλας ἀναρθητῶν καὶ λαμ-
πρότερας ὑπηρεσίας εἶχον ἐπιτελεῖσαι, καὶ τὰς περιουσίας των
ἐτήριον καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ σπῆτια ἄλων αὐτῶν σπαργίλας ἦ-
το δυνατόν νὰ ἰδῆς. Καὶ αἱ γυναῖκες τούτων διὰν ἐξεδύκοντο
ἀπὸ τὰ πατρικά των σπῆτια ἐκτελοῦσαν ἡ κάθε μία ἐξ αὐτῶν τὸ
ἔργον τῆς γυναίκας τοῦ Ἰωβ (Ἰωβ 2, 9), διότι ἐγύρουν ἀπὸ
σπῆτι σὲ σπῆτι καὶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, ἐπειδὴ εἶχον ἀνάγκην
ἀπὸ κατοικίαν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἦτο εἰς αὐτοὺς εὐκόλον, **B**
σὲτε τοὺς ἔσπερον ἀφέλειαν, διότι καθένας ἐφοβεῖτο καὶ **F**
ἴσπερ νὰ ὑποδεσθῆ καὶ περιωπηθῆ συγγενεῖς ἐκεῖνων, ποὺ
ἦσαν ὑπεύθυνοι τῶν γεγονότων.

Ἐν τούτοις, ἂν καὶ τοὺς συνέλεθον τόσα, τὸ ἐπέμνον εὐ-
χαριστίας ἄρα, διότι ἐγλύτωσαν τὴν ζωὴν τους, καὶ ἴτε ἡ κρη-
ματικὴ ζημία, σὲτε ὁ ἔξευτελισμὸς, σὲτε ἡ τῆς διαπομπείας,
σὲτε ἴσπερ ἄλλο παρόμοιον μὲ αὐτὰ δὲν τοὺς ἐνοχλοῦσε.
Διότι τὸ μέγεθος τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὸ ὅτι ἀνεμένον νὰ
τοὺς συμβῶν χειρότερον ἀπ' αὐτά, ἔκανε τὴν ψυχὴν τους νὰ
φιλοσοφῆ ἐπ' αὐτῶν καὶ νὰ ἠπομῆν.

Καὶ τότε ἐμάνθανον πῶς εὐκόλον καὶ εὐκαλοκατέρηστον
πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ἀμέλειάν μας πῶς
φαίνεται ὅτι εἶναι δύσκολος. Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ προηγου-
μένως δὲν ὑπέσπερον μὲ ἡλικίαν ζημίαν ἄλλαν χρημάτων,
C ἐπειδὴ τώρα τοὺς κατέλασε μεγαλύτερος φόβος, ἂν καὶ ἔ-
χασαν τὰ πάντα, ἦσαν χαροῦμενοι ἂν νὰ εὐρυν θησαυρὸν,
διότι δὲν ἔχασαν τὴν ζωὴν των. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται, ὅτι, ἔάν
εἴκαμε αἰθουθῆ καλὰ τὴν γέννηαν τῆς μελοῖσης ζωῆς, καὶ
τῆς ἀφορήτους ἐκεῖνας ἐσκαπτοῖα τιμωρίας, καὶ τὴν περι-

ουσίαν και την ψυχήν και τὸ σῶμα ἠθέλωμεν προσφέρει κά-
ρην τῆς τηρήσεως τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ και δὲν θὰ ἐστενοχω-
ροῦμεθα, γνωρίζοντες, διὰ τὸ ἔκωμεν ὡς μεγάλο κέρδος τὴν
ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ μέλλοντα κακά. Ἰσοῦ ἀρκετὰ συνεκίνη-
σαν τὴν καρδίαν σας τὰ τραγικὰ γεγονότα ποὺ ἠκούσατε,
ἀλλὰ μὴ στενοχωρηθεῖτε. **Δ** Διότι, ἐπειδὴ θὰ ἀσκοληθῶ τώρα
μὲ τὴν ἐξέτασιν πολλῶν λεπτῶν νοημάτων και πρέπει ἡ δι-
κονὰ σας νὰ εἶναι ἀπαλωτέρα, ἐπιτήδεε ἔκωμα τοῦτο, ὥστε
μὲ τὴν διήγησιν τῶν φοβερῶν, ἀφοῦ ἀποτινῶξῃ ἄληθ τὴν ὁ-
μέλειαν ἢ διάνοιά σας και ἀπορακρυνηθῇ γελείας ἀπὸ τὰς βιο-
τικὰς σκέψεις, μὲ πολλὴν εὐκαλίαν εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς
σας νὰ παραπέμψῃ τὴν δύναμιν ἐκείνων, ποὺ θὰ εἶπε·
8. Ἀρκετὰ μὲν λοιπὸν και ἡ προηγουμένη ὁμιλία ὀπείδει-
ξεν, διὰ ἔκομεν μέσα σας νόμον φυσικὸν διὰ νὰ γνωρίζωμεν τὸ
καλὰ και τὸ κακά. Διὰ νὰ κωνέψετε τοῦτο πολὺ καλὰ, μὲ τὸ
ἴδιον θέμα και σήμερα θὰ ἀσκοληθῶμεν. **Ε** Ὅτι θελαδὴ ἔξ-
ἄρχῃς, ὅταν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ἔδωκε
τὴν ἰκανότητα νὰ γνωρίξῃ και τὸ δόο, τὸ ὁμολογοῦν ἔλοι οἱ
ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο ἔλοι, ὅταν ἠμαρτάνωμεν, ἐντροπόμεθα
και ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ εἶναι κατ'ἐπιπέδον μας, και πολλὰς φορὰς
κάποιος κύριος, ποὺ μετέβαινον εἰς τὸν οἶκον πόρνῃς και
εἶδε κάποιον ἐκ τῶν καλύτερων δούλων του, ἀφοῦ ἐκοκκί-
νησεν, ἔβρωγεν ἀπὸ τὸν ἔπιον και ἐφάρμαγον τοῦτον δρόμον.
Πάλιν ὅταν εἰς ἐμασάκου ἀλλοι, μεταχειριζόμενοι τὰ ἀνάσ-
τα τῆς κακίας εἰς βάρος μας, θεωροῦμεν τοῦτο ὑβριστικὸν και
μεωπικόν. Καὶ ἂν πάσχωμεν κάτι κακὸν ἀπὸ κάποιου, τὸν πᾶμε
εἰς τὸ δικαστήριον. Ἄν' αὐτὸ φαίνεται, ὅτι γνωρίζωμεν τι
εἶναι ἀρετὴ και τι κακόν. **137 Α** Τοῦτο λοιπὸν φανερίων και
ὁ Χριστὸς και ἀποδεικνύσων, διὰ ὅσο νομοθετεῖ κανένα δὲν εἶ-
ναι βακτερον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὔτε ἀνώτερον τῶν
δυνάμεων τῆς, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ ἀπὸ παλιὰ ἐπρό-
λοβε και ἔβαλε μέσα εἰς τὴν συνείδησιν μας μετὰ ἀπὸ τοὺς
πολλοὺς ἐκεῖνους μακαριστοὺς, ἔλεγε τὰ ἔξῃς: ἐκεῖνα ποὺ
σεῖς εἰς αὐτοὺς (Ματθ. 7, 12). Δὲν εἶναι ἀνάγκη πολλῶν λό-
γων, λέγει, οὔτε μικροτέρων λόγων και ποικίλης διδασκα-
λίας τὸ θέλημά σου εἶ νίγη νόμος σου. Θέλει νὰ εὐεργε-
τήσῃ: εὐεργέτησε ἄλλον. Θέλει νὰ ἐλεήσει: ἐλέησε τὸν
πλησίον σου. Θέλει νὰ σέ ἐπαινοῦν: νὰ ἐπαινεῖ ἄλλον.
Θέλει νὰ σέ ἀγαποῦν: νὰ ἀγαπᾷ. Θέλει νὰ ἀπολαοῖς
τὰ πρωτεία: μακαρίσῃς εἰς τὸν ἄλλον πρωτετερα ταῦτα.
Β Σὺ γίνε δικαίτης και νομοθετῆς τῆς ζωῆς σου. Καὶ πάλιν
«Εκεῖνο ποὺ μετῆς, μὴ τὸ κάμῃς εἰς ἄλλον» (Ταθ. 4, 18).
Διὰ μὲν τοῦ κυρίου τοῦτου εἰσάγει τὴν ἀποκτὴν ἐκ

τῆς κακίας, διὰ δὲ τοῦ προηγουμένου τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρε-
τῆς. Ἐὰν ποὺ μισεῖς μὴ κάμῃς εἰς ἄλλον. Μισεῖς νὰ σὲ ὑ-
βρίζουν: μὴ ὑβρίζῃς ἄλλον. Μισεῖς νὰ σὲ φθονοῦν: μὴ φθο-
νῆς οὔτε σὸ ἄλλον. Μισεῖς νὰ σὲ ἔξαπατοῦν: μὴτε σὺ νὰ
ἔξαποτήσῃς ἄλλον.

Και γενικῶς δι' ὅλα τὰ ζητήματα, ἂν τὰ δύο αὐτὰ ρητὰ
ἔκομεν δι' ὅσων μας, δὲν ἔκομεν ἀνάγκην ἄλλης διδασκα-
λίας. Διότι τὴν μὲν γνώσιν τῆς ἀρετῆς ἔβαλε μέσα εἰς τὴν
φύσιν μας τὴν δὲ πρῶτὴν αὐτῆς και τὴν συμπόρωσιν μας
ἐκτὸς αὐτῆς, ἀφῆκεν εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν μας θέλωμεν. Ἰ-
σοῦ νὰ εἶναι ἀσαφὲς αὐτὸ ποὺ εἶπα: θὰ προσπαθῶμεν λοιπὸν
νὰ τὸ κάμω σαφέστερον. Διὰ νὰ γνωρίζωμεν **Γ** διὰ κα-
λὸν πρῶγμα εἶναι ἡ σωφροσύνη δὲν ἔκομεν ἀνάγκην ἀπὸ
λόγων και διδασκαλίας, διὰ τὴν γνώσιν ταύτην μᾶς τὴν δι-
δει ἡ φύσις μας ἢ ἀνθρωπίνῃ, και δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κο-
νίσωμεν και νὰ γυρίσωμεν ἐδῶ και ἐκεῖ διὰ νὰ ἐρωτήσωμεν
και μᾶθωμεν, ἐὰν ἡ σωφροσύνη εἶναι καλὸν και κρήσιμον
ἐπιγῆρα, ἀλλὰ ἀπὸ κοινῶν ἔλοι τὸ ὁμολογοῦμεν και κανεὶς
ἂν ὁμωβάλλει περὶ τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου και
ἐκτὸς τῆς μακείας γνωρίζωμεν ὅτι εἶναι κακόν, και οὔτε περὶ
αὐτῆς κρηάσωνται κόπος και διδασκαλία διὰ νὰ μᾶθωμεν ὅτι
αὐτῆς εἶναι κακόν, ἀλλὰ ἔλοι εἰς τὰς περὶ τῶν τοιούτων ζητη-
μάτων ἀνιλήψεις και ἀποφάσεις ἐμεθᾶ αὐτοδίδακτοι και τὴν
ἀρετὴν και ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι δὲν τὴν ἔσοκωμεν, ὅμως τὴν
ἐπαινοῦμεν. ὅπως ἐπίσης και τὴν ἠμαρτίαν, και ἂν ἐργαζώ-
μεθα, τὴν μισοῦμεν. Καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ μέγανον ἔργον τῆς
ουσίας τοῦ Θεοῦ. **Δ** θελαδὴ τὸ νὰ κάμῃ μετὰ τοῦτο τὴν συνεί-
δησιν μας και τὴν ἐλευθέρωσιν θέλωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν και
ἐκτὸς τῆς πρόξεως νὰ δικάσωνται φιλοῦς πρὸς τὴν ἀρετὴν και
ἐκτὸς πρὸς τὴν κακίαν. Καθὸς λοιπὸν εἶπα, ἡ γνώσις
τῆς ἀρετῆς και τῆς κακίας ἐγκτεται εἰς τὴν συνείδησιν ἄλων
τῶν ἀνθρώπων και δὲν ἔκομεν ἀνάγκην διδασκάλου διὰ
νὰ μᾶς διδάξῃ περὶ τούτων, ἢ δὲ διόρθωσις πλεον ἔξαπτοῦ
ἀπὸ τὴν προείρησιν, τὴν προθυμίαν και τοὺς κόπους. Διὰ
ἀπὸ γε συμβαίνει τοῦτο: Διότι ἐὰν τὸ πᾶν ἔκανεν ὁ Θεὸς νὰ
ἔξαπτοῦ ἀπὸ τὴν φύσιν μας, καθὴ στεφάνους ἀμοιῆς και
θμοσιῆς ἠθέλωμεν ἀπῆλθε ἐκ τοῦ κόσμου τοῦτου και ὅπως
τὰ ἄλογα ζῶα δὲν λαμβάνωμεν ἀρετὴν οὔτε ἐπαινον **Ε** διὰ
τὰ φυσικὰ αὐτῶν πλεονεκτήματα, ἔτσι και ἡμεῖς τίποτε δὲν
ἠθέλωμεν ἀπολαοῖς ἐξ αὐτῶν, διότι τὰ φυσικὰ πλεονεκτή-
ματα ὅχι ἐκείνων ποὺ τὰ ἔκωμεν, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ τοὺς τὰ
ἔκομεν εἶναι ἐπαινος και ἔγκωμιον. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτρωπε
τὸ πᾶν νὰ ἀφελεταί εἰς τὴν φύσιν. Πάλιν δὲν ἐπέτρωπε νὰ
ἀνιλάθῃ ἢ προείρησις ὀλοκλήρωσιν τὸ φορτίον, δηλαδὴ τὴν

γνώσει και τὴν διόρθωσιν, διὰ τὸ μὴ ἀποκάρῃ ἀπὸ τοῦ κόπου τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ ἀποδεικνύει μὲν εἰς αὐτὴν (τὴν προαίρεσιν) ἢ συνέβησιν τι πρόξει καὶ πράττει, 139 Α διὰ δὲ τῆν ἐργασίαν τῶν ὑποδεικνυομένων αὐτῇ μόνῃ τῆς ἀναλαμβάνει τοὺς κόπους. Καὶ οἱ μὲν καλὸν πρῶτον εἶναι ἢ ἀσπρσοῦν, τὸ γνωρίζωμεν χωρὶς τὸ καταβάλλωμεν κοθλοῦ κόπον, διότι ἢ γνώσει αὐτὴ μὲς εἶναι ἐξωτός· ἀσπρσοῦν ἡμῶς δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτάξωμεν, χωρὶς νὰ καταδύωμεν, χωρὶς νὰ περιορίσωμεν τὴν κοπὴν ἐπιθυμίαν καὶ πολλὴν νὰ ὑποστῶμεν κόπον. Διότι τοῦτο δὲν τὸ ἔχοιμεν ἐκ φύσεως, ὅπως τὴν γνώσειν, ἀλλὰ εἶναι ἀποτέλεσμα προθυμίας καὶ προσπάθειας. Ὅχι δὲ μόνον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου μὲς ἕκασιον ἐλαφρόν τὸ θέρος, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλου, μὲ τὸ νὰ ἀφήσῃ νὰ μὲς εἶναι μερικὰ ἐκ τῶν προαιρετικῶν κατορθωμάτων φυσικὰ. Διότι τὸ νὰ ἀναγκασθῶμεν μὲς μὲ ἐκείνους, ποῦ ὑβρίζονται, τὸ ἔχοιμεν ὅλοι ἐκ φύσεως (διὰ τοῦτο ἀμέσως αἰσθανόμεθα ἐκθροικὰς διαθέσεις ἐναντίον ἐκείνων, Β ποῦ ἄλλοι τὸν τοῦ ἄλλου, εἶται καὶ ἂν δὲν ἐπάσθωμεν τίποτε ἡμεῖς ἀπ' αὐτοῦ) καὶ τὸ νὰ αἰσθανόμεθα εὐχαρίστησιν μὲς μὲ ἐκείνους, ποῦ ὑπαλαμβάνουσι δοῦναι καὶ ὑποστηρίξωσι καὶ τὸ νὰ κατασκευασθῶμεθα διὰ τὴν ὁμοιοῦσιν ἀγάπην. Διότι καὶ ἂν αἱ περιστάσεις φαίνεται ὅτι μὲς κάνουν νὰ εἰμεθα μικρόφωνα ἢ τούτοις ἔχομεν κοινὴν μεταξὺ μὲς ἀγάπην. Καὶ τοῦτο ὑπονοῶν κάποιος σοφὸς ἔλεγε: «Κάθε ψῶν ἀγαπᾷ τὸ δροσίον του καὶ ὁ ἀσπρσοῦς τὸν πλησίον του» (Σερ. 13, 15).

4. Πολλοὺς δὲ ἐκτός τῆς συνειδήσεως διδασκάλους ἔβαλεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, δηλοῦν τοὺς πατέρας εἰς τὰ παιδιά τους, C τοὺς κυρίους εἰς τοὺς δούλους, τοὺς ἄνδρας εἰς τὰς γυναῖκας, τοὺς διδασκάλους εἰς τοὺς βοηθούς, τοὺς νομοθέτας καὶ δικαστὰς εἰς τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς φίλους, εἰς τοὺς φίλους. Πολλὰς φορὰς δὲ ἀπὸ τοὺς ἐκθροικὰς ἐκέρβισαμεν περισσότερο πρὸς ἀφέλειάν μας παρὰ ἀπὸ τοὺς φίλους, διότι, ὅταν οὗτοι μὲς ἐμπαίξωσι διὰ τὰ ἀμαρτηρία ἡμῶν, καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, μὲς παρακινῶν πρὸς τὴν ἐπίρρωσιν αὐτῶν. Μὲς ἔδωκε δὲ τούτους πολλὰς διδασκάλους, διὰ τὸ νὰ γίνωσι μὲς εὐκόλιον ἢ εὐρεσις ἐκείνου, ποῦ μὲς ἀφελῆ καὶ ἢ διόρθωσις ἐκείνου, ποῦ μὲς ἐλάττει, ὅφρα τὸ πλῆθος τῶν παραγόντων τούτων ποῦ θὰ μὲς παρακινῶν δὲν θὰ μὲς ἀφῶσιν νὰ παρεκλίνωμεν ἀπὸ τὰ συμφέροντά μας. Διότι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ περιφρονῶμεν τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων, θὰ ἀκολοθησώμεν ἐκ φόβου τὰς ὑποδείξεις τῶν ἀρχόντων καὶ εἶται ἐξάπαντος θὰ εἰμεθα φρονιμώτεροι. Καὶ ἂν πρὸς τοὺς ἀρχοντας δεξιῶμεν περιφρόνησιν ἀμαρτάνοντες δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν ποτὲ νὰ διορθώμεν τὸν ἔλεγχον τῆς συνει-

δήσεως. D Καὶ ἂν καὶ ταύτην ἀτιμάσωμεν καὶ ἀποκρούσωμεν, φοβούμενοι μήπως οἱ πολλοὶ σκηπταίζουσι κακῶν περὶ ἡμῶν ἰδέαν, θὰ εἰμεθα καλότεροι. Καὶ ἂν ἀπέναντι αὐτῆς φησῶμεν ἀναόκιντοι, ὁ φόβος τῶν ὄστων προκαλεῖ ἢ παράβασιν τοῦ νόμου καὶ παρὰ τὴν θέλησιν μας θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μὲς ἀσπρσοῦσῃ. Διὰ τοῦτο, ὅταν εἰμεθα νέοι, οἱ πατέρες καὶ οἱ διδασκαλοὶ μὲς παιδαγωγοῦσι, ὅταν δὲ μεγαλώσωμεν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ νομοθέται μὲς τοὺς νόμους μὲς παραλαμβάνουσι καὶ μὲς ρυθίζουσι τὸν βίον. Οἱ ὑπῆρται, ἐπειδὴ συνήθως εἶναι ἀμελέτεροι ἀπὸ ἡμᾶς, ἐκτός τῶν ἀνωτέρω μέσων ἔχουσι ἰνάγκην καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῶν κυρίων τῶν διὰ τὸ εἶναι ἀσπρσοῦς, καὶ οἱ γυναῖκες τῶν ἀνδρῶν, E καὶ πολλὰ ἀπὸ παντοῦ ὑπάρχουσι εἰς τὸ γένος μας προστατευτικὰ μέσα, ὅστε νὰ μὴ ἀλλοθῶσιν εὐκόλιον εἰς τὴν κακίαν καὶ καταπέσοι ἡθῆς. Ἐκτός δὲ ὄλων τούτων καὶ αἱ ὀσθένεια καὶ οἱ περιστάσεις οἱ δύσκολοι μὲς χρησιμεύουσι ὡς διδασκαλοὶ. Διότι καὶ ἢ πτωχεία μὲς συγκρατεῖ εἰς τὸν καλὸν ὁρμόν, καὶ ἢ ἡμιτὴ μὲς ἀσπρσοῦσῃ, καὶ ὁ κίνδυνος μὲς περιμαρτάνει καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια. Δὲν σοῦ προξενεῖ φόβος ὁ πατέρας· οὔτε ὁ διδασκαλός· οὔτε ὁ ἄρχων· οὔτε ὁ νομοθέτης μὲς τοὺς νόμους· οὔτε ὁ δικαστής· δὲν σὲ διορθῶναι ὁ φίλος· δὲν σοῦ σταματᾷ τὴν κακίαν ὁ ἐκθροικός· δὲν σὲ ἀσπρσοῦσῃ ὁ κύριός σου· δὲν σὲ διδάσκει ὁ συνάνθρωπός σου· δὲν σὲ διορθῶναι ἢ συνέβησιν· ἄλλ' ἔμοις ἀρρώστια πολλὰς φορὰς, ὅταν ἐπέβη, τὸ πᾶν καταρτάνει καὶ τὸν σκληρότερον τὸν κάνει ἐπιεικέστερον. 139 Α Τὸ δὲ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι οἱ εἰς ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους, ὅταν συμβῶναι θλίψεις, ἡμεῖς μεγάλην συνήθως ἀφέλειαν ἀποκατασκευάσωμεν. Καὶ ἡμεῖς πολλὰς χωρὶς νὰ πόθωμεν τίποτε, ἐπειδὴ εἴδαμεν ἄλλους νὰ τιμωροῦνται, οἱ ὀλιγότεροι ἀπὸ ἐκείνους ἐσπρσοῦσθημεν. Τὸ ἴδιον παρρησιάζεται καὶ εἰς τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς. Διότι καθὼς, ὅταν οἱ κακοὶ τιμωροῦνται, ἄλλοι ἀφελούονται πνευματικῶς, εἶται καὶ ὅταν οἱ κακοὶ καταρτίζουσι νὰ κέσωσι κατὰ καλόν, πολλοὶ ἀπὸ τῶν παρόδων μὲς φιλοτιμῶνται νὰ δεξιῶν τὸν βίον μὲς ἐκείνους ζῆλον εἰς τὴν ἀρετὴν, ὅπως συνέβη καὶ μὲς τὴν ἐντολήν τῆς ἀποφυγῆς τῶν ὄστων. Παλλοὶ δηλοῦσι, ἐπειδὴ εἶδον ἄλλους οἱ ἐκώσων τὴν κακίαν συνήθως καὶ ἀρκίζονται, ἐμμήθησαν τὴν ἠρώτησιν προσάθειαν ἐκείνων καὶ ἐνίκησαν τὴν ἀμαρτάν ταύτην. Δι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς μὲς μεγαλοτέραν προθυμίαν ἐπαυρῶμεθα πάλιν εἰς τὴν ἴδιαν προσηπῆν. B

Μὴ σοῦ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι πολλοὶ κατόρθωσαν νὰ μὴ ἀρκίζονται. Δὲν εἶναι αὐτὸ, ἐκείνο τὸ ὅσιον ζητοῦμεν, ἀλλὰ ἢ νὰ κατορθώσωσι ὅλοι νὰ μὴ ἀρκίζονται. Δὲν ἠμποροῦ δὲ

νά αναπνεύσω, ἐφ' ὅσον δὲν θάλω νά γίνῃ τοῦτο. Ὁ ποιμὴν ἐκεῖνος (Ματθ. 18, 12—13) ἑκατὸν πρόβατα εἶχε καὶ ἐπειδὴ ἔχασε τὸ ἓνα δὲν ἔμενε εὐχαραστημένος, ποῦ εἶχε εἰς τὴν ποιμνὴν του τὰ ἐνενηκοντα ἑνῆς, ἕως ὅτου εὗρε τὸ χαμένο καὶ τὸ ἀπέδωκε πάλιν εἰς τὸ κοπάδι του. Δὲν παρατηρεῖς ὅτι τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὸ σῶμα; Διότι ὅταν σκοντάφωμεν κάπου καὶ μόνον τὸ νόμιμα ἐάν γυρίσῃ ἀνάποδα, συμπάσκει μὲ τὸ μέλος τοῦτο ὀλόκληρον τὸ σῶμα μας. Μὴ μοῦ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι ἀλλοιοὶ ἔρειναν, ποῦ δὲν τὸ κατόρθωσαν, ἀλλὰ λάβε ὅπ' ἔστιν σου τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ ἐν δὲν διορθώθουν, θλάτουν μὲ τὸ παράδειγμά τους πολλοὺς ἄλλους. Ἔνας ἦτο καὶ ἐκεῖνος ὁ Κορίνθιος (Α' Κορ. 5.), ποῦ εἶχε πέσει εἰς τὸ ἁμάρτημα τῆς πορνείας, καὶ ὅμως ὁ Παῦλος ἀνεοπέταξε, σὰν ὀλόκληρος ἡ πόλις νά εἶχε καθῆ. **Κ** Καὶ πολὺ σωσιὰ. Διότι ἐγκώριζεν, ὅτι ἐν δὲν σκωρονοσθῆ ἐκεῖνος, γράφορα θὰ προχωρήσῃ τὸ νόημα καὶ θὰ φάσῃ καὶ εἰς ὁλοὺς τοὺς ἄλλους. Εἶδα προηγουμένως εἰς τὸ δικαστήριον νά εἶναι δεμένοι καὶ νά φηγοῦνται διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς οἱ ἐπίσημοι ἐκεῖνοι ἄνδρες καὶ μερικὸι νά ἀποροῦν διὰ τὴν τίσην ἀπερφόρησιν, ποῦ ἐγένετο διὰ τοῦ τρόπου τοῦτου πρὸς αὐτοῦς, ὅδεν πρέπει καθόλου νά ἀπορήτε, φηγον ἄλλοι πρὸς αὐτοῦς, διότι ὅπου εἶναι ἐγκλημα καθόλου καὶ ὅπου δὲν ἄφελει τὸ ἄξιωμα. Επομένως πολλὸ περισσότερο ἂν σὺ πάρχει ἀσέβεια τὸ ἄξιωμα δὲν ἄφελει καθόλου.

5. Ταῦτα λοιπὸν ἔχοντες εἰς τὸν νοῦν, ὅς ἀνασηκώσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι, ἐάν καὶ σὺ δὲν συνοφερέτε τὴν προσοχθεῖν σας μὲ προθυμίαν, περιττὰ εἶναι ὅλα ὅσα κάμνομεν ἡμεῖς. **Δ** Διατὶ ἄρα γε; Διότι ἡ δύναμις τῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι ὅπως οἱ ἄλλοι τέχνη. Διότι ὁ μὲν ἀργυροκόπος, ὅπως θὰ κατασκευάσῃ καὶ θὰ ἀποθέσῃ τὸ σκεῦος, τέτοιον θὰ τὸ εὖρον σῆμα ποῦ θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ἐργαστήριον του, καὶ ὁ καταργαζόμενος τὸν καλὸν καὶ ὁ λιθοκόπος καὶ καθένος τεχνίτης, ὅπως θὰ ἀφήσῃ τὸ ἔργον του τέτοιον θὰ τὸ παραλῶθῃ πάλιν. Εἰς ἡμᾶς ὅμως δὲν συμβαίνει: τὸ ἔστιν, ἀλλὰ ἐντελὲς τὸ ἀντίθετον, διότι δὲν καταργαζόμεθα ἑαυτοὺς σκεῦη, ἀλλὰ φοκὰ; λογικά. Διὰ τοῦτο ἔν ὅς εὐρίσκωμεν εἰς τὴν κατάστασιν ποῦ ὅς σφίνομεν, ἀλλὰ ὅπου ὅς παρὰλῶμεν καὶ μὲ πολὺν κόπον ὅς διαπλάσωμεν, οὐς διορθώσωμεν, ὅς κάμωμεν θερμότερους, ὅταν ἐξέλθετε ἀπ' ἐδῶ εἰς διάφοροι περιστάσεις. **Ε** ποῦ ὅς εὐρίσκωμεν πάλιν ὅς διασπέρφωμεν καὶ μεγαλυτέραν δυσκολίαν μᾶς παρέχετε εἰς τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ σας καταρτισμοῦ.

Διὰ τοῦτο ὅς ἔκενῶ καὶ ὅς μερικακιῶ, νά μᾶς δώσῃτε χεῖρα βοηθείας καὶ τίσην ἐγὼ καταβάλλω ἐδῶ προσωπῶτικα:

πρὸς διόρθωσίν σας, τίσην καὶ σὺς, ὅταν ἀπέλθετε ἀπ' ἐδῶ νά ἐπιδοκῶτε προθυμίαν καὶ φροντίδα διὰ τὴν σωτηρίαν σας. Εἶθε νά ἦτο δυνατόν ἐγὼ διὰ λογαριασμὸν σας νά ἐργαζομην τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ νά ἀπολαμβάνετε αἰεὶ τὸ θραῦμα αὐτῆς καὶ δὲν θὰ ὅς ἐνωκλόουσα τόσον. Ἄλλὰ τί νά κάμω; Τοῦτο ἀδύνατον εἶναι, διότι εἰς τὸν καθέναν κατὰ τὰ ἔργα του, θὰ τοῦ ἀποδώσῃ ὁ Θεός. **140** **Α** Καθὼς λοιπὸν ἡ μᾶνα ποῦ θάλεπαι τὸ παιδί της νά ἐκπυρετὸν καὶ νά πνέγεται καὶ καίεται ὅπου τὴν ζῶσιν, κάθεται κοντὰ του καὶ μὲ κλάματα λέγει, πολλὰς φορὰς πρὸς τὸ ἄρρωστο παιδί της, εἶθε νά μοῦ ἦτο δυνατόν, παιδάκι μου, νά πάρω ἐγὼ ἐπάνω μου τὸν πυρετὸν καὶ τὴν φλόγα, ποῦ ἔχεις, ἔπει ἀκραθῶς καὶ ἐγὼ λέγω τώρα. Εἶθε νά ἦτο δυνατόν ἐγὼ νά κοιῶσαι καὶ ἔκτελεσκὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς διὰ λογαριασμὸν ὁλοῦν σας. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι, ὅπου καθένος διὰ τὰς πράξεις του εἶναι ὑπεύθυνος καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νά ἴσῃ κανεὶς νά τιμωρήται ἕνας κάριν τοῦ ἄλλου. **Β** Διὰ τοῦτο θάλωσαι καὶ θρηνά, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποῦ θὰ εὐρίσκεισθε εἰς τὸ δικαστήριον ὡς κατηγορούμενοι δὲν θὰ ἡμιπορῶ νά ὅς βοηθῶσαι, ὅπου μάλιστα δὲν ἔχω καὶ τίσην παρησίαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἄλλὰ καὶ παρησίαν ἔαν εἶκον, δὲν εἶμαι ἀγιώτερος τοῦ Μωϋσέως, ὅπου δικαιοτέρος τοῦ Σαμουὴλ, οἱ ὅποιοι ἔν καὶ ἔφθασαν εἰς τίσην ὕψος ἀρετῆς δὲν ἡμιπορῶσαι, εἶπειν ὁ Θεός, νά ἀφελῶσαι, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουδαίου (1 Περ. 15, 1) διότι εἰς πολλὴν ὁφέλειαν παρέδωκαν ἐκεῖνοι τὸν ἑαυτὸν τους. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅπου τὰ ἰδικὰ μας ἔργα θὰ κατασῶμαι ἢ θὰ σωθῶμαι, ἄς προσπαθῶσαι, παρακαλῶ, μοῦ μὲ ὅλος τὰς ἄλλας καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολήν νά φιλόζωμαι. Ἴνα ὅπου μὲ καλὸς ἐλπιδὸς ἀπέλθωμαι ἐκ τοῦ κόσμου, τοῦτου, ἐπιτόκωμαι νά ἀγαθῶ, ποῦ μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Θεός, **Κ** διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὅπου καὶ μετὰ τοῦ ὅπου εἰς τὸν Πατέρα ἄς εἶναι ἡ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΟΤΑΝ ΘΑΩΣ Ο ΛΑΟΣ ΑΠΗΛΑΘΗ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΗΡΕ
ΦΑΡΓΟΣ ΜΕΡΙΚΟΙ ΠΛΑΤΗ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΕΤΑΡΧΑΣ ΕΠΙΝΟΟΥΝΤΕΣ
ΦΟΒΕΡΑΣ ΦΗΜΑΣ, ΠΟΥ ΑΠΕΒΕΛΙΚΘΗΣΑΝ ΦΕΥΒΑΙΣ ΔΙ' ΑΥΤΟ ΤΟ
ΣΥΜΒΑΛ Η ΟΜΙΛΙΑ ΑΥΤΗ ΚΑΘΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΝΑ ΣΥΜΒΟΛΑΓΕΤΗ ΝΑ
ΑΠΟΦΕΙΓΕΥΝΤΑΙ ΟΙ ΟΡΚΟΙ, ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΕΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗ Δ ΚΑΙ Η
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΨΑΛΛΑΘΑΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΑΟΤΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΣΦΟΜΑΙ ΚΑΙ
ΚΑΙ ΕΔΕΙΚΘΗ ΠΟΣΑΙ ΚΣ ΕΚΟΣ ΟΡΚΟΙ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΠΙΘΟΚΙΑΙ.

1. "Οχι ἄλλῳ τὴν πόλιν μας ἀνηρόχησε κῆρς ὁ διάδο-
λος, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς ὄχι ἄλλῳ μᾶς παρηγόρησε πάλιν.
Διὰ τοῦτο εἶναι εὐκαιρία κατὰλλῆλος καθένας μας νὰ εἰπῇ
τὸν προφητικὸν ἐκείνου λόγον· Ἐνάλογοι πρὸς τὰς θλίψεις
μου ἦσαν καὶ αἱ παρηγορίαι σου, αἱ ὁποῖαι ἐγένισαν μὲ εὐ-
φροσύνην τὴν ψυχὴν μου" (Ψαλμ. 3, 19). "Ὅχι δὲ μόνον διό-
τι μᾶς παρηγόρησε, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπέτρυνε νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ
ἀνηροχία, ἔδειξε ὁ Θεὸς τὴν φροντίδα τοῦ δι' ἡμᾶς. Διότι
ἐκεῖνο, ποῦ δὲν ἴπαισα πατὴρ νὰ λέγω, τὸ ἴδιον καὶ σήμερον
θα εἰπῶ, ὅτι ἐπλήρωσθι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακά, Ἐ ἀλλὰ καὶ
ὁ ἔρκος αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.
"Ὅταν ἐπληθὴ μᾶς ἴδῃ νὰ κλίνωμεν πρὸς τὴν ἀμέλειαν καὶ
νὰ ἀποσκρυνώμεθα ἀπὸ τὴν πρὸς Αὐτὸν φροσύνην, καὶ κα-
θάλας νὰ μὴ φροντίζωμεν διὰ τὰ πνευματικά, μᾶς ἐγκαταλεί-
πει ἐπὶ ἄλλῳ κρονικῶν διάστημα διὰ νὰ σαρρονισθῶμεν καὶ
μὲ περισσύτερον ἦλον γυρίσωμεν πρὸς Αὐτόν. Καὶ διὰ τὴ
πορεῖς ἂν αὐτὸ τὸ κῆρς δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμελεῖς, ἄφοῦ καὶ ὁ
Παῦλος αὐτὸ θεωρεῖ ὡς αἴτιον τῶν πειρασμῶν πᾶν ἰδιῶν του
καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ; ¹⁴¹ Α. Διότι εἰς τοὺς Κορινθίους ἀπο-
στέλλων τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιστολὴν νὰ εἴξῃ λέγει· ἐδὲν
θέλω νὰ ἄγνωστῃ, ὀδελφοί, τὴν ἄληθειαν, ποῦ μᾶς εὗρεν εἰς τὴν
Ἀσίαν, διότι ἦτο τόσο ὑπερβολικὴ καὶ ἀνωτέρα τῶν δυνά-
μεων μας, ὥστε νὰ ἀπελιπισθῶμεν καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν μας,
καὶ νὰ θεωρῶμεν τὸν θάνατον βέβαιον (Β' Κορ. 1, 8, 9). Οἱ
λόγοι δὲ οὗτοι ἔσκον τὴν εἴξῃ σηματοῖον. Τόσον μεγάλοι κίν-
δυνοὶ λέγει, ἐπεκρέμαντο ὑπεράνω μας ὥστε ἀπελιπιστῆκα-
μεν, ὅτι θὰ ζήσωμεν καὶ δὲν ἐπεριμένωμεν πλέον καμμίαν
εὐχάριστον μεταβολὴν, ἀλλὰ ἔξάπαντος τὸν θάνατον, διότι
αὐτὸ θὰ εἰπῇ ἐνὰ θεωρῶμεν τὸν θάνατον βέβαιον. Β. Ἀλλ'
ἔμικς μετὰ τὴν τόσην ἀπελιπίαν, ἔπαυσε ὁ Θεὸς τὴν ἰρι-
κυρίαν τῶν θλίψεων, ἔκαμε νὰ περῶσθι τὸ ὄννεφον τῶν
πειρασμῶν καὶ ἀπὸ αὐτῶν τὰς πόδας τοῦ θανάτου μᾶς ἔρπα-

ζε. Ἐπετα φανερώων ὅτι καὶ τὸ νὰ ἐπατρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ
φθάσῃ εἰς τέτοιον σημεῖον θλίψεων προέρχεται ἀπὸ πολλὴν
κηδεμονίαν, ἀναφέρει τὸ κῆρς, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τοὺς
πειρασμούς· τοῦτο δὲ ἦτο τὸ συνεχὲς πρὸς Αὐτὸν νὰ ἀπο-
βλέπουν καὶ νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν, ὥστε νὰ ὑπερηφανεύον-
ται. Διὰ τοῦτο ἄφοῦ εἶπε νὰ κείρωμεν τὸν θάνατον βέ-
βαιον καὶ τὴν αἰτίαν προσέθετο, Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία
αὕτη; Ἐδὲ νὰ μὴ ἔσωμεν πεποιθήσῃν εἰς τὸν ἐαυτὸν μας,
ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς (Αὐ-
τήθ). Διότι, ὅταν ἡμεῖς νυστάζωμεν καὶ καταπίπτῃ ὁ ζῆλος
μας, Ὁ οἱ πειρασμοὶ μᾶς ἐξοπνοῦν, μᾶς διεγείρουν τὸν ζῆ-
λον καὶ μᾶς κύνουν εὐσεβεστεροῦς.

"Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς, ἀγαπήτῃ, νὰ σὲ εὐρίσκουν πειρα-
σμοί, οἱ ὁποῖοι νὰ σβέννυνται καὶ ἄρως πάλιν νὰ ἐνάθουν
μὴ κῆρς τὸ θάρρος σου, ὥστε νὰ ἀπελιπισθῇς, ἀλλὰ νὰ εἶσαι
αἰσιδόδοξος, σκοπεύμενος, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ πέσω-
μεν εἰς τὰ κῆρς τῶν ἐκδρῶν μας, διότι μᾶς μισεῖ καὶ μᾶς
ἀποστρέφεται, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμεῖ μὲ μᾶς κῆρς καλυτέροισ
καὶ περισσύτερον συνδεδεμένους μὲ Αὐτόν. Ἐς μὴ ἀποκά-
μεν λοιπὸν καὶ ἄς μὴ ἀπελιπισθῶμεν διὰ τὴν πρὸς τὸ καλύ-
τερον μεταβολὴν μας, ἀλλὰ ἄς περιμένωμεν ὅτι γρήγορα θὰ
γίνῃ γαλήνη καὶ ἄφοῦ ἀναθέσωμεν εἰς τὸν Θεόν τὴν κατά-
παισιν ὄλων τῶν ἀνηροχικῶν, ποῦ μᾶς κατέσκον, μὲ τὰ συ-
νηθόμενα μας ἔργα ἄς καταπαυθῶμεν καὶ τὴν συνηθόμε-
νην μας διδασκαλίαν ἄς ἀρξίσωμεν. Δ Διότι πάλιν περὶ τοῦ
ἰδίου θέματος ἐπιθυμῶ νὰ σὲς ὁμιλήσω, ὥστε μαζί μὲ τὰς ρί-
ζας αὕτης, νὰ ξερακώσω ἀπὸ τὴν διάνοισίν σας τὴν κακίαν
τῶν ὄρκων συνήθειαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη πάλιν νὰ κατοφύγω εἰς
τὴν ἴδιαν παράκλησιν. Σὰς παρεκάλεισα δηλαδὴ προηγουμέ-
νος, ἄφοῦ φαντασθῆτε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωάννου νὰ εἶναι
κομμένη καὶ νὰ σπῆθι ἀπὸ τὴν ἔσπιν αἶμα, ἔτσι καθένας νὰ
ὀπάγῃ εἰς τὸ σπῆθι του καὶ νὰ νομῆθι ὅτι τὴν θλίψει ἐμπρός
του νὰ τοῦ φωνάζῃ καὶ λέγῃ· μισήσατε τὸν σφαγέα μου τὸν
ὄρκον. Ἐκεῖνο, ποῦ δὲν ἔκαμε ὁ ἔλεγκος τῆς παρανομίας,
τὸ ἔκαμε ὁ ὄρκος. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν κατάρθευσε ὁ θυμὸς
τοῦ τυράννου, τοῦτο ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως τοῦ ὄρκου τὸ
ἐπραγματοποίησε. Καὶ ὅτε μὲν ἠλέγκετο δημοσία εἰς ἐπίκλησιν,
ὅτε ἔμικς ἐδεσμεύθη μὲ τὸν ὄρκον, τότε ἀπέκωσε τὴν μακα-
ρίαν ἐκείνην κεφαλὴν. Τὸ ἴδιον καὶ τώρα παρακαλῶ καὶ δὲν
θὰ ποῖσῃ νὰ παρακαλῶ, ὥστε ἀπουδῆσθε καὶ ἂν πηγαίνω-
μεν, νὰ παγαίνωμεν κρατούστες τὴν κεφαλὴν αὐτὴν καὶ εἰς
θλας νὰ τὴν ἐπιδοκῶμεν, διὰ νὰ τὴν ἀκούσῃν ποῦ φω-

νάει και κατηγορεί τους δροκούς. Διότι και αν πάρω πολύ εφ-
 μεθα άμελεις και αδιόφοροι, ¹⁴² Α ύπέποντες τους όφθαλμούς
 εκείνης να μάς κωπιάζουν με φοβερόν βλέμμα και να μάς
 απειλούν, όταν όρκίζεσθε, με τον φόβον αυτών, που θα
 μάς προκαλούν, περισσότερο από κάθε καλινόν θα σωφρο-
 νιοθάμεν και θα ήμπαροσώμεν να δογκώνωμεν και άπιστρέ-
 φωμεν την γλώσσαν μας διά να μη όρμή προς τους δροκούς.
 Διότι δεν έχει τουτό μόνον το κακόν ό δροκος, ότι δηλαδή
 και όταν τον παραβαίνη κανείς και όταν τον φυλάττη κολάζει
 εκείνους, που έχουν κυριεσθί ήπ ότην ίσάιν να όρκίζωνται.
 πρῶγμα που δεν συμβαίνει σε κανένα άλλο ήμάρτημα. άλλό
 έχει και άλλο θα μικρότερον κακόν ήπ' αυτά.

Ποίον δε είναι τουτό: Τό ότι δεν είναι δυνατών πολλές φο-
 ρές, αν και έχουμε όλην ήην καλήν θέλησιν και καταβάλλω-
 μεν προσοσθείας, να τηρήσωμεν τον δροκον μας. Πρῶτον μέν,
 ήότι εκείνος, που συνεχώς όρκίζεται, Β και θέλων και μη θέ-
 λων, και εν γνώσει και εν αγνοία, και εις τα σοβαρά και εις
 τα άπειρα, και πολλές φορές άναγκαζόμενος από τον ύμνον
 του και από πολλούς άλλους λόγους, ώριμμένους θα παρα-
 βή τον δροκον του

Και εις αυτά κανείς δεν θα προσβάλη αντίρρησην, διότι
 είναι τόσον φανερόν και από όλους παραδεκτόν, ήπ' όποιος
 κάνει πολλούς δροκούς κατ' ανάγκην και θα παραβαίνη
 τούς δροκούς. Δεύτερον δε, ήότι και αν δεν πάθη τού-
 το εκ συναρπαγής, οπτε εξ άγνοίας και χωρίς ήην θέλη-
 σιν του, ήπ' αήτην ήην φύσιν του πράγματος, εν γνώσει και
 θεληματικώς, θα άναγκασθί. Εξάπαντος, να παραβή τον όρ-
 κον του. Πολλές φορές, πράγματι, ενψ γευματικωμεν εις τό
 σπέτι και ένας από τους ύπνρητας έπεσε σε κάποιο σφάλμα,
 ώρκισθη ότι θα τον δειρή ή νοικοκυρά έπιετο ώρκισθη τό
 αντίθετον ό άνδρας αήτης και φιλονικεί μαζί της με αντίθε-
 τον γνώμην και δεν της έπιτρέπει να τον δειρή. C Εις ήην
 περιστάσιν αήτην, ήπ και αν κώρουν, κατ' ανάγκην θα προ-
 ελήθ παραθέσσις δροκου, διότι έστω και αν θέλων και προ-
 παθούν πολύ, είναι αδύνατον πλέον εις αυτάς να φιλάζων
 τον δροκον τους, άλλό ότι και αν γίνη, ό ένας εκ των δύο θα
 παροσθί τον δροκον του, ή μάλλον εξάπαντος και οι δύο και
 ίδου πώς, διότι είναι πολύ παράδοξον. Έκείνος που ώρκισθη
 να δειρή τον ύπνρητην ή ήην ύπνρητριαν και κατόπιν ήμποδί-
 σθη, και αήτες έγινεν έπιόρκος, διότι δεν έκαμεν αήτο που
 ώρκισθη, και εις εκείνον πάλιν που τον ήμποδισε και δεν
 τον άφωσε να τηρήση τον δροκον του, έγινεν αίτια να πέση
 εις τό έγκλημα της παραθέσεως του δροκου. Διότι όμ μόνον
 όσος παραβαίνον τον δροκον τους, άλλό και εκείνοι, που φέ-

ροιν άλλους εις ήην ανάγκην να παροσθον τον δροκον. εφ-
 ναι ύπεσθονα διά τό ήιον έγκλημα. Και ότι μόνον εις τό
 σπέτι, άλλό και εις ήην άγοράν είναι δυνατόν να παρατη-
 ρήση κανείς τουτό και κυρίως εις της φιλονικίας, D όταν
 δείκνουν μεταξύ των ής γρονθές και όρκίζωνται τό αντί-
 θετο, ό μόν ένας ότι θα κτωπήση, ό δε άλλος ότι δεν θα κτω-
 πιήσθ, ό ένας ότι θα πάρη του άλλου τό φορεμα, ό άλλος,
 ότι δεν θα του έπιτρέψη τουτό, ό ένας ότι θα του ζητήση
 τό κρήματα, ό άλλος ότι δεν θα του τό έπιτρέψη και πολλά
 άλλα αντίθετα όρκίζονται κατά τάς φιλονικίας. Τό ήιον
 συμβαίνει και εις τό εργασήσκα και δασκαλεία. Πράγματι,
 πολλές φορές ό τεχνίτης ώρκισθη ότι δεν θα άφήση τον μα-
 θητην του να φάγη και πη, αν δεν τελεώση ήην εργασίαν,
 που του άνέθεσε να κώρη: Τουτό πολλοίς και παιδαγωγός
 έκαμε διά νέον και ή κυρία διά ήην ύπνρητραν και όταν ενό-
 χιωσε και δεν έτελείωσεν ή εργασία, είναι ανάγκη εν εκ των
 δύο να γίνη, ή να πεθόνουν από ήην πείναν, όσος δεν έτελεί-
 ωσον ήην εργασίαν, ή να παροσθον τον δροκον των αήτοι
 που ώρκισθησαν E Διότι ό πονηρός εκείνος δαίμων που πα-
 ραμονεύει πάντοτε τό καλό μας έργα, ιστάμενος πλησίον
 μας και άκούσων ήην ανάγκην, που δημιουργούσιν οι άρκοι ού-
 ραι, έμβάλλει εις άρέλειαν τους ύπεσθόνους, ή δημιουργεί
 άλλην δυσκολίαν, ώστε να μη τελεώση ή εργασία και έτσι
 να προέλθουν διαπληκτισμοί, όβρεις, έσποκίαι και άνορήθη-
 τα άλλα κακά. ¹⁴³ Α Διότι καθώς τό παιδί, που τραβούσ με
 πολλήν όρμήν, χωρισμένα εις δύο όμάδας και εις αντίθετον
 διεύθυνσιν, σκονίσι μακρόν και καταστραμμένον, πέφτον δια
 άνάσκαλα, διότι σπάζε τό σκονίσι, και άλλα μόν εις τό κεφάλι.
 άλλα δε εις άλλα μέρη του σώματος πληγώνονται, έτσι και
 όσος κάνουν μεταξύ τους όπτιθέτου περιεκομένου δροκου, έ-
 ταν σπάζη ό δροκος από ήην ανάγκην των πραγμάτων, και οι
 δύο πέφτον εις τό βόρστρον της έποκίας, άλλοι μόν διότι
 αήτοι οι ήιοι παραβαίνον τον δροκον τους, άλλοι δε, ήότι
 έγινον αίτια να τον παροσθον άλλοι.

2. Και διά να μη γίνη τουτό φανερόν μόνον από όσα συμ-
 βαίνον καθημερινώς εις τό σπέτι και εις τάς άγοράς, άλλό
 και από αήτας τάς Γραφάς, Β θα οδε διαγρηθί κάποιο πα-
 λαιό ιστορία που συμφωνεί με όσα είπαμεν. Όταν κάποτε
 έσθροι έπετέθησαν κατά των Ιουδαίων και ό Ιωνθων (οφ-
 τος υός ήτο του Σαούλ) άλλους μόν κατέσφαζεν, άλλους
 δε έτρεψεν εις φυγήν, θέλων ό πατέρας τούτου Σαούλ να
 παρκαινήση τους σιραικίας να έπιτεθούν με μεγαλυτέραν
 όρμήν κατ' εκείνων, που έμειναν, και να τους κώρη να μη
 παόσουν ήην μάχην. αν δεν τους παόσον άλλους, έκαμεν τό

ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἐπαυροῦσε, διότι ὠρίσθη μέχρι τῶ ἄρκου κανεῖς νὰ μὴ φῶγ ψωμί, ἕως οἷου ἐκδικηθῶν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ (Α' Βασ. 14, 24). Ἀνοσιώτερον ἀπ' αὐτὸ τι ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ; Διότι ἐνφ' ἀπειλε κούρασμένους καὶ κατατακιομένους στρατιώτας νὰ τοὺς ξεκουράσῃ καὶ μὲ νεανικὴν ἀσκήν νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἐπαθεῖον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, C διότι τοὺς ἔθεσε μὲ ἄρκον, τοὺς ἔκαμε νὰ εὐρίσκωνται εἰς χειρότεραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, ἐπειδὴ τοὺς παρόδωκεν εἰς φεβοριώτατην πείναν. Ἐπακίνδυνον μὲν λατῶν εἶναι κάποιος νὰ ὀρκισθῇ διὰ πράγματα ποῦ ἀφοροῦν τὸν ἑαυτὸν του, διότι πολλὰ μᾶς ἀναγκάζουν αἱ περιστάσεις νὰ κάμωμεν, τὸ νὰ περιορίσῃ ὅμως τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου μὲ τὸν ἴδιόν του ὄρκον εἶναι πολλὸ ἐπικινδυνότερον καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν πρόκειται περὶ ἐνὸς ἢ δύο ἀτόμων, ἀλλὰ περὶ ἀπειροῦ πλήθους νὰ ὀρκισθῇ, ὅπως τότε ἀνόητοι ἔκαμεν ὁ Σασὸλ. Διότι δὲν ἐσκέφθη, ὅτι μέσα σὲ τὸσον πλῆθος εἶναι φυσικῶν νὰ εὐρεθῇ τοὐλάχιστον ἓνας ποῦ νὰ παραβῇ τὸν ὄρκον, οὔτε ὅτι αἱ στρατιῶται, ὅταν πολεροῦν μὲ στρατιώτας δὲν σκέπτονται φιλοσοφικῶς D καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι κύριοι τῆς κοιλίας καὶ μάλιστα, ὅταν εἶναι πολὺ κούρασμένοι. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τῶσον μεγάλῃν εἰς τὸν διάβολον ἀνοσε πῶρταν, ὥστε διὰ μόνον ὄρκου καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερας ἂν τοῦ ὄρκου τοῦτου, εἰς μικρῶν χρονικῶν διάστημα, νὰ κατασκευάσῃ ἐπιπορκίας. Διότι, ὅπως, ὅταν καθόλου δὲν ὀρκισθῶμεν, τοῦ φρόσομεν τελείως τὴν εἰσοδόν, ἔτσι καὶ ἂν ἓνα μόνον ὄρκον κάμωμεν παρεκόμεν εἰς αὐτὸν πολλὴν ἐξουσίαν νὰ σπινθήσῃ ἀναριθμήτους ἐπιπορκίας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ πλέκουν τὰ σκοινιά, E ἂν ἔχουν κάποιον, ποῦ νὰ τοὺς κρατῇ τὸ ἄκρον τοῦ σκοινιοῦ, μὲ τελειότητα κόνουν ἅπαν τὰ πλέγματα, ἂν δὲ δὲν ἔχουν τοιοῦτον, οὔτε πῶν νὰ ἀρχίσουν ἠμπαροῦν, κατὰ τὸν ἴδιον ἵρπην καὶ ὁ διάβολος πλέκειν τὰ σκοινιά τῶν ἀμαρτημάτων μας, ἂν δὲν λάθῃ τὴν ἄρχην ἀπὸ τὴν γλώσσαν μας, οὔτε νὰ ἐπιχειρήσῃ τοῦτα ἠμπορεῖ ἂν δὲ ἡμεῖς κάμωμεν μόνον ἀρχήν, διότι κρατοῦμεν τὸν ὄρκον μὲ τὴν γλώσσαν μας, οὐ μὲ τὸ χεῖρ, μὲ πολλὰν πλὴν εὐκολίαν ἐπιδεικνύει τὴν πονηρὰν αὐτοῦ τέχνην. 144 A συνθέταν καὶ πλέκων ἀναριθμήτους ἐπιπορκίας, ὅπως ἔκαμε τῶρα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Σασὸλ. Πρόσεξε λοιπὸν νὰ ἴδῃς σὲ ποῖα πράγματι παιδίον ἐπεσεν οὕτως διὰ τοῦ ὄρκου τοῦτου. Ἐπεροῦσε τὸ στρατεύμα μέσα σὲ ὄρακος, ποῦ εἶπε μελισσῶνα, εὐροκόμωμεν ἐμπρός εἰς ἓνα χωράφι καὶ ἐπορευέτο ὁ στρατὸς διὰ μέσου τοῦ μελισσῶνος συζιγῶν. Εἶδες ποῖον ἦτο τὸ θάραλλον; Τραπεζί ἦτο στρωμένον, ὥστε ἡ εὐκολία νὰ ἐπιχειρήσων νὰ φάνε

καὶ ἡ γλαυκότες τῆς τροφῆς καὶ ἡ σκέμης ὅτι κανεῖς δὲν θὰ τοὺς καταλόθῃ, νὰ τοὺς ἀδηγήσῃ εἰς τὴν παρεόασιν τῶν ὄρκων. Διότι καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ κούρασις καὶ ὁ καιρὸς (διότι ἄλλῃ ἢ γῆ, λέγει, ἔτραγε) (Α' Βασ. 14, 25) B τοὺς ἐστρωσκον πρὸς τὴν παρανομίαν. Καὶ τῶν κρηθρῶν δὲ ἡ ἔσις ἀπ' ἐξῆς τοὺς προκαλοῦσε νὰ φάνε καὶ παρέλυε τὴν ψυχικὴν τῶν δόναμιν. Διότι καὶ ἡ γλαυκότες καὶ ἡ εὐκολία νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ τραπέζι καὶ ἡ διακουλία νὰ φανερωθῇ ἡ κλοπή, ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐξουδετερώσων κάθε φιλοσοφικὴν αὐτῶν σκέψιν. Διότι, ἔδν κρέατα ἦσαν, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ μαγειρευθῶν καὶ ἠγθῶν, δὲν δὲ ἐγαίγετον τῶσον τὴν ψυχικὴν τῶν, ἐπειδὴ λόγῳ τῆς θραδύτητος νὰ τὰ μαγειρεύσων καὶ τὰ ἐτοιμασῶν πρὸς τροφήν, ἐπαύμενον ἦτο νὰ συλληφθῶν, ὅταν θὰ ἔτραγον, ἐνφ' ἄρα δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπ' αὐτὰ, ἀλλὰ μέλι μόνον, ποῦ καμψιαν δυσκολίαν δὲν ἔκει, C ἦτο δὲ ὄρακτον τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου νὰ δοθῆσῃ εἰς τὸ μέλι ἓνας, διὰ νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὸ τραπέζι αὐτὸ καὶ νὰ μὴ φανερωθῇ. Ἐν τούτοις ἐκεῖνοι συγκατατόσαν τὴν ἐπιθυμίαν τοὺς καὶ δὲν εἶπον εἰς τὸν ἑαυτὸν τοὺς. Τί μᾶς μέλλει; μήπως κανεῖς ἀπὸ μᾶς ὠρίσθηκε; Αὐτὸς ἄς τιμηρῆθῃ διὰ τὸν ἀνόητον ὄρκον. Γὰρ ποῦ λόγῳ ὠρίσθη; Ἀλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἐσκέφθησαν καὶ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ὄρκον προκαρούσαν καὶ ἐνφ' ἴσῃ ἦσαν τὰ προκλητικὰ μέσα αὐτὰ ἐπιλοσοφούσαν. «Καὶ ἐδάδιεν ὁ λαὸς συζιγῶν» (Α' Βασ. 14, 26). Τί ἐννοεῖς λέγων συζιγῶν; Συζιγῶσαν μεταξὺ τοὺς, διὰ νὰ ἐξουδετερώσων τὴν ἄληθριν, ποῦ προκαλοῦσαν ἡ πείνα, διὰ τῶν λόγων. Τί λοιπὸν, ἐπειδὴ ὅλος ὁ λαὸς ἐπιλοσοφῆσε, δὲν ἔγινε τίποτε πλέον καὶ ἐπιρῆθῃ ὁ ὄρκος; D Ὅστε ἔτσι ἐφυλάκθη ἀλλὰ κατεπατήθη ὁ ὄρκος. Πῶς καὶ μὲ ποῦ ἰρῶτα; Ἀμέσως; Ἢ ἀκούσατε διὰ νὰ καταλόθετε καλά ἄληθριν τὴν τέχνην τοῦ διαβόλου. Ὁ Ἰανῶθαν δηλαδὴ, ἐπειδὴ δὲν ἔραθεν ὅτι ὁ πατέρας του ὠρίσθη, ἀπῆλθε τὸ ἄκρον τῆς ρόδου του, ποῦ εἶπε στὰ χεῖρ του καὶ τὸ ἐβόθῃεν εἰς τὸν κρηθρῶν τοῦ μέλιτος καὶ ἔχερ μὲ τὸ χεῖρ του μέλι εἰς τὸ στόμα καὶ ἀνέβλεψον τὰ μάτια του» (Αὐτόθι 27). Εἶλετε ποῖον πρὸς τὴν ἐπιπορκίαν ἄθῃσεν, ἔτι κάποιον ἔτι τὸν στρατιωτῶν, ἀλλὰ αὐτὸν τὸν υἱὸν ἐκεῖνου, ποῦ ὠρίσθη. E Διότι δὲν ἤθελε μόνον εἰς ἐπιπορκίαν νὰ ριπῇ ἀλλὰ καὶ παιδοκτονίαν ἐσκεδίαζε, τὴν ὅσιν ἀπὸ ποῦν καιρὸν προπαρασκευάζε, καὶ ἔπρεπε νὰ διαρρήξῃ τοὺς μεταξὺ πατέρος καὶ υἱοῦ φασκοὺς τῆς συγγενείας θεοπορῶ καὶ ἐκεῖνο, ποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν Ἰεσθάε, τοῦτο καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἤλασαν ἄπ' ἂν κάμῃ. Διότι καὶ ἐκεῖνος ἐπειδὴ ὑπεσκέθη εἰς τὸν Θεὸν ὅτι τὸν πρότον, ποῦ θὰ ἔλθῃ εἰς προῦπῆντήν του, ὅταν θὰ γορῆν νι-

κητής εκ τού πολέμου, θα κατασφάξη, έπεσαν εις παιδοκτονίαν, διότι την θυγατέρα του, που πρώτη τὸν προϋπάντησε τὴν εθυσίας και ὁ Θεός δὲν τὸν ἠμώδισε τὴν θυσιάζει (Κριτ. 11, 39).

Και γνωρίζομεν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τούτων ἀπίστους διὰ τὴν θυσίαν τούτων ἤως κατηγοροῦν ὡς σκληροὺς και ἀνανθρώπους. 149 Α ἔγω ὅμως θὰ εἶπω ὅτι πολλῆς κηδεμονίας και φιλανθρωπίας ἀποδείχεις εἶναι τὸ ὅτι ἐπετράπη νὰ γίνῃ ἡ θυσία ἐκεῖνη και ὅτι ἐπειδὴ ἐφρόντιζε διὰ τὸ γένος μας, δὲν ἠμώδισεν ἐκεῖνην τὴν σφαγὴν ὁ Θεός. Διότι, ἐάν μετὰ τὴν προσευχὴν ἐκεῖνην και τὴν ὑπόσχεσιν ἤθελεν ἠμώδισαι τὴν θυσίαν, πολλοὶ και μετὰ ἀπὸ τὸν Ἰερφά, ἐλπίζοντες ὅτι δὲν θὰ δεχθῆ ὁ Θεός νὰ κείνουν τοιαύτην θυσίαν, θὰ ἔκανον πολλὰς τοιαύτας πρὸς τὸν Θεὸν προσευχὰς και προσκυροῦντες κατέπνυ θὰ ἔβρῃσαν εἰς παιδοκτονίαν. Τώρα ὅμως ἀφῆρας νὰ πραγματοποιηθῆ αὕτη, τὸς μεταγενεστέρους ἔδωκεν ἠμώδισαι. Καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια φαίνεται ἐκ τούτου μετὰ τὴν σφαγὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰερφά, διὰ νὰ ἐνθουσιῶνται πάντοτε τὴν συμφορὰν Β και μὴ λησμονηθῆ τὸ πᾶσῃ τούτου ἔγνω νόμος εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ μαζεύονται κατὰ κριτα κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ γεγονότος τούτου ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας και νὰ πένθουν διὰ τὴν σφαγὴν ποὺ ἔγινε, ὥστε μετὰ τὸν θρήνον νὰ ἀνανεώσουν ἐκαστοτὴ τὴν ἀνάμνησιν τῆς θυσίας και νὰ κάνουν τοὺς μεταγενεστέρους ἔδωκεν προσεκτικωτέρους και νὰ μάθουν, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο σύμφωνος μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐπέτρεπε νὰ θηριοῦν και δούρουνται τὰ κορίτσια.

Και ὅτι τούτου δὲν εἶναι ἀπλῆ ἰδική μου σκέψις, τὸ ἐφανέρωσε τὸ ἀποτέλεσμα. Διότι μετὰ τὴν θυσίαν ἐκεῖνην κενεὶς πύλον δὲν ἔκαμε τοιαύτην ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο αὕτη μὲν δὲν ἠμώδισαι, ἐκεῖνην δὲ, ποὺ αὐτὸς ὁ ἴδιος διάταξε, δηλαδὴ τοῦ Ἰσαὰκ, ἠμώδισαι, φανερώων μετὰ τὸ δύο ταῦτα ὅτι δὲν εἰσαγορεύεται εἰς τὰς τοιαύτας θυσίας. C Ἄλλ' ὁ πονηρὸς δαίμων ἐπέδωκε και τώρα τοιαύτην τραγωδίαν καὶ δημιουργήσῃ, διὰ τοῦτο τὸν Ἰωνάθαν ἐσπρωξεν εἰς τὴν παράδοσιν. Διότι, ἐάν μὲν κάποιος ἀπὸ τούτων στρατιώτης παρέβαινε τὸν νόμον και ἐθανατώνετο, δὲν θὰ τοῦ ἔφαινετο μεγάλο τὸ κακόν, τώρα δὲ ἐπειδὴ ἀκόρτατος ἦτο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα κακὰ και τὰς ἰδικὰς μας συμφορὰς, ἐνόμιζεν, ὅτι κανένα μεγάλο και σπουδαῖον ἔργον δὲν θὰ ἔκαμνε, ἐάν ἔκανε ἀπλοῦν φόνον και δὲν ἐμάλινε τὸ δεξι κέρα τοῦ βασιλέως διὰ τῆς παιδοκτονίας. Καὶ διατὰ νὰ ἀναφέρει τὴν παιδοκτονίαν; Διότι ἐκείνη ὁ σκαιερός ἐξείνους νὰ εἴρη καὶ θεομισθῶν φόνον ἀπὸ τὸν τῆς παιδοκτονίας. D

Διότι ἐάν μὲν ἐν γνώσει ὁ Ἰωνάθαν ἠμάρτανε και ἐσφάζετο, θὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῆς παιδοκτονίας; τώρα ὅμως ἐπειδὴ ἔξ ἀγνοίας ἠμώρτησε (διότι δὲν εἶχε ἀκούσει τοὺς ὄρκους) και ἡ ἐσφάζετο, θὰ ἐπροξενόθεο διπλῆν λύπην εἰς τὸν πατέρα ἡμῶν, διότι τὸ παιδί του, και μάλιστα κωρὶς νὰ πῆρῃ σὲ παράνομη, ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσῃ. Ἄλλὰ εἰς τὴν συνέκειαν τῆς ἰατρίας ἄς ἔλθωμεν πλέον.

Ἄφου δὲ ἔβρῃσαν ἀνέβλεψαν τὰ μάτια του, λέγει. Ποιὸ κατηγορεῖ και ἐπὶ τὴν ἀνοησίαν τοῦ βασιλέως, φανερώων διὰ τοῦτο ὅτι ἡ πείνα σκεδὸν ἐπέφρασεν ἔδωκεν τοὺς στρατιώτας και εἶχε βάσει ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τοὺς πολλὴν κατακνίαν. Ἐπειτα, λέγει, τὸν εἶπε κάποιος ἀπὸ τούτων στρατιώτων και τοῦ εἶπε: «Ὁ πατέρας σου ἔβρασε τὸν λαὸν λέγων ἐπιμαίεμις ὁ ἀνθρώπος, ποὺ θὰ φάγῃ τροφήν σήμερον, και παρέλυσεν ὁ λαός. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰωνάθαν ἀπήλλαξεν ὁ πατέρας μου τὸν κόσμον» (Α' Βασ. 14, 28, 29). Τὸ σημαίνει ἀπήλλαξε; Ε Ἀπώλεσε, κατέστρωσεν ἔδωκεν. Ἄφου λοιπὸν κατεπιτήθη ὁ ὄρκος, ἔδωκεν σπατάσαν και κενεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὸν παραβάτην, δὲν ἦτο δὲ και μικρὸν αὐτὸ τὸ ἐγκλημα, ποὺ ἄγνετο τώρα, διότι ἔκα μόνον ὄσα παραβαίνον τὸν ὄρκον, ἄλλὰ και αὐτὰ ποὺ ἔβρουν μεν τοὺς παραβάτας, ἄλλὰ τοὺς ἀποκρίπτουν, εἶναι συμμέτοχοι εἰς τὰ ἐγκλήματά των.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως τὴν συνέκειαν. Ἐκαὶ εἶπεν ὁ Σαούλ: ὅτι κατεδύμεν ὄπισκα 146 Α ἀπὸ τούτων ἀλλοφύλων και ἄς διερρησώμεν αὐτούς. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰερὸς ἄς προσέλθωμεν ἔδω πρὸς τὸν Θεόν» (Αὐτόθι 36). Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν ὁ Θεός ἦτο στρατηγός εἰς τοὺς πολέμους και κωρὶς τὴν γνώμην ἐκεῖνου οὐδέποτε ἐτολμοῦσαν νὰ ἀρχίσουν μάχην και ὁ πόλεμος εἰς αὐτούς ἐγένετο ἀφορμὴ εὐσεβείας πρὸς τὸν ἔτιον. Διὰ τοῦτο δὲν ἐνωκῶντο, ἐάν καμμὰ φορὰ ἤθελον νικῆθῃ, ἀπὸ σωματικῆν ἀδυναμίαν, ἄλλὰ ἔνεκα τῶν ἁμαρτιῶν των, οὐτε πάλιν μετὰ τὴν ἰσχυρὴν των δύναμιν και ἀνδρείαν ἐνικόσσαν, ὄσες φορὰς ἐνικόσσαν, ἄλλὰ μετὰ τὴν εὐνοίαν και ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ νίκη και ἡ ἡττα γύμνασμα εἰς αὐτούς και διδασκαλία τῆς ἀρετῆς ἦτο, και ὅτι δὲ μόνον εἰς αὐτούς, ἄλλὰ και εἰς τοὺς ἐχθρούς αὐτῶν. Διότι και εἰς ἐκείνους τοῦτο ἦτο ὀλοφάνερον Β ὅτι ἔκα διὰ τῆς φόνου των ὄπλων ἐκρίνετο ὁ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους πόλεμος, ἄλλὰ διὰ τοῦ θέν των πολεμιόντων και τῶν κατορθωμάτων τῆς ἀρετῆς αὐτῶν. Τοῦτο λοιπὸν κάποτε ἐνοήσαντες οἱ Μαθηταῖοι¹⁴⁷ και πεισθέντες ὅτι ἀκαταμάχητον εἶναι τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, και ὅτι διὰ μηχανήσαντων μὲν και ὄπλων εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανασθῶσιν, διὰ τῆς ἀρετῆς δὲ μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ

τούς υποτάξουν, όπου ἐπέστειλεν ἄρα κατακρίσει καὶ τὰ ἔθνη
 νὰ ἀποδοῦν εἰς τὴν παράταξιν αὐτῶν, εἰς ἀσέλγαν προ-
 καλοῦσαν τοὺς στρατιώτας, προσπαθοῦντες διὰ τῆς πορνείας
 νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅσιον
 καὶ πράγματα, συνέθη. Διότι ἐπειδὴ ἔπεσαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν,
 εὐκόλα ἐνικαῖντο ἀπὸ θεῶν καὶ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους δε-
 πτα καὶ ἔπιτο καὶ στρατιῶται καὶ τόσα πολλὰ μηχανήματα δὲν
 ἤμπορῶσαν νὰ υποτάξουν, ὧς τοῦτους ἢ φύσις τῆς ἁμαρτίας
 δεινότερος τοὺς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἐκθρόους τῶν. Καὶ οἱ μὲν
 ἀσπίδες καὶ τὰ θώρακα καὶ τὰ θέλη δὲν ἀπεδεικνύοντο ἀνί-
 σχυρα, τοῦ προσώπου δὲ ἡ ἀρακτικῆ καὶ τῆς ψυχῆς ἡ ἀκα-
 λασία τοὺς γενναίους τοῦτους ὑπεβούλωσε. Διὰ τοῦτο κά-
 ποιοι σοφῶς δίδει τὴν ἐξῆς συμβουλίαν. ἐμὴ προσέχη ὁμο-
 σίαν ἔξην καὶ μὴ συναντῆς γυναῖκα πόρνην (Σοφ. Σειρ.
 9, 8). Διότι μέλι στάζει ἀπὸ τὰ κελιά τῆς πόρνῆς, τὸ ὅσιον
 προσωρινῶς εὐχαριστεῖ τὴν φάρυγγά σου, κατῶν ὅμως θά
 τὸ εὐφρῆ πικρότερον ἀπὸ τὴν κολλῆν καὶ πῶ κοφτερόν ἀπὸ
 δίκων μακαίρων (Παρ. 5, 3—4).

Διότι ἡ πόρνη νὰ ἀγαπᾷ δὲν γνωρίζει, ἀλλὰ μόνον κα-
 κὰ σκέπτεται. Τὸ φιλία τῆς ἔχει δηλητήριον, καὶ φαρμάκι
 καταστρεπτικόν τὸ στόμα τῆς. Ἐάν θεῖ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀ-
 μέσως, Ὡ δὲ αὐτὸ περισσότερο πρῶτος νὰ τὴν ἀποφεύγῃς,
 διότι τὴν καταστροφὴν ἀπὸ θεῶν τὴν περικύρισε καὶ τὸν θάνα-
 τον ἔχει ἀποκρύψει καὶ δὲν τὸν ἀφίνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ
 φαίνεται. Ὡστε, ἐάν κανεὶς εὐχαρίστησιν ἐπαθῶκα καὶ θεῶν
 χαροῦμενον, ἄς ἀποφεύγῃ τὸς συναναστροφὰς μὲ πόρνας γυ-
 ναίκα. Διότι ἀπὸ ἀναριθμήτους πολέμου καὶ θορύβου γε-
 μίζουν τὰς ψυχὰς τῶν ἐροσῶν αὐτῶν καὶ διαταλκτικοὺς
 καὶ φιλονεικίους διαρκῶς ὑποσάνουν ἐὰν τῶν λόγων καὶ δι-
 ἄλων τῶν πραγμάτων. Καὶ ὅπως οἱ ὀσπονδότατοι ἐκ τῶν ἐκ-
 θρῶν κἀμνου, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐταὶ ὅλα τὰ κἀμνου καὶ
 μὲ ὅλα καταγίνονται, ὥστε καὶ μὲ πτωχεῖαν καὶ μὲ ἐντροπὴν
 καὶ μὲ τὰ ἔσχατα κακὰ νὰ τοὺς περιβάλλουν. Ἐ καὶ ὅπως οἱ κυ-
 νηγοὶ, ὅπου ἐπιλέσονται τὰ δίκτυα, ἐπακροῦσιν νὰ θάλλουν μέσα
 εἰς αὐτὰ τὰ ἄγρια ζῶα διὰ νὰ τὰ κατασφάζουν, ἔτσι καὶ αὐταί,
 ὅπου τὰ δίκτυα τῆς ἀσελείας τῶν, ὅπως τὰ φτερά, ἀνοίξουν
 πνιτοῦ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ σημάτων καὶ λόγων, καὶ τοὺς
 ἐραστὰς τῶν θάλλουν μέσα εἰς αὐτὰ καὶ τοὺς θέσουν, δὲν
 ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτοῦ. ἔως οὗ καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν τοὺς
 ποῦν καὶ κατῶν ἐπιμεθάνουν καὶ διακομψοῦν τὴν ἀνοη-
 σίαν τῶν καὶ τοὺς περιέδωκεν μὲ πολλὰ γέλια. Διότι οὐτε νὰ
 τὸν λυσιπυθῆ κανεὶς δὲν εἶναι πλέον ἕξις ὁ τοιοῦτος, 147 Α

82. Πρὸκειται περὶ τῶν Μωσθεῶν (Ἰερ. 25, 1—9 31, 18).

ἀλλὰ νὰ τὸν περιγελῶ καὶ ἔμπαῖξ, ὅταν ἀπὸ γυναῖκα καὶ μά-
 λυια γυναῖκα πόρνη φαίνεται ἀνοητότερος. Διὰ τοῦτο τὴν
 εἶδος προτροπὴν δίδει ὁ θεὸς πάλιν ἐκεῖνος σοφῶς: «Πῶς νερὰ
 ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν σου καὶ ἀπὸ τὸ πηγῶδι σου. Καὶ πάλιν, ἔλα-
 φος ἀγαπημένη καὶ ζαρκάδι καρπομένο. ἄς σκεψέται κοί-
 τῃ σου (Παρ. 5, 13, 19): περὶ τῆς γυναίκας, ποῦ νομίμως συ-
 νικεῖ μὲ κόποιον, λέγει τέτοια. Διὰ τὴν ἐγκαταλείπει τὴν δο-
 μῆν καὶ πρὸς ἐκεῖνην ποῦ οὐ ἐπιβουλεύεται τρέχει; Διὰ τὴν
 ἀνοικτρεῖται τὴν σὺντροφον τοῦ θεῶν σου καὶ ἐκένην, ποῦ
 ἀναιρέπει τὴν ζωὴν σου περιποιεῖσαι; Αὕτη εἶναι μέλος καὶ
 αἰμά σου, ἐκεῖνη ρακαίρι ἀκονισμένα. Διὰ τοῦτο, ἀγαπίοι,
 ἀποφεύγετε τὴν πορνείαν καὶ διὰ τὰ κακὰ ποῦ προκαλεῖ εἰς
 τὴν πορνείαν ζωὴν καὶ διὰ τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν μέλλουσαν.
 Ἰσως νομίσετε ἐπι μὲ τὰ ἀνωτέρω ἐβήγαμεν ἔξω ἀπὸ τὸ θέ-
 μα μας: Ὡ αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἄσχετα μὲ τὸ θέμα τῆς ὁμῆας.
 Ἄνοι δὲν ἐπιβουλοῦμεν ἀπλῶς νὰ οὐς ἀναγνώσκωμεν ἰστο-
 ρίαις, ἀλλὰ καθένα ἀπὸ σὺς νὰ τὸν ἐπαλλάξωμεν ἀπὸ τὸ
 πῶς ποῦ τὸν ἐνοχλοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς κἀμνωμεν
 κερκθῶσεις καὶ εἰς τὸν αὐτὸν λόγον διάφορα θέματα ἀνα-
 γνῶσκωμεν, ἐπειδὴ, ὅπως εἶναι φυσικόν, οὐ τῶσον πολλὴν λατῶν.
 διάφορα ψυχικὰ νοσήματα ὑπάρχουν καὶ δὲν πρέπει μίαν μὲ-
 νον πληγὴν τῆς ψυχῆς νὰ θεραπεύωμεν, ἀλλὰ πολλὰς καὶ
 διαφόρους, διὰ τοῦτο καὶ ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ περιέχη
 διάφορα φάρμακα. Ἄς γνωρίσωμεν λοιπὸν πάλιν εἰς τὸ θέ-
 μα, ἀπὸ τὸ ὅσιον ἐβήγαμεν, διὰ νὰ εἰπωμεν τὰ ἀνωτέρω.
 Ἐκαὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς, Ὡ ἄς προσέλθωμεν πρὸς τὸν θεόν. Καὶ
 ἤρωτησεν ὁ Σαούλ τὸν θεόν: νὰ ἐπιτεθῶ ἐκ τῶν νότων
 ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων. θὰ τοὺς παραδώσῃς εἰς τὰ χεῖρα
 μου; Καὶ δὲν ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος κατ' ἐκένην
 τὴν ἡμέραν (Α' Βασ. 14, 36—37). Βλέπε τὴν πράξη καὶ
 τὴν ἐπιείκειαν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι οὐτε κε-
 ραυινὸν ὄφθηκεν, οὐτε τὴν γῆν μὲ σεισμὸν ἐκλόνησεν, ἀλλὰ
 εἶπε κἀμνω οἱ φίλοι πρὸς τοὺς φίλους, ὅταν ὄφθησῶν, τοῦ-
 τε πρὸς τὸν δοῦλον ὁ Δεσπότης ἔκομε: ὡμῶς μόνον καὶ
 διὰ τῆς ὡμῆς ὡμίλησε καὶ ἐδειξεν εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν
 ὄργην του. Κατάλαβε τοῦτο ὁ Σαούλ, ἐκαὶ εἶπε, λέγει: Φέ-
 ρετε πλησίον τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. Ὡ καὶ ἔξετάσατε νὰ
 μῶστε ἀπὸ πᾶσαν ἔγενεν ἡ ἁμαρτία αὐτῆς σήμερον, διότι ἔβ
 ὁ Κύριος ὁ ὠπηρ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ Ἰανῶθαν ὀκνηθ ἄν
 εἶναι οὕτως, θὰ θανατωθῆ (Αὐτόθι β, 38). Εἰδες αὐθάδειαν;
 Ἄν καὶ εἶπεν ἐπι παρέθη τὸν ὄρκον τὸν ὅσιον ἔκαμε προη-
 γουμένως ἐν τούτοις οὐτε τότε δὲν σαρφρονέεται, ἀλλὰ καὶ
 ἄκότερον προσθέτει πάλιν. Καὶ παρατήρησε τοῦ διαβόλου τὴν
 μακρογῆαν. Ἐπειδὴ ὁλοσθῆ ἐγνώριζεν ἐπι καὶ πολλὰς φο-

ρὰς ἴν τὸ παῖδί του ἐπάνετο ἐπ' αὐτοφάρμα καὶ ὠδηγήτεο εἰς τὸ μέσον ὑπόδικον διὰ τὴν ἁμαρτίαν, θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἢ ἄρα τοῦ διὰ τὴν καθαρὰ καὶ πατέρα καὶ μαλακίαν τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, ἐπρόλαβε καὶ διὰ τῆς ἀνάγκης δευτέρου ὄρκου ἐδέσμευε τὴν θέλησίν του μὲ διπλὰ δεσρὰ Ε καὶ δὲν ἄφησεν αὐτὸν νὰ εἶναι κύριος τῆς ἀποφασῆός του, ἀλλὰ τὸν ἐσπρωξε μὲ κάθε μέσον εἰς τὴν παράνομον ἐκείνην σφαγὴν. Καὶ προτοῦ ἀκούη νὰ φωνῇ ποῖος ἠμάρτησε, ἔχει ἀγάλλει τὴν ἀπόφασιν καὶ χωρὶς νὰ ἔβρη τὸν παραβάτην ἀπεφάσισε, καὶ ὁ πατέρας ἔγινε δῆμιος καὶ προτοῦ νὰ ἐξετάσῃ ἐβγάλε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Τί ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἄνοσιότερον ἀπ' αὐτό;

δ. Ταῦτα λοιπὸν ἀφοῦ εἶπεν ὁ Σαοὺλ περισσότερο ἐφοδίσθη ὁ λαὸς καὶ ἄλλους κατέλαβε πολλὰς πόδας καὶ τρώμας, ὁ δὲ διάβολος ἔκαρτε, διότι τοὺς ἔβαλεν ἄλλους πρὸ ἀγωνία. 144 Α Διότι κανεὶς δὲν ἀπαντοῦσε, λέγει, ἀπὸ ὅλων τὸν λαόν. Καὶ εἶπεν ὁ Σαοὺλ· Σεῖς θὰ γίνετε δοῦλοι, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Ἰωνάθαν ὁ υἱὸς μου, θὰ γίνωμεν ἐπίσης δοῦλοι. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἔξῃς· ἐπειδὴ, μὲ τὴν νὰ μὴ καταγγεῖλετε τὸν ἔνοχον, ἡρεθίσατε τὸν Θεόν, δὲν κάνετε τίποτε ἄλλο, λέγει, παρὰ νὰ παραδώσετε τὸν ἐαυτὸν σας εἰς τοὺς ἐχθρούς καὶ ἀπὸ ἐλευθεροῦ νὰ γίνετε δοῦλοι. Πρὸς αὐτὸ δὲ νὰ ἴδῃς ὅτι ἔγινε καὶ ἄλλο ἐπιτόμιον ἀπὸ τὸν ὄρκον. Ἐνῶ δηλαδὴ ἔπρεπε, ἀφοῦ ἤθελε νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν αἴτιον, καμμίαν τέτοια ἀπειλή νὰ κάμῃ, μήτε νὰ δεσμευθῇ μὲ ὄρκον ὅτι θὰ τιμωρήσῃ, διὰ τὴν μὴ φοβηθῆναι πολλὰ καὶ φέρουν εἰς τὸ μέσον τὸν παραβάτην, ἐκείνος ὄμια ἀπὸ τὸν θυμὸν του, τὴν πολλὴν μανίαν καὶ τὴν προηγουμένην του ἀπερσεκισμόν, κάλιν κάνει τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἤθελε. Β Διατί νὰ ἀπαιτῆται; Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ρίξουν κλῆρον καὶ ἔπεισεν ὁ κληρὸς εἰς τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἰωνάθαν. «καὶ εἶπεν ὁ Σαοὺλ βάλετε κλῆρον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν. Καὶ θάλλουν κλῆρον καὶ ἔπεισεν ὁ κληρὸς εἰς τὸν Ἰωνάθαν. Καὶ εἶπεν ὁ Σαοὺλ πρὸς τὸν Ἰωνάθαν, πρὸς μου τί ἔκαρτες; Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰωνάθαν· Ἐφαγα ὀλίγον μέλι, ποῦ ἔπιτρα μὲ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου μου ποῦ ἐκράτοσσα καὶ ἰσοῦ τώρα πρόκειται νὰ ἀποθάνω» (Αὐτόθι 42, 43). Ποῖον δὲν θὰ ἐλύγχαν, εἰς ποῖον δὲν θὰ ἐπροξένοιον οἰκτον αὐτοῖ ἀί λῶνος; C Σκέψου λοιπὸν πόσην παρακλὴν ἠσθάνθη ἀπ' αὐτοῦ ὁ Σαοὺλ, διὰ τὴν τὴν ἀπλάγχυν του διεσκέχοντο καὶ εὐρίσκειτο εἰς τὸ μέσον δύο κερμῶν, ἀλλ' ὄμια οὔτε τότε ἐσπρωνονζετο, καὶ τί λέγει; «Τοῦτο νὰ ποῦ κάμῃ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὸ νὰ ποῦ προσθήσῃ, διότι θὰ θανατωθῆς σήμερον» (Αὐτόθι 8, 44). Ἰσοῦ τρίτος πάλιν ὄρκος, καὶ ὅσα ἄλλως τρώμας, ἀλλὰ καὶ μὲ μικρὰν προ-

θεομίαν, διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς θὰ θανατωθῆς, ἀλλὰ θὰ θανατωθῆς σήμερον. Διότι ἐσπευδεν, ἐσπευδεν ὁ διάβολος δι' ἄλλαν τὸν μέσον νὰ τὸν σπρώξῃ καὶ τὸν ὠδηγήσῃ εἰς τὴν παράνομον τοῦτην σφαγὴν. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἀφίνει οὔτε προθεομίαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν του, διὰ τὴν μὴ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἀργιστορίαν καμμίαν διορθώσις εἰς τὸ κακόν. D Καὶ εἶπεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν Σαοὺλ· «Αὐτὰ νὰ ποῦ κάμῃ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὸ νὰ ποῦ προσθήσῃ, ἐάν θὰ θανατωθῆς ἐκείνος ποῦ ἔκαρτε τὸν Ἰσραὴλ διὰ μεγάλης νίκης. Ζῆ ὁ Κύριος, ἐάν μὴση ἔσται καὶ τρεῖς ἀπὸ τὸ κεφάλι του εἰς τὴν γῆν, διότι μὲ αὐτὸν μὴς ἔλεῖσεν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς νίκης» (Αὐτόθι 8, 45). Ἰσοῦ καὶ ὁ λαὸς ἔκαμε δεύτερον ὄρκον καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸν ὄρκον ποῦ ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς. Ἰσῆρα θυμηθῆτε πάλιν, παρακαλῶ, τὰ σκονιὰ τὸ ὅποιον τραβῶν τὰ παιδιὰ καὶ κόπτεται καὶ ἐκείνους ποῦ τὸ τραβοῦν ρέπει ἀνάσκελα. Ἐκρίσθη ὁ Σαοὺλ ὅτι μὴ φορὰ, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλὰς ὑπεκρίθη ἀντιθέτως καὶ ὁ λαὸς καὶ ἀντετάκθη εἰς τὸν ὄρκον τοῦ βασιλέως. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὁ ὄρκος ἐλάττωσις θὰ καταπατηθῆ, διότι ἔδοι αὐτοὶ νὰ τὸν φυλάξουν εἶναι ἀδόνατον, Ε.

Καὶ μὴ μοῦ εἴπῃς ὅτι εἰς τὸ τέλος δὲν συνέβη τίποτε, ἀλλὰ σκέψου πόσα κακὰ ἡμποροῦσαν νὰ γίνον ἀπ' αὐτὸ καὶ ὅτι ὁ διάβολος μὲ τοῦτο κατεκοῦσατε τραγωδίαν οὐδ ἐκείνην ποῦ ἔγινε κατόπιν μὲ τὸν Ἀβουσαλάμ καὶ τυραννίαν. Διότι ἔάν ὁ βασιλεὺς ἤθελεν ἀντιστάθῃ, εἰς τὴν τρησὴν τὸν ὄρκον του καὶ ὁ λαὸς ὅλος θὰ ἀντίστατο, θὰ ἐγένετο ἀπολυταρχία τοῦ Σαοὺλ χειριστῆς μορφῆς πάλιν, ἐάν ὁ υἱὸς, κἀρὶν τῆς σωτηρίας του, ἐπιγίγαινε μὲ τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ πατρὸς του, θὰ ἐγένετο ὄμιας πατροκτόνος. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι καὶ ἀπολυταρχία καὶ παιδοκτονία καὶ πατροκτονία καὶ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ μάκται καὶ σφαγαὶ καὶ αἵματα καὶ ἀναριθμητοὶ νεκροὶ προέρχονται ἀπὸ ἑνα ὄρκον; 149 Α Διότι ἐάν συνέβαινε νὰ γίνῃ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ὁ Σαοὺλ ἤθελε σφαγῆ καὶ ὁ Ἰωνάθαν, ἴσως καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας νὰ κατεκόπτοντο καὶ οὔτε καὶ τότε θὰ ἐτιμωρῆτο ὁ ὄρκος. Ἰσῆρα μὴ θάλατῃς ὅτι δὲν ἔγινε κανένα κακόν, ἀλλὰ θάλατῃς πόσα ἀπ' αὐτὸ ἡμποροῦσαν νὰ γίνον κακὰ· ἐπεκράτησεν ὄμιας ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ. Ἐλα τώρα νὰ μετρήσωμεν ἴσως παροχάσις τοῦ ὄρκου ποῦ ἔγιναν. Κατεπατήθη πρῶτα ὁ ὄρκος τοῦ Σαοὺλ ἀπὸ τοῦ παιδιοῦ του. Δεύτερος καὶ τρίτος ὄρκος τοῦ Σαοὺλ περὶ τῆς σφαγῆς τοῦ παιδιοῦ του καταπατήθη ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Σαοὺλ καὶ ἐφάνη. Β ὅτι ὁ λαὸς ἐτίμωρε τὸν ὄρκον του. Ἐάν ὄμιας ἐξετάσῃ κανεὶς καλὰ τὸ κρῶμα, θὰ πεισθῇ ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔγιναν ἔνοχοι εἰς τὸ ἐγκλί-

ματα της έπιπορκίας, διότι με τὸ νὰ μὴ παραδώσουν τὸν Ἰωάννην, ἠνάγκασαν τὸν πατέρα του νὰ έπιπορκήσῃ. Βλέπετε ἕνας ἄριστος πόσιος ἀνθρώπος, θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι έπιπορκοί; Πόσα κακὰ ἐδημιούργησε; πόσους σφαγὰς ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ;

6. Ἐγὼ μὲν λοιπὸν οὐκ ὑποσκέθην, ὅταν ἄρξωσα τὸν λόγον, νὰ οὐκ δεῖξω ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀντιθέτου περιεχομένου δροκου ἐξάπαντος θὰ προέλθῃ έπιπορκία, ἢ δὲ ἱστορία προκαρούσα, πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ προητοιμαζόμεν, ἀπέδειξε. Ἐ διότι ἔκκι ἕνα καὶ δύο καὶ τρεῖς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀλέκτερον λαὸν έπιπορκοῦν ἀπέδειξε καὶ ἔκκι ἕνα καὶ δύο καὶ τρεῖς δροκου, ἀλλὰ πολὺ περισσότερους ἐνανέρωσεν ὅτι κατεπατήσθων. Ἦτο δυνατόν καὶ ἄλλαν ἱστορίαν νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν καὶ ἀπὸ αὐτῆν ὅτι ἕνας δροκος μεγαλύτεραν καὶ χειρότεραν συμφορὰν ἀπὸ ἐκεῖνην προεκάλεσε. Διότι καὶ πόλειον καὶ γυναῖκαὺν καὶ παιδιῶν ἀκρωλισσάν καὶ πωρόλησιν καὶ θωρήσων ἔροσον καὶ ἀγίων πολυσμὸν καὶ ἀναριθμήτα ἄλλα καὶ χειρότερα κακὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλασε ἕνας δροκος ἐπέφερε. Ἀλλὰ βλέπω ὅτι ὁ λόγος πολὺ ἐτεκτείνεται. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ σταματήσω τὴν διήγησιν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ σημεῖον τοῦτον, θὰ οὐκ παρακαλέσω πολὺ νὰ ὀμιλήτε ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον διὰ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Ἰωάννου, τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰωάννου καὶ τὴν πανωλεσίαν τοῦ λαοῦ ὀλοκλήρου, ἢ ὅσα ναι μὲν δὲν ἔγινε, ἦτο ὅμως δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, Ἐ ποὺ ἐπέβαλεν ἡ ἰθρῆσις τοῦ δροκου. Καὶ θὰ οὐκ παρακαλέσω ἐπίσης, ὅταν θὰ εὐρίσκεισθε εἰς τὸ σπῆτι καὶ εἰς τὴν ἀνοράν καὶ ὅταν θὰ συναμλήτε μὴ φίλους καὶ μετὰ γειτονας καὶ μετὰ κάθε γενικῆς ἀνθρώπων, διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἀποφυγῆς τῶν δροκων νὰ καταβάλλετε κάθε προσπάθειαν καὶ νὰ μὴ νομίζετε ὅτι ἂν προσέλιπε τὴν συνήθειαν, θὰ δικαιολογηθῶμεν πλήρως διὰ τὴν παρέσβασιν τοῦτων.

Ὅτι δὲ ταῦτα εἶναι προφάσεις καὶ προσκῆματα καὶ ὅτι ἡ παρανομία αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα ἀμελείας καὶ ἔκκι συνήθειας, θὰ προσκαθήσω νὰ οὐκ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ ἄσα γεγονότα οὐκ συνδέσθων.

Ἐκλείσει τὸ λουτρά τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς καὶ διέταξε κανεὶς νὰ μὴ λούεται καὶ κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ παρήσῃ τὸν νόμον, ὅτε νὰ ἐπικρίνῃ τὸ γεγονός τοῦτο, ὅτε νὰ προβάλλῃ τὴν συνήθειαν ὡς δικαιολογίαν. Ἐ Ἄλλὰ ἂν καὶ πολλὰς φορὰς ἀρωστοῦν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδιὰ καὶ γέροι, καὶ γυναῖκες καὶ ὅσας ποδὸ ὀλίγων ἔφεραν οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ, καὶ κατ' ἀνάγκην ἔδοι αὐτοὶ ζητοῦν ἐπιμόνος ὡς ἄλλο φάρμακον τὸ λουτρόν, ἐν τούτοις ὑποφέρων θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες τὴν διαταγὴν ταύτην καὶ ὅτε τὴν ἀσθε-

νείαν τοῦ σώματος προσβάλλον ὡς δικαιολογίαν, ὅτε τῆς συνήθειας τὴν ἐπαθλήν, ὅτε τὸ ὅτι ἄλλοι ἐπαθλον καὶ αὐτοὶ τιμωροῦνται, ὅτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ ὑπομένουν τὴν τιμωρίαν ταύτην, διότι ἐπερήμεναν μεγαλύτερα νὰ τοὺς εἴδωρον καὶ καθημερινῶς εἰκόταν νὰ εἰς τοῦ σημείου τοῦτου νὰ σταματήσῃ ἡ βασιλικὴ ὀργή. 150 Α Βλέπετε ὅτι ὅπου ὑπάρχει φόβος εὐκολα καταργεῖται ἡ συνήθεια, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶναι μακροκρόνιος καὶ ἀνάγκαια; Ἐπειδὴ τὸ νὰ μὴ κόνῃ μῆνιον ἕνας εἶναι πολὺ δύσκολον πρῶγμα. Διότι καὶ ἂν πολλὰς φορὰς φιλοσοφώμεν, τὸ σῶμα καθόλου δὲν ὑφελείται εἰς τὴν υγείαν τοῦ ἀπὸ τὰς φιλοσοφικῆς τῆς ψυχῆς οὐκίμει. Τὸ νὰ μὴ ὀρακίμειθα ὅμως πάρα πολὺ εὐκολον εἶναι; καὶ κομμίαν ἐλάσθῃ δὲν θὰ προενησῃ ὅτε εἰς τὰ σῶματα, ὅτε εἰς τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ τρένοντιον θὰ φέρῃ πολὺ κέρδος, μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ πολλὴν εὐσπορίαν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄτοπον, ὅταν ὁ βασιλεὺς διατάσῃ καὶ τὰς βαρύτερος ἰασιγὰς νὰ ὑποφέρωμεν, ὅταν δὲ ὁ Θεὸς διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ δὲν ζῆτῆ ἀπὸ ἡμῶν κανένα θωρή καὶ δύσκολον ἔργον, ἀλλὰ εὐκολώτατον καὶ ἔκκι δύσκολον πρῶγμα, νὰ περιφρονώμεν καὶ κατηγγέλιμεν τὰς ἐντολάς. Τοῦ καὶ νὰ προσβάλλωμεν ὡς δικαιολογίαν τὴν συνήθειαν; 5

Μή, οὐκ παρακαλῶ, μὴ δεικνύωμεν τοιοῦτου δοθητοῦ ἀμέλειαν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ νὰ φοβούμεθα τὸν Θεόν, ἵπως φοβούμεθα τὸν ἄνθρωπον. Γνωρίζω ὅτι ἐδοκίμασθε φράσκη ὅταν ἴσκιασθε τοῦτο. Ἀλλὰ ἔξιν φοβῆσις ὅτι τὸ νὰ μὴ ἀπονέμωμεν ὅτε τὸσπον ἱμῆν εἰς τὸν Θεόν, ὅταν ἀπονέμωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς μὲν βασιλικὸς νόμος μετ' ἄκρίβειαν νὰ τηροῦμεν; τοὺς δὲ Θεοὺς ποὺ κατέδωκαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ νὰ καταπατῶμεν καὶ θεωροῦμεν περιττὴν κάθε φροντίδα διὰ τὴν τήρησιν αὐτῶν. Ποῖαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ εἴρωμεν; Πόσαν συγκώρησιν, ὅταν, κατόπιν ἀπὸ τούσων συμβουλῶν, εἰς τὰ ἴδια ἐπιμένωμεν; Διότι, ὅταν ἴσκιωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν προτροπὴν τῆς ἀποφυγῆς τῶν δροκων καὶ ἡ μὲν συμφορὰ πλησιάζει πλέον νὰ τελειώσῃ, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν κατορθώσωμεν ἀκόρη ὅτε μίαν ἐντολήν νὰ φυλάξωμεν. Πῶς λοιπὸν θὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν νὰ μῶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ δεινὸν, ἵπως δὲν ἡμπορέσωμεν μίαν ἐντολήν νὰ τηροῦμεν; Πῶς θὰ ἴσκιωμεν εὐχάριστον μεταβολήν; Πῶς δὲ θὰ προσευκηθῶμεν; Μὲ ποῖαν γλώσσον τὸν Θεόν θὰ ἐπικαλεσθῶμεν; Διότι ἂν μὲν κατορθώσωμεν νὰ φυλάξωμεν τὸν νόμον, θὰ εἰσάγωμεν μεγάλην εὐχαριστίαν ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ θασιλέως μετὰ τὴν πόλιν, ἂν δὲ ἐπαρνησώμεν εἰς τὴν παρανομίαν ταύτην τῶν δροκων, ἐντροπὴ καὶ περιφρόνησις ἀπὸ ἔκκι ἔκκι θὰ μῶς περιβάλλῃ, διότι ἐνῶ ὁ Θεὸς μετ' ἐγγίτωσων ἀπὸ τὸν κίνδυ-

νον ἡρεῖς ἐμείναμεν εἰς τὴν ἰδίαν ἀμέλειαν. Ἔθεε νὰ μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἐσοκεῖσαι τὰς ψυχὰς ἐκείνων, ποὺ κάνουν πολλοὺς ὄρκους ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν διδῶν νὰ ἰδοῦν τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγὰς, Ἡ ποὺ κάθε ἡμέραν παίρνουν ἀπὸ τοὺς ὄρκους καὶ δὲν θὰ ἐκρειοκόμῃται συμβουλήν ἢ προτροπήν, διότι θὰ ἦτο ἱκανὸν τὸ θέμα περισσότερο ἀπὸ κάθε λόγον καὶ τοὺς πᾶρα πολλὰ ἐπαρρησίαι εἰς τὴν πονηρὰν αὐτὴν συνήθειαν, ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτὴν νὰ τοὺς ἀπομακρῶνῃ. Ἀλλὰ, ἐάν δὲν εἶναι δυνατόν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια, εἶναι ὅμως δυνατόν εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν νὰ παρουσιάσωμεν τῆς ψυχῆς τῶν τὴν ἀσχημίαν καὶ νὰ δεῖξωμεν ὅτι εὐρίσκεται σὲ ὄψῃν καὶ διαφθοράν. «Διότι, καθὼς, λέγει, ὁ ὑπηρέτης, ποὺ καθημερινῶς δέρνεται, Ἐ δὲν θὰ καθαρισθῇ τὸ σῆμα του ἀπὸ τὰς πληγὰς, ἔτσι καὶ ὁποῖος ὀρκίζεται καὶ διαρκῶς μετακεριάζεται εἰς τοὺς ὄρκους τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν δὲν θὰ καθαρισθῇ» (Σοφ. Σειρ. 23, 10), ἐπειδὴ ἀδύνατον, ἀδύνατον εἶναι, σῶμα ποὺ ἐκεῖ μῶθε νὰ ὀρκίζεται, νὰ μὴ ἐπορκῆ συνεχῶς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὡς παρακαλῶ ἔλαυε τὴν καταστρεπτικὴν καὶ παγερὰν τὴν συνήθειαν νὰ ἀπομακρύνετε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας καὶ ἄλλο στεφάνον πρὸ κεφαλῆς νὰ φορέατε. Καὶ ὅπως πανταῶς ἡ πόλις μας ἐξομνείται, ¹⁵¹ Ἄ διότι πῶς-τι αὐτὴ ἀπὸ θαλάσσης τῆς πόλεως τοῦ κόσμου μετὰ τὸ ὄνομα τῶν χριστιανῶν ἐστολισθῆ, ὡς νὰ εὐφρασε στεφάνον, ἔτσι κάμειτε καὶ εἰς, ὥστε θλαῖ νὰ λέγουν παντοῦ πρὸς ἑσπρινὸν μας, ὅτι ἀπὸ θαλάσσης τῆς πόλεως τοῦ κόσμου μόνον ἡ Ἀντιόχεια ἐπέταξε ἔξω ἀπὸ τὰ θριά τῆς τοὺς ὄρκους. Μᾶλλον δὲ ἂν γίνῃ τοῦτο, δὲν θὰ στεφανωθῇ μετὰ δόξαν αὐτὴ μόνον ἀλλὰ μετὰ τὸ παράδειγμα τῆς θὰ συντελέσῃ καὶ ἄλλαι πόλεις νὰ ἐπαδειξοῦν τὸν ἴδιον ἕλκον πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὄρκων. Καὶ ὅπως τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν ἀπ' ἐδῶ ἐπήγαγε, σὺν ἀπὸ θρόνου, καὶ ἐπιλημμύριον δλον τὸν κόσμον, ἔτσι καὶ τὸ κατόρθωμα τῆς ἀποφυγῆς τῶν ὄρκων, ὅπου ριζώσῃ ἐδῶ καὶ ἐκινήσῃ πρὸς τὰ ἔξω, θλαῖς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου θὰ τοὺς κάμῃ μαθητὰς Ἰδικούς σας, ὥστε εἰς οὗς διπλοῦς καὶ τριπλοῦς νὰ γίνῃ ὁ μισθός, Ἡ καὶ διὰ τὰ ἱδικὰ σας πνευματικὰ κατορθώματα καὶ διότι γίνετε διδάσκαλοι τῶν ἄλλων. Τοῦτο θὰ εἶναι λαμπρότερον ἀπὸ κάθε στεφάνον, τοῦτο θὰ κάμῃ τὴν πόλιν μας Μητρόπολιν ἄχι μόνον εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Τοῦτο καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ μᾶς παρασταθῇ θαυδὸς καὶ θὰ μᾶς φέρῃ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, τὸν ὁποῖον εἶθε θλαῖ νὰ ἐπιτύχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁμοίου εἰς τὸν Πατέρα ὃς εἶναι ἡ δόξα, ἀνακρόνας καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. C

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΑΚΟΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΦΟΡΑΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΠΑΝΤΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΝ ΠΡΑΓΜΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΦΟΒΟΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΤΟ ΠΕΝΘΟΣ ΕΙΝΑΙ ΦΕΛΙΜΜΤΕΡΟΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΛΙΑ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΜΤΟΝ, ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ, «ΓΚΡΙΣΕ ΚΑΛΑ ΟΤΙ ΜΕΛΑ ΣΕ ΠΑΓΙΔΕΣ ΗΡΗΠΑΤΗΣ» (Σοφ. Σειρ. 9, 18) ΚΑΙ ΟΤΙ Ο ΟΡΚΟΣ ΕΙΝΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟΝ ΚΑΚΟΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΟΒΟΝ.

1. Ἐπρεπε καὶ σήμερον καὶ τὸ προηγούμενον Σάββατον νὰ ὡς ἀμλήσω περὶ νηστείας καὶ κανεῖς ὃς μὴ νηικῆ ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἐπίκαιρος ἡ ὁμιλία ποὺ θὰ γίνετο. Διότι κατὰ μὲν τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας ¹⁵¹ Ἡ δὲν κρείσσεται καθόλου σηκουλὴ καὶ προτροπὴ δι' αὐτὴν, διότι αὐτὴ ἡ παρουσία τῶν ἡμερῶν ἐκείνων παρακινεῖ καὶ τοὺς πᾶσον ἀμειλείς πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ὄνθρωποι, ὅταν πρόκειται νὰ εἰσελθοῦν εἰς περίοδον νηστείας, σὺν νὰ πρόκειται τὸ στομάχι των εἰς ὑποσπὴ μακρὰν πολιορκίαν, προλαβάνουν καὶ τὸ γεμίζουν μετὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν μέθην, ὅταν δὲ πάλιν ἐξέρκωνται ἀπ' αὐτὴν, σὺν ἡ νηστεία νὰ ἦτο μακρὰ περίοδος πείνας καὶ φοβερὰ φύλακὴ καὶ ἐγλύτωσαν ἀπ' αὐτὴν, μετὰ πολλὴν ἀταξίαν τρέχουν εἰς τὸ τραπέζιον τοῦ φαγητοῦ, σὺν νὰ ἐπιδύκων τὴν ἀφέλειαν ποὺ ἔλαθον ἀπὸ τὴν νηστείαν νὰ τὴν χάσουν πάλιν μετὰ τὴν ὑπερβολικὴν πολιορκίαν, ἦτο ἀνάγκη καὶ τότε καὶ τώρα νὰ θέσωμεν εἰς ἐνέργειαν τοὺς περὶ τῆς ἐγκρατείας λόγους. Ε

Ἄλλ' ὅμως οὔτε πρωτίτερα, οὔτε τώρα θὰ εἰπωμεν κάτι ἰέτιον, διότι ὁ φόβος τῆς ἐπακειμένης συμφορᾶς ὀρεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε συμβουλήν καὶ προτροπήν νὰ σκερνησθῇ ἄλλων τὰς ψυχὰς. Διότι, ποῖος εἶναι τόσον ὀθλιος καὶ ταλαίπωρος, ὥστε εἰς τόσον ταραχὴν ποὺ εἴμεθα νὰ μεθῇ; Ποῖος εἶναι τόσον ἀνασθητός, ὥστε, ἐνῶ ἡ πόλις τόσον σιλεῖται, καὶ ἀπειλεῖται τόσον ναυάγιον, νὰ μὴ εἶναι νηφάλιος καὶ ἀγρυπνός καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε συμβουλήν καὶ παραίνεσιν νὰ μὴ διορθάνεται μετὰ τὴν ἀγνυμίαν ταύτην; Διότι δὲν θὰ ἡμωρέσῃ ὁ λόγος νὰ κάμῃ πρὸς ἀφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου τόσα, ὅσα κάνει ὁ φόβος. ¹⁵² Ἄ καὶ τοῦτο ἀπὸ ὅσα ἔχουν σιμῆ γεγονότα εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀποδείξωμεν

Πόσους, πράγματι, λόγους ἐδαπανήσαμεν, προτρέποντες και συμβουλευόντες πολλούς ἀπὸ τοὺς ἀμειβείς νὰ ἀφήσουν τὰ θέατρα και τὸς ἔξ αὐτῶν προερχόμενος ἀκαλασίας; και ὅμως δὲν ἐδόκουν νὰ τὸ κάνουν, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔτρεχαν ὅλοι μαζί νὰ ἰδοῦν τοὺς ἐφαράτους χοροὺς και ἀπέναντι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος ἔθετον τὴν διαβολικὴν συγκέντρωσιν, και εἰς τὰς ψαλμωδίας ἀντηχοῦσαν αἱ κραυγαί, ποῦ ἤρχοντο ἀπ' ἐκεῖ μὲ πολλὴν ὀργήν. Ἰδοὺ ὅμως τώρα, ἐνῶ ἡμεῖς σιωποῦμεν και τίποτε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν λέγομεν, μόνοι τους τὴν ἀρχαίτηρον ἐκλείουσαν και κανεὶς δὲν παγαίνει εἰς τὸν ὑπόδρομον. **Β** Καὶ ἐνῶ προηγουμένως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας πρὸς ἐκεῖνους ἔτρεχαν, τώρα ὅλοι ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν κατεφυγαν και τὸν ἰδικὸν μας Θεὸν ὅλοι ἀνομινοῦν. Ἐλέητες πόσον κέρδος ἀπὸ τὸν φόβον προήλαθε; Ἐάν δὲν ἦν καλὸν πρῶτον ὁ φόβος, αἱ πατέρες δὲν θὰ ἔθετον παιδαγωγούς εἰς τὰ παιδιὰ των, ὅτε αἱ νομοθεταὶ ἄρχοντες εἰς τὰς πόλεις. Τὶ ὑπάρκει τρομεριώτερον ἀπὸ τὴν γέννησιν; Και ὅμως τίποτε δὲν εἶναι ἀφελιμώτερον ἀπὸ τὸν φόβον αὐτῆς, διότι ὁ φόβος τῆς γέννησιν μᾶς φέρει τὸν ἀτάφانون τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὅπου ὑπάρκει φόβος, δὲν ὑπάρκει φθόνος ὅπου ὑπάρκει φόβος, ἔρωτες κρημάτων δὲν ἐνοκλεῖ ὅπου ὑπάρκει φόβος, ἔχει οὐδέναι ὁ θυμὸς **Γ** και ἔχει κατασταλῆ ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, ἔχει ἐξορισθῆ κάθε παράλογον πάθος. Και ὅπως εἰς τὸ σπῆτι στρατιώτου, ποῦ εἶναι συνεχῶς ὑπλισμένος, ὅτε λιησῆς, ὅτε διαρρήκτης, ὅτε κανεὶς ἄλλος ἔξ ἐκεῖνων, ποῦ κάνουν τέτοια κακουργήματα, θὰ τολμήσῃ νὰ πλησιάσῃ, ἔτσι και ἴσως κατέχῃ τὰς ψυχὰς μας ὁ φόβος, κανένα ἀπὸ τὰ ἀνελεύθερα πάθη δὲν μπαίνει εὐκόλως εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἀλλὰ ὅλα δραπέτευουσιν και ἀπομακρύνονται, διότι ἀπὸ παντοῦ τὸ σπῆσιον εἶναι ἡ μεγάλη τοῦ φόβου δύναμις.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ καλὸ, ποῦ κερδίζομεν ἀπὸ τὸν φόβον, ἀλλὰ και ἕλλο πολλὴ μεγαλύτερον ἀπ' αὐτό. Διότι δὲν δικάζει μόνον μακρὰν ἀπὸ ἡμῶν τὰ κακὰ πάθη, ἀλλὰ και κάθε ἀρετὴν εἰσάγει εἰς τὴν ψυχὴν μας μὲ μεγάλην εὐκολίαν. **Δ** Ὅπου ὑπάρκει φόβος, ἔχει και προθυμία πρὸς ἐλεημοσύνην, και προσευχὰς ἐπίτασις, και δάκρυα θερμὰ και ἀλεπάλληλα, και στεναγμοί, ποῦ ἔχουν πολλὴν κατανύξιν. Διότι, τίποτε δὲν κατατρέχει μὲν τόσον τὰ ἀμαρτήματα, συντελεῖ δὲ νὰ μεγαλύνῃ και γίνεται ἀνεσοδόλησις ἢ ἀρετῆ, ὅσον ὁ διαρκὴς φόβος. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος, ποῦ δὲν ζῆ μὲ φόβον, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατορθώσῃ ἔργα ἀρετῆς και ἀνεκτίτως ἐκεῖνος ποῦ ζῆ μὲ φόβον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀμαρτήσῃ. Ἄς μὴ λιποῦμεθα λοιπὸν, ἀγαπητοί, ὅτε νὰ καταλήπιμεν ψυ-

κῶς, λόγω τῆς παρουσίας θλίψεως, ἀλλὰ ἄς θαυμάσωμεν τὴν ἐφευρετικότητά τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Διότι μὲ ἐκείνην τὰ μέσα ποῦ ἤλυσεν ὁ διάβολος, ὅτι θὰ καταβάλῃ τὴν πλὴν μας, διὰ τῶν ἰδίων ὁ Θεὸς τὴν ἀνίγειρε και τὴν ἀνώρθωσε. Ἐ διότι ὁ μὲν διάβολος ἐνέπνευσε περιπόως κακὸς ἀνθρώπους, ποῦ ὄρισαν τοὺς ἀνθρώπους τῶν βασιλείων, διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ και αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως, ὁ δὲ Θεὸς, αὐτὸ ἀκροθῶς ποῦ ἔγινε, τὸ μεταχειρίσθη πρὸς μεγαλύτερον οὐκρονοσιῶν μας, διότι μὲ τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς, ποῦ περιμένομεν, μᾶς ἐδίδακον ἄλλην τὴν ἀμέλειαν και ἔτσι γίνεται τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποῦ ὁ δαίμων ἠθέλησε, μὲ αὐτὰ ποῦ ἔκαμεν ὁ Θεός, διότι ἡ πόλις μας κάθε ἡμέραν καθαρίζεται, και στενωποὶ και προσκλητικὰ τραγοῦδια και ὅπου ἀν κυττάξῃ κανεὶς, ¹⁵⁵ **Α** θὰ ἰδῇ λιτανείας και εὐλογίας και δάκρυα ἀπὸ γέλιο ἄτακτα, και λόγια γεμάτα φιλοσοφίαν ἀπὸ λόγων αἰσκρῶν. Και ἐκκλησία ἔχει γίνει διὰ ἡ πόλις μας, ἐπειδὴ τὰ ἐργαστήρια ἔχουν ἀποκλεισθῆ και ὅλοι εἰς τὰς πανθήμους αὐτὰς λιτανείας περνοῦν ἄλλην τὴν ἡμέραν και τὸν Θεὸν μὲ μίαν και κοινὴν φωνὴν μὲ πολλὴν προθυμίαν τὸν ἐπικαλοῦνται. Ποῖος λόγος ἡμῶν ποτε νὰ φέρῃ αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα; Ποῖα προτροπῆ; Ποῖα συμβουλῆ; Πόσον μεγάλο κρονικὸν διάστημα;

Β Δι' αὐτὰ πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν και νὰ μὴ δυσοφοροῦμεν, ὅτε νὰ στενοχωροῦμεθα. **Β** Διότι τὸ ὅτι εἶναι καλὸν πρῶτον ὁ φόβος, μᾶς ἐδίδαξαν και ὅσα ἐλέγχθησαν, ἄκουσε ὅμως και τὸν Σολομῶντα, ποῦ ὡς ἔξῃς φιλοσοφεῖ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου και ὁ ἀπίος ἀνεπίσημος μὲ κάθε καλοπέρασιν και ἀπῆλυσσε μεγάλην ἀνεσίαν. Τὶ λοιπὸν οὗτος λέγει; **Κ** Καλύτερον εἶναι νὰ μεταθῆ κανεὶς σὲ σπῆτι, ποῦ ἔχει πένθος, παρά νὰ μεταθῆ σὲ σπῆτι ποῦ ἔχει γέλια¹⁵⁶ (Ἐσθλ. 7, 3). Τὶ εἶναι αὐτὰ ποῦ λές; Ὅπου εἶναι ἔρως και δάκρυα και κλαυθμοὶ και δόνη και λύπη πλὴν μεγάλη εἶναι προτιμώτερον νὰ μεταθῆ κανεὶς, παρά ὅπου εἶναι χοροὶ και ὄργανα και γέλια και τρυφή και πολυαγία και μέθη; Μάλιστα, ἀπαντᾷ. Διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου, σὲ παρακαλῶ, και διατί;

Διότι ἀπ' ἐκεῖ μὲν ἄσπυρτα, ἀπ' ἐκείν δὲ σφοδρόσθη γεννᾶται και ἂν ἀπέλθῃ κάποιος εἰς συμπόσιον πλουσιωτέρου, **Γ** δὲν θὰ ἰδῇ μὲ τὴν ἰδίαν εὐκαρίστησιν, ποῦ ἔβλεπε πρῶτα, τὸ σπῆτι του, ἀλλὰ νὰ ἀπιδίαν θὰ γυρίσῃ εἰς τὴν γυναῖκά του, μὲ ἀπιδίαν θὰ καθίσῃ σὲ τραπέζῃ του νὰ φάγῃ.

¹⁵⁵. Τὸ καίμενον τρέφει, «εἰς οἶκον γέλωτος», ἐνῶ τὸ τὸν ἄδουκον, «εἰς οἶκον πόσου».

και διαφέροντες και εις τους ἠμετέρας και εις τὰ παιδιὰ του και εις ἑλθουσ αὐτοὺς, ποὺ εὐρίσκοντες εις τὸ σπῆτι, θὰ εἶναι διότι ἀπὸ τὸν πλοστον πῶν ἄλλων κατάλαθε καλύτερα τὴν ἰδιωτὴν του πτωκεῖαν. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ κακόν, ἀλλὰ ὅτι και φθονεῖ παλλὲς φορὲς ἐκεῖνον, ποὺ τὸν ἐκάλεσαν εις τὸ συμπόσιον και γενικὰ χωρὶς νὰ πάρη κανένα κολῶν θὰ γυρίσῃ εις τὸ σπῆτι του.

Προκειμένου ὁμοιως περὶ ἐκεῖνων, ποὺ πενθοῦν, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ πολλὴν φιλοσοφίαν και σωφροσύνην ἔχουν οὗτοι. Διότι μόλις παύσῃ κάποιος εις τὰ πρόθυρα τοῦ σπαστοῦ, ποὺ ἔχει νεκρὸν και ἴη τὸν ἀποθανόντα νὰ κεῖται ἄφωνος **D** και τὴν γυναῖκά του νὰ μαρτυροῦντα τὰς τρίκας τῆς κεφαλῆς τῆς, νὰ ἔρασκῃ τὸ πρόσωπόν τῆς, νὰ κατακόπη τοὺς θρακίονας τῆς, περιμαζεύεται, γίνεται σκυθρωπὸς και καθένος ἐκ τῶν ἐκεῖ καθημένων τίποτε ἄλλο δὲν λέγει εις τὸν πλησίον του παρὰ, ὅτι τίποτε δὲν εἴμεθα και ἡ κακία μας δὲν περιγράφεται. Πι ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ φιλοσοφικότερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, διὰν και τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν μικρὰν ὄξαν γνωρίζωμεν καλά, και τὴν κακίαν κατηγοροῦμεν, και νομίζωμεν, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τὰ παρόντα ἀγαθὰ, μετὰ ἄλλα μὲν λόγια, μετὰ τὴν αὐτὴν ὁμοίαν ἔννοιαν, λέγοντες τὰ θαυμάσια και γεμάτα ἀπὸ πολλὴν φιλοσοφίαν ἐκεῖνα λόγια τοῦ Σολωμῶνος: «Ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα ματαιότης» (Ἐκκλ. 1, 2). Ἐκεῖνος ποὺ θὰ εἰσελθῇ εις σπῆτι πενθοῦντων, ἀμέσως μετὰ δάκρυα ἀντικρίζει τὸν ἀποθανόντα, **E** και ἐκθρῶς του ἀν τύχη νὰ εἶναι. Ἐἴδες πόσον καλύτερα πνευματικῶς εἶναι αὐτὸ τὸ σπῆτι ἀπὸ ἐκεῖνο; Διότι ἐκεῖ μὲν, και φίλος ἀν εἶναι φθονεῖ: ἐδῶ δὲ και ἐκθρῶς ἀν εἶναι δοκρῶτες γίνεται ἠλιαθὴ αὐτὸ, ποὺ προπάντων ἐπιζητεῖ ὁ Θεός, τὸ νὰ μὴ καίρωμεν διὰ τὰ πάθημα ἐκεῖνων ποὺ μᾶς ἔχουν λιπυρῆσαι. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ τὰ καλά, ποὺ ἠμποροῦμεν νὰ κερδίζωμεν ἀπ' ἐκεῖ, ἀλλὰ και ἄλλα ὅτι μικροτέρας ὄξιας ἀπ' αὐτὰ. Διότι ἐνθυμεῖται καθένος τὰ ἁμαρτήματά του και τὸ δικαστήριον τὸ φοβερόν, ¹⁸⁴ **A** και τὰς εὐθύνας ἐκεῖνας, και τὴν κρίσιν και ἀναρρίθμητα κακὰ ἀν ἔκρη πᾶσαι ἀπὸ ἄλλους, και λιπυρὰ ἀαιωννεσκά ζητήματα ἀν ἔκρη, γυρίζει εις τὸ σπῆτι του μετὰ τὸ κατὰλλῆλον ἀπὸ ἄλλα αὐτὸ φέρμακον. Ἄφροδ ἠλιαθὴ κατάλαθε ὅτι κατόπιν ἀπὸ λίγο χρονικῶν διάστημα και αὐτὸς θὰ πάθῃ τοῦτο, και ὅλοι ὅσοι πολὺ ὑπερηφανεύονται, και ὅτι ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ θίου τοῦτου εἶναι προσωρινά, εἴτε εὐχάριστα εἶναι, εἴτε δυσάρεστα, ἀφροδ ἀποβάλλῃ τὴν λύπην και ἄδων τὸν φθόνον και ἐλαφρὰν κόρη τὴν ψυχὴν του και ἀναπτερωθῆ, μετὰ τοιαῦτα αἰσθήματα θὰ ἐπανεέλθῃ εις τὸ σπῆτι του. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμετέρετος θὰ εἶναι

εις ἄλλους ἤλων ἐπιεικέτερος, σηγκαταδαττωότερος και φιλοσοφικότερος, διότι ὁ φόβος ἀπὸ τὰ μέλλοντα κακὰ ἐμπέκει εις τὴν ψυχὴν του **B** και ἐξηφάνισεν ὅλα τὰ ἀγκάθια τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐκεῖνος ἔννοησας ἔλεγεν, ὅτι καλύτερα εἶναι νὰ μεταβῆ κανεὶς οὐ σπῆτι, ποὺ ἔχει πένθος παρὸ οὐ σπῆτι ποὺ γίνεται συμπόσιον (Ἐκκλ. 7, 3). Ἄπ' ἐκεῖ παθημία, ἀπ' ἐδῶ ἀγωνία γίνεται: ἀπ' ἐκεῖ καταφρόνησις, ἀπ' ἐδῶ φόβος, ὁ ὁποῖος μᾶς παιδαγωγεῖ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν. Ἐάν δὲν ἦτο ὑφέλιμος ὁ φόβος, δὲν ἤθελε καταναλώσει ὁ Χριστὸς πολλοὺς και μακροὺς λόγους ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐκεῖ κολλήσεως και τιμωρίας. Ὁ φόβος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τρεῖσας και ἀσφάλεια και πάρος ἀκατάβλητος και ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλῶν ἀσφαλείων, διότι πολλοὶ και παντοῦ εἶναι οἱ ἐνέθραιοι, ὅπως ὁ Ἰώσος πάλιν ὁ Σολωμῶν μᾶς συμβουλεύει λέγων τὰ ἑξῆς: «Μάθε καλά ὅτι εις τὸ μέσον παγίων διαβαίνεις **C** και ἐπὶ ἐπάλλεως πύλας περιπατεῖς (Σοφ. Σειρ. 9, 20). Πᾶς πᾶς ἀπὸ πᾶσα ἀγαθὰ εἶναι γεμάτα τὸ ρητόν τοῦτο, τὸ ὅτισιν δὲν εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον!

Ἄς τὸ καρδέωμεν λοιπὸν καθένος μας εις τὴν διάνοιαν του και ἄς τὸ ἐνθυμοῦμεθα πάντοτε και δὲν θὰ ἁμαρτήσωμεν εὐκόλα. Ἄς τὸ καρδέωμεν, ἀφροδ πρῶτα τὸ μάθεον καλά, διότι δὲν εἶπε, βλέπε, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ παγίων διαβαίνεις, ἀλλὰ μάθε καλά. Καὶ διὰ εἶπε τὸ μάθε καλά; Εἶναι κρυμμένη, λέγει, ἡ παγίς: διότι τότε ὑπάρκει παγίς, διὰν δὲν εἶναι φανερός ὁ δεικθρῶς, οὕτε ἡ βλάβη, ἀλλὰ ἀπὸ παντοῦ νὰ εἶναι σκεπασμένος αὐτός και νὰ ἐκρύπτεται πλησίον μας. **D** Διὰ τοῦτο λέγει μάθε καλά ἠλιαθὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ καταλάβῃς καλά και νὰ τὸ ἐξετάσῃς μετὰ ἀκρίβειαν. Διότι, ὅπως τὰ παιδιὰ σκεπάζουν μετὰ κόπον τὴν παγίδα, ἔτσι και ὁ διάβολος τὰς ἁμαρτίας τὰς ἐσκέπασε μετὰ τὰς κοσμικὰς ἡδονὰς. Διὰ τοῦτο ἐρεῖνησε μετὰ ἀκρίβειαν και πρόσεκε: και ἐάν συναντήσῃς κέρδος, μὴ βλάβῃς μόνον τὸ κέρδος, ἀλλὰ ἐρεῖνησε θαυότερα μετὰ ἀκρίβειαν, μήπως κάποιον μέσο εις τὸ κέρδος εἶναι κρυμμένος ὁ θάνατος και ἡ ἁμαρτία, και ἀν τὸν ἴδρῃ ἀπόφυγέ το. Πάλιν διὰν τέρησις και ἡδονὴ παρεμπέση, νὰ μὴ ἴδρῃ μόνον τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσῃς προσεκτικὰ μήπως κάποιον εις τὸ δόθος τῆς ἡδονῆς εἶναι σκεπασμένη κάποια ἁμαρτία **E** και ἀν εὐρήσῃς τέτοιο πρᾶγμα φύγε γρήγορα μακριὰ. Καὶ ἀν μᾶς συμβουλεύει κάποιος, και ἀν μᾶς κατακεῖ, και ἀν μᾶς περιπαύσῃ, και ἀν τιμὰς μᾶς ὑπόσκηται, και ἀν ὀπίθῃτε ἄλλο, ὅλα ἄς τὰ ἐξετάζωμεν μετὰ ἀκρίβειαν και ἄς τὰ βλέπωμεν ἀπὸ παντοῦ, μήπως κάποια βλάβη, μήπως κάποιος κίνδυνος ἀπὸ τὴν συμβουλήν, ἢ τὴν τιμὴν,

ἢ τὰς περιποιήσεις μᾶς εὐρη καὶ ἄς μὴ τρέχωμεν πρὸς αὐτὰ γρήγορα καὶ ἀπερίσκεπτα.

Διότι, ἐάν μὲν μία καὶ δύο μόνον ἦσαν αἱ παγίδες, εὐκόλως θὰ ἦτο ἡ προφύλαξις, εἶναι ἕως πολλὰ καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν θέλων νὰ δεῖξῃ ὁ Σολομὸν θεοῦσον ἢ λέγει: 155 A «Μάθε καλά ὅτι εἰς τὸ μέσον παγίδων διαβαίνεις» (αὐτόθι). Δὲν εἶπεν ὅτι πλῆθος σὲ παγίδες διαβαίνεις ἀλλ' εἰς τὸ μέσον παγίδων. Καὶ ὅπου τὰ δύο μέρη ἡμῶν εἶναι τὰ δάροδρα καὶ οἱ δόλοι. Ἐπίγγε κάποιος εἰς τὴν ἀγοράν, εἶδε ἐκθρόν, εὐαγγελιστὴ καὶ μόνον πρὸς τὸν εἶδε· εἶδε φίλον του, πού διαπρέπει, τὸν ἐφρόνησε· εἶδε πτωχόν, τὸν περιφρόνησε καὶ τὸν παρέβλεψε· εἶδε πλούσιον, καὶ ἐφρόνησε· εἶδε κάποιον νὰ ζημιώνεται, ἐπιτενοκλήθη· εἶδε κάποιον νὰ δοκῇ ἕνα, ἡγανάκτησε· εἶδε ὠραίαν γυναῖκα, ἐνίκηθη ὅπου τὸ κάλλος τῆς. Εἶδες πόσες εἶναι αἱ παγίδες, ἀγαπήτι; Διὰ τοῦτο λέγει: «Μάθε καλά, ὅτι εἰς τὸ μέσον παγίδων διαβαίνεις». Καὶ εἰς τὸ σπῆτι παγίδες καὶ εἰς τὸ τραπέζι παγίδες καὶ εἰς τὰς συγκεντρώσεις παγίδες. B Πολλὰς φορές ἀπερίσκεπτα κάποιος μεταδ' ἔβλεπεν εἰς τὸν φίλον θάρρος, τὸ ὅποιον δὲν ἔβλεπε νὰ λεκῆ καὶ ἐδαιμιουργοῦσε τὸσον μεγάλον κίνδυνον, ὥστε νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον οἶκτον.

3. Ἀπὸ ἅλα λοιπὸν τὰ μέρη ἄς ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα μὲ ἀκριβείαν. Πολλὰς φορές καὶ ἡ γυναῖκα ἔχει γίνεαι παγίδα εἰς θεοῦσον δὲν προσέκριν, πολλὰς φορές τὰ παιδιὰ, πολλὰς φορές οἱ φίλοι, πολλὰς φορές οἱ γείτονες.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον εἶναι τὴν πολλὰς οἱ παγίδες; Ἰσως ἐρωτήσῃ κάποιος, διὰ νὰ μὴ φερωμένα πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητήσωμεν τὰ ἄνω Δούσι καὶ τὰ πουλιά, ἐφ' ὅσον διασκόταν τὸν ὕψηλον ἀέρα, δὲν συλλαμβάνονται εὐκόλως· εἶται καὶ οὐ, ἐφ' ὅσον πρὸς τὰ ἄνω βλέπει, οὐτε ὅπου παγίδα, οὐτε ὅπου καμμίαν ἄλλην ἐπιβουλὴν εὐκόλως θὰ συλληφθῆς. C Ἰεουθι²⁴ εἶναι ὁ διόδολος· ἀνέβα λοιπὸν ὑψηλότερα διὰ νὰ ἀποφύγῃς τῆς ἱεθόβερης ἐκείνου. Ἐκεῖνος πού θὰ ἀναστῇ ὑψηλὰ, τίποτε ὅπου τὰ θιοτικά πράγματα δὲν θὰ θουμάσῃ, ἀλλὰ, ὅπως, δταν ἀνέλθωμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν βουνῶν, μικρὰ μῆς φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ πόλις καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς, καὶ οὐ μωρὰ μῆς φαίνονται οἱ ἄνθρωποι, πού θαδίζουσι εἰς τὴν γῆν, εἶται, δταν ἀνέλθῃς εἰς τὴν ὕψηλὴν οὐρανὸν τῆς Χριστιανικῆς φιλοσοφίας, τίποτε ἐκ τῶν ἐπιγῆτων δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ σὲ ἐπιλάβῃ. ἀλλὰ μικρὰ ἔλα δὲ σου φαίνονται καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ὅτι ἄλλο παρῶμεν, δταν βλέπῃς τὰ οὐράνια, D ὅπως ἀκριβῶς

24. Ἰεουθι λέγεται ὁ συλλαβόμενος πηνὰ μὲ ἱεθόβερτα.

καὶ εἰς τὸν Παύλον μαρὰ ἐφαίνοντο καὶ ἀπὸ τοῦς νεκροῦς περισσότερο ἀκριβῶς διὰ τὰ λαμπρὰ πρόφωγα τῆς ζωῆς αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐφαίνοντο λέγων: «Δι' ἐμὲ ὁ κόσμος ἔχει νεκρωθῆν» (Γαλ. 6, 14). Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς συνεβούλευε λέγων: «Πρὸς τὰ ἄνω κατευθύνετε τὰς σκέψεις σας» (Γαλ. 3, 2). «Ἄνω; Τί ἐννοεῖς μὲ τοῦτο; Λέγε μου, σὲ παρακαλῶ. Ἐκεῖ πού εἶναι ὁ ἥλιος, ἐκεῖ πού εἶναι ἡ σελήνη; Ὅχι, ἀπαντᾷ. Ἀλλὰ πού; θεοῦ εἶναι ἀγγελιοὶ, θεοῦ ἀρχάγγελοι, θεοῦ τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ; Ὅχι, λέγει. Ἀλλὰ πού, «Ἐκεῖ πού ὑπάρχει ὁ Χριστός, καθήμενος εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ» (Ἀϊπόθ θ. 1). Ἄς περῶμεθα λοιπὸν μὲ δύο μῆς εἰς καὶ ἄς ἔσωμεν διαρκῶς κατὰ νοῦν, ὅτι, ὅπως τὸ πουλί καθάλου δὲν τὸ ὠφέλουδν τὰ φτερά, δταν ποσθῇ εἰς τὴν παγίδα, ἀλλὰ δοκῶσα φτερουγίζει, εἶται καὶ σὺ καμμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχεις ἀπὸ τὰς λογικὰς σκέψεις, E ἐάν κυριεύθῃς ἐξ ὀλοκλήρου ὅπου τὴν ἐφάρματον ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ δὲν σκευήματα καὶ ἄν κάρης διὰ νὰ ἐλευθερωθῆς, ἐπίσθης αἰκνῆλωτος. Διὰ τοῦτο φτερὰ ἐδόθησαν εἰς τὰ πουλιά, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς παγίδας, καὶ τὸ λογικὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ ἁμαρτήματα.

Ποῖαν λοιπὸν σκευήματα καὶ ποῖαν ἀπολογίαν θὰ εὑρωμεν, δταν εἰμεθα περισσότερο ἀνόητοι ὅπου τὰ ἔλαγα ζῆα; Διότι τὸ μὲν πουλί, δταν μὴ φορὰ ποσθῇ εἰς τὴν παγίδα καὶ ἐφύγη, καὶ ἡ ἔλαφος, δταν ἐπιπέθῃ εἰς τὰ δίκτυα καὶ κατὰ τὴν θεραπευτικὴν, δόσκαλα θὰ πασθῶν πάλιν ἀπὸ τὰ ἴδια μέσα, 156 A διότι ἡ πεῖρα τὸ διδάσκει νὰ προσυλλωσῶνται. Ἡμεῖς ὅμως, ἄν καὶ πολλὰς φορές ἐπέσωμεν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, πάλιν ξαναπείρωμεν καὶ οὐτε τῶν ἄδύτων ὧων τὴν προνοητικότητα καὶ προσοχὴν δὲν μωρῶμεθα, ἡμεῖς πού ἐπιμήθωμεν νὰ εἰμεθα λογικά ὄντα. Πολλὰς φορές λοιπὸν, διότι εἰδόμεν ἐπιποθῆς γυναῖκα, ἁμαρτήματα ἐπάθωμεν κακὰ, δταν ἐφάσσωμεν εἰς τὸν σπῆτι, θασονίζόμενοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὅπου τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ὅπως δὲν σκευήματα, ἀλλὰ μόλις θεραπευόμεμεν τὴν προηγουμένην πληγὴν, πάλιν εἰς τὰ ἴδια πέρωμεν καὶ μὲ τὰ ἴδια μέσα πασθῶμεθα καὶ διὰ νὰ εὐκαριαστήσωμεν ἐπὶ ἄλλογον κρονικὸν διάστημα τὰ μέσα, διαρκῶς καὶ ἰσοθῶς θασονίζόμεθα. B Ἄλλὰ τὸν μᾶθωμεν συνεχῶς τὸ ρητὸν τοῦτο νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, θὰ ἀποφύγωμεν ἅλα τὰ ἁμαρτήματα.

Μερίστη παγὶς εἶναι ἡ ἁρῶτης τῆς γυναῖκας· μᾶλλον δὲ δὲς ἡ ἁρῶτης τῆς γυναῖκας, ἀλλὰ τὸ νὰ βλέπωμεν μὲ ἁφῆματα μάτα τὸ κάλλος τῆς γυναῖκας· διότι δὲν πρέπει νὰ κατηγοροῦμεν τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τὴν ἡμέλειαν μας· οὐτε νὰ λέγωμεν νὰ μὴ ὑπάρκουν γυναῖκες,

ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπάρκη μοικεία, οὔτε νὰ λέγωμεν νὰ μὴ ὑπάρκη ὑπακοή, ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπάρκη πορνεία, οὔτε νὰ λέγωμεν νὰ μὴ ὑπάρκη ἡ καλῶς ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπάρκη πολυπραγία, διότι δὲν διακρινεῖται ἡ καλῶς τὴν πολυπραγίαν, ἀλλὰ ἡ ἰδική μας ἀπροσεξία. Ἄς μὴ λέγωμεν διὰ τὸ πᾶν καὶ τὸ πᾶν προέρχονται ἀπὸ τὰ κακά, διότι δὲν προέρχονται ἀπὸ αὐτά, C ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀσσοφρίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τὴν ἰδικήν μας. Δὲν ἔφαγε θεόλαος οὔτε ἔπεν ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη. Πόσους ἀκούει νὰ λέγουν ὅτι μὴ ὑπάρκη ἡ φτώχεια, διὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνουν ὄχι οἱ ἄνθρωποι! Ἄς ἀποστομῶντωνμεν λοιπὸν ἐκείνους ποὺ τοιαύτας δικαιολογίας προβάλλουν, διότι εἶναι βλασφημία νὰ λέγουν τέτοια πράγματα. Ἄς λέγωμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς. Ἄς μὴ ὑπάρκη μακροψυχία καὶ δειλία, διότι ἡ φτώχεια ἀναριθμητὰ ἔφευγε εἰς τὴν ζωὴν μας καλὰ καὶ χωρὶς φτώχειαν ὁ πλοῦτος εἶναι ἀκρηστος. Ἄς μὴ κατηγοροῦμεν λοιπὸν οὐτε τοῦτον, οὔτε ἐκεῖνον, διότι ἡ φτώχεια καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι μέσα, ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀρετὴν ἀπὸ διαφορετικῶν δρόμων τὸ καθένα, ἂν ἡμεῖς θέλωμεν. Καθὼς λοιπὸν ὁ γενναῖος στρατιώτης ὁποιοῦνδὲ ποτε ὄπλον καὶ ἂν πάρῃ, B τὴν ἀνδρείαν του φανερώσει, ἔτσι καὶ ὁ ἀνάνδρος καὶ δειλὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο (πλοῦτον καὶ πτωχεύειν) ἐμποδίζεται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀρετὴν. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆς, ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρόγμα, θυμήσου σὲ παρακολῶ τὸν Ἰωβ, ὁ ὁποῖος συγκρότως καὶ πλοῦτος καὶ πτωχὸς ἔγινε καὶ μὲ τὰ δύο ἐνέκτισε. Καὶ ὅταν μὲν ἦτο πλοῦτος, ἔλεγε: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφῆρσεν, ὅπως ἔρχην καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἔγινε» (Ἰωβ 1, 21). Ὅτε πλοῦτος ἦτο, πολλὰν τὴν φιλοφενίαν, ὅταν πτωχὸς ἔγινε πολλὰν τὴν ἀπομονὴν ἐπέδειξε. Καὶ οὗ λοιπὸν πλοῦτος εἶσαι; E πολλὰν δεῖξε τὴν ἐλεημοσύνην σου. Πτωχὸς ἔχει γένει; F πολλὰν δεῖξε τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν σου. Διότι οὔτε ἂ πλοῦτος γενικῶς εἶναι κακὸν πρόγμα, οὔτε ἡ πτωχεία, ἀλλὰ καθένα ἐξ αὐτῶν γίνεται καλὸν ἢ κακόν, ἀνάλογα μὲ τὴν καλὴν ἢ κακὴν προίρειαν ἐκείνων, ποὺ τὰ μεταχειρίζονται.

4. Ἄς νοσηροῦμεν λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν μας, ὥστε νὰ μὴ ἔκαμεν διὰ τὰ πράγματα τοιαύτας ἀντιλήψεις, οὔτε τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν προίρειαν τῶν ἀνθρώπων τὴν πονηρὰν νὰ ἐπικρίνωμεν. Τὸν μικρόψυχον οὔτε ὁ πλοῦτος ἔμπορεῖ νὰ ὠφελῆσῃ, τὸν δὲ μεγαλόψυχον οὔτε ἡ πτωχεία βλάπτει ποτέ. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν καλὰ τὰς παιγίδιας καὶ ὅτι δὲ δοκίμαμεν μακριὰ ἀπὸ αὐτῶν ὡς μάθημεν καλὰ τοὺς

κρημνοῦς καὶ οὔτε πλησίον αὐτῶν νὰ ἐρχώμεθα.

Τοῦτο εἶναι μέγιστον μέσον ἀσφαλείας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, 187 A ὁραδὴ νὰ μὴ ἀπαφεύγωμεν μόνον τὰ ἀνεγνωρισμένα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἕκαστα τὰ ἔργα ποὺ φαίνονται μὲν εἶναι ἄδιάφορα ἡθικῶς, ἐν τούτοις ὅμως ῥημιον εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἰδοὺ τὶ λέγω μὲ τούτοις. Τὸ νὰ γελῶ κανεὶς καὶ νὰ λέγῃ ἀστεία δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνεγνωρισμένη ἁμαρτία, ἀλλὰ εἰς ἀνεγνωρισμένην ἁμαρτίαν, διότι πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὰ γέλια προέρχεται ἀσχρολογία καὶ ἀπὸ τὴν ἀσχρολογίαν πράξεις ἀσχητότεροι. Πολλὰς φορὰς ἀπὸ λόγου καὶ γέλιου προέρχεται λόγος περιφρονητικῶς καὶ ὑβριστικῶς καὶ ὅτι αὐτὸν πληγὰι, τραύματα, καὶ ἀπὸ τὰς πληγὰς καὶ τὰ τραύματα σφαγαὶ καὶ φόνος. Ἄν λοιπὸν σκέπτεσαι καλῶς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ θέλεις νὰ εἶσαι ἀσφαλῆς, ἂν μόνον τοὺς ἀσχροῦς λόγους, οὔτε τὰ ἀσχηρὰ πράγματα, B οὔτε τὰς πληγὰς καὶ τὰ τραύματα καὶ τοὺς φόνους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ παρακαίρια γέλια, καὶ αὐτὰ τὰ ἀστεία λόγιον νὰ ἀπαφεύγῃς, ἐπειδὴ αὐτὰ ἔγινον ἢ ῥίζα τῶν κακῶν ποὺ ἐπακολουθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Μωρολογία καὶ ἀσχετὰ ὅσπερ νὰ μὴ θγαίνωμεν ἀπὸ τὸ στόμα σου» (Ἰωβ. 5, 4). Διότι καὶ ἂν τοῦτο, αὐτὸ καθ' ἑαυτῶν, φαίνεται ὅτι εἶναι μικρόν, ἀλλὰ μεγάλα κακὰ γίνεται αἰτία νὰ συμθῶν εἰς ἡμᾶς.

Ἰδάλιν τὸ νὰ ζῆ κανεὶς τριφυλῶν βίον δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἔγκλημα φανερόν καὶ ἀνεγνωρισμένον, μέγιστον ὅμως εἰς ἡμᾶς γεννᾷ κακά, μέθην, θρασύτητα, πλεονεξίαν, ὀργάνος, διότι ἐκείνος ποὺ ζῆ βίον πολυδάπανον, πολυτελεῖ καὶ εἶναι φοβερὰ κοιλώδουλός, C ἀναγκάζεται πολλὰς φορὰς καὶ τὰ ζῆνα πράγματα νὰ ἀρπάξῃ καὶ πλεονέκτης καὶ ἐπιδοστικῆς νὰ γίνῃ. Ἄν λοιπὸν ἀποφύγῃς τὸν τριφυλῶν βίον, ἀφῆρσεν τὸ πταίριον τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς μέθης καὶ ἀναριθμητῶν ἔλλων κακῶν, διότι ἐπιμέρους ἔκτισε τὴν ῥίζαν τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Ἡ κάρμα ποὺ σπαταλᾷ καὶ ζῆ βίον τριφυλῶν, κατὰ φαίνεται ζωηταῖα, ἔχει ἀποθάνει πνευματικῶς» (A' Τιμ. 5, 6).

Τὸ νὰ μεταβίβῃ κανεὶς εἰς τὰ θεάτρα¹⁸⁸ καὶ εἰς τὸν ἱππόδρομον καὶ νὰ παῖξῃ κούβους δὲν φαίνεται εἰς τοὺς πολλοὺς ὅτι εἶναι ἀνεγνωρισμένον πλημμελεῖμα, ὅμως ἀναριθμητὰ ἐσθῆγει εἰς τὴν ζωὴν κακὰ. Διότι ἡ συχνὴ μετάδοσις εἰς τὰ θεάτρα, πορνείαν, ὀκαλοσίαν καὶ κάθε ἀσέλειαν γεννᾷ, καὶ τὸ

188. Τοῦτο ἱσχυρὸν καὶ διὰ τὰ σημερινὰ θεάματα καὶ ἐν τῶν κινηματογράφων, ὅτι δὲν γίνεται ἐκλογὴ καλῶν ἔργων.

νά θέλητε κανείς τους άγίους των ήπαιων. **Δ** διαπληκτισμούς, λοβοτομίας, τραυματισμούς, ύβρεις, μιση διαρκή προκαλεί, και ή σικνή έννοσάλλως εις τή νά παύη κόβους, βλασφημίας, ζημίας, θυμούς, ύβρεις και άνασθήματα άλλα, φοβερότερα όπι αυτά κακά πολλές φορές εδαιμούργησε. "Ας μή άποφεύγαμεν λοιπόν τή άμαρτία μόνον, άλλα και εκείνα που φαίνονται μόνον όπι είναι άδιάφορα, σγύ-σγύ όμως μάς οδηγούν εις αυτά τή άρρητήματα, που εποιησεν. Διότι και εκείνος, που θαόζει κοντά εις τόν κριμινόν και άν δέν καταπέση μέσα εις αυτόν, αίσθάνεται τρώμον και πολλές φορές ζαλίζεται από τόν τρώμον και πέφτει μέσα: έτσι και εκείνος, που δέν άποφεύγει από μακριά τās άμαρτίας. **Ε** άλλα θαόζει κοντά εις αυτάς, θα ή ή με φόβον και πολλές φορές θα πέση εις αυτάς. Διότι εκείνος, που περιεργάζεται τή ζήνα καλά και άν δέν μοικεύση, όμως κατελήφθη από τή ένπαθειάν και κατά τήν άπόφασιν του Χριστού έχει γίνει μοικός: πολλές δε φορές από τήν ένπαθειάν οδηγείται εις τή νά δοκιμάση πλέον τήν άμαρτίαν και ήμπαρκάσ. Από μακριά λοιπόν άς άποφύγαμεν τή άμαρτία. Θέλετε λοιπόν να είσαι σώφρων: Μή άποφεύγης μόνον τήν μοικείαν, άλλα και τήν άκόλοστον ήπιν. Θέλετε να είσαι μακριά από αίσκρά λόγια: Μή άποφεύγης μόνον τή αίσκρά λόγια, άλλα και τή άτακτα γέλια και κάθε ένπαθειάν. Θέλετε να είσαι μακριά από φόνους: **154** **A** άπόφευγε τούς ήμπαρμούς, θέλετε να άπομακρόνησαι από τήν μέθην: Άπόφευγε τόν τρυσηλόν θιον, τή πολυτελή τραπέζαν και ζερράκιον με τίς ρίξεις τήν κακίαν αήτην. Μεγάλη παύδα είναι τής γλυκύσης ή άκαλοσία και διά τούτο αήτη έχει άνάγκην μεγάλου χαλινού. Δι' αυτό και κάποιος λέγει: «Ερηή παύδα είναι εις τόν άνθρωπον τή κελη του και πάντα με τή λόγια του σπάρτατός του» (Παρ. θ, 2).

5. Περισσότερον λοιπόν από όλα τή άλλα μέλη μας τήν γλώσσαν άς σκεπρίσωμεν, άς τήν καλινώσωμεν και ήμπαρμώσας και ύβρεις και κατακρίσεις από τή στήνα μας άς δώσωμεν. **Β** και τήν κακήν των όρκων συνήθειαν διότι πλέον εις τήν ίδίαν συμβουλήν ο λόγος μάς έφερε.

Καιτοι δεδαίκα από κείν τή όράν ύπεσάκθη εις τήν άγάπην σας, όπι δέν θα σας ήμιλήσω πλέον διά τήν έντολήν ταύτην, διότι όλες τās προηγουμένας ήμέρας όρκητά σας έκω ήμιλήσει περι αύτης άλλα τί να κόμω. άν δέν ως ήσω να κατορθώσετε να φυλάξετε τήν έντολήν ταύτην, δέν ήμπαρμώ να παύσω να σας συμβουλεύω, επειδή και ο Παύλος άν και έλεγε εις τούς Γαλάτας: «Εξς τή έξη άς μή μου παρέχη κανείς κόπους και ένόκλησιν» (Γαλ. θ, 17), πλέον φαίνεται όπι ήλθεν εις έπακουσιν με αύτους και τούς

ήμιλήσει. Τέτοια είναι τή σπλάγχνα τή πατρική, και άν έπουν ήτι άπομακρόνηται, δέν άπομακρόνηται εις ότου ήσων να υμπαρνωσθών τή παιδεία τους.

Ηκούσατε τόν προφήτην που μάς ήμιλήσει σήμερα περι των όρκων: **С** «Εγώ σοκα τή μάτια μου και είδα, λέγει, όρεπάνι, που πετούσε, μάκους έλασκ πήκων και πλάτους δέκα πήκων, και έπτε προς ήμεί Πι βλάσεας: Και είπα: θέλω όρεπάνι που πετῶ μήκους πήκων έλασκ και πλάτους δέκα: και θα εισέλη εις τόν αίκον, λέγει, εκείνου που όρκηται εις τή έννομή του και θα μείνη εις τή μέσον αυτού και θα κατασπρήσθ αυτών και τούς λίθους και τή ζύλας (Ζακ. 5, 1—4). **Π** σημαίνων αυτά όρα γε και διατ παρομοιάζεται με όρεπάνι ή τιμαρία, που παρακαλούθει εκείνους που όρκηκόνται και μάκτα με όρεπάνι, που πετῶ: Διά να μόνη τή άναπύρευσαν τής πονής και τή άδιέκοσιν τής τιμαρίας. **Δ** Διότι έξρος μόν που πετῶ ίσως ήμπαρμώ κάποιος να άποφύγη, όρεπάνι όμως, που έπεσεν εις τόν τρυσηλόν και σάν σκαίνι περιετυλίκεθ, κανείς δέν θα ήμπαρμώ να διαφύγη: βταν μάκτα έκη και στερά, ποία πλέον έπίδα σκεπρίσει ύπάσκει: Διά ποίον λόγον τούς λίθους και τή ζύλα κατασπρίσει εις τούς άλλους. Διότι επειδή ο όρκηκόμενος, όσο απόθεν κατ' άνάγκην εις τήν γήν θα κρύπεται, τή σπία του, όσο κατασπρίσει και γίγη κώμα, εις τούς διαδάτας άλους και εις τους θα τή έλέπων θα τούς συμπύλεση διά τής θρεως να μη τολμούν να κόμουν τή ήσω διά να μη πάθουν τή αυτά και θα είναι διαρκής κατηγορος τής άμαρτίας του άποθανόντος. Δέν κενθί τόσον τή έξρος, **Ε** όσον τού όρκου ή φύσις. Δέν φωνόει τόσον ή μόκαρτα, όσον ή πληγή τού όρκου. Εκείνος που όρκηκθη, και άν φαίνεται, όπι ή, τώρα πλέον έχει άποθανεί, διότι έδέσθη τήν πληγήν τήν θανατηφόρον και όπως εκείνος που εις τόν λαπόν του έλασε τή σκαίνι τής άγκώνης και προστῶ να έξέλη από τήν πόλιν και να έλθη εις τή δάροθρον τής έκτελέσεως και να ήδη τόν ήμπαρμώ να πληρώζη, έκει άποθάνει μόλις έξήλθεν από τās θύρας τού δικαστηρίου, έτσι και εκείνος, που όρκηκθη. Αυτό άς σκεπρίσωμεθ και άς μή έπιβάλλωμεν όρκον εις τούς άδελφούς μας. **Π** κανείς άνθρωπος: Τόν όρκηκεις επί τής ιερής Τραπέζης και εκεί που ο Χριστός κείτα θυσοσπόμενος, έκει θυσοκίσει τόν άδελφόν σου: Και οί μόν ήσται εις τούς δρόμους θυσοκίλων τή θύματα τους, ού όμως ήμπαρμώ εις τήν μητέρα τού παιδι θυσοκίσει κάμνον φόνον πῶ άπαρτόσιον από τόν φόνον τού Κόθν: **156** **A**

Διότι εκείνος μόν έθυσίασε τόν άδελφόν του εις τήν

έρημον με σωματικών θάνατον, οὐ θύμας θυσιάζεις τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας με τὸν ψυχικὸν καὶ αἰώνιον θάνατον. Διότι μήπως ἡ Ἐκκλησία ἔχει γίνει διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐπιβάλλωμεν δόκους; Διὰ τὴν προσευκώμεθα ἔχει γίνει. Μήπως ἡ Τράπεζα διὰ τοῦτο εἶναι σπυμένη, διὰ τὴν ἀρκάζωμεθα; Εἶναι σπυμένη διὰ τὴν λάμασιν τῆς ἀμαρτίας, καὶ τὴν δένωμεν. Σὺ δὲ, ἐὰν οὐκ εἴπωτε ἄλλα, τοῦλάχιστον τὸ βιβλίον τὸ στυβαθῆς, τὸ ὅποιον προτείνεις διὰ τὸν ὄρκον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὅποιον παίρνεις εἰς τὰ χέρια καὶ προτρέπεις τὸν ἄνθρωπον νὰ ὀρκισθῆ, ἄνοιξε καὶ ἀφοῦ ἀκούσης, **B** τί διὰ τοὺς δόκους λέγεις εἰς αὐτὸ ὁ Χριστὸς, φρεσε καὶ φύγε μακριά. Τί λοιπὸν λέγει ἐκεῖ ὁ Χριστὸς διὰ τοὺς δόκους; «Ἐγὼ θύμας οὐκ λέγω νὰ μὴ ὀρκισθῆτε καθόλου» (Ματθ. 5, 34). Σὺ θύμας τὸν νόμον, ποὺ ἀπαγορεύει τὸν ὄρκον, τὸν μετακυριάζεις διὰ τὴν ὀρκίαν. Πὰρ πῶς τί ὕbris! Συμπεριφορὰ οὐκ ἐκείνην, ποὺ ἔχουν οἱ μεθυσμένοι! Διότι αὐτὸ ἐμοιάζει με τὸ νὰ ζητῆ ἕνος τὴν σαφέτην τοῦ νομοθέτου, ὁ ὁποῖος με τὸν νόμον τοῦ ἀπαγορεύει τὸν φόνον, διὰ τὴν σφόδρὰ κάποιον. Δὲν ἀναστενάζω τόσο καὶ δὲν θαυμάζω, ὅταν ἀκούω ὅτι μερικὴ σφάζονται εἰς τοὺς δρόμους, ὅσοι ἀναστενάξω καὶ θαυμάζω καὶ αἰσθάνονται φρικτῶν, ὅταν ἴδω κάποιον νὰ πληροῖται εἰς τὴν Τράπεζαν ταύρων καὶ τὰ κέρια του νὰ θέσῃ εἰς αὐτῶν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον νὰ πῶσθῃ καὶ νὰ ὀρκισθῆται. Διὰ κρήματα ἐμφυβάλλεις, λέγε μοι, σὲ παρακαλῶ, καὶ ψυχὴν φονεύεις; **C** Τὶ κερδίζεις, ἀφοῦ τόσον πολὺ ζημιώνεις καὶ τὴν ψυχὴν σου καὶ τὸν πλησίόν σου; Ἐὰν μὲν πιστεύης διὰ φιλαλήθης εἶναι ὁ ἄνθρωπος, μὴ τὸν φέρῃς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὀρκισθῆ; ἐὰν δὲ γνωρίζης ὅτι ψεύδεται, μὴ τὸν ἀναγκάσης νὰ γίνῃ ἐπίορκος. Ἀλλὰ διὰ τὴν πειθῆς τελείως, λέγει, τὸν ὀρκίζω. Ὄταν θύμας δὲν τὸν ὀρκίσης, τότε θὰ πεισθῆς τελείως καὶ δὲν θὰ ἔχῃς καμμίαν ἀμφβολίαν καὶ ἀνησυχίαν. Διότι τώρα ποὺ τὸν ὀρκίζεις, ὅταν θὰ ἐπιτρέψῃς εἰς τὸ σπῆτι σου θὰ σὲ κατατρέχη ἡ συνείδησίς σου με τὰς ἐξῆς σκέψεις: Ἀρὰ γε μήπως ἔδωκα τὸν ὄρκιον; Ἀρὰ γε μήπως εἶναι ψευδορκος; Ἀρὰ γε μήπως ἐνὸς ἔγωγε αἴτια νὰ πέσῃ οὗτος εἰς τὴν ἀμαρτίαν; Ἀν δὲ δὲν τὸν ὀρκίσης, **D** ὅταν γυρίσῃς εἰς τὸ σπῆτι σου θὰ εἶσαι ἴσχυος καὶ θὰ εὐχαριστῆς τὸν Θεὸν λέγων: Εὐλόγητος ὁ Θεός, διότι συνεκράτησα τὸν ἐαυτόν μου καὶ δὲν ἐπέβαλα δόκον ὄσκακα καὶ θὰ χωρὶς λόγων. Ἀε κλαίῃ ὁ κρυός, ἅς πῶν νὰ καθοῦν τὰ κρήματα. Ὡστε ἐκεῖνο ποὺ συντελεῖ νὰ ἔχωμεν πλήρη θεοσέλιγαν διὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἄλλων καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐπισημῶν μας, κυριῶς εἶναι τὸ νὰ μὴ παραδῶμεν τὸν νόμον, οὔτε νὰ ἀναγκάσωμεν ἕλλον νὰ τὸν παραδῆ.

Σκέψου πρὸς χάριν ποῖου δὲν ἐπέβαλες ὄρκον καὶ θὰ εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο νὰ σὲ παρηγορήσῃ καὶ ἀνακουφίσῃ. Πολλὰς φορές, ὅταν γίνῃ λογομαχία καὶ ὕβριζόμεθα, ὑποφέρομεν μὴ γενναίωτα τὰς ὕβρεις καὶ λέγομεν εἰς αὐτὸν ποῦ μής ἰθρῖζει Τί νὰ σοῦ κάμω; ὁ δὲνα ποῦ εἶναι προσταγῆς σου μὴ ἐμποδίζει νὰ σὲ δείρω, αὐτὸς μοῦ ἔχει δεήσει τὰ κέρια καὶ εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ νὰ μες καθουσιάζῃ. Ἔτσι καὶ σὺ, ἴσιν πρόκειται νὰ ὀρκίσης κάποιον, κράτησε τὸν ἐαυτόν σου καὶ ἐμποδισέ τον καὶ εἰπὲ πρὸς ἐκεῖνον ποῦ πρόκειται νὰ ὀρκίσης; Τί νὰ σοῦ κάμω; **E** Ὁ Θεὸς διετάξε νὰ μὴ ὀρκισθῆτε κανένα, αὐτὸς μὲ συγκρατεῖ τώρα νὰ μὴ σὲ ὀρκίσω. Ἀρκεῖ τοῦτο καὶ τὸν νομοθέτην νὰ τηρήσῃ καὶ σὲ νὰ ἀσφαλίσῃ καὶ ἐκεῖνον ποῦ πρόκειται νὰ ὀρκισθῆ νὰ ἐμβάλῃ εἰς φθόνον. Διότι ὅταν ἐκεῖνος εἴῃ διὰ τόσον πολὺ φοβούμεθα νὰ ὀρκίσωμεν ἄλλους, πολὺ περισσότερον αὐτὸς θὰ φοβῆθῃ νὰ ὀρκισθῆ ὑπερπερισκεπτα. Ἄν ἐπίσης αὐτὴν τὴν λέξιν με πολλὴν αἰσθησῆται καὶ ψυχικὴν ἡρεμίαν θὰ μεταβῆς εἰς τὸ σπῆτι σου. **100 A** Ἀκούσε λοιπὸν τὸν Θεὸν εἰς τὰς ἐντολάς του, ἢ καὶ νὰ σὲ ἀκούσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὰς προσευκὰς σου. Αὐτὸ τὸ μὴτὸν θὰ γραφῆ ἔνω εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ σοῦ παραστοθῆ θυμῶν; κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως καὶ πολλὰς ἀμαρτίας σου θὰ διαλύσῃ. Καὶ τοῦτο ἔχει μόνον διὰ τὸν ὄρκον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πρᾶγματα νὰ σκεπτόμεθα, καὶ ὅταν πρόκειται διὰ τὸν Θεὸν νὰ κέρμαμεν κάτι καλόν, τὸ ὅποιον κατόπιν θὰ μὴ προξενῇ ζημίαν ὕλασθν, νὰ μὴ θλέπωμεν μόνον τὴν ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος, τὸ ὅποιον θὰ ἀπολαύσωμεν, διὸ ἐκώμαμεν τοῦτο χάριν τοῦ Θεοῦ. Με αὐτὰ ποῦ εἶπα ἐνωθὸς τὰ ἔλεγε; Σὲ ὕbris κάποιος; ὑπόμεινε τοῦτο με γενναίωτα: θὰ τὸ ὑπομείνης δὲ γενναίως, ἂν δὲν ὑπολογίσης μόνον τὴν ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄζωμα ἐκεῖνον, ποῦ σὲ διατάσσει νὰ ὑποφέρῃς τοῦτο, καὶ τότε θὰ τὸ ὑποφέρῃς με πρᾶσιτητα. **B** Ἔδωκες ἐλεημοσύνην; Μὴ σκέπτεσαι τὴν δαπάνην, ἀλλὰ τὸ κέρδος ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν δαπάνην. Ἐπᾶσθε χρηματικὴν ζημίαν; Εὐχαριστῆσε τὸν Θεὸν καὶ μὴ θλέψῃς τὴν λύπην μόνον, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος, ποῦ φέρει ἡ εὐκαριστία ποῦ ἔχωμεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ζημίαν. Ἄν ἔτσι τοὺς ἐαυτούς μας κανονίζωμεν, κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ ποῦ μες συμβαίνουν δὲν θὰ μὴς λυθῆσθ, ἀλλὰ καὶ κέρδος θὰ ἔχωμεν ἀπὸ ὅσα φαίνονται ὅτι εἶναι δυσάρεστα, καὶ ἡ ζημία ἀπὸ τὸν πλοῦτον, καὶ ἡ λύπη ἀπὸ τὴν ἡβδονὴν καὶ τὴν εὐφροσύνην, καὶ ἡ ὕbris ἀπὸ τὴν τιμὴν, περισσότερον εὐδάριστα καὶ ἀπεθαρμά θὰ εἶναι, καὶ τὰ ἐντίθεται ὅλα εἰς ἀσφάλειαν θὰ μες ἀποδοῦν, καὶ ἔδω πολλὴν θὰ ἀπολαύσωμεν

γαλήνην, και εκεί θα επιτύχωμεν την βασιλείαν των ούρανων. C την όποιαν ειπε όλοι ήμεεις να αξιωθώμεν διά της χάριτος και φιλανθρωπίας του Κυρίου ήμών Ιησού Χριστού, διά του όποιου και μετά του όποιου εις τον Πατέρα μου με το όγον Πνεύμα δε είναι δόξα, κράτος, τιμή τώρα και πάντοτε και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

Ο Μ Ι Α Ι Α Δ Ε Κ Α Τ Η Ε Κ Τ Η

ΒΗΘΙΑΝ Ο ΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΜΑΘΕ ΤΗΝ ΘΗΜΗΝ, ΟΤΙ ΘΑ ΙΙ· ΝΟΥΝ ΛΕΗΛΑΖΙΑΙ ΚΑΙ ΟΛΟΙ ΕΣΚΕΠΤΟΝΤΟ ΝΑ ΦΥΓΟΥΝ, ΙΙ ΕΙΣΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ Η ΒΑΡΟΥΣΑ ΟΜΙΑΙΑ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑ ΜΗ ΟΡΚΙΣΘΕΩΣΑ· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ· ΠΑΙΔΕΣ ΔΕΣΜΙΟΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΝ ΚΡΙΣΤΟΝ· (Φιλιπ. Ι).

1. Των μὲν ἄρκοντα ἐπήνεσα διὰ τὴν φροντίδα ποῦ ἔδειξε, διότι ἐπειδὴ εἶπε ἡ πόλις νὰ εὐρισκεται εἰς ἀνηλικίαν καὶ ὅλοι νὰ σκέπτανται νὰ φύγουν ἀπ' αὐτήν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ οὗς ἐπαρηγόρησε καὶ οὗς ἔκαμε νὰ ἠλυκίετε εὐχάριστα πράγματα· διὰ οὗς ὅμως ἀποθάνθηκα ἐντροπὴν καὶ ἐκοκίνισα, διότι ἐκρειασθήκατε παρηγορίαν προερχομένην Ἐ ἀπὸ ἀνθρώπων μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς ἐκεῖνους λόγους, ποῦ οὗς ἔκαμα. Εὐκρίθηκα νὰ ἀνοίξῃ ἡ γῆ καὶ μὲ κατατῆρ, διότι ἤκουσα αὐτὸν νὰ οὗς ὁμιλῇ καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ οὗς παρηγορῇ, ἄλλοτε δὲ νὰ οὗς ἐλέγῃ διὰ τὴν παράκαιρον καὶ παράλογον αὐτὴν δευλίαν. Διότι δὲν ἔπρεπε οὗς ἀπ' ἐκεῖνον νὰ διδάσκεσθε, ἀλλὰ οὗς νὰ γίνεσθε διδάσκαλοι εἰς ὄλους τοὺς ἀπίστους. Ὁ Παῦλος οὗτε νὰ ἐπιδάσκωνται οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν ἀπίστων (Α' Κορ. θ. 1) ἐπέτρεψε, οὗ ὅμως ἐκρειασθῆς διδασκαλίαν ἀπίστων, μετὰ ἀπὸ τόσας πατρικὰς συμβουλὰς καὶ κάποιαι φυγάδες ἀκρεῖαι, τόσον μεγάλην πόλιν ἀνηλικίαν καὶ τὴν ἔκαμαν νὰ σκέπτεται περὶ φωνῆς.

Μὲ τί μάτια θὰ ἀντικρύσωμεν πλέον τοὺς ἀπίστους, 161 Α ὅπου εἶμεθα τόσον φοβητοσύνηδες καὶ δευλοὶ; Μὲ τί γλώσσων θὰ ὁμιλοῦμεν πρὸς αὐτοὺς καὶ θὰ τοὺς πείσωμεν νὰ ἔκων θάρρος διὰ τὰ ἐπερχόμενα κακά, ὅπου μὲ αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν ἐγίνωμεν βελιότερος ἀπὸ κάθε λαγών; Καὶ τί νὰ κώμωμεν, λέγει; Ἀνθρώποι εἶμεθα. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ ἀνηλικώμεν, ἐπειδὴ εἶμεθα ἄνθρωποι καὶ ὅχι ὄλογα ζῷα. Ἐκεῖνα ἀπὸ κρότους καὶ κτύπους ὄλα φοβοῦνται, διότι δὲν ἔκων λογικόν, τὸ ὅποιον ἤμπορεῖ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν φόβον, οὗ ὅμως ἐνφ' ἀπλήθους μὲ λογικὸν καὶ ἱκανότητα

νά ὀμιλεῖς, πῶς καταπίπτεις εἰς τὴν ἐξευτελιοτικὴν ἐκείνων θέσιν; Ἐβίβηθε κάποιος καὶ ἀνήγγειλεν ἔφοδον στρατιωτῶν; Μὴ τὰ χάρις, ἀλλὰ, ἄφου ἀφήσῃς ἐκείνων μόνον, γυνάσῃς, τὸν Δεσπότην σου παρακάλεσε, στέναξε πικρά, καὶ θὰ ἀποκρούσῃ τὰ κακῶν. Σὺ μὲν, ἐπειδὴ ἄκουσες ψευδῆ φήμην ὅτι θὰ γίνῃ ἔφοδος στρατιωτῶν, ἐκινδύνευσες νὰ χάσῃς καὶ τὴν ζωὴν σου ἀκόμη, ὃ δὲ μακάριος ἐκεῖνος Ἰᾶθ, ἄφου ἀπὸ ἀλλεπάλληλων πληροφοριῶν ἔμαθε τὰ κακά, ποῦ τοῦ ἔγνων καὶ τὸν ἀνυπόφορον καμὸν τῶν παιδῶν του, δὲν ἐβρόνθισεν, οὔτε ἀνεστέναξεν, ἀλλὰ εἰς τὴν προσευκὴν κατέφυγε καὶ ὑπεκαρίσθη τὸν Θεόν. Τοῦτον καὶ σὺ νὰ μιμηθῆς: καὶ ὅταν ἔλθῃ κάποιος καὶ σοῦ ἀναγγεῖλῃ ὅτι στρατιῶται τὴν πόλιν περιέκυκλωσαν C καὶ πρόκειται νὰ διαρπάζουν τὰς περιουσίας, πρὸς τὸν Δεσπότην σου νὰ καταφύγῃς καὶ εἰπέ. «Ὁ Κύριος ἔδοκεν, ὃ Κύριος ἀπέφρασεν: ὅπως ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἔγινε: ὅς εἶναι τὸ θυσίᾳ Του εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ψαλμ. 1, 21). Ἐκεῖνος δὲν ἐβροῦθη καὶ ὅταν ἀκόμη ἔπαθε τὰ κακά καὶ οὐ πτοῖσται ῥόνον ἀπὸ τὴν ἀκοὴν αὐτῶν; Ἡμιποροῦμεν νὰ ἔχωμεν καμμίαν ὄψιν, ὅταν ἐνῆφ ἔχωμεν ἐντολὴν νὰ περαιοφόμεν καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, καταπορούμεθα ἀπὸ φήμην ψευδῆ; Ἐκεῖνος ποῦ θορυβεῖται οσοῦτις, δημιουργεῖ ἀνταρτακὸν φόδον καὶ ταραχὴν, ἐνῆφ ὃ ἐρπυζόμενος εἰς ψυχικὴν γαλήνην καὶ τὸν πραγματικὸν φόδον διαλύει. Δὲν παρατηρεῖς τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἡ θάλασσα φαίνεται, τὰ σύννεφα ἄρρουν μαζὶ οἱ θρόνους ἔρασι, ἢ ὅλοι δοσι εἶναι αὐτὰ πλοῖον εἶναι οσοσημένοι, αὐτὰ κῶθηται εἰς τὸ τμήνον καὶ κυρὸς θόρυβον καὶ ταραχὴν εἰς τὴν τέχνην των προσέκων καὶ παρατηροῦν πῶς νὰ ἀποκρούσων τὴν ἐπερκομένην θύελλαν; Αὐτοὺς καὶ σὺ νὰ μιμηθῆς καὶ ἄφου πεισθῆς ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐλύδα πρὸς τὸν Θεόν, μείνε ἀσεπτος καὶ ἀμετακίνητος, ἐκἀθένας ποῦ ἄκουει τοὺς λόγους μου τοῦτους καὶ δὲν τοὺς ἐκτελεῖ, λέγει, θὰ εἶναι ὅμοιος πρὸς ἀνθρώπων ἀνόητων, ποῦ δικαιοσὶ τὸ σπῆτι του ὅχι εἰς στερεὸν θεμέλιον, ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον. Καὶ κατέβῃ ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον τὰ ποτῆμα ποῦ σκαματίζονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ ἐρύθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐκτόνησαν εἰς τὸ σπῆτι ἐκεῖνο E καὶ ἔπεσε καὶ ἦτο ἡ πτώσις του ἀλοκληρωτικῆ καὶ πλήρης (Ματθ. 7, 26-27).

Βλέπεις ὅτι τὸ νὰ καταπίπτωμεν καὶ νὰ κύνωμεν τὸ ἄρπος μας εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνοησίας; Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς δὲν ὀμοιάσωμεν οὔτε μὲ τὸν ἀνόητον ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἐπερφόσωμεν εἰς τὴν ἀνοησίαν καὶ ζημίαν. Διότι ἐκεῖνος μὲν τὸ σπῆτι, ἄφου ἔπεσεν ἡ βροχὴ, ἄφου ἦλθον τὰ ποτῆμα τῆς βρο-

χῆς, ἄφου ἐκτόνησαν οἱ ἄνθρωποι, κατέπεσε: ἡμεῖς ὅμως κυρὸς νὰ μὲς φουξῶμεν οἱ ἄνθρωποι, κυρὸς νὰ μὲς κτυπήσωμεν τὰ ποτῆμα τῆς βροχῆς καὶ ἡ ἄρη τῶν ἄνθρώπων, προτοῦ διακινῶμεν τὰ κακά, μόνον ποῦ ἀκούσωμεν αὐτά, ἐγίνωμεν ἐγὼς-κάτω καὶ ἐξετάσωμεν ἅλα ὅσα ἐφλοασοφούμεμεν. Σὲ ποῖαν κατάσταση νομίζετε ὅτι εὐρίσκειται τώρα ἡ διάνοιά μου; 162 Αἰεὶ νὰ μὴ σκεπάζω τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ ἐντροπῆν; Πᾶς νὰ μὴ κρούσῃμαι; Πῶς νὰ μὴ κοιτανῶμαι μὲ αὐτὸ ποῦ ἐσάματε; Ἄν δὲν μὲ ἠγόγγασον ποῦ οἱ πατέρες, δὲν θὰ ἐσηκωνόμην, οὔτε θὰ οὐς ὀμιλοῦσα, διότι ἡ μικροφυκία σας μὲ ἐκόκισε τὴν διάνοιαν ἀλλὰ οὔτε καὶ τώρα δὲν ἠμώμεθα νὰ συνέλθω: ἴσως ἀγανάκτησις καὶ λύπη πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν μου. Διότι ποῦς δὲν θὰ ἀγανακτήσῃ, ποῦς δὲν θὰ ἠνενοκωσθῆ, ὅταν μᾶθῃ ὅτι κατόπι ἀπὸ ἴσων χριστιανικῶν διδασκαλιῶν, ἔχετε ἀνάγκην ἐθνικῶν διδασκαλιῶν διὰ νὰ κεραιποσθῆτε καὶ πεισθῆτε μὲ γενναϊότητα νὰ ὑποφῆτε τὸν τρωπὸν φόδον; Εὐκρηθῆτε λοιπὸν νὰ μὲς δοθῆ λόγος, ὅταν θὰ ἀνοξῶμεν τὸ στόμα μας νὰ οὐς ὀμιλήσωμεν, καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ ἀποτινάξωμεν τὴν λύπην ταύτην καὶ νὰ ταναθῶμεν ὀλίγον, ἢ ὅσοι τώρα ποῦ κατέβαλε τὴν ψυχὴν μας ἡ ἐντροπῆ, ποῦ προσῆθε ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σας μικροφυκίαν.

Ἐ Πολλὰ διὰ τῆς προηγουμένης ὀμιλίας εἶπα εἰς τὴν ἀγάπην σας περὶ τῶν παγθῶν, ποῦ παντοῦ μὲς εἶναι σημενεες, περὶ φόδου καὶ λύτης, περὶ πένθους καὶ ἠθονῆς καὶ διὰ τὸ δρεπᾶν ποῦ πετῆ καὶ ἔρχεται ἐναντίον τῶν σπιτιῶν ἐκεῖνων, οἱ ὅποιοι ὀρκίζονται. Ἀπὸ ἅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ πολλὰ, ἐκεῖνα κυρίως παρακαλῶ νὰ θυμηθῆτε, ποῦ εἶπα διὰ τὸ δρεπᾶν, ποῦ πετῆ καὶ ἔρχεται εἰς τὸ σπῆτι ἐκεῖνου, ὃ ὅποιος ὀρκίζεται καὶ κατασκάπτει καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ἔζλα καὶ ἅλα τὰ καταστρέφει. Μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ διαφυλάξετε καλὰ εἰς τὴν διάνοιάν σας καὶ ἐκεῖνο ποῦ εἶπα, ὅτι εἶναι ἔργον τελειοτατοῦ καθοῦ ἀνοησίας C καὶ παίρνετε εἰς τὰ κέρια τὸ ἔθραγγέλιον καὶ νὰ ἐπαβάλλετε καθὼς καὶ τὸν νόμον, ποῦ ἀπαγομῆται τὸν ὄρκον, νὰ τὸν μετακρῆξῆθε διὰ νὰ ὀρκίζετε: καὶ ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ ὑποσθῆτε κρηματικὴν ζημίαν παρὰ εἰς τὸν πλοῖον σας ὄρκον νὰ ἐπαβάλλετε, ἐπειδὴ ἡ πρῆξις σας αὐτὴ ἀρετῆ τμη γίνεται διὰ τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν εἴπῃς εἰς τὸν Θεόν, ὅτι διὰ Σε δὲν ὄρκωσα τὸν δεινὰ, ποῦ ἐκλεψε καὶ διέπραξε κοκοῦρηγμα, διὰ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἀπένεμε, διότι δὲν ὄρκωσες, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ ποῦ καὶ εἰς τὸν νόμον τοῦτον καὶ εἰς τὸν μέλλοντα. Ταῦτα καὶ εἰς ἄλλους νὰ τὰ λέγετε καὶ οὐς οἱ ἴδιοι νὰ τὰ φηλέξετε προσεκτικὰ, εἰς τὸν νοῦν σας.

Γνωρίζω ότι εδώ, εις τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν εἰμεθα, γινόμεθα εὐλοβότεροι καὶ κάθε πονηρὸν συνήθειαν ἐποβάλλομεν· ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ ἐπιβάλλομεν εἶναι, νὰ μὴ φιλοσοφώμεν χριστιανικῶς μόνον ὅταν εἰμεθα ἐδῶ, ἀλλ' ὅταν ἀναχωρήσωμεν ἀπ' ἐδῶ νὰ πάρομεν μαζί μας τὴν εὐλάβειαν ταύτην. Διότι καὶ ὅσοι παίρνουν νερὸ δὲν ἔχουν γεμάτα τὰ ἀγγεῖα των μόνον ὅταν εἶναι πληροὶ εἰς τὴν ὄρσην καὶ ὅταν πληροῦνται εἰς τὸ σπῆτι τὰ ἀδείζουσι, ἀλλὰ ἐκεῖ κυρίως νὰ δόξουν εἰς ἀσφαλὲς μέρος, δὴ νὰ μὴ ἀνατραποῦν καὶ ὁ κόπος των πᾶσι χαμένος. Αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς ὡς μιμηθῶμεν καὶ ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σπῆτι, ὡς διατηρούμεν εἰς τὸν νοῦν μας μὲ ἀκριβείαν ὅσα εἴπωμεν. Διότι ἐὰν ἐδῶ μὲν εἴσοθε γεμάτοι, εἰς τὸ σπῆτι δὲ ἐπιστρέψετε κενοί, ἔκοντες τὰ ἀγγεῖα τῆς διανοίας σας ἀρεκὰ ἀπὸ ὅσα ἠκούσατε, καρμίαν ἀφέλειαν δὲν θὰ ἔχετε ἐκ τοῦ διπ' ἐδῶ τὰ ἔχετε γεμάτα. Μὴ μοῦ δεῖξῃς εἰς τὴν παλαιστρὰν τὸν ἄθλητήν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀγῶνα. Μὴ μοῦ δεῖξῃς τὴν εὐλάβειαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκροάσεως, Ἐ ἀλλὰ εἰς τὸν καιρὸν τῆς πράξεως. Ἐπιανεῖς τώρα ὅσα λέγονται, ὅταν ὁμοῦ πρόκειται νὰ ὀρκισθῇ κάποιον, τότε πρέπει νὰ θυμηθῇς ὅλα αὐτά. "Ἄν γρήγορα κατορθώσατε νὰ φυλάξτε τοῦτον τὸν νόμον καὶ δι' ἄλλα ἀντίθετα θὰ σὲ ἀπλήρωσι. Ἰδοὺ ἐφρίσκωμαι εἰς τὸ δεύτερον ἔτος ὅπ' ἔβου ἤρκασι νὰ ἠμιλῶ πρὸς τὴν ἀγάπην σας καὶ δὲν ἠμώρησα οὔτε ἑκατὸν στικῶν τῶν Γραφῶν νὰ σὲ ἐξηγήσω καὶ ἡ αἰτία τῆς θραδύτητος εἶναι ἵδ' ὅτι ἐπὶ ἡμᾶς περιμένετε νὰ μάθετε ὅτι ἠμωρόσατε μόνον· σας καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας νὰ εἴρατε, καὶ τὸ περισσότερο μέρος τῆς διδασκαλίας ἐφροδέσθητε μᾶλλον εἰς τὰς ἡθικὰς συμβουλίας. Ταῦτα δὲν ἔπρεπε εἶσι νὰ γίνωνται, ἀλλὰ τὴν μὲν ἡθικῶν διαπιστανῶμεν τοῦ ἑαυτοῦ σας νὰ ἀναλαβάνετε οἱ οἱ ἴδιοι ἔπρεπε, 148 Ἀ εἰς ἡμέτε δὲ νὰ ἀναθέετε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοημάτων καὶ τῶν θεωρημάτων Γραφῶν. Ἐὰν δὲ ἦτο ἀνάγκη καὶ ἐπὶ ἡμᾶς καὶ τὸ ἀκούσατε, θὰ εἴρατε τὸ χρονικὸν διάστημα μὲς ἡμέρας, διότι δὲν εἶναι ἀποφροδόμενα καὶ δυσκαλοῦστέα τὰ νόηματα αὐτῶν ποῦ λέγονται, οὔτε ἔχει ἀνάγκη ἀποδείξωσι. Ὅταν ὁ θεὸς ρητῶς ἠμιλῇ, δὲν χρειάζεται σοφίσματα. Ὁ θεὸς εἶπε κηθ' ὀρκισθῆς (Ματθ. Ε' 34). Μὴ ζητῆς λοιπὸν ἀπὸ ἐπὶ τὸν λόγον τῆς ἀπαγορεύσεως. Νόμος εἶναι βασιλικός. Ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἔθεσε γνωρίζει καὶ τὸν λόγον τοῦ νόμου. Ἐὰν δὲν ἦτο συμφέρον διὰ σὲ, δὲν θὰ σὲ ἠμώδῃκεν, οὔτε θὰ σοῦ ἀπαγόρευε νὰ ὀρκίσωσι. Οἱ βασιλεῖς εἰσάγουσι νόμους, ἐκ τῶν ὁποίων μερικοὶ πολλὰς φορὰς δὲν μάς συμφέρουν, Ἐ διότι ἀνθρώποι εἶναι καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ δὲν ἠμωροῦν τῶσον εὐκολα

νὰ εἴρουν τὸ ἀπέλασαν, ὅπως ὁ θεὸς, καὶ παρ' ὅλα τοῦτα τηρούμεν τοὺς νόμους ταῦτους. Καὶ εἴτε γυναῖκες παίνομεν, εἴτε διαθῆκας κἀννομεν, εἴτε ὑπερέτας πρόκειται νὰ ἀγορεύσωμεν, εἴτε σπῆτι, εἴτε κυρώσει, εἴτε ἀτιμώτατο ἄλλο νὰ κἀνομεν, δὲν ἐνεργώμεν ὅπως ἡμεῖς θέλομεν ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνος θὰ διατάξῃ μὲ τοὺς νόμους καὶ δὲν εἰμεθα καθόλου κύριοι νὰ διατάξωμεν τὰ πράγματά μας, ὅπως ἡμεῖς θέλομεν, ἀλλὰ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ὑποκόσομεν εἰς τὴν θέλησιν ἐκεῖνων καὶ ἂν κἀνομεν κατὰ τὴν γνώμην ἐκεῖνων, τοῦτο ἀκρίστον καὶ ἀκυρον εἶναι. Ἐπειτα εἰς μὲν τοὺς νόμους τῶν ἀνθρώπων τῶσον ταμὴν ἀπονέμομεν, Ὁ τοὺς δὲ νόμους τοῦ θεοῦ τῶσον θὰ καταπατήσωμεν, λέγε μοι; Καὶ ποῖας ἀπολογίας εἶναι ταῦτα ὅσα; Ποῖος συγγνώμη; Εἶπε: Μὴ ὀρκισθῆς μὴ νομοθετήσῃς διὰ τῆς πράξεως νόμον ἀντίθετον αὐτοῦ, διὰ νὰ εἶσαι ἀσφαλὲς εἰς ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις σου.

3. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄρκετὰ εἴπωμεν· ἕνα δὲ ῥητὸν ἐξ ἐκεῖνων ποῦ ἀνεγνώσθησαν σήμερον θὰ σὲ παραθέσωμεν τώρα καὶ θὰ τελεωσοῦμεν τὸν λόγον. ἀπαιῦλος δεσμίας καὶ φυλακισμένος διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, λέγει, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός (Φιλιπ. 1). Μέγας εἶναι ὁ τίτλος τοῦ Παύλου. Δὲν εἶναι ὄνομα, ποῦ φανερώμεν ἐξουσίαν καὶ τιμὴν, ἀλλὰ δεσμῶν καὶ ἀλυτῶν. Ὁ Πράγματι μεγάλος. Καίτοι πολλὰ ἄλλα τὸν κάνουν λαμπρὸν, ὅπως τὸ διπ' ἠρπάγη εἰς τὸν ἰρίτον οὐρανόν, τὸ διπ' μετεφέρθη εἰς τὸν παράδεισον, τὸ διπ' ἠκουσεν λόγια ποῦ ἀνθρωπίνῃ γλῶσσῃ δὲν ἠμωρεῖ νὰ εἴρατ, κανένας ὅμοιος ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔθεσεν, ἀλλὰ ἀντὶ ὅλων τὴν ἀλυτῶν, διότι αὐτὴ ἀπὸ ὅλα ἔθεσεν τὸν ἕκατε ἐπιφανέστερον καὶ λαμπρότερον. Διατὶ ἄρα γε; Διότι ἐκεῖνα μὲν εἶναι τῆς φιλοφρονήσεως τοῦ δεσπότητος καρῶματα, ταῦτα δὲ τῆς καρτερίας τοῦ δούλου καὶ τῆς ὑπομονῆς του δειγμάτια συνήθεια δὲ εἰς ἐκεῖνους ποῦ ἀγαποῦν εἶναι νὰ καυχῶνται μᾶλλον δι' ἑσὺ πᾶσαισι δι' αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦν, παρὰ διὰ τὰς εὐεργεσίας ἐκεῖνων πρὸς αὐτοὺς. Δὲν υπερηφανεύεται τῶσον ὁ βασιλεὺς διὰ τὸ διάδημά του, ὅσον ἐκαλλιπάζεται ἐκεῖνος διὰ τὸ δεσπότην του καὶ πολὺ δικαίως. Ἐ Διότι τὸ μὲν διάδημα στολισμὸν μόνον φέρει εἰς τὸ κεφάλι, ποῦ τὸ φορεῖ, ἐνθ' ἡ ἀλυτῶν καὶ στολισμὸν πολὺ μεγαλύτερον καὶ ἀσφάλειαν.

Ὁ πτέρανος ὁ βασιλικὸς πολλὰς φορὰς ἐπρόδωκε τὴν κεφαλὴν ποῦ τὸν φορεῖ, καὶ ἀναρτήτους ἐπιβόλους προεβλάυσε, καὶ ἐπιδημίαν νὰ γίνουσι βασιλεῖς ἐγέννησε. Καὶ εἰς τοὺς πολέμους δὲ τῶσον ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ στολισμὸς οὗτος, ὥστε οἱ βασιλεῖς ἐν καιρῷ πολέμου, ἀφοῦ ἀλλῶσθον τὸ στήθος, τότε ἀναμηνύονται μὲ τοὺς πολεμιστὰς τῶσον πολὺ

τοὺς προδίδει τὸ στέμμα. Ἡ ἄλυσθῶς ἡμᾶς διὰ τὸν Χριστὸν τίποτε ἀπ' αὐτὰ τὰ κακὰ δὲν προξενεῖ εἰς ἐκεῖνους ποὺ τὴν ἔχουν, ἀλλ' ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα. **144** Α Ὅταν εἶναι πόλεμος καὶ παρτάξεις πρὸς τοὺς δαίμονας καὶ τὰς ἀντιθέτους δυνάμεις, ἐάν προβάλλῃ αὐτήν, ἐκεῖνος ποὺ τὴν φέρει, ὁ παροῦσι τὰς ἐφοδούς ἐκείνων. Καὶ ὅπῳ μὲν τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας πολλοὶ οὐκ ἔστιν εὐρίσκονται εἰς τὴν ἔξουσίαν, ἀλλὰ ὅταν ξεπέσουν ἀπ' αὐτὴν περιφέρουν τὸ δνομάτης, λέγοντες, ὁ δεῖνα ἄλλοτε ὑπατος, ὁ δεῖνα ἄλλοτε ὑπαρκος. Οὗτος ἡμᾶς ἀντὶ δλων τούτων, Παῦλος δέσμιος, λέγει, καὶ πολλὸν δικαίως, Διότι ἐκεῖνοι μὲν αἱ ἔξουσίαι δὲν εἶναι ἀσώθειες ὅτι αὐτοὺς ποὺ τὰς ἔχει εἶναι καὶ ψυχικῶς ἑνάρκτος, ἐπειδὴ μὲ κρήματα ἀγοράζονται καὶ ἔχουν ἀνάγκη τῆς κολακείας τῶν φίλων· ἡ ἐξουσία ἡμῶν τῶν δεσμῶν διὰ τὸν Χριστὸν εἶναι δειγμὰ ψυχικῆς φιλοσοφίας· **Β** καὶ μεγίστη ὁπόδειξις πόθου διὰ τὸν Χριστὸν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν αἱ ἐξουσίαι φεύγουν γρήγορα, ἐνῶ αὐτὴ δὲν μεταβιβάζεται ἀπὸ τὸν ἑνα εἰς τὸν ἄλλον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐπιστῆς ἐκείνου μέχρι σήμερον πόσος χρόνος ἔχει περάσει καὶ λαμπρότερον τὸ δνομα τοῦ δεσμοῦ τούτου ἔχει γίνει. Καὶ ὅλος μὲν ἕσπε διετέλεσαν ὑπατοὶ εἰς τοὺς προηγουμένους χρόνους, ἔχουν παραδοθῆ εἰς τὴν οὐρανὴν καὶ ὁ πολλὸς κόσμος οὕτε τὸ δνομά τους δὲν γνωρίζετ τὸ δνομα ἡμῶν τοῦ δεσμοῦ τούτου, τοῦ μακαρίου Παύλου, εἶναι μεγάλο καὶ πολλὸν γνωστὸν καὶ ἐξῶ καὶ εἰς τὴν κάραν τῶν βαρβάρων καὶ εἰς τοὺς Σκύθας, καὶ τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἂν μεταβῆ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου, θὰ ἀκούσῃς αὐτοῦ τὸ δνομα καὶ ὅπου καὶ ἂν φθάσῃ κανεῖς, **Γ** τὸ δνομα Παύλος θὰ ἀκούσῃ νὰ περᾶσται παντοῦ καὶ εἰς τὰ σιμάτα δλων. Καὶ ἢ τὸ παράδοξον ἐάν εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν παρατηρεῖται τοῦτο, ἄφοῦ καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς μέγα εἶναι τὸ δνομα τοῦ Παύλου μεταξὺ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἁγίων δυνάμεων καὶ εἰς τὸν βασιλεῖα τούτων τὸν Θεόν; Καὶ ὅπῳ τὶ ἦσαν λέγει, ἐκεῖνοι τὰ δεσμῶν, ποὺ τόσο ἐδόξασαν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲ αὐτὰ δεμένους; Ἀπὸ σίβηρον δὲν ἦσαν κατασκευασμένα;

Ἀπὸ σίβηρον μὲν ἦσαν κατασκευασμένα, ἀλλὰ ἀνθροστολισμένα μὲ τὴν πολλὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ διὰ τὸν Χριστὸν τὰ ἐφορούσε. Ἐ τὸ δνομα τῶν Οἰδοῦλοι ἐδέθησαν, ὁ Δεσπότης ἐσταυρώθη, καὶ τὸ κήρυγμα κάθε ἡμέραν ἀφάνει καὶ διὰ τὸν πραγμάτων ἐκείνων, **Δ** τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσίν του, διὰ τούτων ἔπαυσε ἡ φωτιὰ, ἐξηπλώθη γρηγορὰ. Καὶ σταυρὸς καὶ δεσμῶν, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο οὐκαθῆρὰ πρόγματα, αὐτὰ τώρα ἔχουν γίνει σύμβολα σωτηρίας καὶ ὅπῳ κάθε εἶδος χρυσοῦ τὸ ἀδ-

ράκι ἐκεῖνο τῶν δεσμῶν ἦτο δι' ἡμᾶς πολυτιμότερον ὅχι λόγῳ τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ ἕνεκα τῆς αἰτίας ταύτης καὶ τῆς ὑποθέσεως.

Ἀλλὰ θέλωσθε ὅτι ἀπ' αὐτὰ, ποὺ εἶπα, γεννᾶται κάποιον ζήτημα διὰ σᾶς, καὶ ἂν μὲ παρακολουθῆτε μὲ προσοκίην μεγάλην καὶ τὸ ζήτημα θὰ σᾶς εἴπω καὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ θὰ προσέσω. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ζήτημα τούτου; Ὅτε κάποτε οὗτος ὁ Παῦλος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Θεήτου καὶ συνομιλοῦσε μὲ αὐτὸν καὶ ἀπελογεῖτο διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὅποια τοῦ ἀπέδιδον οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγε πῶς εἶδε τὸν Χριστὸν, **Ε** πῶς ἤκουσε τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνήν, πῶς διὰ τῆς τυφλώσεως ἀνέβλεψε πνευματικῶς καὶ σωτηρικῶν πῶς ἔπεσε καὶ ἐσηκώθη, πῶς ἐμπήκεν ἀκατάλατος εἰς τὴν Δαρσοκὸν καὶ δεμένους, χωρὶς νὰ ἔχη δεσμῶν, καὶ περὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν τοῦ ὑψάλῃσε καὶ τοῦ ἀπέδειξε ὅτι καὶ ἐκεῖνοι προείπον ὅλα αὐτὰ, ἐκέρτισε τὸν δικαστὴν καὶ οὐκ ἐδὸν τὸν ἔπεισε μὲ τὸ μέρος του νὰ ταχθῆ.

4. Τοιαῦτα εἶναι τῶν ἁγίων αἱ ψυχαί. Ὅταν ἐμπέσουν εἰς κινδύνους, **145** Α δὲν σκεπτόνται πῶς νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ πῶς νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος των ἐκεῖνας, ποὺ τοὺς ἐρίσαν εἰς τοὺς κινδύνους, τὰ πάντα ἐνεργῶν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τότε ἔγινε. Εἰσῆλθε διὰ τὸ ὁποιοῦν καὶ ὁπῶροισεν ἔκριν μὲ τὸ μέρος του τὸν δικαστὴν. Καὶ τοῦτο τὸ ἐφανέρωσεν ὁ ἴδιος ὁ δικαστὴς λέγων· Ὁ ἄξιον ἀκούη καὶ μὲ πεῖθεις νὰ γίνω Χριστιανός (Πράξ. 26, 29). Τοῦτο καὶ σήμερον ἔπεισε νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἄρκων οὗτος νὰ θουσίῃ τὴν μεγαλοφυκίαν σας, τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν, τὴν ψυχικὴν σας ἀρετήν, καὶ ἀπὸ τὴν ὅλην σας ψυχικὴν κατόπισιν ἀφοῦ ἐδικαχθῆ, νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ νὰ θουμάσῃ τὸν σὺλλογόν μας, νὰ ἐπαυνοῦσῃ τὴν συγκέντρωσίν μας καὶ νὰ μᾶθῃ ὅπῳ αὐτὰ τὰ πρόγματα πόσον διαφέρουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. **Β** Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἐκεῖνο, ποὺ εἶπα, διὰν ἐκέρτισεν αὐτὸν ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν ἐκεῖνος, ἀλίγον ἀκούη καὶ μὲ πεῖθεις νὰ γίνω χριστιανός, ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος ὡς ἔειπε· εἴθε ἡρόκρημν, ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἶτε μὲ ὀλίγον, εἶτε μὲ πολλὴν κόπον ὅχι μόνον σὺ, ἀλλὰ καὶ οἱ οἱ οἱ μὲ ἀκούουν σήμερον, νὰ γίνω χριστιανός, ὅπως εἶπα; καὶ ἐγὼ, χωρὶς ἡμᾶς τὰ δεσμῶν ταῦτα (Αὐτόθη). **Τι λέγεις, Παῦλε;** Ὅταν μὲν γράφῃς εἰς τοὺς Ἐφεσούς, λέγεις· εἰς τὰς παρακαλῶ λοιπὸν ἄνθρωπος ὁ δέσμιος διὰ τὸν Κύριον νὰ πολιτευθῆτε κατὰ τρόπον ἄξιον τῆς ὑψηλῆς κλήσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν προσεκλήθητε ἀπὸ τὸν Θεόν (Ἐφ. 4, 1). Καὶ διὰν συνομιλῆς μὲ τὸν Τρόθεον· ἀλλὰ τὸν ὁποῖον κακοπαθῶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ εἶμαι ἀλυσοδεμένος σὺν νὰ ἦρουν κακοῦργος (Β'. Τιμ. 2, 9). Καὶ ὅταν

πρὸς τὸν Φιλόμονα πάλιν «Παῦλος δέσμιος διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν» (Φιλ. 1). Ἐ «Ὅταν δὲ με τοὺς Ἰουδαίους δικάζουσαι, λέγεις: «ἐπειδὴ ἐμένω εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ Ἰσραὴλ εἶμαι δεμένος μετὰ τὴν ἄλυσιν ταύτην» (Πράξ. 28, 20). Καὶ εἰς τοὺς Φιλιππησίους θύαν ἔγραψας ἔλεγες: καὶ περισσώτεροι ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἐνοικίωσαν εἰς τὴν πίστιν τοὺς πρὸς τὸν Κύριον ἀπὸ τῆς δεσμῶ μου, ὅστε νὰ ἔχουν τώρα περισσώτερον τόλμην διὰ νὰ κηρύττουν ἄρρωστα τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου» (Φιλ. 1, 14). Πανταχοῦ τὴν ἀλουσία περῶν ἔρεις, παντοῦ τὰ δεσμὰ πρόβάλλεις καὶ καυχῶσαι διὰ τοῦτο τὸ πρῶγμα: εἰς τὸ δικαστήριον ἤμεις, θύαν ἤλας, ἀπρηνῆρας τὴν φιλοσοφίαν σου καὶ τὸ καύχημά σου, ὅτε κυρίως ἔπρεπε νὰ τὰ ὑπερασπίζου μετὰ ἠθροῦς καὶ εἰς τὸν δικαστὴν λέγεις: «ὅτι πρόκλησιν νὰ γίνῃς κριστῶν χωρὶς αὐτὰ τὰ δεσμὰ»; Καὶ ἤμεις, ἐάν ἦσαν καλὰ τὰ δεσμὰ καὶ μέλιστα εἰς τοιοῦτον θαυμάσιον καλὰ, ὥστε καὶ εἰς ἄλλους νὰ δίδουν θάρρος νὰ κηρύττουν τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας ὁ (διότι οὐ εἶπες προηγουμένως ὅτι οἱ περισσώτεροι ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἐνοικίωσαν εἰς τὴν πίστιν τῶν ἀπὸ τῆς δεσμῶ μου καὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἐκέρυττον ἄρρωστα) διὰ ποίαν αἰτίαν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ δὲν καυχῶσαι διὰ τὸ πρῶγμα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον κάμνεις; Δὲν φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶναι πρόβλημα αὐτὸ ποῦ λέγεις; Ἀλλὰ πολὺ γρηγορὰ θὰ τὸ λύσω. Δὲν ἔκαμν ταῦτο ὁ Παῦλος ἀπὸ ἀγωνίας, οὔτε ἀπὸ δειλίας, ἀλλὰ ἀπὸ σοφίαν πολλήν καὶ σύνεσιν πνευματικῆν. Καὶ πῶς θὰ ὄσος τὸ ἐξηγήσω τώρα. Πρὸς ἔθνην ἀμύλοισι καὶ ἀπιστοῖν, ὁ ὅποιος δὲν εἶχε γνῶσιν τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος, Δὲν ἔκρινε λοιπὸν συνειτὸν νὰ τὸν προσελθῆ μετὰ τὰς βαρείας ἐντολάς, ἀλλὰ, ὅπως ἄλλοτε ἔλεγε, «ἔγινε δι' ἐκεῖνους, ποῦ δὲν εἶχον νόμον, σὺν ἄνομος» (Α' Κορ. 9, 21), αὐτὸ καὶ τώρα ἔκανε. Ἄν ἀκούσῃς δεσμὰ, λέγει, Ἐ καὶ θάλας ἄμεσως φεύγει μακριὰ διότι δὲν γνωρίζει τὸν δεσμὸν τὴν δύναμιν. Ἄς γίνῃ πρότα πιστός, ἢς δοκιμάσῃ τὴν γλυκύτητα τοῦ κηρύγματος καὶ ὅτε μόνος του θὰ πρέψῃ εἰς αὐτὰ τὰ δεσμὰ. Ἦκουσα τὸν Δεσπότην μου νὰ λέγῃ, ὅτι «κανεὶς δὲν πρέψῃ νὰ βάλῃ ἐπίνα εἰς παλαῖον ροῦκον ἐπιβόλιον ἀπὸ τερμάκιον ὑψίστου καινούργιον, ἐπειδὴ τὸ καινούργιον αὐτὸ κομμάτι, ποῦ ἐτίθη ὡς συμπλήρωμα, μαζεύει καὶ ὁμοίως ἀπὸ τὸ παλαιὸν ροῦκον τὸ μέρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι αἱ ροφαὶ καὶ τὸ σκόμιο γίνεται χειρότερον. Ὅστε θάλλουν μαρτυροῦν εἰς ἄσκαρος παλαιός, ἐπειδὴ σπάζουν οἱ ἄσκαροι. (Ματθ. 9, 16-17). Ἡ ψυχὴ τοῦ εἶναι ροῦκον παλαιὸν καὶ ἄσκαρος παλαιός, Δὲν ἀνεκείνη διὰ τῆς πίστεως, δὲν ἀνεκείνη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, ὁδόντος εἶναι ἀκόμη καὶ γνήσιος, 166 Α ἑσπικὰ φρο-

νήματα ἔχει καὶ αἱ κοσμικὰ ἀντιλήψεις τὸν ἐπηροάζουν, ἔμοια ἔχει διὰ τὴν δόξαν τῆς παρουσίας ζωῆς. Ἄν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀκούσῃ, ὅτι ἂν γίνῃ κριστῶν, ἄμεσως θὰ φυλακισθῇ καὶ ἀλουσία θὰ φορέσῃ, θὰ ἐντραπῇ, θὰ κοκκινισθῇ καὶ θὰ φύγῃ μακριὰ ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τοῦτο λέγει, «χωρὶς τὰ δεσμὰ ταῦτα, ὅχι διότι ἀπαρνεῖται αὐτὰ τὰ δεσμὰ, μὴ γένοιτο νὰ ἐσωσῃν τέτοιο πρῶγμα! ἀλλὰ συγκρατῶν εἰς τὴν οὐνομῆσαν ἐκείνου, ἐπειδὴ οὗτος τὰ κοσμικὰ πρῶγματα τόσοσιν πολὺ τὸ ἀγαπᾷ καὶ εὐκταριεῖται μετὰ αὐτὰ, ὅταν ἢ φαντασμένη γυναικί τὰ κρυφὰ τῆς σταλθῆ. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται τοῦτο: «Χαίρω διὰ τὰ παθητά μου, λέγει, καὶ μετὰ ἀναπληρώσω τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσχω εἰς τὸ σῶμα μου, ὅσα δὲν ἐπαρῶσθε μετὰ πάθη ἢ Χριστοῦ» (Κολ. 1, 24). Καὶ πάλιν Β «Διότι εἰς ὅς ἐδόθη ἡ χάρις ὅτι μόνον τὸ νὰ πιστεύετε εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχετε δι' αὐτὸν» (Φιλ. Α' 29). Καὶ πάλιν: «Δὲν καυχῶμεθα δὲ μόνον διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς θλίψεις» (Ρωμ. 5, 3). Ἀφοῦ λοιπὸν χαίρει καὶ καυχῶται καὶ κάμνι τὸ πρῶγμα τοῦτο ὀνομάζει, εἶναι πολὺ φανερόν, ὅτι διὰ τὸν λόγον ταύτην ποῦ εἶπε, ὀφθαλμῶν μετὸν δικαστὴν ἔλεγε ταῦτα. Διότι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, θύαν εὐρήθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καυχῆθῃ, τὸ ἦτον πάλιν φαίνεται νὰ λέγῃ: «Πόρα πολὺ εὐκταριστὸς λοιπὸν θὰ καυχῶμαι περισσώτερον εἰς τὰς ἀσθενείας μου, λέγει, εἰς τὰς ἀνάγκας, εἰς τὰς θύσεις, εἰς τὰς διωγμούς, εἰς τὰς στενοχωρίας, διὰ νὰ κατοικήσῃ μέσα μου ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. 12, 9, 10). Καὶ πάλιν: «Ἐάν παραστῆ ἀνάγκη νὰ καυχῆθῃ, θὰ καυχῆθῃ διὰ τοὺς διωγμούς καὶ τοὺς περασμούς μου» (Αὐτόθι 11, 30). Καὶ ἀλλοκοῦ συγκρίνων τὸν δαυτὸν του μετὰ ἄλλους, καὶ τὴν ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης προκίπτουσαν ὑπεροχὴν αὐτοῦ φανερώων, οὕτως πως ἐκφράζεται: Ἐ «ὁμοίως τοῦ Χριστοῦ καυχῶνται ὅτι εἶναι: —ὁμοίως σὺν παράφρων— ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπ' αὐτοῦ» (Αὐτόθι 11, 23). Θέλων δὲ νὰ δεῖξῃ τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ, οὔτε ὅτι νεκρός ἀνέστησεν, εἶπε, οὔτε ὅτι δαιμόνας ἐξεδίωκεν, οὔτε ὅτι λεπρούς ἐκαθάρισεν ἐκ τῆς λέπρας, οὔτε ὅτι κανένα ἄλλο ἐκ τῶν τοιοῦτων ἔκαμν, ἀλλὰ τὶ εἶπεν: «Ὅτι τὰ ἀνομήθητα ἔποιε κακά. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπ' αὐτοῦ» προσέθεσε τῶν περασμῶν τὸ πλῆθος, λέγων τὸ ἔλεγε: «Ἐγὼ σὺν πληγῶν ὑπερθολικῶν, διεπρέξα πολλὰς φορές κινδύνους νὰ θανατωθῶ, ἐπαρῶσθην εἰς τὰς φυλακὰς περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πέντε φορές ἐρασιγύθημι μετὰ τεσσαράκοντα παρὰ μίαν μαστιγώσας, τρεῖς φορές ἐρασιγύθημι, μίαν φοράν ἐλιθοβολήθημι, τρεῖς φορές ὑπέστην ναυάγιον, ἐπὶ ἑν ἡμερῶν».

κτιον ἔμεινα εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ με ἔδερναν τὸ ἄγριο κίματος (Αὐτόθι β, 38—25) καὶ τὰ λοιπὰ θαλάσσα. **Β** Ἔτσι παντοῦ ὁ Παῦλος κωμῆται διὰ τῆς θλίψεως του καὶ σερμύονται ὑπερβολικὰ δι' αὐτάς· καὶ πάλιν δικαίως. Διότι ταῦτα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἄνοιον κυρίας τὴν δόξαν φανερώσει τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅτι ἐπιλαθὴ διὰ τοσούτων μέσων ἐπεκράτησαν οἱ Ἀπίστολοι, διὰ θεωρῶν καὶ θλίψεων καὶ μαστιγῶν καὶ τῶν ἐσχάτων κακῶν.

Διότι αὐτὰ τὰ δύο ὑπερακόθη ὁ Χριστὸς ἐπιλαθὴ θλίψιν καὶ ἄνεον, κόπους καὶ σπαράξεις, ἰβρώτας καὶ ἠμοιβάς, εὐχάρια καὶ λυπηρά. Ἄλλα τὰ μὲν λυπηρὰ τὰ ἔχει δώσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρουσίας ζωῆς, τὰ δὲ εὐχάρια τὰ ἔχει φυλάξει διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διὰ τὴν δεικνὴν συγκρόνησιν τῶν ἰσῶν. **Ε** ὅτι δὲν ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἐλαττωῖν τὸ βάρος τῶν θλίψεων μετὰ τὴν ἐπιπέδα τῶν εὐχαριστιῶν, ποῦ ὑπερακόθη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἐξαπατᾷ, τὴν εὐχάρια προτείνει πρώτα καὶ κατόπιν παρουσιάζει τὰ λυπηρὰ. Ἰδοὺ τί ἔννοῶ με τοῦτο. Οἱ δουλεμποροὶ πολλὰς φορές, ὅταν ἀρπάζουν καὶ κλέπτουν μικρὰ παιδιὰ, δὲν τοὺς ὑπόσκεινται πληγὰς καὶ μούστυγας, ὅστε καὶ ἄλλο παρῶν με αὐτὰ, ἀλλὰ μπουρέκια καὶ γλυκίσματα καὶ ἄλλα ὁμοια με αὐτὰ, μετὰ τὰ ὅποια συνήθως εὐχαριστεῖται ἡ παιδικὴ ἡλικία τοὺς προτείνου, διὰ νὰ τὰ δολοφονοῦν με αὐτὰ καὶ τὰ ἀναγκάσουν νὰ προσώσουν τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ εἶσι νὰ φθάσουν εἰς τὸν ἐσχατον κίνδυνον. ¹²⁷ **Α** Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ πίνουν ποτὶα καὶ ψάγια εἶσι τὰ πίνουν, προβάλλοντες ὡς δέλεαρ τὴν τροφήν, ποῦ ἀρέσει εἰς αὐτὰ καὶ κρόντοντες μετὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὴν παιδίον. Ὡστε ἀπατεῶναν κυρίας ἔργον εἶναι νὰ προτείνου πρώτα τὰ εὐχάρια καὶ κατόπιν νὰ ἐπιφέρου τὰ λυπηρὰ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἀληθινὰ φροντίζουν καὶ πραγματικὰ ἐνδιαφέρονται, κάνουν ἐπιτέλως τὸ ἀντίθετον. Οἱ πατέρες λοιπὸν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς δουλεμπόρους κάνουν. Ὅταν εἰς τὸ σχολεῖον ἀπέλλου τὰ παιδιὰ, διορίζου παιδαγωγούς, νὰ τὰ προσέξου, τὰ ἀπειλοῦν ὅτι θὰ τὰ δέξου καὶ τὰ φοβερικῶν. Ὅταν δὲ εἶσι περᾶσαν τὴν πρώτην τους ἡλικίαν καὶ ἔλθου εἰς ἄριστον θίον καὶ λάθου πείραν τῶν συνθηθεῶν τῆς ζωῆς. **Β** τότε τιμὴ καὶ ἀξιώματα καὶ τρυφήν καὶ ἄλλον τὸν πλοῦτον αὐτῶν τοὺς δίδου.

5. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμεν, ὅτι ὅπως οἱ δουλεμποροὶ ἀλλὰ ὅπως οἱ πατέρες, ποῦ φροντίζου διὰ τὰ παιδιὰ τους. Πρῶτον εἰς τὰ λυπηρὰ μὲς ἔβαλε, διότι μὲς παρέδωκεν εἰς τὴν παρθένον θλίψιν, ὅταν σὲ παιδαγωγόν, ὡστε διὰ τούτων, ἄριστ' διδασκόμεν, σαρφαναθόμεν, ἐπιβεβήμεν πᾶσαν ὑπομονήν, μέθυμεν πᾶσαν φιλοσοφίαν, καὶ κατόπιν, ὅταν συνήθωμεν εἰς αὐτὰ, τὴν βασίλειαν τῶν οὐρανῶν νὰ κληρονο-

μήωμεν. Πρῶτον μὲς ἔκαμεν ἰκανοὺς νὰ διαχειρίζόμεθα τὸν πλοῦτον ποῦ μὲς δίδει καὶ τότε μὲς ἐμπροσθεῖται τοῦτον. Αὐτὸν εἰς δὲν ἔκαμε τοῦτο, τότε ὁ πλοῦτος τῶν ἀγαθῶν, ποῦ μὲς δίδει, δὲν θὰ ἦτο διαρῆ, ἀλλὰ κόλασις καὶ τρωφία. **С** Λοιπὸν ἦμας ἕνα ἀνόητον παιδί καὶ ὄσων, ποῦ ἐκληρονόμησε τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ἐξ αἰτίας αὐτῆς ταύτης κατασφραγίσεται, διότι δὲν ἔχει ἀρκετὴν φρόνησιν νὰ τὴν διαχειρισθῆ, καὶ ἀντιθέτως, εἰς ἤθελε φανῆ συνετὸς εἰς τὴν διαχείρισιν, τακτικὸς, σώφρων, μετρημένος καὶ καλὸς διαχειριστὴς τῆς πατρικῆς περιουσίας, λαμπρότερος διὰ ταύτης καὶ περριανότερος γίνεται, αὐτὸ κατ' ἀνάγκην συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς. Ὅταν λοιπὸν ἀποκτηθώμεν σύνεσιν πνευματικὴν, ὅταν μεγαλωθώμεν καὶ γίνωμεν τέλειον ἄνθρωπος ἀπὸ ἄποιν ἀνηλικίαν καὶ ἀποκτηθώμεν ὅλοι τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἠριμότητος, τότε μὲς δίδει ὅλα ἐκεῖνα, ποῦ μὲς ὑπέσκατο, ἐνῶ ἡμῶν ὅταν νὰ εἰμεθα μικρὰ παιδιὰ μὲς δίδοσκει μετὰ τὴν ἀνηλικίαν καὶ παραμυθίαν, ποῦ μὲς δίδει. **Δ**

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ μόνον ἡ ἀφέλεια ἐκ τοῦ ὅτι προηγουμένως οἱ θλίψεις εἰς τὸν θίον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἄλλη ὅσα μικροτέρα ταύτης. Διότι ἐκεῖνος ποῦ εἶς πρῶτον τρυφλὸν θίον καὶ κατόπιν περιμένει κόλασιν, δὲν αἰσθάνεται εὐχαριστήριον ἐκ τούτου, διότι περιμένει νὰ τὸν εὐρυν δυσάρεστο πρᾶγμα ἐνῶ ἐκεῖνος, ποῦ πρῶτον εὐρίσκεται εἰς λυπηρὸν κατάστασιν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ περιμένει τὰ εὐχάρια νὰ ἀπολαύσῃ, παραβλέπει καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς παρουσίας ζωῆς, διότι ἐλπίζει εἰς τὰ μέλλοντα καλὰ. Ὅχι λοιπὸν μόνον διὰ ἰδικῶν μας ἀσφάλειαν καὶ θεσπίσθη, ἀλλὰ καὶ διὰ εὐχαριστήριον καὶ παρηγορίαν μας καθάριας πρώτον νὰ εἶναι τὰ κακὰ. Ἰνα διὰ τῶν ἐλπίδων τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀνακουφίζόμεθα καὶ καθόλου δὲν αἰσθάνόμεθα τὰ δυσάρεστα τῆς παρουσίας ζωῆς. **Ε** Καὶ αὐτὰ ταῦτα ὁ Παῦλος δικινῶν καὶ φανεράνως ἔλεγεν, ἔστι αἱ θλίψεις, ποῦ γρήγορον περνοῦν καὶ δι' αὐτὰ εἶναι ἐλαφρὰ, καταργάζονται εἰς ἡμᾶς εἰς ὑπερβολικὰ μεγάλαν βαθμὴν αἰώνιον βάρος δόξης, ἄρκει νὰ μὴ κοττάζωμεν ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται μετὰ τὸ μῆτα τῶν σώματος, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπονται μὲς περιμένουσι θῆκος μετὰ θάνατον. (**Β** Κορ. 4, 17—18). Ἐλαφρὰν ἐνόησε τὴν θλίψιν, ὅτι διότι εἶναι ἐκ φύσεως τέτοια, ἀλλὰ ὅσοι τὴν κάνει ἐλαφρὰν ἡ ἐπιπέδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ὅπως ἐπιλαθὴ ὁ ἔμπορος δὲν αἰσθάνεται τὴν ταλαιπωρίαν τῶν θαλασσοπῶν τοξιδίων, διότι τὸν ἀνακουφίζει ἡ ἀλήθεια τοῦ κέρους τῶν ἐμπροσθεῶν, ποῦ φέρει, καὶ ὁ μηχανικός γενναῖα ὑπερβεί τὰ τραύματα εἰς τὸ κεφάλι, διότι ἀποσπᾷται πρὸς τὸν σπέρανον τῆς νίκης. ¹²⁸ **Α** Ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἀντιενθόμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ

δσα και αν μας έρχονται κακά, όλα θα τα υποφέρομεν με γενναιότητα, διότι θα ενδυναμούμεθα με την έλπιδα των μελλοντικών αγαθών.

Με το ρητόν τούτο ζωηρά χαραγμένον εις την διάνοιάν μας, δε ανακαμφόμεν απ' εδδα. Είναι μὲν ἀπλοῦν και σύντομον, ἀλλ' όμως έχει πολλήν διδασκαλίαν κριστιανικῆς φιλοσοφίας. Εκείνος, ποῦ θάβηται και υποφέρει, ἀρκετήν παρηγορίαν εύρισκει ἐξ αὐτοῦ. Εκείνος ποῦ ζῆ με τρυφήν και πολυτέλειαν με αὐτό ποῦ ἀσφρονίζεται. Διότι όταν κἀθεσσι εις τὸ τραπέζι και θυμηθῆς τὸ ρητόν τούτο, ἡμέτερος θά ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ τῆν μέθην και τῆν πολυφαγίαν, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτό ἐδιδάσκη, ὅτι πρέπει νὰ εὐφραδα νηφάλιοι. Β ἀφοῦ εὐφρασκόμεθα εις περίοδον ὀργάνων και θά εὐχῆς εις τὸν αὐτόν σουν ὁ Παῦλος εις τὰ δεσμά και τῆν φυλακὴν ἦτο, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι σὲ μέθην και πολυτελῆ τράπεζαν ποῦ θά τίξω συνγνώμης διὰ τούτο.

Τὸ ρητόν τούτο και διὰ τὰς γυναίκας είναι κατάλληλον και ἀφέλιμον. Διότι εκείνος, ποῦ ἀγαποῦν τὰ στολίδια και τῆν πολυτέλειαν και ἀπὸ παντοῦ δέονται με χρυσὰ δεσμά, όταν θυμηθῶν τῆν ἀλυσιδὰ, πᾶσι, γνωρίζω καλὰ, ὅτι θά μισήσουν και θά ἀποστραφῶν τὰ κοσμήματα ἐκεῖνα και θά τρέξουν εις αὐτὰ τὰ δεσμά. Διότι ἐκεῖνα (τὰ στολίδια) μὲν, πολλὰς φορὰς, ἔγινον αἰτία πολλῶν κινῶν και ἀναριθμητοῦς πολέμων εις τὰ σπῆτια ἄναων και φθόνους και βασκανίας ἐγέννησαν. C ἐνῶ αὐτὰ τὰς ἀμαρτίας τῆς σκαυμένης διέλευσαν, και τοὺς δαίμονας ἐκράθησαν και τὸν διάβολον εις φυγὴν ἔτρεψαν. Με αὐτὰ, ὅτε ἦτο εις τῆν φυλακὴν, τὸν δεσμοφύλακα νὰ γίνῃ κριστιανὸς ἔπεισε (Πράξ. 16, 35), με αὐτὰ τὸν Ἀγρίππαν προσέβλεψε, με αὐτὰ πολλοὺς μαθητὰς ἔκαμεν ὁ Παῦλος. Διὰ τούτο και ἔλεγε: «Διὰ τὸ ἔβαγγέλιον, τὸ ὅποιον κηρύττω, κωκοπαθὸ μέτρος σημείου, ὥστε νὰ εἶμαι ἀλυσοδεμένος οὐν νὰ ἦμην κακοῦργος. Ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν είναι δευμένος» (Β' Τιμ. 2, 9). Διότι ὅπως τῆν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου δὲν είναι δυνατόν κανεῖς, ὅτε νὰ δέη, ὅτε νὰ τῆν κλειθρὴ μέσα εις τὸ σπῆτι, ἔτσι δὲν είναι δυνατόν νὰ δόξη και περιορίση κανεῖς τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος. Και συνέβη και ποῦ σπουδαίον ὁ διδασκαλὸς ἦτο δεμένος και ὁ λόγος ἔπειτασε. Εκείνος εις τὸ δεσμοτήριον κατοικοῦσε και ἡ διδασκαλία, οὐν νὰ εἶχε ἀφερὰ, ἔτρεκε εις ἅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. D

6. Ταῦτα λοιπὸν γνωρίζοντες, δε μὴ κἀναμεν τὸ θάρρος μας και τῆν περίοδον τῶν θλίψεων, ἀλλὰ δε γινόμεθα τότε περισσότερο δυνατοὶ και ἀκατάληπτοι. «Διότι ἡ θλίψις δημιουργεῖ τῆν ὑπομονήν» (Ρωμ. 5, 3). Ἀς μὴ λυποῦμεθα λοιπὸν διὰ τὰ δυστυχίματα, ποῦ μὲς συμβαίνου. ἀλλὰ εἰ ἅλα

νὰ τίκαριοῦμεν τὸν Θεόν.

Επερῶσαμεν τῆν δευτέραν ἑβδομάδα τῆς νηστείας, ἀλλὰ δε μὴ παρατηροῦμεν τούτο, διότι πέρασμα τῆς νηστείας δὲν είναι τούτο, δηλοῦθὶ νὰ περῶσουμε τὸν καθωρισμένον διὰ τῆν νηστείαν χρόνον. Τὸ ἔξῃς δε προσέξωμεν, ἐάν ἔκωμην γίνεαι καλύτεροι, ἐάν διαρθώσουμε κάποιο ὀπὸ τὰ ἐλαττώματα μας, ἐάν ἀπεπλύνωμεν τὰ ἀμαρτήματα μας. E Ὑπάρχει συνήθεια εις ἄλους και τῆν τεσσαρακοστήν νὰ ἐρωτοῦν ποῦσας ἑβδομάδας καθένας ἐνήστευσε. Και είναι δυνατόν νὰ ἀκοῦση κανεῖς νὰ λέγουν ἄλλοι μὲν, ὅτι δύο, ἄλλοι δὲ, ὅτι τρεῖς, ἄλλοι δὲ ὅτι ἑσας ἐνήστευσαν τὸ ἑβδομάδας. Και ποῖον θά είναι τὸ κέρδος, ἐάν ἔρημαι ὀπὸ κατορθώματα ἀρετῆς περῶσαμεν τῆν νηστείαν; Ἐάν ἄλλος λέγη ὅτι ἐνήστευσε ὅλην τῆν τεσσαρακοστήν, σὲ εἰπέ, ὅτι ἐκθύον εἶχα και συνεπικώθησθ μετ' αὐτοῦ. Συνήθειαν εἶχα νὰ κατακρίνω και τῆν ἔκωσα. Συνήθειαν, εἶχα νὰ ἀρκίζωμαι και ἔκωπα τῆν κακὴν ταύτην συνήθειαν. Καμμίαν ἀφέλειαν δὲν ἔχουν οἱ ἔμποροι ἀν ἀπλῶς περῶσουν ποῦ ἤκησθ, θαλάσσης. 149 Α ἀλλὰ θά ἔχουν ἀφέλειαν ἀν πλῆθον με πολλὰ φορτία ἐμπορευμάτων. Και εις ἡμῶς καμμίαν ἀφέλειαν δὲν θά φέρῃ ἡ νηστεία, ἀν τῆν περῶσαμεν ἀπλῶς και ὡς ἔτυχε και ἄκατα. Ἀν νηστεύσωμεν τῆν νηστείαν ἰὼν φαγητῶν, όταν περῶσουν αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι, περῶ και ἡ νηστεία: ἐάν δὲ ἀπέκωμεν ὀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, και ἡ νηστεία αὐτὴ όταν περῶσθ, πάλιν μένει ἐκεῖνη ἡ νηστεία (ἰὼν ἀμαρτημάτων) και διαρκῆς θά είναι ἀπ' αὐτῆν ἡ ἀφέλεια εις ἡμῶς και προτοῦ μετασώμεν εις τῆν βασιλείαν ἰὼν οὐρανῶν δεα μικρὰς και εδῶ θά μὲς ἀποδώσῃ τὰς ἐμοῦσας.

Διότι ὅπως ἐκεῖνος, ποῦ ζῆ εις τῆν ἀμαρτίαν και πρό τῆς γενένης τιμωρεῖται, διότι ἐλέγχεται τρομερὰ ὀπὸ τῆς συνειδήσεως, ἔτσι και ὁ πλοῦσιος εις κατορθώματα ἀρετῆς B και πρό τῆς οὐρανίου βασιλείας μεγίστην χαρὰν θά ἀπολάβῃ, ἐπειδὴ τρέφεται με καλὰς ἐλπίδας. Διὰ τούτο και ὁ Χριστὸς λέγει: «Πάλιν θά σὲ εἶω και θά χαρήτῃ και τῆν χαρὰν σας πλέον αὐτῆν δὲν θά ἡμπορῆ κανεῖς νὰ σὲ τῆν πόρῃ, ἀλλὰ θά είναι παντοτεινὴ και διαρκῆς» (Λουκ. 16, 22). Σύντομον είναι τὸ ρητόν, ἀλλὰ πολλὴν παρηγορίαν ἔχει. Ἦ σημαίνει ὀρὰ γε τὸ τῆν χαρὰν σας κανεῖς δὲν θά ἡλλώμῃ. Μεγάλῃν πολιτικῆν ἐξουσίαν ἀν ἔχῃς ποῦ πολλοὶ ἡμποροῦν τῆν χαρὰν σου ποῦ προέρχεται ὀπὸ τὸν πλοῦτον νὰ τῆν πάρουν, και κλέπτῃς, ποῦ τρυπῶ τὸν τοῖκον, και ὑπηρέτῃς, ποῦ σκετερίζεται δε τοῦ ἐνεπιστεῦσθ, και βασιλεὺς ποῦ ἡμεῖς αὐτὰ, και φθονεὸς ἄνθρωπος, ποῦ θέλει νὰ σὲ ἡλλώμῃ. Μεγάλῃν πολιτικῆν ἐξουσίαν ἀν ἔχῃς ποῦ πολλοὶ ἡμποροῦν νὰ σου ἀραιώσουν τῆν χαρὰν ποῦ ἔχεις ἀπ' αὐτῆν

Διότι, όταν σου παραλύσουν αυτά την εξουσίαν, **C** γίνεται και η **Ξ** αυτής προερχομένη ἡδονή. Ἐπὶ πλέον και κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας τῆς ἐξουσίας, πολλὰ πράγματα συμβαίνουν, ποὺ ἔχουν δυσκολίας και φροντίδας και σοὺ ἐλαττώνουν τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῆς. Δύναμιν και εὐρωστίαν σωματικὴν ἔαν ἔχῃς, όταν ἐπέλθῃ ἀρρώστεια, καταλύεται ἡ καρὰ αὐτῆς. Πρωϊοτικὸν ἔαν ἔχῃς και νεανικὴν ἀκμὴν, όταν ἐπέλθῃ τὸ γῆρας, μαρναίει και ἀφαιρεῖ τὴν καρὰν. Τραπεζὶ πλοῦσιον, ἔαν ἀπολαύσῃς, όταν ἔλθῃ τὸ θρόδου, ἐκάθη και ἡ καρὰ ἀπὸ τὸ πλοῦσιον φαγοπότι. Διότι κάθε κοσμικὸν πρᾶγμα εὐκολομετάβλητον εἶναι και ὡς ἐκ τούτου δὲν ἡμπορεῖ νὰ παρασχη μόνιμον ἡδονήν, ἐνῶ μὲ τὴν εὐσθένειαν και τὴν ὀρεγὴν τῆς ψυχῆς συμβαίνει ἐντελὸς τὸ ἀντίθετον. Ἐλεημοσύνην, ἔαν κέρῃς, κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ σοὺ ἀφαιρέσῃ τὸ κατόρθωμα, **D** ποὺ ἔκομες και εἶτε στρατεύματα, εἶτε βασιλεῖς, εἶτε ἀναριθμητοὶ συκοφάνται, εἶτε ἐπιβουλοὶ ἀπὸ παντοῦ σοὺ ἐπιτεθοῦν, τὸ κέῖμα, τὸ ὅποιον μὲ τὴν ἐλεηροσύνην ἔβαλες εἰς τοὺς οὐρανοὺς, δὲν ἡμποροῦν νὰ σοὺ ἀφαιρέσουν και εἶσι μένει διαρκὴς ἡ καρὰ, ποὺ ἔχεις. * Ἀφθονα και πλουσιοπάροχα, λέγει, ἐκκόμισον εἰς τοὺς ἔκοντας ἀνάγκην, ἔδωκεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἡ ἐκ τῶν ἀγαθοεργῶν ἀρετὴ του μένει διαπαντός (Ψαλ. 112, 9). Και πολὺ εὐλογα... Διότι εἰς τὰ οὐράνια ταμεῖα ἔχει κατατεθῆ, ὅπου οὐτε κλέπτῃς τρυφῆ τοίχους, οὐτε ληστῆς ἀφαιρεῖ, οὐτε τὸ ἀκούλῃς κατατράγει. Προσευκαὶς συνεχεῖς και ἔκτενεῖς, ἔαν κέρῃς, τὸν καρπὸν αὐτῶν κανεὶς δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ σοὺ ἀφαιρέσῃ, διότι και ὁ καρπὸς αὐτὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἔχει ριζώσει, ἀπὸ κάθε βλάβῃς εἶναι ἀπῆλλαγμένος και μένει ἀσάλευτος. Ἐάν κακοποιῆθῃς και ἐβεργέτησῃς ἐκεῖνον, ποὺ σὲ ἐσκακοποίησε, **E** ἔαν κακολογηθῇς και φιλοσοφῆσῃς, ἔαν ἰθρυσηθῇς και καλὰ λόγια εἴπῃς εἰς τὸν ἰθρυσητὴν σου, αὐτὰ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς σου μένουσιν διαρκῶς ἀμετάβλητα και τὴν ἐξ αὐτῶν προερχομένην καρὰν εἰς σὲ κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ, ἀλλὰ ὅσοι φορεῖς αὐτὰ θὰ τὰ θυμῆθῃς, χαίρεις και εὐφραίνεσαι και πολλὰν ἀγαλαμάδαίς ἡδονήν. Ἐτσι λοιπὸν και τὸν θρόνον, ἔαν καταρθώμεν νὰ ἀποφύγωμεν και καταφέρωμεν τὴν γλῶσσον μὰς νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συνήθειαν, τὸ μὲν κατόρθωμα τούτου θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν σὲ δλίγον χρονικὸν διάστημα, ἡ δὲ καρὰ αὐτοῦ θὰ εἶναι διαρκὴς και ἀδιάρκτετος. 170 A

Διὰ τούτου λοιπὸν σεῖς πρέπει νὰ εἰσθε και ἄλλων διδάσκαλοι και καθηγηταὶ και οἱ φίλοι τοὺς φίλους οἱ ἡγηρέται τοὺς συναδέλφους των ὑπηρετας, οἱ νέοι τοὺς συναγῆλικους των νὰ παίρουν μαζί τους και νὰ τοὺς διδάσκουν και συμβουλεύουν.

Ἀρὰ γε, ἔαν ἕνας σοὺ ὑπόκειτο, ὅτι θὰ σοὺ εἶδῃ διὰ κῆθε ἄνθρωπον, ποὺ θὰ διάρκοιες, και ἀπὸ ἕνα κροῦδ νόμμου, δὲν θὰ κατέβαλλες κάθε προσπάθειαν και δὲν θὰ ἔμνεες ἄλην τὴν ἡμέραν κοντὰ του προσπαθῶν νὰ τὴν πέσει; και παρακινῶν αὐτόν; Τώρα δὲ οὐ ἕνα κροῦδ νόμμου, οὐτὴ δόξα, οὐτε εἴκοσι και ἑκατὸν και χίλια, οὐτε τὴν γῆν ὀλοκλήρην σοὺ ὑπόκειται ὡς ἀποκῆν διὰ τοὺς κόπους σου ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι ἀπὸ ὅλων τὸν κόσμιον ἀνώτερον σοὺ εἶδει, δηλαδὴ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανοῶν και ὅσων μόνον τοῦτο, ἀλλὰ και ἄλλο ἀκόμη. Ποῖον δὲ εἶναι τούτο; * Ἐκείνος ποὺ ἀποκαρῖξῃ τὸν ἐντιμον ἀπὸ τὸν ἀνάξιον, θὰ εἶναι σὸν τὸ σῆμα μου, λέγεις (Ἰερ. 15, 19). **B** Τὶ ἡμπορεῖ νὰ ἔμνοσθῇ μὲ τούτο ἀπὸ ἀπόψεως τιμῆς και ἀσφαλείας; Ποῖον δὲ ὀπολογίαν και συγχώρησιν θὰ εὐρωμεν, όταν, καὶσαν τόσης ὑποσέσεως τοῦ Θεοῦ, ἀμελοῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον μὰς; Σὺ δὲ ἂν μὲν εἰς θόραθρον ἴθῃς νὰ καταπίπῃ τυφλός, τοῦ ἀδῆεις κείρα βοηθείας και νομῖξῃς ἀνάριστον ὅτι εἶναι τὸ νὰ παραβλέψῃς αὐτόν νὰ νομῖξῃ; ἐνῶ δὲ βλέπεις κάθε ἡμέραν νὰ κατακρημνίζονται ἄλλοι οἱ ἀφελοὶ εἰς τὴν πονηρίαν τῶν θρόκων συνήθειαν, οὐδὲ λέξιν δὲν τοιμῶς εἰς εἰρή; Ἄλλὰ εἶπες μὴ φορὰ και ἴθῃς σὲ ἴκουσε; λοιπὸν εἰπὲ και δύο φορὰς, και τρεῖς και ἴθῃς πολλές εἰς θεοῦ τὸν πειθός. Κάθε ἡμέραν ὁ Θεός μὰς ἀμειλεῖ και δὲν τὸν ἀκούομεν **C** και ἄμους δὲν παύει νὰ μὰς ἀμειλεῖ. Αὐτὴν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ μνήσομαι και σὺ διὰ τὸν πλησίον.

Διὰ τούτου εἰς κοινωνίαν ζῶμεν και πόλεις κατοικοῦμεν και τὴν ἐκκλησίαν συγκεντρυνόμεθα διὰ νὰ βαστάζομεν ἀλλήλων τὰ βάθη και διορθώνομεν ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου τὰ ἀρρητήματα. Και ὅσοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μένουσιν εἰς ἕνα ἐργαστήμιον, καιὰ διαφορετικὸν μὲν τρόπον ἐπιπορεύονται, ὅλα δὲ εἰς κοινὸν ταμεῖον τὰ καταθέτουν, ἔτσι και ἡμεῖς δε κέρνομεν. Ἐτσι ἀγορὰ καθένας δύναται νὰ συνεσφέρει εἰς τὸν πλησίον, δε μὴ δεκτὴ ὀκνηρίαν και ἀπροθυμίαν, ἀλλὰ δε γίνεται ἕνα εἶδος ἐμπορίου και δουλοπρίας πνευματικῆς, ὥστε εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον, ὅσοι ὅλα τὰ καταθέσωμεν και πολλὸν πλοῦτιον, ὅσοι ὀποκτῶμεν και μεγάλον κέρνομεν τὸν θησαυρὸν τῶν ἀρετιῶν, **D** ὅσοι κοινὸς δλοὶ ἐπαύκαμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανοῶν διὰ τῆς χάριτος και φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου και μετὰ τοῦ ὅποιου εἶς τὸν Πατέρα δε εἶναι ἡ δόξα ὁδοῦ και εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τῆμα και πάντοτε και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν